

EUROPA

Revistă de știință și artă în tranziție
Magazine about science and art during the transition

Fondată în anul 2008 la Novi Sad.
Founded in Novi Sad in 2008.

Apare bianual / It is released two times a year

Fondator și redactor șef / Founder and Editor-in-Chief
Pavel Gătăianțu

Consiliul consultativ / Consultative Board

dr. Annemarie Sorescu Marinković – Belgrad; **dr. Olivier Peyroux**,
dr. Ciprian Sandu – Paris; **dr. Ciprian Vălcan** – Timișoara;
asist. drd. Gina Nimigean – Iași; **conf. dr. Marin Postu** – Chișinău;
conf. dr. Sebastian Vlad Popa – Sibiu; **dr. Redžep Škrijelj** – Novi Pazar;
dr. Mircea Măran, **dr. Eugen Cinci** – Vârșeț; **dr. Christian Eccher** – Roma;
dr. Cristina Păușan Nuică – București; **conf. dr. Alpár Losonsz** – Novi Sad,
conf. dr. Zoran Đerić – Novi Sad; **dr. Corina Țucu** – Padova;
Miroslav Keveždi, **masterand** – Novi Sad; **mr. Virginia Popović**,
mr. Mihaela Iorga Lazović, **dr. Laura Spăriosu**,
mr. Rodica Ursulescu Miličić – Novi Sad; **dr. Zoran Arsović** – Banja Luka;
drd. Loredana Baba – Cluj – Napoca

Consiliul științific / Scientific Board

prof. dr. Marina Puia Bădescu (Universitatea din Novi Sad)
prof. dr. Silviu Angelescu (Universitatea din București)
conf. dr. Carmen Cerasela Dărăbuș (Universitatea de Nord din Baia Mare)
prof. dr. Octavia Nedelcu (Universitatea din București)
prof. dr. Mihaela Albu (Universitatea din Craiova)
prof. dr. Marco Lucchesi (Universitatea Federală de Stat, Rio de Janeiro, Brazilia)
dr. Biljana Sikimić (Institutul de Balcanologie din cadrul Academiei Sârbe de Științe și Arte – SANU, Belgrad)
conf. dr. Ludmila Brăniște (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași)
conf. dr. Diana Vrabie (Universitatea de Stat „Alecu Russo”, Bălți)

Traducere în limba engleză și sârbă/ Translation into English
Mihaela Iorga Lazović, Aleksandar Lazović

Traducere din limba sârbă/ Translation from Serbian
Ioan Radin Peianov, Nicoleta Cipu, Loreta Birgean

Art Director

Doru Bosiok

Pictograme: trei puncte și o virgulă

Secretar tehnic / Technical Supervisor

Loreta Birgean

Lectura / Language editor

Carmen Cerasela Dărăbuș

Editor / Publisher

Fondul Europa / Fond Evropa / Fund Europa

Novi Sad, str. Gagarinova 16/13, 21000 Novi Sad, Voivodina – Serbia,
tel. 063-7858-632, e-mail: pgataiantu@yahoo.com • europa.novisad@gmail.com

Web Site: <http://www.europango.rs/>

Tehnoredactare / Prepress: **Grafit, Vladimir Vatić / Kalman Moldvai** – DVD, Novi Sad

Tipar / Printed by **ALFA Graf**, Petrovaradin

Tiraj 300/ Circulation 300 copies

ISSN 1820-9181

ISBN 978-86-87879-05-8

Coperta 1./Cover 1.: **Dominica Morariu** / Coperta 2./Cover 2.: **Daniela Morariu**

Lucrările din acest număr aparțin artistelor **Dominica & Daniela Morariu**

This issue's art works are by **Dominica & Daniela Morariu**

Asociația Editorilor și Librarilor
din Voivodina

INFLUENȚE ASUPRA MASS-MEDIA

Cele mai importante segmente ale noilor tehnologii informaționale nu sunt atât filmele, cât știrile și reclamele. Majoritatea informațiilor sunt furnizate de câteva trusturi, organizând astfel o propagandă globală. CNN, BBC, ABC, Al Jazeera, fac parte din industria relațiilor publice care acționează prin celebra putere concertată. Există sute de canale TV cu știri cosmetizate și controlate. Boșii arată știrile pe care ei vor să le numească astfel, nu adevăratele știri. Adevăratele știri sunt transmise de posturi locale cu o recepție foarte restrânsă.

Puterea ecranului este enormă, fiecare cuvânt este absorbit, fiecare gest este copiat. Nu degeaba se vorbește de cultura „Pink” sau muzica MTV. Televiziunea trebuie să aplatizeze mințile indivizilor, consumatorii trebuie să fie apatici, obedienți, subordonați. Marile corporații investesc astfel sume fabuloase în această „operă de nivelare”, cum spune Noam Chomsky. Marketingul pătrunde mai ușor spre noii consumatori, spre aceia care nu au atitudini independente, care nu gândesc singuri.

Coloșii informațiilor, Time-Warner sau Murcloch, au eliminat concurenții minori și controlează presa scrisă, pătrunzând și în teritoriul Europei de Sud-Est. O aparentă proliferare a canalelor RTV, în defavoarea presei scrise, este în esență o concentrare a controlului informațiilor. Informația stă la baza știrii. Știrea este marfă care se vinde ca pasta de dinți sau crema de ghețe.

Internetul nu face excepție. Marile corporații l-au privatizat și cenzurat în locul statului. Politica marketingului este înlocuită de politica statului. Marketingul îți dezvoltă gustul: ce să bei, ce să mănânci – uniformizează gusturile și reacțiile politice planificate ale cetățenilor. Astfel că unul din *habitușii* în câmpul intelectual, cum îl numește sociologul francez Pierre Bourdieu, este intelectualul de mass-media fără nici un merit, care manipulează acest spațiu.

Oamenii trebuie informați cât mai puțin pentru a crede versiunea oficială a evenimentelor. În această ordine de idei, tema numărului este dedicată influențelor asupra mass-mediei. Există diferite practici în domeniul respectiv.

Liderul unui partid important de la noi a declarat că mass-media trebuie să fie un partener cu autoritățile. În acest caz, presa nu va mai fi independentă și nu va mai efectua controlul democratic al instituțiilor.

Problema are un caracter global. A trecut un an de zile de când Helen Thomas, ziaristă acreditată la Casa Albă, l-a somat public pe purtătorul de cuvânt Gibbs al președintelui Obama să întrerupă practica nouă de selecționare a zăriștilor cărora li se impun temele, precum și întrebările concrete pe care ei trebuie să le adreseze la conferințele de presă ale președintelui american.

Când este vorba de presa minoritară și nu numai, în continuare funcționează mecanismul de control al mijloacelor mass-media. Fondatorul (indiferent cine ar fi el) numește directorii și redactorii responsabili, prin intermediul cărora controlează politica de cadre și politica de redactare, la care adaugă și cenzura indirectă a finanțării. Mass-media este o putere a statului, astfel se explică existența ministerelor de informare.

Influențele asupra mass-media se reflectă și prin manipulare – în primul rând a vieții cotidiene – în care manipulăm și suntem manipulați câteodată și fără să știm. Atunci când știm, ne dăm seama de propagandă. Totul depinde de direcția și de fluxul intereselor controlate sau nu de elite.

Dubravka Valić Nedeljković

POZIȚIA MASS-MEDIA ÎN SERBIA / VOIVODINA

LegislaȚia

Anul trecut a fost un an foarte important, fiind vorba despre redactarea noilor legi și redefinirea celor deja existente, prin care se definește mai bine sectorul mass-media și în general domeniul telecomunicaȚiilor.

Grupul de lucru al Ministerului Culturii Republicii Serbiei, format în luna octombrie 2008, a continuat activitatea privind scrierea *Legii despre publicarea ilegală și proprietatea publică mass-media* și redefinirea legilor mass-media.

Legea despre publicarea ilegală și proprietatea publică mass-media se poate considera a fi reformistă, deoarece ar trebui să se cerceteze, de fapt, proprietarii mediilor în Serbia și care este influenȚa indivizilor și a grupurilor la formarea opiniei publice, respectiv la stabilirea agendei sociale în focusul mass-media. Proiectul legii, la începutul anului, a fost remis spre dezbateră publică organizată în perioada prevăzută de lege. Industria mass-media nu a așteptat cu bunăvoinȚă această lege. Argumentul de bază a fost că prin lege se va limita posibilitatea de gestiune reușită în împrejurările deja îngreunate, cum este de exemplu diminuarea ofertei agenȚiilor de publicitate, distribuirea nesatisfăcătoare și vânzarea la chioșcuri, scumpirea hârtiei și a serviciilor de tipărire. Rezultatul dialogului grupului de lucru și a participanților la dezbateră publică, pe de o parte, a fost

completarea proiectului legii potrivit sugestiilor primite, iar pe de altă parte întâlnirea dintre grupul de lucru și industriile mass-media s-a terminat prin absenȚa voinȚei magnaților mass-media de a înȚelege serviciul public pentru adoptarea *Legii privind unificarea ilegală și opiniei publice a proprietății mass-medieiilor*. Trebuie evidențiat că proiectul legii în anul 2009 „nu au părăsit” edificiul Ministerului Culturii. La începutul anului 2010 încă nu a intrat în procedură.

Cea de-a doua lege cu care s-a ocupat grupul de lucru în anul 2009 a fost Legea privind radiodifuziunea care din anul 2002 a suferit câteva modificări care în general au fost în dauna soluȚiilor democratice în acest document. Astfel, grupul de lucru a considerat, inițial, că ar trebui prima dată să se reexamineze modificările controversate, iar după aceea, în baza aplicării în practică, să se folosească noi soluȚii. Problemele-cheie au fost examinarea modelului alegerii membrilor agenȚiei de radiodifuziune, având în vedere că fără informarea grupului de lucru, Ministerul în perioada primăverii a schimbat unele acte de lege privind alegerea numărului insuficient al membrilor; apoi, transparenȚa activității agenȚiei de radiodifuziune; modul de alegere al comitetului de conducere al Consiliului și al directorului general al Serviciului public; procedura de repartizare a frecvenȚelor, modul de achitare a abonamentului pentru serviciul public; îndatorirea serviciilor publice și transparenȚa activității și a gestiunii lor; problema rotunjirii procesului privatizării a mass-mediei comunale. Lipsa de consens a existat în grupul de lucru în pri-

vința problemei referitoare la înființarea Agenției de radiodifuziune pentru Voivodina, cu toate că a existat argumentarea validă pentru o astfel de soluție, îndeosebi având în vedere caracteristica dominantă a sectorului mass-mediei Provinciei – multilingvismul. După cum este sarcina agenției de radiodifuziune și a monitoringului mediilor care dispune de permise pentru emiteri, ar fi motivat ca mass-media multilingvă să se monitorizeze în Provincia unde există cadre adecvate pentru această activitate complexă și sensibilitatea pentru recunoașterea conținuturilor multiculturale drept interes public pentru această regiune. Opiniile divizate se referă și la privatizarea posturilor de radio și televiziune multilingve fondate de autoguvernarea locală. Legea trebuie să fie modificată în domeniul care reglementează privatizarea obligatorie și stabilește termenul până la finele anului 2007. Până în prezent nu sunt privatizate toate mediile, îndeosebi pentru cele multilingve nu au fost pre mulți interesați, iar majoritatea celor privatizate au pierdut din calitate și accesul multilingv la realizarea politicii de punere în practică. În anul 2009, privatizarea, care a fost întreruptă la finele anului 2008 pentru mass-media multilingvă, nu a continuat deoarece nu a fost adoptată nici strategia ca printr-o acțiune afirmativă să se sprijine mass-media multilingvă, iar în același timp să se realizeze standardul european în care sensul statului nu poate fi proprietarul mass-mediei la nici un nivel (local, regional, provincial sau național).

Grupul de lucru din anul 2009 a realizat mai multe convorbiri informative publice care ar trebui să contribuie la o soluționare mai bună a problemelor cu care beneficiarii interesați s-au întâlnit în activitățile de fiecare zi.

Următoarea la rând a fost Legea privind informarea publică (2003), care, în schimb, a fost modificată în cursul verii fără a fi informat grupul de lucru. Modificările au întâmpinat reacții severe ale presei și ale altor opinii publice din cauza soluțiilor care au amenințat să înăbușe libertatea lor, precum sunt amenințările privind închiderea caselor de presă și pedepse financiare foarte mari, care pot duce la colapsul financiar al acestora, aflate, oricum, la limita existenței. Unul din rezultatele anticampaniei asociațiilor ziariștilor și a asociațiilor profesionale este că modificările legii se vor aplica în mod restrictiv, ceea ce a introdus o confuzie în plus în întregul proces.

În anul 2009, grupul de lucru de pe lângă Ministerul pentru Telecomunicații a constituit proiectul legii

privind comunicațiile electronice care ar trebui să definească telecomunicațiile, apoi telefonia mobilă și fixă, modul cum se oferă serviciile, care sunt operatorii și care sunt obligațiile lor, cum se distribuie licențele și frecvențele pentru radiodifuziune și cum se preconizează trecerea de la emiteri analogă la cea digitală până în aprilie 2012. A trecut dezbateri publică voluminoasă și detaliată și a intrat în procedura parlamentară. Spre deosebire de altele, acest proiect a fost sprijinit de opinia publică interesată.

Ceea ce trebuie adăugat este că în cadrul scrierii privind publicitatea a fost inițiat procesul de scriere a strategiei mass-mediei în Serbia, dar îndeosebi a mass-mediei voivodinene care desigur va fi o parte a celei republicane.

Condițiile generale de activitate a mass-mediei

Criza economică a afectat foarte mult sectorul presei, în primul rând din cauza diminuării volumului veniturilor de pe urma publicităților, apoi din cauza diminuării puterii de cumpărare a cetățenilor, transformării neterminate a proprietății și, în fine, din cauza expansiunii stațiilor-pirat, în primul rând a stațiilor de radio, care micșorează prețul publicităților foarte mult deoarece nu plătesc niciun fel de impozite. Această concurență nelocală amenință să distrugă complet gestiunea mass-mediei.

Dat fiind că statutul presei electronice nu este clar stabilit, pirateria devine un pericol tot mai serios pentru cei care emit legal în eter. La Novi Sad chiar s-a înființat Asociația emițătorilor ilegali, ceea ce duce până la absurd întreaga afacere a reglementării sectorului. Nici RATEL-ul, nici RRA, în pofida numeroaselor încercări, nu au reușit să împiedice emițătorii ilegali să acționeze. Potrivit legilor în vigoare, nu există posibilitate de confiscare a emițătoarelor, ceea ce potrivit emițătorilor legali ar fi fost unicul mod adecvat. Se evidențiază emiteri care au primit permisul pentru activitate, dar sunt împovărați cu taxe mari pe care le plătesc agenției de radiodifuziune republicane, apoi achitarea mare a obligațiilor financiare pentru SOKOJ, beneficiile pentru drepturile de autor și cererile altor asociații profesionale pentru beneficiile pentru drepturile de autor (de exemplu Asociațiile actorilor de film și a pantomimilor pentru transmisiile prin cablu).

Pentru a raționaliza gestiunea și a persista pe piața arhiplină, managementul mass-media eliberează angajații din câmpul de muncă, dintre care, pe listă pri-

mii sunt ziariștii, apoi se întrerup toate modurile de perfecționare suplimentară, precum și toate cheltuielile care nu sunt legate strict de necesitățile esențiale. Aceste lucruri influențează negativ standardul profesionist. Astfel, astăzi situația în sectorul mass-media este mult mai grea decât cea care a fost la începutul mileniului trei și nu merge în direcție bună, este concluzia numeroaselor mese rotunde pe care le-au organizat sectoarele mass-media (NUNS, NDNV, Media Art Internațional, Școala Novosădeană pentru ziariști).

Autoreglarea

Consecința situației descrise este tot mai mult senzaționalismul în mass-media și nerespectarea codului profesional. Unul din modelele autoreglării este și Consiliul pentru presă. Consiliul pentru presă, primul organ de autoreglare pe scena mass-media din Serbia, la începutul anului 2010, și-a ales Comitetul de conducere. La ședința constitutivă au fost confirmate propunerile fondatorilor asociațiilor mass-media, Local Press, NUNS și UNS și în calitate de membri ai comitetului de conducere au fost aleși: Dragan Buișevici, Maoilo Vukotici, Srgjan Radulovici, Safeta Bișevaț, Dimitrie Boarov, Liliana Smailovici, Petar Ieremici și Vladan Filipcev. Mandatul membrilor comitetului de conducere a consiliului pentru presă durează 4 ani, cât durează și mandatul loțiitorilor lor: Tamara Skroze, Filip Șvarma, Milorad Ivanovici, Alexandra Givulski, Slavița Lekici, Slobodan Stoičević, Stoian Markovici și Branko Juiovici. Comitetul de conducere a comitetului pentru presă a deschis apelul public pentru alegerea a trei membri (și trei loțiitori) care va include opinia publică în comisia pentru recurs a consiliului de presă. În urma alegerii reprezentanților opiniei publice va fi constituită comisia pentru recurs în a cărei lucrări vor participa și membrii comitetului de conducere și loțiitorii lor. Consiliul pentru presă este organ de autoreglare care se va ocupa de urmărirea respectării codexului ziariștilor din Serbia în mass-media tipărită și soluționarea petițiilor indivizilor, a instituțiilor cu prilejul conținuturilor concrete ale mass-mediei tipărite. Consiliul pentru presă se va ocupa și cu medierea între indivizii care se consideră calomniați, instituții și redacții – și prezentarea avertizărilor publice în cazurile când s-a constatat încălcarea standardelor etice stabilite în codul profesional al ziariștilor din Serbia.

Pe lângă consiliul pentru autoreglare a sectorului sunt importanți și ombudsmanii pentru mass-media

și comitetele etice a asociațiilor ziariștilor care până în prezent nu au fost suficient de active.

Concluzie

În pofida împrejurărilor foarte grele social-politice și economice, mass-media trebuie să găsească soluții nu numai pentru supraviețuire, ci mult mai mult pentru majorarea standardului profesionist, deoarece aceasta este baza pentru realizarea pluralismului gândirii care contribuie la funcționarea întregii societăți.

O însemnătate deosebită în Voivodina o are au mass-media în limbile minorităților și din această cauză trebuie să se găsească modelul pentru funcționarea lor independentă, indiferent de menținerea lor dificilă pe piață.

Colaborarea sectorului nonguvernamental cu mass-mediile și sectorul administrației de stat este calea spre majorarea standardului profesionist și realizarea interesului public în sfera informării publice, fără care nu există dezvoltarea democratică a societății și nici depășirea tuturor impedimentelor la adresa Uniunii Europene. Aplicarea consecventă a legilor mass-mediei bune și funcționale, care sunt în conformitate cu soluțiile europene, dar corespund contextului nostru social-politic, istoric și cultural, respectiv economic precum și autoreglarea sectorului – toate sincronizate pot să contribuie foarte mult la existența unei presei de bună calitate.

Rezime

Položaju mas-medija u Srbiji/Vojvodini

Medijski sektor Srbije u 2009. je pretrpeo nekoliko značajnih potresa (ekonomska kriza, nelojalna konkurencija neodgovornog vlasništva, neodgovarajuće medijsko zakonodavstvo, nedozrela samoregulacija) čiji rezultat je dodatno devastiranje i urušavanje kako profesionalnih standarda tako i stabilnosti poslovanja. Vojvođanski mediji obremenjeni dodatno selektivnim auditorijumom markiranim jezičkom kompetencijom kao dodatnim faktorom ograničenja, pre nego multikulturalnog izazova, suočavaju se sa još ozbiljnijom krizom.

Ključne reči: medijski sektor, zakonodavstvo, samoregulatorna tela, radiodifuzija, privatizacija, štampa.

Summary

Position of Mass media in Serbia/Vojvodina

Media sector of Serbia suffered several major turbulences in 2009 (economic crises, disloyal competition of irresponsible ownership, inadequate media legislation, immature self-regulation). The result was further devastation and disintegration of professional standards, as well as stability of the business. Vojvodinian media were burdened with additionally selective audience marked by linguistic competency as supplementary limiting factor rather than multicultural challenges, facing even more severe crisis.

Key words: media sector, legislation, self-regulatory bodies, broadcasting, privatization, press.

Gheorghe Schwartz

PRESĂ, SFERĂ PUBLICĂ – CENZURĂ, MANIPULARE

Argument

La început de secol XXI, se aude tot mai mult din partea românilor că „singurul câștig cert al evenimentelor din decembrie 1989 îl reprezintă posibilitatea exprimării libere atât în sfera privată, cât și în cea publică”. În principiu, acest enunț este menit să transmită că a dispărut cenzura și teama față de urmările punitive ale rostirii crezului fiecăruia, în opoziție cu faptul că nivelul de trai și siguranța zilei de mâine nu s-au dezvoltat în direcția și în ritmul sperate. Dacă afirmația de mai sus este repetată de diferite categorii profesionale și de vârstă, sensurile și importanța îi sunt percepute diferite.

Fără a discuta aici dacă libertatea de expresie constituie doar *singurul* câștig al cetățeanului român de după 1989, vom analiza modul în care conceptele „presă” și „sferă publică”, respectiv „cenzură” și „manipulare” au fost înțelese în răstimpul ultimei jumătăți de veac în spațiul est-european, cu focalizare pe cel românesc.

Istoric:

Vorbind despre cum și unde au apărut noile alocări semantice ale conceptelor, trebuie amintit că ele, conceptele, fac parte din limbaj, iar limbajul se supune axiomei: „Cuvântul este o cheie ce nu se potrivește la orice broască, iar când deschide o ușă, nu știi de ce vei da după ea”¹. Sensul acceptat de interlocu-

tori este dat atât de experiența personală, cât și de cea colectivă, de momentul istoric, de IQ, de parametrii dispoziției și ai comportamentului². Peste aceste deosebiri personale de receptare, apar opiniile. Care, după Habermas, dacă nu sunt nici personale și nici idiosincratice devin publice. „Noi calificăm drept *publice* anumite manifestări atunci când, spre deosebire de cercurile închise, ele le sunt tuturor accesibile, în același fel cum vorbim despre locuri publice sau despre case publice”³.

„Cuvântul *cenzură* vine din limba latină, unde a însemnat *examinare severă*. În evoluția istorică a societății împărțită în clase, cenzura a apărut ca un sistem de supraveghere și de oprinare a celor ce pun sub semnul întrebării relațiile constituite; în primul rând, orientată către tipăriturile de orice fel, cenzura slujește scopului menținerii monopolului asupra părerilor și a dominanței ideologice a claselor conducătoare. Tipuri ale cenzurii sunt: verificarea conținutului înaintea publicării, persecutarea după publicare, precum și cea mai drastică formă: arderea cărților”⁴.

² Pentru „dispoziție” și „comportament”, vezi Gheorghe Schwartz, *Psihologia transversală, Partea generală, Aspectele filosofiei comportamentului*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, ediția a V-a, Arad, 2009.

³ J. Habermas, *Sfera publică și transformarea ei structurală*, Editura Univers, București, 1998, p.45.

⁴ Ernst Wichner und Herbert Wiesner (Erarbeitet und herausgegeben), *Zensur in der DDR, Geschichte, Praxis, und „Ästhetik“ der Behinderung von Literatur*, Literaturhaus Berlin, 1991, p. 17.

¹ Gheorghe Schwartz, *Limbajul individului om, liber și sănătos în spiritul psihologiei transversale*, Emia, 2005, p. 8.

Dacă vom parcurge perioadele definirii istorice, toate aceste forme fruste ale cenzurii sunt ușor de recunoscut, devenind tot mai vehemente pe măsura generalizării tiparului, pe de o parte și a despotismului din diferitele locuri și timpuri, pe de alta. Dacă în „veacurile întunecate”, arderea publică a cărților făcea parte din convingerea că orice măsură punitivă trebuie să fie cât mai expusă populației, asemenea execuțiilor condamnaților, astfel încât pedeapsa nu se adresa numai osânditului, ci avea și scopul de a-i preveni și înfricoșa pe toți cei ce ar putea intra vreodată sub incidența aceleiași culpe, odată cu democratizarea vieții, cenzura ajunge să folosească metode mult mai subtile. Sub eticheta „secret de stat” sunt ținute departe de populație numeroase informații, unele esențiale pentru existența și/sau progresul națiunii. Și mai performante au devenit și practicile de manipulare, de trecere pe plan secund a unor informații importante, de dezinformare, de abatere a atenției. Mai pregnante în timpul campaniilor electorale, asemenea manifestări sunt nenumărate în media moderne, ele fiind socotite de cei ce le difuzează ca niște servicii comerciale, dând vina pentru gravele abateri etice pe cel ce le comandă și plătește.

Informația ca armă; limitarea la informație

Până să se ajungă aici, „în teritoriile locuite de români, ca de altfel în tot spațiul european, cenzura a fost creată de biserică. Dacă în Transilvania, aflată sub administrație habsburgică, cultura scrisă poartă amprenta măsurilor luate contra Reformei (indexuri de texte interzise, controale ale fondurilor de manuscrise), în Țara Românească și Moldova, primele interdicții au apărut datorită ofensivei doctrinelor religioase apusene. Documentul care marchează debutul cenzurii pare a fi un uric domnesc ce interzicea importul catehismului și al cărților calvine (1560 – 1580)⁵, pentru ca în *Pravile*, primele legiuiri laice din Moldova și din Țara Românească (1646, respectiv 1652), sancțiunile prevăzute puteau ajunge chiar și la pedeapsa capitală pentru orice text conținând afirmații potrivnice („pentru cei ce suduiesc și ocărăsc preștine cu scrisoarea”)⁶.

Așadar, fără a trece în revistă etapele succesive ale accesului la informație în spațiul exsovietic, vom

⁵ Marian Petcu, *Puterea și cultura, O istorie a cenzurii*, Polirom, 1999, p. 81

⁶ Idem.

aminti doar că în această societate s-a renunțat la practicile de a se acoperi cu cerneală sau de lăsa spații albe în publicațiile din care au fost eliminate de putere anumite pasaje sau materiale întregi. Nu s-a mai procedat astfel tocmai pentru a nu se sublinia prin acest procedeu că există și informații sau păreri ce nu fac parte „din largul consens politic național”. În România, dacă în timpul marii terori din anii '50 se făceau ani grei de pușcărie pentru o frază imprudentă, după 1965 s-a recurs la o cenzură preventivă, ajungându-se ca fiecare material să fie evaluat înainte de a fi dat la tipar⁷. Când printr-un Decret al Consiliului de Stat, Direcția Presei și Tipăriturilor (subordonată Ministerului Artelor și Informațiilor) era transformată în Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor (DGPT – subordonată direct Comitetului Central al Partidului Comunist și Consiliului de Miniștri), cenzura a devenit tot mai sofisticată, folosind metode tot mai subtile. A urmat un Decret din 1975 care hotărâ înființarea Comitetului pentru Presă și Tipărituri, iar în 1977 și acesta a fost desființat. De ce aceste transformări și modificări legislative? Pe de o parte, pentru a se ajunge la momentul în care autocenzura să fie pregătită să acceadă la cote suficiente de mari ca vina îngrădirii informației să se poată arunca pe individ și nu pe sistem și, pe de altă parte, pentru ca frica funcționarului să fie amplificată de lipsa unor ordine clare, încât să i se poată imputa orice. Listele cu cuvintele interzise n-au ajuns la micul decident, iar acesta, de teama de a nu greși, a izbutit, de multe ori, să întreacă chiar și așteptările șefilor. Dacă unele lucruri erau clare, de exemplu, nu era voie să fie folosit în presă cuvântul „biserică”⁸, nu erau agreeate denumirile unor boli psihice (de pildă „schizofrenie”, „paranoia”⁹ etc.), alte sintagme trebuiau să fie ghicite. Această operație avea loc pe mai multe relee, făcând-o tot mai restrictivă: pentru început, însuși autorul textului își reprima expresiile pe care le bănuia a fi fost prohibite, apoi redactorul venea cu un al doilea rând de foarfeci, pentru ca, în final, să apară și vigența celui de la Direcția Presei. „Vigilența” acționa

⁷ Ceea ce, totuși, nu a eliminat din codul penal pedepsele pentru „răspândirea de idei dușmănoase orânduirii de stat”.

⁸ În ultimii ani ai regimului ceaușist, dacă se dădea un anunț la mica publicitate referitor la un parastas, locația era pomenită cu adresa: de pildă, în loc de Catedrala ortodoxă, se scria că evenimentul va avea loc în Piața Filimon Sârbu nr. 1.

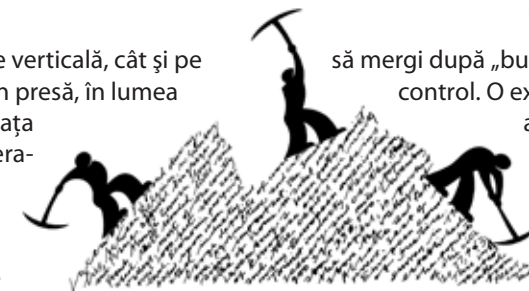
⁹ Ca nu cumva să fie creată impresia că s-ar face referire la „genialul conducător”...

pe mai multe paliere, atât pe verticală, cât și pe orizontală. Ea era prezentă în presă, în lumea tipăriturilor de orice fel, în viața artistică (cinematografie, literatură, arte plastice, divertisment etc.), ca și în orice exprimare publică. De exemplu: Cristina Diac povestește amănuntele unui raid al organelor de control prin piețele și librăriile din București și din țară pentru a verifica... curățenia ideologică a mărtișoarelor și a felicitărilor de Paști. Urmarea, consemnată într-un document din epocă, ne spune că „în urma semnalării de organele locale de partid, s-au luat măsuri ca, prin conducerile Centrului de Librării și Difuzare a Cărții și Organizației de Comerț Local, Fondului Plastic Județean și a cooperativei de artizanat, felicitările, ilustrațiile, reproducerea fotografică, lucrările de artă aplicată cu caracter mistico-religios să fie retrase din circulație”¹⁰... Se cenzura nu numai ceea ce nu era în acord cu propaganda oficială, dar și ceea ce ar fi putut fi interpretat drept „aluzie dușmănoasă”. De exemplu, un titlu de articol de presă sau chiar de proză de ficțiune putea elimina întregul text, chiar dacă se referea la cu totul altceva decât interpreta cenzura. Drept urmare, nu a putut apare o proză intitulată „Scamatorul” (ca nu cumva cineva să facă trimitere la „conducătorul iubit”) sau o alta, în care, printre altele, era descrisă și o coridă (de teamă ca nu cumva cineva să găsească similitudini în enervarea taurului la culoarea roșie cu sentimentele unor oameni față de culoarea respectivă). În cadrul cenzurii, absurdul poate atinge cote halucinante.

Cenzura dintr-un sistem totalitar într-adevăr nu poate fi apreciată decât de cineva care a trăit-o nemijlocit. A fost un moment în România când au fost dispuse ample mitinguri în favoarea păcii. (În paranteză fie spus, ele au fost organizate în toată țara într-un moment când nimeni nu amenința liniștea României, caracterul diversionist fiind evident.) Dacă, însă, cineva ar fi pornit pe stradă cu aceleași sloganuri, ar fi fost arestat imediat, pentru că până și o acțiune în favoarea propagandei oficiale nu era permisă decât **atunci și când** era prevăzută.

Imediat după 22 decembrie 1989, a fost desființată nu numai scriptic, ci și practic cenzura ideologică, astfel încât au putut apărea mii de publicații, de edituri, posturi de radio și televiziune. Nu mai era nevoie

¹⁰ Cristina Diac, *Iepurașul vânat de cenzura comunistă*, în Jurnalul Național din 23.04.2006.

să mergi după „bunul de tipar” la nici un organ de control. O exprimare sugrumată timp de aproape o jumătate de veac se defula în manifestările libertății câștigate. Numai că foarte repede cenzura ideologică a fost înlocuită cu o cenzură economică la fel de dură.

Rând pe rând, cea mai mare parte dintre noile publicații și edituri a dispărut la fel cum a apărut. Pe lângă presiunile nemiloase ale unei concurențe uriașe, s-au evidențiat lipsa de profesioniști pentru atâtea posturi ivite peste noapte, lipsa de spațiu tipografic, manipularea politică venită sub noi forme: așa-zisa „criză de hârtie”, dorirea publicațiilor concurenței în centrele de difuzare a presei, dictatul impus de noii proprietari etc.¹¹ În aceste condiții, expresia în sfera publică instituționalizată își trăiește noile limite.

În țările în care cenzura ideologică a operat tiranic timp de decenii, a proliferat reversul celor interzise atât de sever: nici o expresie, oricât de trivială sau oricât de neadevărată, nu putea fi înlăturată de teama de acuza că s-ar opera din nou cu cuțitul comunist. Cel puțin o vreme, de la prea multă cenzură s-a ajuns la lipsa oricărei cenzuri. A dispărut inclusiv cenzura bunului simț. Încă nesigură într-o lume în care tot ceea ce până ieri era interzis devenea îngăduit, ceea ce ieri a fost impus a fi fost negru azi era considerat alb, opinia publică era când scandalizată atunci când resimțea că s-a trecut peste cutumele din străbuni, când entuziasmată când avea impresia că ajunge fără primejdia de a fi penalizată la informații compromițătoare la adresa conducătorilor, caz în care, de cele mai multe ori, nu se mai interesa dacă știrea se bazează pe adevăr sau nu. De aici, germeii unei noi uriașe manipulări.

„În contextul unei lumi aflate într-o mișcare tot mai greu de urmărit, politicianul este cel ce fixează bornele concrete de acțiune, omul de știință stabilește ritmul dinamicii devenirii, iar jurnalistul are privilegiul

¹¹ Ceea ce infirmă părerea atât de răspândită după care cenzura politică predecembriștă ar fi fost înlocuită doar de bătălia iscată de concurența economică. Într-adevăr, mulți proprietari ai unor instituții mass-media nu au convingeri doctrinare ferme, însă își subordonează țintele și în funcție de forțele politice pe care le protejează pentru a fi, la rândul lor, protejați. În perioadele electorale, dar nu numai, consumatorul de programe țutie foarte bine ce canal de televiziune îl va incrimina pe ctitare candidat și ce canal îi va ridica osanale aceluiași. (Chiar dacă, nu de puține ori, circumstanțial, același microfon își va schimba cu 180 de grade țintele de atac.)

de a fi ghidul profesionist într-un labirint unde utilizarea se desparte tot mai mult de cunoașterea tehnică, economică, politică, socială, culturală¹².

Mai recent, o deschidere fără precedent a adus-o internetul. În primul rând că – deocamdată, cel puțin – metodele de a cenzura accesul la diferitele surse de informație, chiar la cele neagreate de o anumită ideologie, sunt încă ineficiente într-un stat cu pretenții democratice și în al doilea rând, fiindcă schimburile de informații și de idei nu mai sunt strict instituționalizate, ci acced și la nivel personal. Diferitele site-uri private, blog-uri, chat-uri etc. au îmbogățit la fel de mult accesul la sfera publică, precum inventarea tiparului cu o jumătate de mileniu în urmă. Plus că înscrisurile electronice sunt și material mult mai accesibile pentru un public extrem de larg, iar exprimarea nu trece pe sub autoritatea nici unei puteri exterioare voinei emițătorului.

Sfera publică în țările Uniunii Europene

„Încă din 1957 se punctează, prin Tratat [la Roma] 4 libertăți fundamentale, de care cetățenii statelor membre ale Comunității europene să beneficieze: 1. Libera circulație a persoanelor, 2. Libera circulație a bunurilor, 3. Libera circulație a serviciilor, 4. Libera circulație a capitalului.

Foarte ambițioase în acea vreme, aceste prevederi ale Tratatului de la Roma au intrat treptat în vigoare, încât unele nici astăzi nu sunt complet în funcțiune¹³.

După cum se poate observa, integrarea europeană țintește în principiu piața comună, dar este conștientă de numeroasele diferențe intracomunitare nu numai la nivelul decalajelor economice și legislative, dar și la specificul fiecărei țări. În *Dicționarul Uniunii Europene*, Gilles Ferréol¹⁴ nici măcar nu a inclus un articol despre sfera publică (cu tot ce cuprinde aceasta), presupunându-se că, odată cu progresele integrării, a micșorării decalajelor din sfera accesului la bunuri, precum și o dată cu libera circulație a cetățenilor Uniunii pe teritoriul ei, se va crea și o opinie asemănătoare în legătură cu marile probleme ale contemporaneității.

„Dacă ne raportăm la „dimensiunea UE”, dezbaterile din sfera publică sunt legate de cele mai multe ori

¹² Gheorghe Schwartz, *Politica și presa. Reprezintă mass-media a patra putere în stat?*, Institutul European, 2001, p. 287

¹³ Nicolae Groșan, *Uniunea Europeană, mai mult decât o istorie*, Universitatea Aurel Vlaicu, Arad, 2004, p. 32.

¹⁴ Gilles Ferréol (coordinator), *Dicționarul Uniunii Europene*, Polirom, 2001.

de întrebarea dacă Uniunea Europeană are propria sa sferă publică sau nu. Se poate vorbi despre o sferă publică pan-europeană independentă de statele individuale sau o sferă publică europeană, rezultată în urma europeanizării sferelor publice naționale. Existența unei sfere publice pan-europene este respinsă însă de majoritatea autorilor reprezentativi (Sievert, Gerhards). De ce o astfel de afirmație? Conform specialiștilor o sferă publică pan-europeană presupune:

- existența unei limbi comune în care cetățenii UE pot să comunice unul cu celălalt (Grimm, Kielmansegg, Kantner)¹⁵,
- existența mass-media cu influențe la nivelul întregii UE (Diez Medrano, Kantner),
- existența unei culturi media și jurnalistice comune în toate statele UE (Sievert, Wiesner).

Dezvoltarea sferei publice are implicații profunde asupra legitimității democratice. Existența ei nu este numai o condiție a societăților democratice, ci și un instrument esențial care să facă auzită vocea cetățenilor, este o dovadă a recunoașterii și legitimității instituțiilor UE.¹⁶

Dar va dispărea într-un viitor previzibil cenzura și manipularea în statele Uniunii Europene?

În măsura în care luptele pentru putere în fiecare țară membră rămân la fel de vii, în măsura în care nu se speră la o utopică societate egalitară și interesele economice ale unor grupuri de putere sunt la fel de active ca și înainte, iar trusturile de presă au intrat sub dominația acestora, atât manipularea informației, cât și diferitele forme ale cenzurii vor mai rămâne prezente.

Așadar, manipularea și cenzura țin, în primul rând, de interesele unor grupuri de putere și de cele ce se opun acestora, fiind folosite ca arme de luptă. Internetul, atâta vreme cât slujește doar comunicării și informației private este ferit de îngrădirea mesajelor. S-au semnalat, însă, (tot mai) numeroase imixtiuni ale unor interese economice și politice și în informațiile difuzate pe cale electronică.¹⁷

¹⁵ După admiterea României în U.E., au fost voci care au considerat că acordarea postului de „comisar pentru multilingvism” lui Leonard Orban ar fi fost un simplu act de curtoazie. În fapt, acel domeniu avea o importanță majoră: aceea de a aduce într-o accepțiune comună discursul comunitar, de a preciza conceptele și de a impune reguli unitare de comunicare. (Gh. Schwartz.)

¹⁶ Dan Luca / Bruxelles (<http://casaeuroppei.blogspot.com/>)

¹⁷ „E incredibil dar Google a acceptat cenzura, condiție fundamentală pentru a putea acționa pe teritoriu chinez.

Concluzii

1. Așa cum individul uman care nu are receptorii intacti nu recunoaște decât nevoile biologice, la fel și o comunitate umană lipsită de informații nu constituie decât o mulțime interesată doar de supraviețuirea fiziologică.

2. Continuând comparația, la fel cum senzațiile individului neprocesate în percepții nu pot face legături la nivelul gândirii, informațiile neînțelese, fals înțelese sau lacunar înțelese nu realizează opinii, realizează opinii greșite, nu ierarhizează corect importanța celor aflate.

3. Deși se afirmă că primul care ar fi introdus cenzura în media ar fi fost Napoleon I¹⁸, cenzurarea și manipularea informațiilor adresate sferei publice au apărut odată cu interacțiunea indivizilor în grup.

4. Cenzura și manipularea informațiilor este prezentă în orice societate în care există diferențe de interese între indivizi, grupuri, conducători și restul populației.

5. Cu cât o societate este condusă mai despotic, cu atât cenzura și manipularea sunt mai explicite. Societățile zise democratice își construiesc strategii de manipulare și de cenzurare a informațiilor mult mai subtile.

6. Din pricina consecințelor punitive pe care le aplică o dictatură asupra celor ce nu respectă regulile impuse de ea, la nivelul individului și al sferei publice apare autocenzura ca reflex de apărare. Aceasta poate avea urmări grave nu numai în libera exprimare, dar și în gândirea și în comportamentul individului și al maselor.

7. Momentul trecerii de sub prizonieratul partidului unic la societatea de consum, fiind îndeobște un

Printre așa-zisele tabu se găsesc argumente ofensive puterii de stat, masacrul din Piața Tiananmen, Dalai Lama, secta religioasă Falun Gong și în mod sigur critici aduse Partidului Comunist, toate acestea fiind teme imposibile de găsit pentru cei care folosesc google.cn. Piața le este favorabilă, se vorbește de aproximativ 151 milioane de dolari care vor intra în buzunarele lui Google (Larry Page și Sergey Brin). Rămân dezamăgiți cei de la *Reporters sans frontiers* care continuă să se lupte pentru libertatea de expresie. Știați că de curând Google a refuzat să predea guvernului USA anumite date despre obiceiurile de navigare ale clienților săi? Acum însă se apleacă înaintea Chinei, iar din păcate știm cu toții de ce! Textul a fost postat pe internet la 21 mai 2008, pe adresa <http://ro.shvoong.com/internet-and-technologies/240011-cenzura-china-%C5%9Fi-google/>

¹⁸ Idem.

moment abrupt – în special în România -, a făcut ca reînvierea liberei exprimări să permită o manipulare masivă atât din partea noilor instituții ale statului, cât și din partea grupurilor de interese. Întrepătrunderea politicului cu economicul în succesul afacerilor unui grup exclusiv, creșterea tot mai accentuată a corupției, a cumpărării până și a informației, a transformat visata societate ideală într-o realitate dură a unei concurențe ca care noii cetățeni liberi n-au fost obișnuiți a conviețui.

8. În societățile totalitare, cenzura dă naștere la un dublu limbaj, indivizii folosind alte cuvinte și mânuind alte idei în sfera publică decât cele folosite și mânuite în cercul apropiat. Mai mult: pericolele la care este expus cel ce nu se supune comandamentelor impuse îi induc o stare de perpetuă suspiciune față de celălalt. Societățile care au trăit în mod direct teroarea poliției politice au păstrat aceste suspiciuni, iar unii indivizi din aceste societăți au rămas cu o adevărată „paranoie” (uneori justificată, uneori nu) a sesizării în celălalt a unui ofițer acoperit.

9. Sfera publică în țările ieșite de sub dictatura comunistă este fărâmițată din punctul de vedere al receptării informației, din ea făcând parte indivizi obișnuiți cu un limbaj esopic, indivizi care au trăit viața dublă din timpul terorii, precum și tineri care s-au format în noile condiții, tineri care se folosesc intens de comunicarea prin internet, o comunicare liberă și neinstituționalizată.

10. Într-o societate în transformare, individul este profund interesat de informație, devenind dependent de ea, la fel ca și șoferul de semnele de circulație. Mass-media și în special televizorul ajung să ocupe o parte importantă din bugetul de timp al fiecăruia. (Programele micului ecran reprezintă și cel mai ieftin mod de petrecere al timpului liber, amănunt important pentru o societate în general săracă. Totuși, statistic, cei ce au trăit schimbarea sunt mai atenți la emisiunile informative, pe când cei ce s-au născut după sunt mai interesați de filme și de programe de divertisment. Ceea ce lasă impresia că primii încă mai verifică mersul tranziției, pe când ceilalți o iau ca un fapt firesc.)

Bibliografie și webografie:

Albert, Pierre, *Istoria presei*, Institutul European, 2000.

Balle, Francis (coordonator), Larousse, *Dicționar media*, Univers Enciclopedic, București, 2005.

Borbély, Ștefan, *Etica manipulării*, în Ilie Rad (coordonator), *Forme ale manipulării opiniei publice, Lucrările Simpozionului Național*

de Journalism, *Forme ale manipulării opiniei publice*, Cluj-Napoca, 16-17 noiembrie 2007, Tribuna, Cluj-Napoca, 2008

Constituția României din 1991.

Diac, Cristina, *Iepurașul vânat de cenzura comunistă*, în Jurnalul Național din 23.04.2006.

Ferréol, Gilles (coordonator), Dicționarul Uniunii Europene, Polirom, 2001.

Gross, Peter, *Mass media și democrația în țările Europei de Est*, Polirom, 2004.

Groșan, Nicolae, *Uniunea Europeană, mai mult decât o istorie*, Universitatea Aurel Vlaicu, Arad, 2004.

Habermas, Jürgen, *Sfera publică și transformarea ei structurală*, Editura Univers, București, 1998; Hermet, Guy, *Poporul contra democrației*, Institutul European, Iași, fără an

<http://ro.shvoong.com/internet-and-technologies/240011-cenzura-china-%C5%9Fi-google/>

Karolides, Nicholas, J.; Bald, Margaret; Sova, Dawn, B., *100 de cărți interzise O istorie a cenzurii în literatura mondială*, ed. a II-a, Paralela 45, 2009.

Kerbrat-Orecchioni, Catherine, La polémique et ses définitions, în vol. colectiv Discours polémique, Lyon, 1980.

Luca, Dan / Bruxelles (<http://casaeuropei.blogspot.com/>)

Miller, David (coordinator), *Enciclopedia Blackwell a gândirii politice*, Humanitas, 2000.

Muravchik, Joshua, *Raiul pe pământ, Mărire și decădere socialismului*, Brumar, 2004.

Năstase, Adrian, *De la Karl Marx la coca-cola, dialog deschis cu Alin Teodorescu*, Nemira, 2004.

Neumann, Victor, *Tentația lui homo-europaeus, Geneza spiritului modern în Europa Centrală și de Est*, Editura Științifică, București, 1999.

Petcu, Marian, *Puterea și cultura, O istorie a cenzurii*, Polirom, 1999.

Pop, Doru, *Mass-media și politica, Teorii, structuri, principii*, Institutul European, 2000.

Popescu, Cristian, Florin; Bălbăie, Radu, *Mic dicționar de jurnalism*, Fundația Rompres, București, 1998.

Roman, Petre, *Mărturii provocate, Convorbiri cu Elena Ștefoi*, Paideia, 2002.

Rovența-Frumușani, Daniela, *Argumentarea, Metode și strategii*, Editura Bic All, București, 2000.

Runcan, Miruna, *Destinatarul produsului cultural în mass-media: noi interpretări, noi strategii*, în Ilie Rad (coordonator), *Schimbări în Europa, schimbări în mass-media*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2004.

Sălcudean, Minodora, *Discursul polemic: valența conceptuale și structurale în presa românească*, în Ilie Rad (coordonator), *Schimbări în Europa, schimbări în mass-media*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2004.

Schwartz, Gheorghe, *Politica și presa. Reprezintă mass-media a patra putere în stat?*, Institutul European, 2004.

Schwartz, Gheorghe, *Limbașul individului om, liber și sănătos în spiritul psihologiei transversale*, Emia, 2005.

Schwartz, Gheorghe, *Psihologia manipulării mediatice*, în Ilie Rad (coordonator), *Forme ale manipulării opiniei publice, Lucrările Simpozionului Național de Journalism, Forme ale manipulării opiniei publice*, Cluj-Napoca, 16-17 noiembrie 2007, Tribuna, Cluj-Napoca, 2008.

Schwartz, Gheorghe, *(Ne)difuzarea presei*, în Revista 22, din 08.10.08.

Schwartz, Gheorghe, *Psihologia transversală, Partea generală, Aspectele filosofiei comportamentului*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, ediția a V-a, Arad, 2009.

Wichner, Ernst; Wiesner, Herbert (coord.), *Zensur in der DDR, Geschichte, Praxis, und >Ästhetik< der Behinderung von Literatur*, Literaturhaus Berlin, 1991.

Rezime

Ștampa, javna delatnost – cenzura, manipulacija

Primarni cilj ovog članka je da analizira konotacije onoga što je dodano poslednjih decenija konceptu „javne sfere” u Istočnoj Evropi; šta fraza „sloboda izraza” znači ljudima koji su živeli pod diktaturom i iskusili zoru demokratskog društva kao i onima koji nikada nisu poznavali granice nametnute od strane totalitarnog režima. Do koje mere i zašto su reči poput „manipulacije” i „cenzure” bili suprotstavljeni „slobodi izraza” u kolektivnoj svesti; način na koji su ovi termini promenili konotacije pod uticajem transformacije koja je postala deo javnog i privatnog života poslednjih decenija.

Cljučne reči: štampa, cenzura, manipulacija, informacija

Summary

The Press, Public Opinion – Censorship, Manipulation

The primary goal of this article is to analyze the connotations which have been given in the last decades to the concept of „public sphere” in Eastern Europe; what the phrase „freedom of expression” means for those people who had lived under dictatorship and experienced the dawn of a democratic society, on one hand, and for those who never knew the barriers imposed by the restrictions of a totalitarian regime, on the other hand; to what extent and why words such as „manipulation” and „censorship” are being opposed to the „freedom of expression” in the collective conscientiousness; the manner in which these terms have changed the connotations under the influence of the transformations that have taken place in the public and private life in the last decades.

Key-words: press, censorship, manipulation, information

Lucian Ionica

DILEMELE TELEVIZIUNILOR LOCALE

Televiziunile locale au apărut în România imediat după Revoluția din decembrie 1989.(1) Studiourile regionale de radio fuseseră desființate cu vreo cinci ani în urmă, iar televiziuni din afara Bucureștiului n-au fost niciodată, în acea perioadă, numai ziarele județene ofereau informație imediată. Televiziunea Română oferea doar vreo trei ore de program zilnic, și acesta intens politizat, în aceste condiții emisiunile televiziunilor din Iugoslavia, Ungaria sau Bulgaria, aveau un mare succes în zonele unde puteau fi recepționate, constituind un permanent termen de comparație.

După Revoluție, au apărut multe televiziuni locale, numărul lor ajungând în prezent la peste 200. În general, în primii ani, la televiziunile locale au venit tineri, fără experiență profesională în domeniu. De cele mai multe ori s-a început cu oameni animați de pasiune și de fascinația lucrului ce le fusese refuzat atâția ani. S-a învățat din mers, după principiul „văzând și făcând”. Aceasta a dat, o bună perioadă de timp, un aer de improvizație și de amatorism, dar ele erau compensate pe deplin de sinceritate, de implicarea, uneori, prea evidentă, și de interesul foarte mare al publicului față de acest gen de programe, față de informația din și despre comunitatea în care trăia. Câțiva ani, televiziunile proximite au fost singura alternativă reală la televiziunea de stat. În timp, calitatea programelor oferite a crescut constant: pe de o parte, cei ce lucrau în acest domeniu au deprins o parte din secretele meseriei, iar pe de altă parte – au apărut noi echipamente, mai performante.

În prezent, aceste televiziuni nu au o situație foarte bună, deși importanța și utilitatea lor este în afara

oricărui dubiu. Nu se poate vorbi de o democrație reală la nivel local, fără ca membrii comunității să fie informați corect despre problemele existente, despre proiectele aflate în dezbatere, despre deciziile ce se iau de către autorități, și fără ca ei, cetățenii, să-și poată spune părerea în mod public. Democrația nu înseamnă să pui în discuție doar activitatea președintelui țării, a parlamentului sau a guvernului, ci se referă și la instituțiile din teritoriu. Despre acestea din urmă, doar presa locală poate relata în mod constant, urmărind lucrurile în evoluția lor, făcându-se, totodată, ecoul opiniilor venite din partea comunității. Desigur, nu este singura cale de informare, dar este poate cea mai eficientă, prin rapiditatea și publicul mare căruia i se adresează. Semnificația acestui rol, de comunicator social, depinde de existența unei politici editoriale corecte, echidistante, fără partizanat politic, fără „prietenii”, fără distorsiuni ale celor cu vechime, ținând seama de faptul că audiența televiziunilor locale nu este monitorizată. Acest fapt arată că în realitate funcționează și alte criterii.

Există orașe unde unele televiziuni locale nu se văd în toate cartierele, deoarece nu sunt preluate de toate societățile de cablu. Timișoara este unul dintre exemple. Pentru a justifica asemenea decizii discriminatorii, uneori se invocă și alte argumente pe lângă cel al audienței. Astfel, la Iași, motivul oficial pentru care un post local de televiziune a ajuns să fie scos din grila operatorului de cablu a fost că nu și-a reînnoit acordul de retransmisie cu CNA (Consiliul Național al Audiovizualului), deși pentru reînnoirea acestui acord avea

nevoie de parafarea unor acorduri tocmai cu operatorii de cablu. Motivul real, după cum susține presa locală, pare să fi fost faptul că proprietarul firmei de cablu avea și un post local de televiziune, și astfel a vrut să elimine un concurent de pe piață. (2)

Un alt aspect ce trebuie menționat îl reprezintă interesele patronatului, interese de natură economică sau politică. Rareori televiziunea constituie singura afacere, de multe ori proprietarul are și alte firme, cu propriile lor interese și relații, ce implică alte firme și instituții. Mulți dintre deținătorii de televiziuni locale sunt oameni politici, cu interesele aferente. La începutul lui 2009, ziarul „Cotidianul” a prezentat o listă a „baronilor” locali care controlează televiziuni sau chiar trusturi locale de presă. (3)

În asemenea situații nu este nevoie să vină cineva și să dea indicații, se știe ce subiecte merg și care nu, cine sunt cei „buni” și cine sunt cei „răi”. Desigur, fiecare jurnalist va gestiona o asemenea situație într-un mod propriu. Unii se vor căuta să se eschiveze și să acționeze corect, pe cât e cu putință, alții vor căuta să se remarce, să se facă utili, mergând până la implicarea directă, în staff-ul de campanie electorală al vreunui candidat. Desigur, explicații omeneste există suficiente, salariul mic, tentații numeroase... În capitală, un jurnalist nemulțumit de atmosfera din redacție sau de politica editorială are mai multe șanse să-și găsească un alt loc de muncă, la o altă televiziune, decât un jurnalist de la un post local. Această meserie nu este ușoară și pentru că impune o serie de exigențe morale.

Un alt factor ce influențează în mod negativ activitatea televiziunilor locale este și cultura politică precară, ce caracterizează societatea noastră, în care principiile democratice nu au avut timp să prindă rădăcini și să se manifeste pe deplin în viața reală, nu doar în plan declarativ, la ocazii festive. Negocierile între partide pentru adjudecarea conducerii unor instituții publice precum televiziunea, radioul sau agenția națională de presă *Agerpres*, deși legislația în vigoare interzice orice influență politică, lasă un gust amar și arată distanța dintre ceea ce se afirmă și ceea ce se practică. Și în cadrul acestor instituții de interes național, de mare importanță, există omisiuni interesante. Cât de greu sau de ușor este să se realizeze acest lucru în cazul televiziunilor locale, în condițiile concrete ale societății românești de astăzi?

Aceste televiziuni se află prinse într-un complex de relații și sunt supuse permanent unei serii de acțiuni și

influențe, ce pot afecta corectitudinea deciziilor editoriale, plasându-le dincolo de limite deontologice.

Factorul economic joacă un rol esențial. Prin statutul său, televiziunea este o afacere și ea trebuie să fie rentabilă, ca orice altă firmă, chiar dacă marfa pe care ea o produce are o natură foarte specială: publicului îi sunt oferite programe, iar firmelor – spații de publicitate. Stațiile locale au venituri mici, chiar foarte mici, comparativ cu televiziunile centrale, difuzate la nivel național. Pentru a supraviețui pe o piață în care se află în concurență directă cu acestea, televiziunile locale trebuie să caute soluții ce constituie uneori presiuni ce trec dincolo de departamentul economico-financiar.

Deși rolul televiziunilor locale este important, iar activitatea lor se desfășoară în condiții dificile, mai ales într-o perioadă de criză, în România nu există nicio reglementare care să vină în sprijinul lor, prin care, de exemplu, să li se ofere anumite facilități sau să se îndrepte spre ele anumite genuri de publicitate. O televiziune firavă economic va fi o televiziune vulnerabilă din punct de vedere deontologic, mai ușor de transformat într-un instrument care să servească la momentul potrivit un anumit grup de interese.

Un buget mic, înseamnă, printre altele, și salarii mici. Astfel, unii jurnaliști vor fi mai puțin motivați, alții vor căuta variante mai bune pentru cariera lor, fie la televiziunile centrale, fie în afara televiziunii, folosindu-se tocmai relațiile pe care și le-au făcut în timp. Vor căuta posturi mai sigure și mai bine plătite.

Concurența pe plan local este un alt factor ce se poate manifesta uneori într-un mod incorect, în România, pentru ca un post de televiziune să poată fi recepționat este obligatoriu ca programul să fie inclus în oferta companiei sau a companiilor de cablu din zonă. Prea puțină lume, cel puțin în zona urbană, mai are antenă pentru emisia terestră. Pentru telespectator este mult mai comod să schimbe canalele cu ajutorul telecomenzii. Preluarea prin cablu a unui anumit post este o decizie ce aparține operatorului de cablu, acesta luând în calcul, după cum se afirmă, audiența, fiind preferate acele programe care înregistrează cote mai mari. Aparent, criteriul este corect și pare a veni tocmai în întâmpinarea preferințelor telespectatorilor. Rămâne de aflat cum se determină ratingul în cazul unor televiziuni noi sau chiar și cum se manifestă atât de evident o mentalitate politică deficitară; este de imaginat care este atitudinea față de televiziunile lo-

cale. „Dincolo de răspunsul evident, că politicienii încearcă să-și consolideze influența în bazinul electoral, dacă privim numai din această perspectivă a poziției de om politic, atunci aceștia pleacă de la premisa că fac o investiție în propria campanie electorală pe termen lung. Noi nu considerăm că e o chestiune firească, dar nici nu pot fi împiedicați să facă asta, a comentat pentru „Cotidianul” Mircea Toma, directorul Agenției pentru Monitorizarea Presei. (4)

Peter Gross pune o întrebare fundamentală pentru această perioadă de tranziție între două sisteme sociale: *instituțiile mass-media, lipsite de o cultură democratică proprie, afectate de alte instituții la fel de lipsite de această cultură și funcționând într-o societate cvasidemocratică, pot contribui la o schimbare binevenită a culturii politice?* (5) Răspunsul meu este unul optimist, chiar dacă el nu se va realiza imediat. Nu există o soluție miraculoasă, care să ofere dintr-o dată cheia problemei. Dar câteva lucruri se pot face și ele – și țin chiar de esența societății democratice. Adoptarea de către Convenția Organizațiilor de Media, în octombrie 2009, a Codului Deontologic Unic (6) este un pas important, ce vine în sprijinul acelor jurnaliști care doresc să fie corecți și să reziste presiunilor de orice natură. Desigur, doar existența Codului nu este suficientă. Lucrurile nu se vor schimba de la sine, în mod automat. Este nevoie și de voință de a-1 aplica. În acest sens, ONG-urile pot contribui foarte mult, la fel și publicul. Prin reacția lor pot sancționa derapajele media-tice, lipsa de onestitate. Doar o presă corectă și responsabilă, realizată de profesionist, va impune respect.

Note

(1) La Timișoara acest lucru s-a petrecut chiar în acele zile fierbinți. O relatare despre cum a început să emită prima televiziune se găsește în volumul colectiv: *Timișoara 16-22 decembrie 1989*, Ed. Facla, Timișoara, 1990, pp. 246-252

(2) „Ziarul de Iași”, 17.03.2006, *Bătălie pe piața TV locală*
<http://www.ziaruldeiasi.ro/economic/batalie-pe-piața-tv-locala--ni3vr6>

(3) „Cotidianul”, 16.03.2009, *Moguli de provincie: baronii conduc județele cu telecomanda în mână*
http://www.cotidianul.ro/moguli_de_provincie__baronii_conducjudețele_cu_telecomanda_in_mana-76881.html

(4) idem

(5) Peter Gross, *Mass media și democrația în țările Europei de Est* Ed. Polirom, Iași, 2004, p. 21

(6) <http://www.cji.ro/userfiles/file/Evenimente/Codul%20Deontologic%20Unic%20-%20adoptat.pdf>

Rezime

Dileme lokalnih televizija

Lokalne televizije su se u Rumuniji pojavile nakon 1989. godine i na taj način doprinele demokratizaciji društva. Vremenom je njihov broj porastao na preko 200, a njihov kvalitet se poboljšao. Uprkos svemu tome, situacija u kojoj se lokalne televizije nalaze nije baš dobra. Ekonomski ili politički pritisci negativno utiču na odluke urednika. Televizija koja ima ekonomske probleme je ranjiva iz deontološke perspektive. Političari su vlasnici mnogih televizija. Oni ih koriste da bi promovirali sebe ili svoju stranku. Stvari se mogu postepeno poboljšavati reuređenjem zbog kojeg se 2009 usvojio Jedinstveni deontološki kod i podrškom društva. Njihovi uticaji se trebaju dobro sinhronizovati. Samo politički korektna, odgovorna i profesionalna štampa će zado-biti poštovanje.

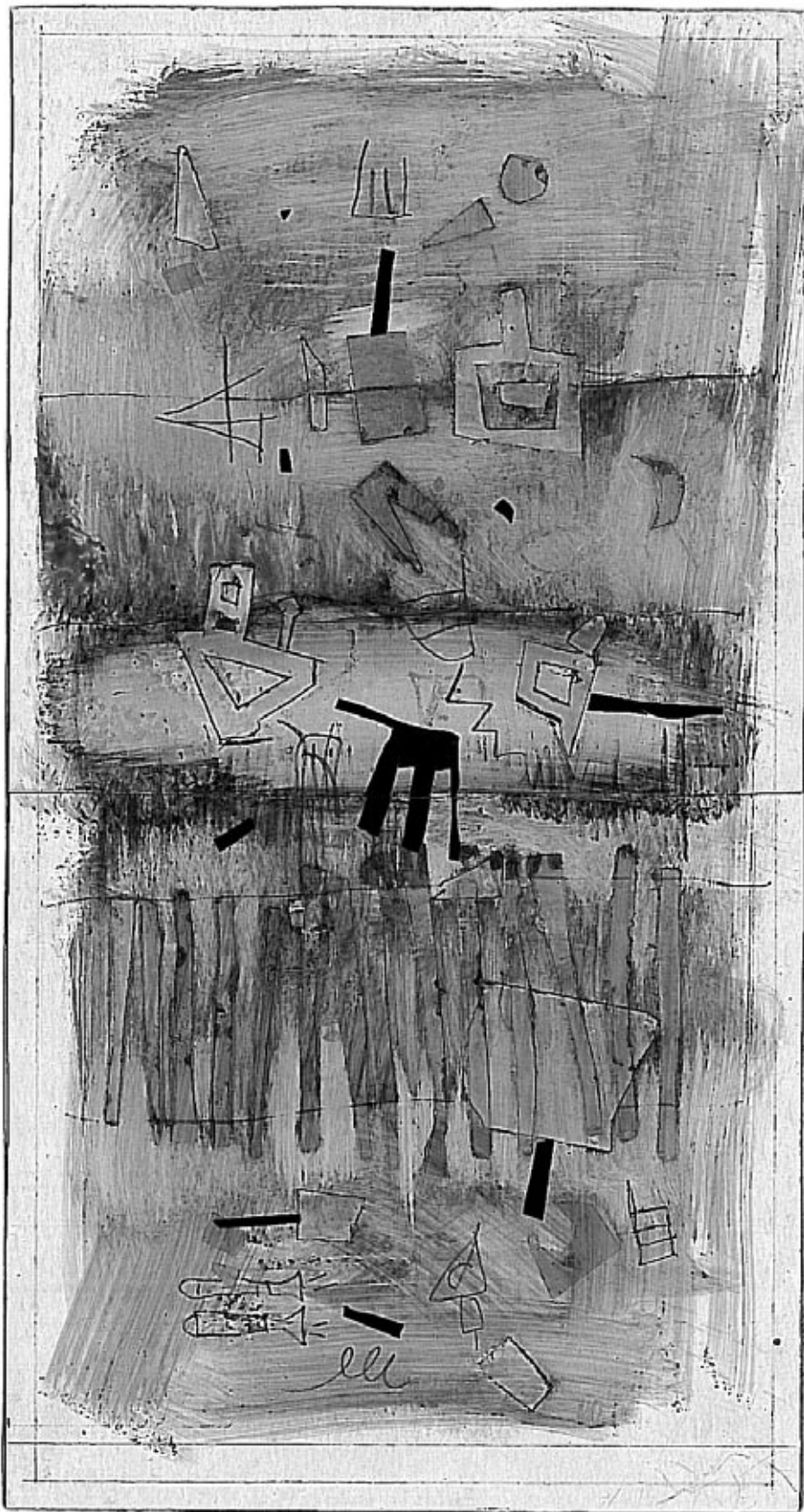
Cljučne reči: *Mas mediji, štampa, lokalna štampa, televizija, lokalna televizija, politika i štampa, Rumunija*

Summary

Dilemmas of Local Televisions

Local televisions appeared in Romania after 1989, contributing in such a way to the democratization of the society. In time, their number grew and exceeded 200, and their quality improved. Despite these facts, their situation is not good. Economic and political pressures influence the editors' decisions negatively. A television with economical problems is vulnerable from the point of view of deontology. Politicians own many televisions, and they use them to promote themselves or their political party. Things can improve gradually by means of reorganization, because of which The Deontology Unique Code was adopted in 2009. and with the support of the society. These two should be well synchronized. Only politically correct, responsible and professional press can earn respect.

Key words: *Mass media, press, local press, television, local television, politics and press, Romania*

Tatiana Mohan-Guzijan

MASS-MEDIA – PROPAGANDĂ ȘI DEZINFORMARE CONSIDERAȚII GENERALE ASUPRA PROPAGANDEI

Astăzi termenul pare să aibă o nuanță mai mult negativă: „Propaganda este încercarea deliberată și sistematică de a forma percepții, de a manipula cogniții și de a direcționa comportamentul pentru obținerea unui răspuns care corespunde intereselor propagandistului” (Jowette & O’Donnell, în Alina Mungiu, 1995, p. 203).

Propaganda este o manifestare a secolului XX, o manifestare a „erei mulțimilor”, după cum spunea Serge Moscovici. Ea se dezvoltă într-un climat social conflictual în care oamenii simt nevoia unei alternative, a unei schimbări în mai bine.

Propaganda ca sistem îndeplinește o dublă funcție: *de reglare și de organizare*. Prin funcția *de reglare* determină formarea și consolidarea identității grupului. A doua funcție, cea *de organizare*, se referă la poziția pe care propaganda o adoptă față de adversar, față de ideologia pe care o combate. De regulă, ceea ce prezintă propagatorii unei anumite ideologii ca fiind pozitiv, cei din tabăra adversă consideră ca fiind negativ. Apare, astfel, o diferențiere socială ca rezultat al propagandei susținute de anumite grupuri de interese.

Reușita propagandei se datorează în mare măsură mesajului pe care acesta îl transmite. Mesaj de propagandă poate fi considerat orice mesaj care reprezintă poziția distinctă a unui grup social, orice mesaj care condamnă, denigrează, desconsideră un alt grup social. Grupul luat în vedere și interesele sale se manifestă împotriva altor grupuri și a altor interese, încât societatea pare a fi împărțită în tabere

adverse ce încearcă să-și câștige prin propagandă cât mai mulți adepți. Succesul depinde de plauzibilitatea sloganurilor lansate spre auditoriu și de prezentarea cât mai în „negru” a poziției adverse.

„Este necesar să faci să pătrundă fiecare frază în spiritul maselor prin forța repetițiilor și a simplificării. Ceea ce li se prezintă ca fiind bun trebuie să strălucească ca aurul; ceea ce li se prezintă ca fiind rău trebuie să fie negru ca abanosul” (în Alina Mungiu, 1995, p. 64).

Punerea într-o „lumină proastă” a adversarului se face cel mai adesea utilizând expresii negative. Reușita propagandei constă, de asemenea, în capacitatea acestuia de a forma o atitudine latentă. Mesajul pe care emițătorul, în cazul nostru propagandistul, îl transmite receptorului, determină în subconștientul acestuia din urmă o schimbare de atitudine. Primul pas pe care propagandistul îl face pentru a obține acest rezultat este trezirea interesului receptorilor față de chestiunea pe care o pune în discuție.

Strategia pe care o pune în aplicare diferă în funcție de natura propagandei, de problema pusă în discuție și de publicul căruia îi este adresat mesajul. Urmează apoi „bombardarea” receptorilor cu noi informații și idei și insistarea asupra unei anumite zone a informației, cea mai apropiată de natura atitudinii care se intenționează a fi schimbată.

În funcție de cele două componente pe care le comportă atitudinea – rațională și afectivă – putem vorbi de propagandă rațională și propagandă afectivă.

Propaganda rațională încearcă să convingă cititorii că atitudinea pe care o propune este rațională și sună

logic. Făcând apel la rațiune, această propagandă este mai puțin periculoasă decât cea afectivă. Propaganda rațională trebuie să dispună de niște argumente solide pentru a avea șanse de reușită. Totuși, cea mai periculoasă rămâne propaganda afectivă care se folosește de punctele slabe ale omului, de temerile, dorințele, frustrările sale pentru a crea un haos afectiv în care este lansată apoi informația persuasivă.

Propaganda prezintă deliberat doar acea informație care poate influența receptorul în beneficiul cauzei sale. Propagandistul și mai ales cel care creează strategia de propagandă trebuie să fie buni cunoscători ai psihologiei colective și ai retoricii. Ei trebuie să aibă capacitatea de a-și modela mesajul în funcție de populația-țintă pe care are interesul să o convingă și o consideră mai vulnerabilă.

Într-o perspectivă mai largă, reușita propagandei este facilitată și de marile schimbări ale modernității, de marile frământări sociale, în urma acestor schimbări a rezultat un segment de masă sensibil la încercări de manipulare, ușor de influențat,

incapabil de a-și găsi propria identitate, dornic să se alăture unei identități de grup, colective.

Construcția stilistică a mesajului propagandistic se bazează în principal pe repetiție, care creează o stare de oboseală mentală propice pentru anularea voinței propagandistului care devine un robot cu funcția de a transmite mesajul în mod mecanic, fără a mai fi capabil să descifreze sensul cuvintelor. Pentru claritatea mesajului sunt folosite stereotipurile, simplificările.

Grupul organizat care este în spatele propagandei indică receptorilor o anumită conduită în conformitate cu interesele grupului, le explică latura socială a lumii, le răspunde la întrebări și le dă argumente pentru discuții.

Agenții propagandei sunt mereu activi. Rolul lor este de a face cunoscute ideile grupului și de a câștiga noi adepți. Pentru realizarea acestui obiectiv ei trebuie să aibă o activitate intensă: să lipească cât mai multe afișe, să distribuie broșuri și pliante de popularizare, să-și perfecționeze arta oratoriei și cea a persuasiunii, să fie mereu prezentabili, amabili și chiar curtenitori. Toate acestea presupun ore întregi de muncă, multă perseverență și răbdare și mai presus de toate, prezența unei motivații foarte puternice. Astfel, „crucile împrăștiate pe drumurile lumii creștine aminteau călătorilor și trecătorilor că trăiau într-o lume creștină”.

Insistența cu care propaganda revine asupra unor probleme are ca scop consolidarea unor atitudini deja formate, confirmarea alegerii deja pronunțate.

Andersen definește persuasiunea ca fiind un proces de comunicare prin care emițătorul caută să obțină un anume răspuns dorit de la receptor.

Se consideră că persuasiunea este un proces în care ambele părți își satisfac interesele, spre deosebire de propagandă, care urmărește doar interesul uneia dintre părți și manipularea celeilalte.

Propaganda exploatează frecvent interesele sau prejudecățile publicului pentru a-și îndeplini obiectivul.

Alina Mungiu clasifică propaganda în:

1. propagandă albă – sursa este redată corect, informațiile sunt corecte, dar maniera de prezentare e tendențioasă;
2. propaganda gri – sursa poate să nu fie corect identificată, iar acuratețea informației e nesigură. E utilizată pentru justificarea unor acțiuni impopulare;
3. propaganda neagră – sursa atribuită e falsă, conținutul cuprinde minciuni, invenții (p. 17).

Studierea propagandei trebuie să vizeze, după Jowette & O'Donnell, următoarele zece obiective: identificarea ideologiei și scopul campaniei propagandistice; contextul în care apare propaganda; identificarea propagandistului; structura organizației propagandistice; populația-țintă; tehnicile utilizării în mass-media; tehnicile folosite pentru amplificarea efectului; reacțiile publicului; contrapropaganda, dacă există; efecte și evaluare.

Termenul de propagandă a cunoscut de-a lungul timpului mai multe semnificații. La început, el era folosit ca mijloc de răspândire a dogmelor Bisericii Catolice: „pentru propagarea credinței” (*de propaganda fide*), noțiune introdusă de Papa Grigore al XV, iar ulterior, odată cu Revoluția franceză, a înglobat și noțiunea de difuzare a ideilor politice.

Acest termen a început să fie folosit cu valoare negativă, de cele mai multe ori fiind asociat cu minciuna, manipularea, războiul psihologic sau dominația ideologică.

Încetul cu încetul el a început să descrie acțiunea de a convinge opinia publică de a susține un anumit partid sau grup folosind pentru aceasta toate mijloacele de convingere disponibile. La începutul anilor '30, termenul primește o nouă dimensiune. „Într-un mediu saturat informațional, propaganda își propune dezinformarea, inducerea unor „virusi” interpretativi în ansamblul organismului informațional. Preluând schematismul fix al dualismului bine/rău, noi/voi, sau/sau, propaganda (electronică sau tradițională) devine

autojustificată prin preluarea integrală a principiului manipulării elitiste” (Doru Pop, 2000, pag. 52).

Despre termenul de dezinformare s-a spus că a apărut în apropierea Războiului rece. Folosirea lui pe scară largă începe de prin anii 1980. La origine, termenul de dezinformare este legat de identificarea și denunțarea practicilor sovietice în domeniul circulației internaționale a informației. Astăzi el este utilizat într-un sens mult mai larg. Astfel orice informație pusă unei forme de cenzură sau alteia tinde să fie considerată „dezinformare”.

Ceea ce face posibilă trecerea nestingherită a acestor forme de manipulare este nevoia oamenilor de informare. S-a ajuns, în zilele noastre, datorită vieții tumultuoase și ritmului tot mai rapid al vieții, la acceptarea tuturor informațiilor, fie verificate total, fie parțial, fie chiar deloc. „Informația, chiar imperfectă, este absolut vitală pentru toată societatea umană: este sângele care oferă corpului oxigenul necesar vieții.”

Despre războiul din Golf se știe că 84% de persoane au fost manipulate. Știm că presa nu se folosește de asemenea metode, evident din ceea ce am aflat/învățat, și cu toate acestea mai mult de trei sute de jurnaliști interogați pentru articole din *L'Express* și *Reporters sans frontières* în perioada 4-10 februarie 1991 au afirmat că lucrul acesta se face. Exemplul nu se află nici mai aproape, nici mai departe de „ogarda” noastră, adică în România.

Gerard de Selys citează ceea ce a scris în articolul ei Colette Braeckman, *N-am văzut nimic la Timișoara*, apărut în 27/28 ianuarie 1990, în publicația *Le Soir*.

„În această sâmbătă de 23 decembrie, 24 de ore după răsturnarea dictatorului, ploaia strivea deasupra Timișoarei fumul incendiilor. De la imobilele din centrul orașului, în jurul hotelului Continental, porneau detunături, în rafale scurte și furioase. Tancurile armatei, cu drapelul găurit se învârteau în jurul baricadelor, în fiecare moment blindatele scuipau foc, dar aceste deflagrații erau mai degrabă liniștitoare și mulțimea le saluta prin strigăte de bucurie. Fiecare persoană întâlnită îmi vorbea despre morți, despre răniți. Pe măsură ce avansam spre centrul orașului, persoanele care formau baraje și cercetau totul cu o ardoare multiplicată, sporeau povestirile de groază, vorbeau de masacre, de măceluri; nimeni n-a vrut însă să mă conducă la ele. Un singur student la medicină a acceptat să mă conducă la cel mai mare spital al orașului, unde erau aduși răniții la urgență. După ce am trecut prin adevă-

rate baraje, unde eram preveniți că oamenii de la Securitate trăgeau asupra intrării în spital, am ajuns și în apropierea serviciului de urgențe, în parcajul clădirii totul era perfect calm, iar populația aducea prăjituri tinerilor soldați cățărați pe tancuri.

În România, medicii interniști sunt îmbrăcați cu toții într-un fel de halat alb sau bleu. La fel la Timișoara, medicii români, pe care mi-i imaginam debordați de fluxul de morți și de răniți, stăteau comod în ținuta lor stranie, bându-și ceaiul la intrarea în salonul de urgențe. Serviciul era ciudat de calm, nu se primiseră decât trei răniți, iar medicii afirmau că sunt stăpâni pe situație, în oraș, atmosfera era în același timp pătimașă, încordată și veselă. La Timișoara, unde mi-am petrecut toată ziua de 23 decembrie și unde mai mulți ziariști au căzut sub gloanțe anonime, n-am văzut niciun măcel. Nici măcel, nici grămadă de morți sau răniți, nici spitale supraaglomerate... am fost acolo și n-am văzut nimic: să-mi fie rușine.

Pentru că, iată, sosind la București a doua zi, și mai mult încă, întorcându-mă în Belgia, toată lumea știa mult mai multe decât mine despre acest subiect. Nimeni nu ignora nimic în legătură cu acele corpuri torturate în mod înfiorător, cu acele sute de trupuri aliniate, cu acele spitale invadate: doar televiziunea arătase tot, explicase tot! Și dacă le-a arătat televiziunea, însemna că este adevărat. Toate acestea deveneau adevărate. Și atunci eu, care nu văzusem nimic la Timișoara, am preferat să nu mai spun nimic...” (Gerard de Selys, 1997, pag. 57-58).

Iată un exemplu cât se poate de clar că în presă secretul apare și este extrem de gustat. Necazul e în acest caz că secretul era pentru francezi o minciună.

Deci toate acele imagini pe care televiziunea le rula întruna cu mii de cadavre ce fuseseră torturate în cele mai cumplite moduri cu putință erau nimic altceva decât o minciună. Despre toate acele aspecte pe care televiziunea le confirma știm astăzi că sunt lucruri false. Nici arabi, nici teroriști ce spintecau femeile însărcinate, nici ape otrăvite, nici alte asemenea cruzimi. Toate acestea au avut un impact puternic asupra telespectatorilor, asupra celor care încercau să fie la curent cu tot ceea ce se petrecea la Timișoara, atât români, cât și străini. „Am văzut la televizor toate aceste orori, povestește un martor, în timp ce mă pregăteam pentru Revelion; eram în mod practic obligat să fac ceva.”

Alain Woodrow spune că spre deosebire de presa scrisă, televiziunea constă în imagini insolente și mai

mult pervertite de bani. Astfel că toate tipurile de media, sub imperiul imaginii, se lasă încetul cu încetul distrase de la scopul lor principal – a informa – pentru a deveni la rândul lor manipulative.

Propaganda așa cum ne este nouă cunoscută nu a apărut în urma unui regim autoritar, dictatorial, ci este un produs direct al democrației, tocmai pentru că ea vine să dezinformeze, deci se instalează într-un mediu liber, necontrolat. Jacques Ellul a subliniat faptul că propaganda este legată de o dublă conștientizare: de conștientizarea eficacității anumitor metode și tehnici de influențare, precum și de conștientizarea importanței psihologiei în politică. La originea propagandei moderne se găsesc teorii și studii în științele umane și sociale: *Psihologia profunzimilor și teoriile inconștientului*, *Eseu de psihanaliză*, *Violul mulțimilor prin propaganda politică*, în studiul său, *Violul mulțimilor prin propagandă*, Tchakhotine se oprește asupra psihologiei mulțimii și a societății moderne. Ceea ce rezultă în urma studiului său este că indivizii sunt o pradă facilă pentru mass-media: ei sunt imediat mobilizați pentru că au pierdut cadrul obișnuit de referință. Astfel, societățile au la dispoziție tehnici perfecte de manipulare pe care pot să le folosească cu succes, atâta timp cât și indivizii prezintă o rezistență redusă la ele.

Un cercetător spunea că resursele de manipulare prin mass-media sunt nelimitate. Astfel, el distinge cinci reguli:

- Regula simplificării și a inamicului unic: cuvântul de ordine și sloganul sunt instrumentele privilegiate ale propagandei, ele permit exprimarea unei idei în aparență clară și evidentă.
- Regula măririi și desfigurării: regula filtrării, unde sunt eliminate toate informațiile ce pot dăuna ideologiei. Unele detalii se pierd, altele se îngroșă.
- Regula orchestrării: masele trebuie să fie atât de bine ținute sub control, așa încât nici o altă idee să nu le distragă atenția.
- Regula transfuziei: „nu trebuie niciodată să contrazici mulțimea, ba din contră să o aprobi, iar apoi să te folosești de prejudecățile sale”.
- Regula unanimității și a contagiunii: trebuie ca dorința oamenilor de a se asemăna să fie cultivată. Asemănarea dă siguranță. Trebuie astfel să se inducă iluzia de unanimitate. Așa au apărut manifestările sau defilările, drapeurile, insignele, uniforme, muzica și „gimnastica revoluționară.”

Propaganda însă este de mai multe feluri, iar formele aceste de propagandă țin de finalitatea ideolo-

gică urmărită. Doru Pop clasifică și dezvoltă aceste tipuri de propagandă: „O structură propagandistică se orientează spre *agitație*, iar cealaltă spre *integrare*. Asemenea magiei medievale, există o propagandă „albă”, ce identifică sursa și mesajul, care se transmite și se receptează cu conștiința clară a distincției dintre noi (cei buni) și ei (cei răi) și poate fi atribuită ambelor regimuri politice, celui democratic și celui autoritar/totalitar” (Doru Pop, 2000, pag.9). Ea utilizează informații oficiale: noutăți culturale și artistice, biografia unor personalități publice. „*Propaganda „neagră” își propune să răspândească și să genereze informații false, să modifice realitatea și este orientată spre denaturarea adevărului, spre contorsionarea realității*” (Doru Pop, 2000, pag. 9). Ea folosește elemente false în construirea mesajelor. Se citează surse din cadrul unor instituții sau persoane particulare fără nume, care nu pot fi identificate de public. De multe ori efectul lor este de a susține zvonurile care circulă. Ele vin în întâmpinarea celui care este preocupat de o problemă care s-a discutat mult în cercul lui de cunoscuți. Cu cât apropierea de ceea ce individul vrea să audă este mai mare, cu atât mesajul are șanse mari să fie acceptat. „În timpul transmiterii Revoluției Române la televizor, s-a folosit o propagandă neagră colosală: surse care anunțau contaminarea apei cu substanțe otrăvitoare, apariția teroriștilor din diferite zone, apropierea unor trupe ostile de capitală sau de puncte centrale ale desfășurării evenimentelor. Starea psihică a mulțimii era de așa natură încât nu permitea analiza elementelor pentru a stabili cu exactitate veridicitatea informațiilor, încă nu s-a aflat în slujba cui a fost folosită acea propagandă sau dacă nu cumva a fost o suită de coincidențe cauzate de simpla isterie colectivă” (Radu Herjeu, 2000, pag. 159).

Între acestea se află propaganda „gri”, menită în mare parte să creeze false impresii, pornind totuși de la o oarecare identificare a surselor (Doru Pop, 2000, pag. 9). Ea combină informațiile adevărate cu cele false.

Mass-media – instrumente de propagandă?

Când vorbim de mass-media și de propagandă suntem supuși la o mulțime de opinii. Unii specialiști în mass-media sunt de părere că presa este independentă și acționează ca un scut împotriva propagandei, în special a celei politice. Evident aceștia sunt, în mare măsură, cei ce conduc destinele organelor mass-media.

Alții sunt de părere că presa este manipulată de propagandă, indiferent dacă este a propriului nostru guvern sau vine din afară. Ei acuză presa că este influențată de interese diverse, adesea prin propagandă și relații publice. Astfel se poate concluziona că presa este manipulată și devine un transmițător de propagandă fără să-și dea seama.

Cei mai duri afirmă că presa, în funcție de interese, transmite în mod conștient mesaje cuprinse în propaganda politică sau comercială a altor surse, ba mai mult, că le combină cu o propagandă proprie ce urmărește atingerea unor obiective materiale.

„Cei care folosesc cu ușurință termenul de propagandă pentru a examina și a evalua mass-media românească trebuie să accepte una din următoarele două păreri: sau media este manipulată de influențe externe și este astfel nesigur, sau este populată de oameni care participă deliberat la inducerea în eroare, într-un astfel de sistem, media înseamnă soldați conștienți sau inconștienți în războiul de propagandă” (Radu Herjeu, 2000, pag. 160). Înainte de 1989 putem vorbi într-adevăr de acest lucru. Media era o parte a guvernului și avea funcție de propagandă. După căderea comunismului ea a fost abandonată. Apărătorii mass-media susțin că presa există pentru a comunica, cu publicul, în numele său sau în numele proprietarilor și directorilor săi. Ei sunt conduși de standarde internaționale de jurnalism sau de prezența masivă a divertismentului în mass-media, Chiar dacă este oficios de necritică a guvernului, al unei afaceri, biserici sau altei entități, media rămâne un instrument de comunicare în masă, dar nu mai este independentă. În timpul Războiului rece, un ziar finanțat de CIA sau KGB era privit de ziaristi din întreaga lume nu ca un ziar independent, ci ca fiind o voce suspectă și captivă.

Doru Pop crede că este dificil să determinăm definiția termenului de propagandă din sintagma „propagandă în mass-media”. Dacă el este sinonim cu minciuni și inducere în eroare la scară largă, atunci putem spune că presa nu este un participant major la acest fenomen, însă dacă privim această propagandă ca fiind convingerea deliberată a cuiva de o anumită credință sau acțiune, atunci media e plină de propagandă.

Este foarte interesant că cele două curente de opinii nu se exclud, ci se completează reciproc. „Un organ de presă poate respinge propaganda oficială, dirijată de forțe politice și să practice o propagandă determinată de modul de a privi lumea (viața, oame-

nii, evenimentele) al jurnaliștilor. El poate să-și urmărească propriile interese în slujba cărora să pună tehnicile de propagandă, iar poziția partinică să fie doar senzația pe care vor să o sugereze cercurilor de putere pentru a obține ceva. Cu alte cuvinte, e posibil ca, propaganda aplicată în televiziuni să nu fie îndreptată spre telespectatorii obișnuiți, ci spre anumite centre de putere (politică, economică sau socială), a căror atitudine față de mass-media trebuie modificată.

Trebuie să reținem că, cu cât o televiziune este mai vizibil reticentă la propaganda recunoscută de toată lumea, cu atât ea va fi mai eficientă în promovarea propriilor interese (de multe ori de neînțeles pentru telespectatori) prin tehnicile propagandistice” (Radu Herjeu, 2000, pag. 168).

Sunt multe moduri în care un jurnalist poate face propagandă. De la alegerea informațiilor pentru difuzate materiale, la folosirea citatelor, toate sunt utilizate, și asta pentru că se urmărește interesul personal. Iată ceea ce spunea specialistul T.H. Qualter în legătură cu propaganda: „orice îndoială că emisiunile de știri au o semnificație propagandistică poate fi curmată prin compararea modului în care mai multe televiziuni reacționează la o întâmplare. Fiecare redacție va decide cât de importantă este întâmplarea — decizie care va fi apoi reflectată în locul pe care îl va ocupa știrea în desfășurarea jurnalelor, lungimea sa sau numărul știrilor conexe” (Radu Herjeu, 2000, pag. 166).

Dar jurnaliștii nu sunt singurii care participă la propagandă. Toți o facem. Chiar și savanții fac acest lucru, deși ei afirmă că sunt în căutarea imparțială a adevărului. Asta deoarece când își prezintă ideile, întotdeauna vor face apel la părerile celor care le sunt aliați și niciodată la cei care le sunt adversari.

Bibliografie

1. Coman, Mihai, *Introducere în sistemul mass-media*, Ed. Polirom, Iași, 1999
2. DeFleur, Melvin, Ball-Rokeach, Sandra, *Teorii ale comunicării de masă*, Ed. Polirom, Iași, 1999
3. Ficeac, Bogdan, *Tehnici de manipulare*, Ed. Nemira, București, 1998
4. Fromm, Erich, *Frica de libertate*, Ed. Teora, București, 1998
5. Gross, Peter, *Colosul cu picioare de lut*, Ed. Polirom, Iași, 1999
6. Herjeu, Radu, *Oglinda mișcătoare*, Ed. Fundația România de mâine, București, 2000
7. Keane, John, *Mass-media și democrația*, Ed. Institutul European, Iași, 2001
8. McQuail, Denis, *Comunicarea*, ed. Institutul European, Iași, 1999
9. Mungiu, Alina, *România după '89*, Ed. Humanitas, București, 1995

10. Pop, Doru, *Mass media și politica*, ed. Institutul European, Iași, 2000
11. Schwartz, Gheorghe, *Politica și presa*, ed. Institutul European, Iași, 2001
12. Selys, Gerard, *Minciuni mass-media*, ed. Scripta, București, 1997

Rezime

Mediji – propaganda i dezinformacija

Postoje različiti načini na koji novinar koristi propagandu. Od izvora informacija, za različite sadržaje, upotrebe citata, sve se koriste radi ličnog interesa. Propaganda se ispoljava u 20 veku kao manifestacija „psihologije masa”. Ona se razvija u konfliktnom društvenom stanju gde ljudi traže alternativu, promenu na bolje.

Ključne reči: mediji, propaganda, dezinformacija, javno mnjenje

Summary

Media – propaganda and disinformation

There are different ways journalist uses propaganda. Sources of information for various contents, use of quotations, all used for personal interests. Propaganda is manifested in the 20th century as a manifestation of „mass psychology”. It is being developed in the social conflict situation where people look for an alternative, a change for the better.

Key words: media, propaganda, misinformation, public opinion

Christian Eccher

IMPERIUL MASS-MEDIEI AL LUI SILVIO BERLUSCONI „BERLUSCONISMUL” ȘI CRIZA STÂNGII ITALIENE

La începutul anilor '90 ai secolului trecut, instabilitatea politică a cuprins și Italia. Marile afaceri au cucerit viața politică și economică, puterea justiției descoperă faptul că la baza sistemului a stat corupția și că toate partidele politice au participat în acest joc care a început deja în anii '80: întreprizătorii care au dorit să obțină închirieri publice au trebuit să plătească mită partidelor de la putere, pe care au împărțit-o între ele, în dependență de numărul voturilor pe care fiecare partid le-a obținut la alegeri.

Acest sistem a permis partidelor de la putere (creștin-democraților, socialiștilor, liberalilor, republicanilor și social-democraților) să se finanțeze doar pe ei și campaniile lor electorale. La sfârșitul anilor '80, în urma căderii zidului de la Berlin, acest sistem a început cu încetul să se schimbe: partidele de la putere nu au mai avut sprijinul internațional al țărilor NATO, pentru că comunismul nu a mai reprezentat pericol pentru Italia. Puterea justiției a început să investească și într-o perioadă incredibil de scurtă judecătorii i-au acuzat și arestat pe funcționarii publici, întreprinzători, primarii orașelor, pentru ca, în fine, să ajungă și la deputați, miniștri și la premieri. În același timp, mafia a folosit slăbiciunea statului și bombele au început să răsune în Roma, Palermo și Milano: au fost uciși cetățeni nevinovați, laolaltă cu judecătorii care au luptat contra mafiei, precum Giovanni Falcone și Paolo Borsellino. Instabilitatea a durat până în anul 1994, când Silvio Berlusconi, un întreprizător de mare succes, a apărut la posturile sale de televiziune pentru a spune poporului că dânsul a decis să „co-

boare în teritoriu”: a înființat partidul „Forța Italia” (*Forza Italia*) pe care l-a dirijat personal și care, în același an, a și învins la alegeri. În această apariție la televiziune, totul a fost prevăzut până la detalii: Berlusconi a arătat mai tânăr datorită unui ciorap feminin pus în fața obiectivului camerei care i-a atenuat ridurile de pe față, în spate era o fotografie pe care se găsea familia viitorului premier, iar în spatele ei – o mulțime de cărți. Berlusconi a vorbit încet, cu o voce clară și a folosit numeroase metafore din domeniul sportului și anume din fotbal: singură denumirea de „Forța Italia!” – este un slogan pe care îl folosesc suporterii când joacă echipa națională. El deja a fost președintele clubului de fotbal „Milan”, care, în acel moment a fost unul dintre cele mai puternice cluburi de fotbal din întreaga lume. Berlusconi s-a prezentat ca un „om nou” al politicii italiene, bogat – care nu are nevoie de a jefui și care va administra afacerile publice (*res publica*) ca și când ar fi vorba despre o companie particulară. Berlusconi nu a amintit – și acest fapt majoritatea poporului italian nu l-a știut – că el a fost unul dintre stâlpii sistemului vechi: a fost prieten personal al lui Bettino Craxi, care a fost, de mai multe ori, premier în cursul anilor '80 și care i-a permis lui Berlusconi să-și construiască imperiul său, Fininvest, prin intermediul mass-mediei. Fininvest, care astăzi se numește Mediaset, a avut case de editură care au publicat ziare și reviste (ca de exemplu „Mondadori”), și ce este cel mai important, trei posturi de televiziune ale căror programe au fost difuzate în întreaga țară: Italia 1, Canale 5 și Retequattro.

Cu toate că, conform legii italiene, prin care nu se permite unei persoane să țină în puterea sa mai mult de două posturi de televiziune, Berlusconi a reușit, datorită relațiilor sale cu Kraksi, să deschidă și al treilea program, Retequattro, care a furat frecvențele altui post legal – ale postului de radio pentru a-și putea întări semnalul de transmisie.

În urma alegerilor din anul 1994, Berlusconi a venit la conducere și astăzi se mai găsește în vârful conducerii țării, în coaliție cu „Alianța Națională” – „Alleanza nazionale”, cu foștii fasciști, care ani la rând nu au jucat niciun rol important în politica italiană și pe care, pentru prima dată, premierul i-a susținut, când liderul lor, Gianfranco Fini și-a depus candidatura de primar al Romei. Un alt consilier a fost Umberto Bossi, liderul „Ligii de nord” – „Lega nord”, partidului xenofob al cărui scop era independența nordului Italiei.

În cursul anilor '90, pe Berlusconi l-au susținut toate starurile de televiziune cunoscute, care au lucrat pentru el. Contra lui au fost urmașii partidului comunist, care au fost decenii la rând în opoziție și care, în anul 1990, s-au divizat și au format două partide, Democrații de stânga și Refondarea partidului comunist. În timp ce au dispărut partidele care au fost la putere în cursul anilor '80, foștii comuniști, care nu au participat la corupție și care au fost în afara sistemului, au fost unicii care au putut să se opună lui Berlusconi, dar au făcut o greșală mare, fatală: nu au înțeles că Berlusconi, datorită posturilor sale de televiziune, încetul cu încetul a schimbat mentalitatea italienilor. Cei de stânga au crezut că lumea pe care a creat-o Berlusconi, o lume a dansatoarelor semi-îmbrăcate (semi-dezbrăcate), a jocurilor loteriei naționale, în care oamenii au dobândit mașini și sume enorme de bani – și aceasta totul doar șezând acasă -, nu vor avea consecințe pe planul politic. Au fost naivi și au crezut că au hegemonie în domeniul culturii ca în precedenții 40 de ani. În Italia, comuniștii au luptat pentru drepturile omului, drepturile femeilor, școlăriizarea gratuită datorită intelectualilor, care nu au fost prezenți doar la universități, ci și în fabrici; au stat de vorbă cu muncitorii, s-au conectat cu ei și au obținut sprijinul lor. Cei de stânga nu au înțeles că, încetul cu încetul, forma a învins toate valorile. În cursul anilor '80, în urma anilor grei de terorism și de luptă pentru drepturi, oamenii au început să se distanțeze de politică, nu au mai dezbătut în secțiile partidelor politice, fie de dreapta, fie de stânga. În timp ce economia a

crescut și Italia a devenit cunoscută în întreaga lume prin întreprinderile lor de familie și de hrană, și a brandurilor „Made in Italy”, italienii au rămas acasă și au vizionat noile programe din America, pe care le-a introdus Berlusconi. Individualitatea a început să fie mai puternică decât conștiința colectivă, nu au mai existat povești și lupte colective. Oamenii au muncit ziua, iar nopțile le-au petrecut acasă, în fața televizorului. Au început și ei să voteze cu Forța Italia. Stânga a obținut voturi doar în cercurile intelectualilor, care nu au mai creat legătura între partide și societăți, între cultură și lumea de afaceri. Rolul lor l-a jucat, și astăzi îl joacă, televiziunea. Foștii comuniști nu au înțeles că a început o epocă nouă.

Democrații au fost confundați, nu au înțeles cum s-a întâmplat faptul că un om, care nu s-a ocupat nicidecum cu politica, a putut atât de ușor să învingă. De atunci stânga italiană suferă precum s-ar găsi într-o comă profundă. A învins de două ori la alegeri (în anii 1996 și 2006) cu Romano Prodi, însă Guvernele au fost slabe. Italienii nu i-au retras sprijinul lui Berlusconi nici în ultimul timp, când au început problemele să-l cutremure pe însuși Silvio și înțelegerea internațională a Guvernului: Berlusconi s-a împrietenit cu fete tinere cărora le-a asigurat post de muncă la televiziune sau... în Parlament. Când a început adevărul să iasă la iveală, soția lui Berlusconi i-a cerut divorț (cu toate că a făcut aceasta din cauza dezbatărilor legate de marea lor avere) și au apărut probleme cu Vaticanul (care acum are greutatea sa-l sprijine pe premier). Berlusconi a spus că el așa se comportă pentru că „italienii îl iubesc așa cum este”. Și are dreptate. Berlusconi simbolizează ceea ce italienii, mai cu seamă bărbații, doresc să fie: să aibă succes, putere și întotdeauna în apropierea femeilor. Iar stânga? Cum stă stânga în această perioadă? Din anul 2007 nu mai există Partidul democraților de stânga (DS), ci doar Partidul democratic (PD), în care s-au aflat foștii comuniști și urmașii vechii Democrații creștine (care a fost întotdeauna împărțită în două părți, una de stânga și cealaltă de dreapta; Creștinii de dreapta îl susțin pe Berlusconi). La alegerile din anul 2008, Refondarea partidului comunist a dispărut și nu a mai avut deputați în Parlament. Partidul democratic, în frunte cu Franceschini, este divizat și se pare că sufletul catolic nu reușește să se împacă cu sufletul laic cu privire la temele din domeniul învățământului (dacă statul trebuie să finanțeze școlile catolice particulare), eticii (recunoașterea cuplurilor

gay), economiei etc. Unicul punct de înțelegere este rezistența împotriva lui Berlusconi. Stânga italiană nu reușește să propună societății italiene linii și valori noi; nu are putere să se opună „berlusconismului”, ideologiei care determină dispariția totală a cultivării binelui public: fructele acestei politici sunt xenofobia, evaziunea fiscală, individualismul. Ceea ce stânga italiană nu înțelege este faptul că nu reprezintă Berlusconi pericol pentru Italia, ci „berlusconismul”, ideologia pe care el a conceput-o și a dezvoltat-o. Berlusconi deja este în vârstă de 73 de ani și nu este etern. Berlusconismul va supraviețui și se poate transforma într-o nouă formă a fascismului. Dacă dorește nu numai să fie la putere, ci să și supraviețuiască, stânga trebuie să oprească atacurile asupra lui Berlusconi din cauza prietenilor lui cu fetele tinere și să propună „berlusconismului” o alternativă politică serioasă. Cum, în ce fel? Politicienii trebuie să se reîntoarcă în piețe, să poarte convorbiri cu tinerii care au venituri în valoare de 500 de euro lunar și să caute soluții în lupta împotriva șomajului, care este foarte mare în sudul Italiei. Să încerce să ajungă la un acord cu vechile și noile generații pentru a se putea reforma Legea privind pensiile, să lupte împotriva evaziunilor fiscale și pentru împărțirea mai bună a resurselor; să se propună o lege serioasă privind federalismul care ar putea ajuta Italiei de sud, care este săracă, să se dezvolte și să nu forțeze pe cea de nord, care este bogată, să plătească impozite pentru întreținerea întregului stat. Este necesar ca cultura – teatrele, muzica, literatura – să ocupe locul poveștilor goale de televiziune și a consumului fără granițe. Este nevoie de un umanism nou, contemporan.

Traducere din limba sârbă: Loreta Birgean

Rezime

MEDIJSKO CARSTVO SILVIJA BERLUSKONIJA. „BERLUSKONIZAM” I KRIZA ITALIJANSKE LEVICE

Početkom devedesetih godina prošlog veka politička nestabilnost je obuhvatila Italiju. Velike afere su potresale svet politike i ekonomije, sudska vlast tada otkriva da je korupcija bila u temelju sistema i da su sve političke partije učestvovalе u igri koja je počela već osamdesetih godina: preduzetnici koji su želeli da dobiju javne zakupe morali su da plaćaju mito partijama na vlasti, koje su dobit delile između sebe, sračunato prema glasovima koje je svaka partija dobila na izborima. Taj

sistem je dozvoljavao da partije na vlasti (demohrišćani, socijalisti, liberali, republikanci i socijaldemokrate) finansiraju samo sebe i svoje predizborne kampanje. Krajem osamdesetih, nakon pada berlinskog zida, taj sistem se počeo urušavati: partije na vlasti više nisu imale međunarodnu podršku zemalja NATO-a jer komunizam nije više predstavljao opasnost za Italiju.

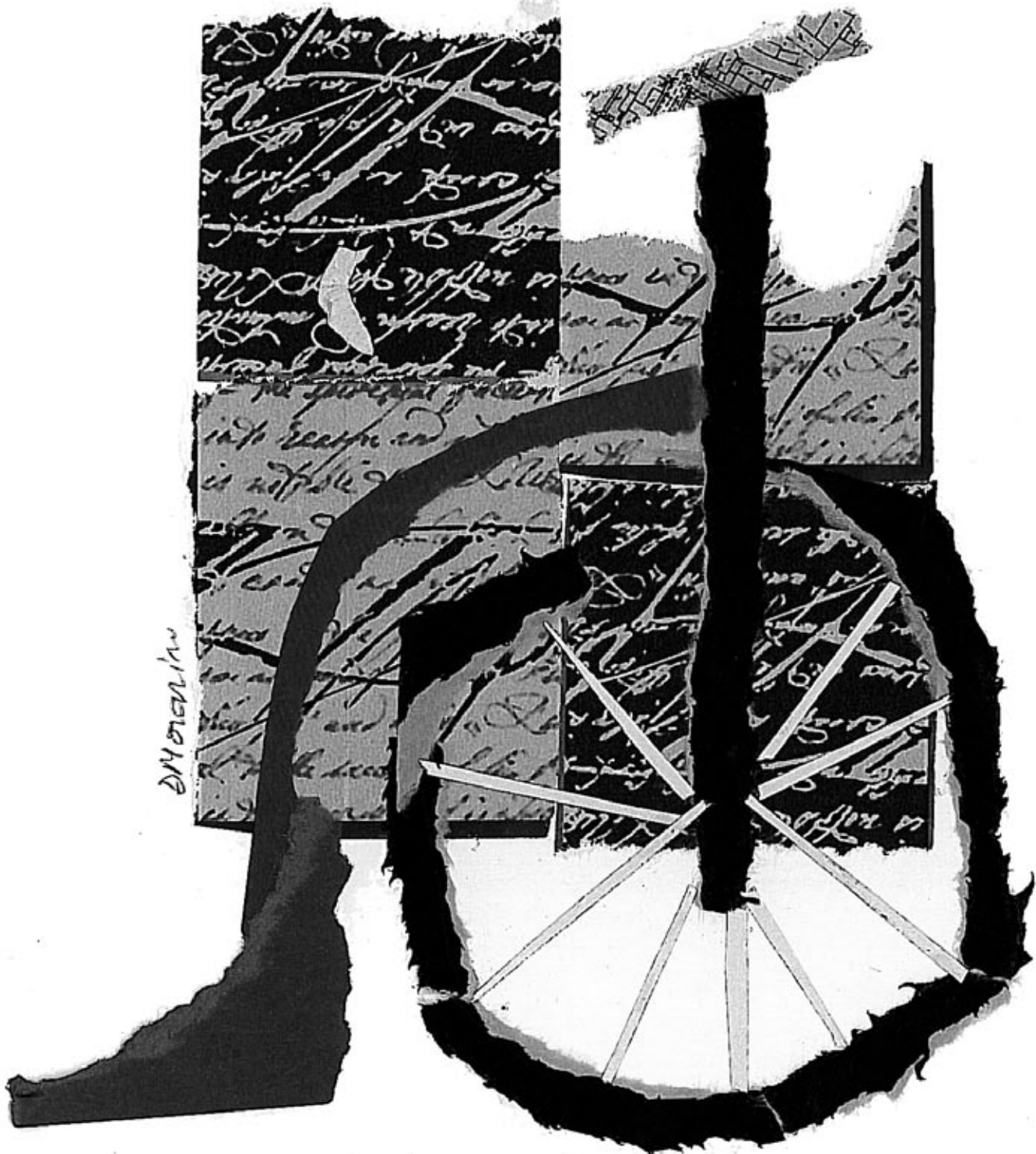
Кljučне речи: mediji, komunizam, italijanska levica, korupcija

Summary

THE MEDIA EMPIRE OF THE SILVIO BERLUSCONI. „BERLUSCONISM” AND THE CRISIS OF THE ITALIAN LEFT WING

At the beginning of the nineties in the previous century a political instability spread throughout Italy. Huge affairs shook the world of politics and the economy, the court revealed evidences that the corruption is placed in the system foundation and that the political parties participated in the game that started in the eighties: entrepreneurs who wanted to rent public properties had to pay the bribe to the parties in the government, who shared proportionally the profit amongst them. That system allowed parties in power (demochristians, socialists, liberals, republicans and socialdemocrats) to finance themselves and their political campaigns. At the end of the eighties, after the fall of the Berlin Wall, that system started to break: parties in power no longer had an international support among the NATO members for the communism was not a danger to Italy anymore.

Key words: media, communism, Italian left wing, corruption.

Carmina Lațcu

CULTURA DE MASĂ ȘI APARIȚIA TURBO-FOLKULUI

Cultura de masă este un produs al mass-mediei, iar între exemplele ale acestei culturi se numără filmele populare, seriile TV și muzica turbo-folk. Unii critici ai culturii de masă consideră că aceasta degradează individul și distruge structura societății. În timp ce cultura este creată de oameni simpli, în cultura de masă aceștia sunt doar consumatori ai ei.

Cultura de masă include orice produs cultural prețuit de un mare număr de oameni. Unii consideră cultura de masă sau cultura populară ca superficială sau chiar nocivă, pe când alții, între aceștia și unii filosofi ai culturii postmoderne, caută să demonstreze că ea este tot atât de valoroasă și valabilă precum cultura elevată.

Cum a apărut turbo-folkul

Odată cu începutul destrămării RSFJ, în Serbia se accentuează și necesitatea omogenizării naționale, astfel că în diverse segmente ale societății sunt căutate fenomenele tipic sârbești, care să contribuie la consolidarea identității naționale.

Direcția muzicală care a apărut în anii optzeci odată cu promotorul ei Lepa Brena, și care în anii nouăzeci și-a atins culminația, a fost denumită turbo-folk. Apărută în perioada crizei economice, când poporul avea nevoie de pâine și jocuri, a devenit foarte repede muzica dominantă pe aceste spații, marginalizând rockul. Denumirea de turbo-folk a născocit-o cântărețul Rambo Amadeus.

Glamouros conceput, acest proiect muzical național trebuia să distragă atenția populației de la politi-

că, sărăcie și războaie și să o îndrepte spre atrăgătoare și inaccesibilă imagine a vieții stelelor turbo-folk, care apar pe micile ecrane în garderoba lor sclipitoare și luxoasă și se plimbă în cele mai moderne și scumpe automobile, stârnind admirația și identificarea publicului.

În toată această mizerie și sărăcie, aproape de regulă, poporul își exterioriza și își atenua durerea prin cântece. Îl ajutau în acest sens mediile autohtone, forțând folclorul nou-compus, care îi deturna nemulțumirea.

Au luat ființă totodată două televiziuni private, care vor emite doar turbo-folk – *Palma* și *TV Pink*. Aceasta din urmă a dezvoltat totodată și o casă de discuri CITY RECORDS, a strâns o echipă de foarte talentați și instruiți regizori, montori și ton-maiștri și și-a construit un studio în care toate acestea sunt înregistrate. Astăzi foarte multe canale RTV difuzează turbo-folk.

În legătură cu această temă, sociologul Ivana Kronja oferă o interpretare a fenomenului de pe poziția studiilor culturologice marxiste, în care arată că în turbo-folk se intersectează diverse stiluri subculturale (rock, punk, machiajul, djiberi), dar că prin intermediul acestuia sunt demolate valorile sociale de bază (familia patriarhală, morala oficială).

Ivan Čolović se încadrează în grupul intelectualilor care au susținut dreptul poporului de a se „bucura” de toate aceste produse în felul în care se bucură de produse asemănătoare semenii lor din țările libere. Inclusiv în lucrarea sa de doctorat el apără în pri-

mul rând dreptul democratic al omului obișnuit de a-și produce artefactele sale neelitiste, să se bucure de ele, să fie trist, și pe această cale să realizeze comunicarea cu mediul în care trăiește, cu înaintașii și cu generațiile viitoare.

Despre turbo-folk au fost scrise numeroase studii. Totul a fost transferat pe terenul politicii. Turbo-folkul a devenit simbolul unei epoci în care se chefuia, viola și ucidea. S-a ajuns chiar până acolo ca direcția respectivă să fie declarată ca război special purtat împotriva țărilor din regiune.

Destul de mulți intelectuali au făcut carieră explicând legăturile dintre muzica populară și fostul regim, care „făcea și desfăcea” pe aceste spații, acuzându-i pe interpreții populari că ațâță la război, demonstrând legătura dintre „sparg pahare, sânge am pe palme” și apriga realitate de pe teren. Consider că arta, implicit kitschul, are o prea mică sau chiar nulă influență asupra politicii. Dar că politica are o foarte mare influență asupra artei, prin tot felul de modalități de cenzură financiară, control al cadrelor din cultură etc.

Două stereotipuri sunt de cele mai multe ori puse în legătură cu turbo-folkul: că acesta este kitsch și că reprezintă și stimulează incultura, dar rămâne neclar de ce kitschul este relaționat doar cu turbo-folkul, care la noi reprezintă și este cultură populistă îndeobște. Ca și cum nu ar exista și în alte genuri muzicale și alte arte.

Stilul turbo-folk

Stilul de viață și stilul muzical turbo-folk este însoțit de o iconografie caracteristică. Elementele lui componente sunt mărcile mondial cunoscute de îmbrăcăminte sau garderoba sclipitoare, bunde, lanțuri de aur, automobilele scumpe și chiar discreta sugesție a conturului de revolver purtat sub hainele scumpe. În acest fel a fost instaurat un nou sistem de valori pe care l-au edificat prin comportamentul lor noii businessmani sârbi, oameni cu un trecut criminogen și interpreții turbo-folk. Cu falsul lor glamour, acest model cultural a devenit un fel de compensație pentru cotidianul necruțător.

Ivana Kronja și Miloš Đurković sunt de acord în privința stilului masculin-feminin în turbo-folk. Din partea bărbatului se pretinde să fie periculos și viril. A mai fost introdus un model, secundar, pentru bărbați, destinat celei mai tinere populații: superficial,

feminizat și îmbrăcat conform ultimei mode. Tipul dominant de bărbat în turbo-folk este macho, care conduce mașini scumpe și rapide. Preocuparea lui centrală și sistemul lui de valori îl constituie banii, obținuți pe indiferent ce căi. El este infractor sau, cel mai des, noul businessman sârb. Femeile folosesc la a fi „consumate” de către acesta sau, pe de altă parte, să se lase fascinat până la idolatrizare de aspectul lor de „vampă”. Pentru femeia pe care o alege ca parteneră la cel mai mare preț sunt interpretele folk, – în care admiră propria putere și influență.

Femeia este în turbo-folk un obiect și o marfă de dorit. Prin aspectul ei ea trebuie să-l atragă și să-l tulbure pe bărbat. Atractivitatea ei trebuie să confirme statutul bărbatului în a cărui companie se află, sau să reprezinte un potențial status-simbol, în absența bărbatului, cu ajutorul ținutei de seară, a garderobei strâmte, a vestimentației de la celebri creatori de modă, a încălțăminte scumpe și a giuvaerelor, a mini-completurilor sclipitoare. Acestui aspect, la chiar finele mileniului (1999-2000), se adaugă sânii din silicon și efectele intervențiilor de chirurgie plastică pe chip, ca un hit al modei, în scopul obținerii unui aspect cât mai „desăvârșit”. Datorită sărăciei și dezagregării normelor morale se ajunge la o îngrijorătoare prostitualizare a femeii în media. Această modă este constant plasată la televiziuni, iar în absența unui model de identificare mai bun în aceste vremuri de criză, acesta este urmat de un uluitor de mare număr de femei cu precădere tinere, cărora televiziunea le oferă iluzia accesului rapid la glorie și statut. Femeile sunt desenate pe modelul sponsorizatei și clasice prostituate. Spotul Modelsica „Banii, banii” ilustrează cel mai bine ce vrea o tânără sârboaică – banii cu orice preț.

Influența turbo-folkului asupra moralității tinerilor

Turbo-folkul are o mare înrâurire în formarea normelor morale și introducere în ceea ce este prestația morală în cadrul societății. Mas-media și turbo-folkul creează o falsă imagine a stării, posibilităților, necesităților, intereselor, direcțiilor și valorilor în societate. Mediile transmit, prezintă și produc multe fenomene nemorale, etica este deseori absentă în medii și acest lucru are un efect devastator asupra psihicului și asupra situației sociale a tinerilor. Este prezentă multă violență, manipulare, nonvaloare, intoleranță, egoism

în ceea ce prezintă mediile și ce poate determina formarea normelor morale și a pozițiilor morale la tineri. Toate acestea induc nesiguranță și neîncredere la cei tineri, îndeosebi la adolescenți și la copii, care nu au o imagine a importanței muncii, a valorilor adevărate, a solidarității și responsabilității, atâta timp cât privesc ascensiunea unor oameni care vin de nicăieri, fără cunoștințe, fără educație și fără un avut moștenit, dar care devin oameni avuți și influenți.

Este cât se poate de caracteristic mult cântatul vers „Ne dăm zilele pe nopți”, de unde reiese că tinerii care nu au de lucru ziua dormeau iar noaptea mergeau la chefuri, ceea ce reprezintă o manipulare și o pacificare a celor tineri.

Turbo-folkul reprezintă un trend într-o societate total hedonistă, ale cărui țeluri sunt cât se poate de limpezi. Fiecare dintre tinerii aceștia dorește să se îmbogățească, să ajungă pe pagina de titlu a ziarelor, în orice chip, cu orice preț. Iar în ziua de azi acest lucru nici nu reprezintă o problemă, nu trebuie să fii nici prea inteligent, nici să faci vreun lucru prea important. Trebuie să fii tânăr, trebuie să fii simpatic, trebuie să fii detașat, trebuie, după posibilități, să te dezbraci undeva și să dansezi așa pe vreo masă, trebuie să fii cât mai provocator. Asta se caută, asta se vinde azi, asta este ceea ce propagă mass media.

Bibliografie

- Ivana Kronja, „Smrtonosni sjaj”, Tehnokratija, Beograd, 2001.
Ivan Čolović, „Divlja književnost”, Biblioteka XX vek, Beograd, 2000.
Sreten Petrović, „Kič kao sudbina”, Beograd, 2006.
Kultura i identitet, Herbert J. Gance – Pluralnost kultura ukusa, 1974.
Miša Đurković, „Politika”, 26 februar, 2001. pag. 9.

Rezime

Masovna kultura i pojava turbo-folka

Turbo folk je popularni muzicki podžanr nastao u Srbiji tokom ranih devedesetih godina prošlog veka. Iako u pocetku tretiran kao benigna nekulturna vrsta zabave koja cilja na primitivne instikte svoje publike, turbo-folk dobija dublju društvenu dimenziju u periodu između srednjih do kasnih 90-ih godina.

Ključne reči: turbo-folk, masovna kultura, mediji, muzika

Summary

Mass Culture and the Appearance of Turbo-Folk

Turbo-folk is a popular music genre originated from Serbia during the early nineties. Although initially treated as a benign primitive kind of entertainment that targets the primitive instincts of his audience, turbo-folk gets deeper social dimension in the period from the middle to late 90's.

Key-words: turbo-folk, mass culture, music, media

Ioana-Lulia Olaru

MASS MEDIA AVANT LA LETTRE: MONEDA ANTICĂ ROMANĂ

În antichitatea romană, moneda îndeplinea funcția de instrument propagandistic imperial: era un obiect indispensabil relațiilor de producție, ajungea în fiecare provincie a Imperiului, iar imagistica ei o făcea accesibilă și celor care nu știau a-i descifra inscripțiile legendei. În Antichitatea Târzie, rolul ei a crescut, ea demonstrându-și utilitatea și în facilitarea răspândirii ideologiei religioase în formare, creștinismul, reprezentările de pe monede îmbogățindu-se prin adoptarea noii iconografii aplicate scenelor compoziționale, care abundau în simboluri religioase, precum și figurii împăratului, prezentat acum – și receptat – ca stăpân absolut, al lumii întregi, la fel ca imaginea lui Iisus Pantocrator¹ din toate reprezentările artistice.

MONEDELE. Sistemul monetar stabilit la sfârșitul Republicii s-a menținut în tot timpul cât a durat Imperiul Roman, cunoscând însă și reforme monetare².

¹ „Atotțiitor” în lb. gr., termen folosit în textul *Crezului de la Niceea*, anul 325 d.Hr. *Septuaginta* a tradus cu acest cuvânt termenul „Adonai Sabaoth”, lb. ebr., care înseamnă *Domnul Atot puternic care susține în viață toată creația*. Cf. Preot Prof. Dr. Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*, București, Ed. Institutului biblic și de misiune al bisericii ortodoxe române, 1994, p.104, s.v. **PANTOCRATOR**

² Un triplu sistem monetar – aur, aureus; argint, denarius; bronz, as. Uzura monedelor ducea la o oscilație a greutății lor, deci și a valorii – dintr-o libră, 324 g, trebuia bătut un număr fix de monede – ceea ce ducea la reformă mo-

Emisiunile monetare romane au la bază tradiția greacă³, dar, știut fiind interesul propagandistic mereu prezent în lumea romană, nu ne miră faptul că monedele, turnate sau bătute, erau adevărate opere cu valoare artistică proprie, ele devenind pentru prima oară aici, unul dintre cele mai propice mijloace de vehiculare, în cele mai îndepărtate colțurile ale Imperiului, a mesajelor politice prin intermediul simbolistici iconografiei reprezentărilor, pe lângă inscripțiile legendelor. Și aceasta pentru că monetările din Imperiu preluau efigiile realizate de artiștii care respectau cu strictețe indicațiile împăratului.

Sfârșitul Republicii. Sec. I î.Hr. ilustrează drumul parcurs de reprezentări, de la apariția zeităților romane și a scenelor narrative care povesteau evenimente din trecutul Romei, la cele ale evenimentelor curente – de exemplu reversul unui aureus al lui Sulla, cu statuia ecvestră a acestuia așezată de Senat pe Rostra din Forul roman –, precum și parcursul portretului monetar, de la cel imaginar, la reprezentări ce recurgeau la invocarea strămoșilor mai mult sau mai puțin

netară, alți factori fiind variațiile cantității de aur și de argint monetizabilă din tezaurile imperiale, precum și instabilitatea economică și socială între diferite perioade. Cf. Octavian Iliescu, in Ion Barnea, Octavian Iliescu, *Constantin cel Mare*, București, Ed. Științifică și enciclopedică, 1982, p.124-25

³ Roma a început să bată monede proprii abia la 25 de ani după greci, cu prilejul războaielor lui Pirus din 281-72 î. Hr. Cf. Niels Hannestad, *Monumentele publice ale artei romane*, vol.I, București, Ed. Meridiane, 1989, p. 24

îndepărtați, apoi la portretul realist: în anul 44 î.Hr. se face pasul decisiv – ieșind din regula republicană, Caesar obține de la Senat dreptul de a-și pune propriul chip pe monedele emise de stat, exemplu fiind un denar din 44 d.Hr., **il. 1**⁴. Desigur, aceasta în scopul de accentuare a preamării, fapt exacerbat de *corona aurea* jupiteriană. Un procedeu comun ulterior este cel al amplasării portretului urmașului împreună cu cel propriu, așa cum fac deja Antonius sau Octavian, un aureus din 40-39 î.Hr. având chiar pe ambele fețe câte un portret al lor, pentru a demonstra concordia dintre aceștia, **il. 2**. Glorificarea ajungea, încă în perioada Republicii, la exemple precum amplasarea pe avers a portretului tatălui, cu tridentul lui Neptun, iar pe revers, o bătălie navală, pentru a sprijini ideea descendenței divine, cum este în cazul denarului din anul 38 î.Hr. al lui Sextus Pompeius⁵.

il. 1

il. 2

Perioada imperială. Sec. I – al III-lea d.Hr. Dacă anterior, portretistica monedelor era legată mai mult de cea a glipticii, acum ea corespunde statuarei oficiale, deși, cu unele excepții, chipurile nu sunt redede din față nici acum⁶. În ceea ce privește scenele compoziționale, acestea sunt cele regăsite pe basoreliefurile monumentelor omagiale și dovedesc, de asemenea, utilizarea perspectivei ierarhice, narativism, dar și capacitate de

⁴ Mihai Gramatopol, *Artele miniaturale în antichitate*, București, Ed. Meridiane, 1991, p. 270

⁵ Niels Hannestad, *op. cit.*, vol. I, p. 42-43

⁶ Gramatopol, *op. cit.*, p. 272

sinteză, plasticitate. Există numeroase tipuri de reprezentări propagandistice: împăratul în carul triumfal, cu o ramură de măslin, ca în denarul lui Octavianus, care celebrează pe revers înfrângerea lui Antonius și a Cleopatrei; anexarea de noi provincii, denarul lui Augustus, din anul 28 î.Hr., cu un crocodil pe revers, care comemorează anexarea Egiptului, **il. 3**; scene de *adlocutio* – ceea ce demonstrează propaganda, cu ajutorul monedei, în rândul plebei și al armatei, **il. 4**; capul laureat al împăratului cu coroana care era în forma unei *corona radiata* solară în vremea lui Tiberius sau cununa de stejar a lui Caligula; redarea realizărilor împăratului – terminarea unui port, de exemplu Ostia, de către Nero, ori comemorarea *Colosseumului*, în vremea lui Titus, **il. 5**, distribuții gratuite – scena *congiarium*, Nero, **il. 6**; justificarea ascensiunii la tron prin adopțiune – Hadrian primind globul pământesc de la Traian. O dată cu împărăției adoptivi, tipurile monetare încep să se militarizeze⁷, armata devine ținta propagandei, se accentuează rolul împăratului ca învingător, precum și instaurarea dinastiei, de exemplu un aureus care înfățișează pe toți membrii familiei lui Septimius Severus: pe avers, împăratul laureat, iar pe revers, Lulia Domna, frontal, flancată de cei doi fii, Caracalla și Geta, din profil, **il. 7**; se comemorează cel de-al 9-lea centenar al Romei, cu redarea pe monede a animalelor apărute în arenă; împăratul (Gallienus) este redat cu cununa de spice de grâu pe cap, simbolizând contopirea cu Demetra, deci perfecțiunea lui, elementul divin manifestându-se în el sub formă masculină, feminină sau androgenă,⁸ iar Aurelian, care instituie cultul lui Sol Invictus, este reprezentat cu coroana de raze.

Creștinismul de început. Pe monede⁹, portretul lui Constantin cel Mare este la început realist, în stil tetrahic, ori cu coroana radiantă, însă după înfrângerea lui Licinius, portretul este idealizat, cu privirea înspire cer, și se va instaura modelul diademei elenistice, o panglică de aur simplă sau decorată cu pietre prețioase. Din anul 310 d.Hr., după moartea socrului lui Constantin, Maximianus¹⁰, Sol Invictus este noua divinitate protectoare a împăratului, înlocuind-o pe cea a lui Hercule. Se diminuează numărul reprezen-

⁷ Hannestad, *op. cit.*, vol. II, p. 347

⁸ *Ibidem*, p. 261

⁹ În timp ce monedele din cupru se devalorizau, Constantin a bătut monede din aur – nomisma, lb. gr., solidus, lb. lat. – care au devenit monedă curentă și a înlesnit finanțele și comerțul. Cf. Warren Treadgold, *O scurtă istorie a Bizanțului*, București, Ed. Artemis, 2003, p. 35

¹⁰ Ion Barnea, Octavian Iliescu, *op. cit.*, p. 68

il. 3

il. 4

il. 5

il. 6

il. 7

tărilor iconografice ale reversurilor – alegorii ale orașelor sau ale virtuților – singurele personificări păgâne care au fost folosite în perioada creștină fiind cele ale Victoriei, Romei și Constantinopolului¹¹. În schimb,

¹¹ Cecile Morrisson, in Jane Turner (ed.), *The Dictionary of Art*, vol. 9, New York, Grove' Dictionaries, 1996, p. 636, s.v. Early Christian and Byzantine art, VII, 2 (i), Coins and seals

apar elemente iconografice noi, simbolurile creștine, monograma lui Hristos sub forma X-P la Ticinum, Aquileia, Thessalonik, sub forma IX la Siscia și Arelate, ori sub forma +P la Antiohia¹², iar din sec. al V-lea d.Hr., monograma *chi-ro* lasă loc semnului crucii¹³ care decorează globurile, reprezentările păgâne dispărând din anul 321 d.Hr. (doar Sol Invictus se menține până în anul 322 d.Hr.).¹⁴ După anul 400 d.Hr., portretele împăraților devin tot mai hieratice și mai puțin individualizante, cu unele excepții¹⁵; de altfel, la sfârșitul sec. al IV-lea d.Hr., înalta valoare artistică a monedelor este regăsită doar în cazul emisiunilor de aur, un exemplu fiind un solidus de la Constantinopol din anii 450-457 d.Hr. al lui Marcianus, cu împăratul redat frontal pe avers și cu o Victorie pe revers, ținând o cruce înaltă¹⁶.

MEDALIOANELE. Monedele monumentale sunt reprezentate de medalioane, la fel de propagandistice, dar adresate numai aristocrației – recompense imperiale –, cu scene din mitul lui Enneas, pentru a sprijini legendele romane despre întemeiere. Antoninii continuă tradiția hadriană a baterii medalioanelor, care au atins apogeul în timpul lui Commodus, reprezentat aproape comic ca Hercule, arând sau nud, cu trofeele eroului în spate; un medalion îl înfățișează pentru prima oară pe Gallienus cu diadema monarhilor elenistici și cu fața îndreptată în sus, ca mai târziu Constantin, iar medalionul de aur de la Arras este o adevărată capodoperă de complexitate compozițională, reversul ilustrând sosirea la Londra a împăratului Constantius Chlorus, **il. 8**, așteptat de personificarea lui LON(dinium). După anul 324 d.Hr., după unificarea Imperiului sub conducerea lui Constantin, acesta va începe baterea de medalioane de aur. Întemeierea monarhiei universale ne prezintă un împărat înfățișat ca un cărmuitor elenistic, cu diadema cu pietre prețioase, ca în medalionul de la Siscia. Cu ocazia consacrării noii capitale, Constantinopol, se bat medalioane, dintre care unul îl înfățișează pe

¹² Octavian Iliescu, in *op. cit.*, p. 135

¹³ Cecile Morrisson, in *op. cit.*, p. 635, s.v. Early Christian and Byzantine art, VII, 2 (i), Coins and seals

¹⁴ Ion Barnea, Octavian Iliescu, *op. cit.*, p. 70

¹⁵ Magnentius (350-53), Decentius (350) și Vetranio (350) au continuat să folosească realismul. Cf. Cecile Morrisson, in *op. cit.*, p. 635, s.v. Early Christian and Byzantine art, VII, 2 (i), Coins and seals

¹⁶ Gramatopol, *op. cit.*, p. 211

il. 8

împărat încoronat de o mână divină, stând între doi fii ai săi, Constantin II și Constantius, încoronați și ei de un soldat și de o Victorie¹⁷. Pe aversul medalionului de aur din anul 317 d.Hr., deja imaginea imperială și solară fuzionează cu cea creștină, portretul aureolat al lui Constantin cel Mare este redat frontal și rigid, el ține palma dreapta întoarsă spre privitor, iar în stânga ține globul, o redare fără individualizare fizionomică și a cărei frontalitate este conformă artei bizantine; pe revers, este figurat Sol Invictus. Pe un medalion din argint care celebrează victoria asupra lui Maxentiu, Constantin este redat cu un scut cu *Lupoaica*, deasupra scutului este un sceptru în formă de cruce, pe coif, simbolul X-P, iar reversul va înfățișa scena *adlocutio*, împăratul se adresează armatei, încununat fiind de o Victorie, **il. 9**.

Un tip special de medalioane ale sec. al IV-lea d.Hr.¹⁸ sunt cele contorniate, din bronz, cu un cerc englic ce înconjoară marginea circulară, destinate oamenilor de rând pe care îi vizau în propaganda de atașare a acestora la grupul stăpânirii. Distribuite publicului cu ocazia jocurilor din amfiteatre, ele aveau reprezentări din portretistica imperială, precum și scene amestecate, istorice, mitologice, fără o realizare artistică deosebită¹⁹.

il. 9

¹⁷ Octavian Iliescu, in *op. cit.*, p. 133

¹⁸ de la Teodosius I, 379-95, la Procopius Antemius, 467-72. Cf. Gramatopol, *op. cit.*, p. 275

¹⁹ *Ibidem*, p. 276

În provincii, particularitățile imagisticii monetare sunt în funcție de manierele regionale ale chipului în runde bosse, de exemplu aplatizarea sau îngustarea capului în reprezentările monetare din Egipt și Africa de Nord, dezordinea coafurii pe monedele din Antiohia, influențată de filiația cu Alexandru cel Mare, noblețea privirii pe un bronz din Bitinia, atractivitate și originalitate la monedele grecești, care nu cunosc tipizarea propagandistică a puterii centrale. În schimb, în provincii se adoptă simbolistica creștină – semnul crucii în Hispania înainte de anul 314 d.Hr., ori monograma creștină în Siscia, Susak, Croația²⁰.

Reflectând în iconografia lor evenimentele realității concrete, monedele romane parcurg o evoluție care presupune puține modificări tipologice, legate de simbolismul care varia de la o perioadă la alta, dar totul rămânea subsumat propagandei oficiale, realizată cu mijloace constrânse de suprafața miniaturală de care dispuneau, fapt de care trebuie ținut cont de la început în percepția oricărui privitor avizat.

Bibliografie

- Barnea, Ion; Iliescu, Octavian, *Constantin cel Mare*, București, Ed. Științifică și enciclopedică, 1982
- Bria, Ion, *Dicționar de teologie ortodoxă*, București, Ed. Institutului biblic și de misiune al bisericii ortodoxe române, 1994
- Gramatopol, Mihai, *Artele miniaturale în antichitate*, București, Ed. Meridiane, 1991
- Hannestad, Niels, *Monumentele publice ale artei romane*, București, Ed. Meridiane, vol. I, II, 1989, trad. și postfață Mihai Gramatopol
- Treadgold, Warren, *O scurtă istorie a Bizanțului*, București, Ed. Artemis, 2003, trad. Mirella Acsente
- Turner, Jane (ed.), *The Dictionary of Art*, vol. 9, New York, Grove' Dictionaries, 1996

Rezime

Mas mediji avant la lettre: drevne rimske monete

Bilo da je reč o zajedničkim monetama, koje su bile dostupne svima, ili je reč o carskim medaljonima, koje su bile dostupne malom broju ljudi – pretežno na carskom dvoru –, ovo sredstvo masovne komunikacije

²⁰ Ion Barnea, Octavian Iliescu, *op. cit.*, p. 70

imalo je veliku vrednost u antičkom periodu, služeći javnoj rimskoj propagandi na celoj teritoriji Rimskog Carstva. Na početku hrišćanstva, imale su isti cilj i to da podrže oštru religioznu propagandu, pomogle su caru da se u svojim predstavljanjima služi božanstvenim Hristovim atributima. Ovaj se rad na kratko osvrće na stilističku evoluciju ikonografije moneta i ne odnosi se na propagandu koju su donele njihove inskripcije.

Ključne reči: moneta, medaljon, propaganda, aureus, denar, solidus, ikonografija, monogram, Sol Invictus, dijadema, ograničenost, adlocutio, congiarium

Summary

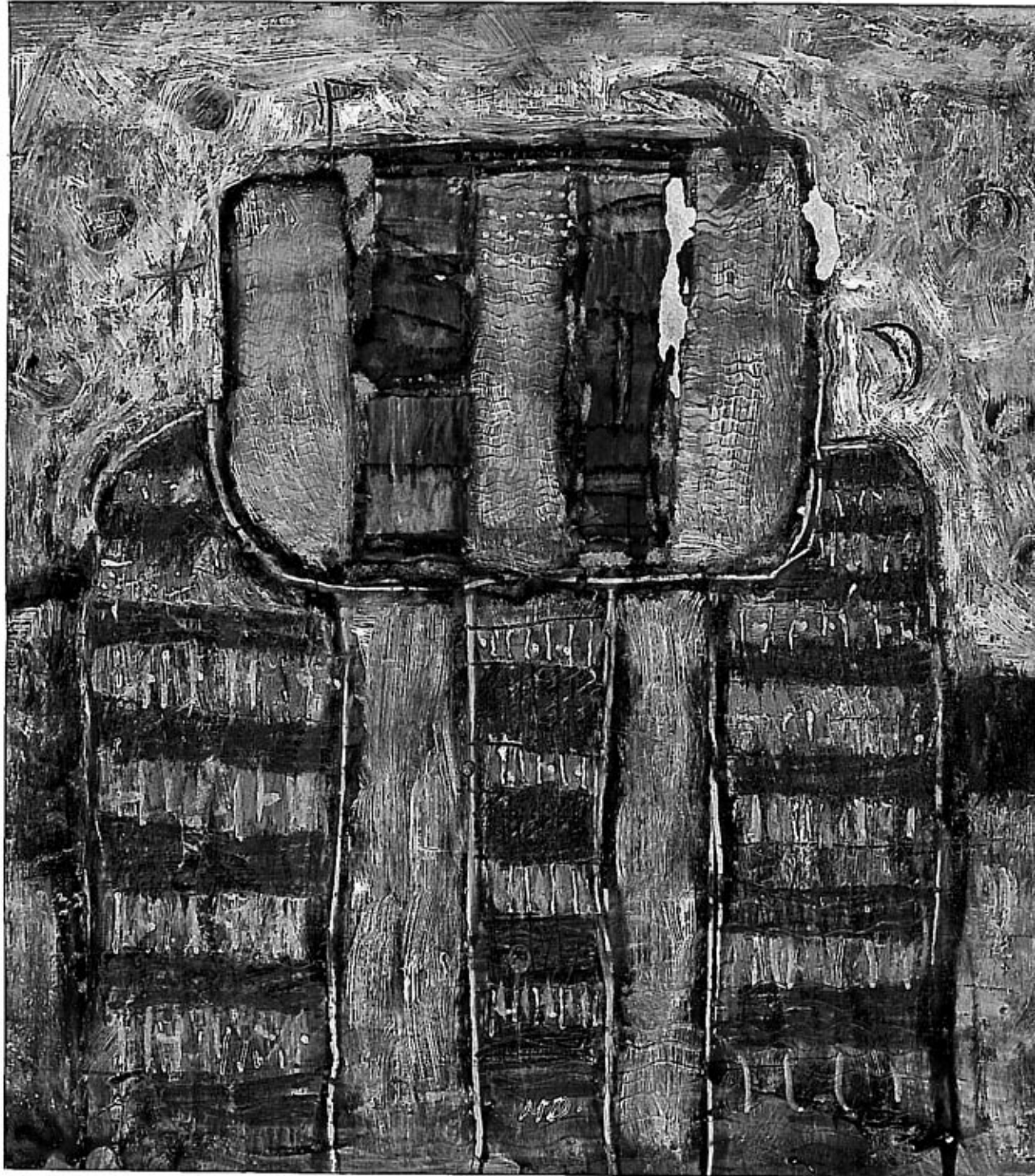
Mass Media avant la lettre: Ancient Romanian Coin

Whether we envisage common coins, which are accessible to everybody, or we refer to imperial medallions, used by a reduced number of people – the royal court circle –, this true mean of mass communication has a special value in ancient times, being used for official Roman propaganda all over the empire. At the beginning of Christianity, the same purpose will be supported by a vivid religious propaganda, the emperor used in his representations the divine attributes of Christ. The present paper refers briefly to the stylistic evolution of the iconography on coins, without mentioning the propaganda made through the message transmitted by inscription texts.

Key-words: coin, medallion, propaganda, aureus, denarius, solidus, iconography, monogram, Sol Invictus, diadem, contorniat, adlocutio, congiarium

ESEU

Claudio Magris

LIMBAJUL RECUNOȘȚINȚEI*

Dragi prieteni, dacă deja după cum s-a spus, *Dunărea* este cartea vieții mele – și deci modul în care simt și povestesc viața – astăzi mă găsesc în inima vieții și a scrisului meu, deoarece Novi Sadul, această „Atenă sârbească” și lumea care o înconjoară, prezintă esența universului dunărean. Dunărea mea nu ar fi apărut dacă nu ar fi existat toate cele: fiecărei cărți, chiar și celei mai modeste, îi trebuie nulte cele pentru a apărea și a crește. Însă inima Dunării mele este tocmai mijlocul capitolului, intitulat *Bunica Anca*, a cărei acțiune în întregime se desfășoară în Serbia, în Banat, în Bačka și Voivodina, cu câteva excursii în Banatul românesc vecin. Dunărea este râul care poate, ca puține altele, să devină simbol al identității complexe și multiple a vieții și a istoriei, deoarece este râul care nu se identifică doar cu o țară, cu o limbă și o cultură, ci trece peste multe granițe, absoarbe diferite voci, limbi și tradiții în multitudinea care nu distruge unitatea, ci o îmbăgățește. Bunica Anca, sârboaică, m-a învățat „să gândesc în mai multe popoare”, întocmai cum a procedat și ea, dar că nu s-a simțit și nu a fost mai puțin sârboaică. Prietenul meu Eduard Glison, scriitor francez de culoare din Antile, menționează că spațiile se citesc și că și ele au un strat subconștient, o stratificare a lor de mai multe veacuri: întâlnire cu mai multe regiuni, precum cu unele cărți mari, poate să fie, dar deseori și este – pentru mine desigur a fost decisiv în formarea unei persoane. Astfel, pentru mine, acum deja în

* Scriitorul italian Claudio Magris este laureatul premiului festivalului internațional *Prozafest* 2010, Novi Sad

urmă cu mai mulți ani, a devenit decisivă întâlnirea cu acest oraș minunat, cu mulțimea sa, cu înfățișarea sa naturală și arhitectonică, cu literatura sa. Aș dori să amintesc doar un nume, acesta este Aleksandar Tišma, scriitor ale cărui cărți au influențat evident asupra dragostei mele față de aceste țări și pe care am avut prilejul să-l întâlnesc (la Berlin, la *Deutsche Akademie der Kunst*), dar aș dori ca simbol al multiculturalității al acestui mare oraș sârb, să amintesc și pe scriitorul maghiar Ervin Šink, ale cărui cărți prezintă o recenzie excepțională a perioadei groaznice a istoriei europene.

În calitate de cetățean al Triestului, în acest oraș mă simt ca acasă: mă simt ca Șipio Zlataper, care la începutul secolului trecut, în anul 1912, a inventat spațiul literar al Triestului prin cartea *Moj Kras*, iar primele trei alineate încep prin cuvintele „Aș dori să vă spun”. Zlataper a dorit să apună că este născut pe Kras sau în Moravska sau în Croația. Desigur, acest lucru nu este exact. El este născut în Triest, dar prezintă dorința de a povesti altora, italienilor: dar și el singur este italian, și nu mult după aceea a murit în Primul război mondial, pentru identitatea italiană a Triestului. Zlataper ne vorbește că în încercarea descrierii poziției proprii – a poziției unui italian, însă nu până la capăt, bizar față de compatrioții săi – el trebuie să facă ceea, după cum au vorbit grecii, fac în general scriitorii, respectiv să mintă, să folosească metafore.

Borges vorbește despre pictorul care descrie peisajele – munții, râurile, arborii – și în fine concepe că a pictat propriul portret nu din cauză că prin impunere

a schimbat realitatea, ci din cauză că ființa sa întocmai se compune din lumea în care el privește realitatea.

Nu este întâmplător că am ales parabola Borges drept moto al unei cărți, a *Microcosmosului*, care tocmai ca Dunărea (în anul 1986) se ocupă cu granițele. Când am fost copil – sunt născut în 1939 la Triest – granița în apropierea nemijlocită nu a fost oricare graniță, ci granița care a divizat lumea în două părți. A fost Cortina de fier. Am văzut această graniță la Kras, când am ieșit să mă plimb și să mă joc. În dosul acestei granițe s-a găsit lumea necunoscută, o lume mare, înfricoșătoare, lumea răsăritului sub dominația lui Stalin, lumea în care nu s-a putut merge deoarece este graniță, în acei ani a fost insurmontabilă, măcar până în anul 1948, până la despărțirea lui Tito și Stalin și până la normalizarea relațiilor între italieni și iugoslavi. A fost acesta răsăritul – răsăritul de atâtea ori neglijat, părăsit, înspăimântător și disprețuit. Fiecare țară are răsăritul ei care respinge. În același timp, în dosul granițelor s-a găsit și lumea pe care eu am cunoscut-o foarte bine, deoarece este vorba despre acele regiuni care au constituit o parte a Italiei și pe care Iugoslavia le-a ocupat la finele celui de-al Doilea Război Mondial, regiuni unde m-am găsit eu în ipostaza de copil, deci lume apropiată și cunoscută.

Într-un oarecare fel am simțit că în dosul granițelor există ceva cunoscut și necunoscut și consider că aceasta este de o însemnătate esențială pentru literatura care deseori prezintă călătoria de la cunoscut la necunoscut, dar și de la necunoscut până la cunoscut, de la necunoscutul pe care reușim să-l controlăm. Întotdeauna se poate întâmpla ca ceva apropiat până la un moment dat să devină dintr-o dată străin și îngrijorător, sau că cineva sau ceva, considerat a fi departe și diferit, devine aproape și apropiat.

Exilurile, exodurile, granițele pierdute și restabilite au constituit și constituie o parte a experiențelor unui cetățean al Triestului.

Mă gândesc la exodul a aproximativ 300 de mii de italieni la finele celui de-al Doilea Război Mondial, care au fost nevoiți să părăsească Istria, Rijeka și alte regiuni care au devenit regiuni iugoslave în momentul când în urma violenței suferite din partea italienilor, slovenii au trăit momentul loc victorios și au început să se răzbune nefăcând deosebiri, ca întotdeauna. Acesta este evenimentul care a produs numeroase opere literare, cele mai sincere, de la romanul lui Tomița până la cartea *Vodno zeleno* a Marizei Modieri, a consoartei mele de viață și până la moartea ei, în urmă cu 14 ani, care datorită acestei odisei dureroase arată

că în acele țări mixte și complexe – precum și în fiecare țară mixtă și complexă de la graniță – doar dialogul și întâlnirea între diferite culturi și popoare poate să asigure o viață liberă și civilizată. Această experiență a graniței pierdute, despre care am povestit în numeroase cărți, iar după aceea am transpus-o în romanul *Naslepo „Alla cieca”*, constituie povestea și despre cei două mii de urmași ai idealurilor comuniste, o parte a muncitorilor italieni din Monfalcone, un mic orașel din apropiere de Triest, care au cunoscut închisorile fasciste, războiul în Spania și lagărele naziste, și care în numele credinței în comunism, imediat după cel de-al Doilea Război Mondial, imediat au plecat benevol în Iugoslavia lui Tito, pentru ca în cea mai apropiată țară din punct de vedere geografic să contribuie la edificarea socialismului. Cu satisfacție participă la edificarea noii Iugoslavii, iar din anul 1948, când Tito s-a despărțit de Stalin, se ridică împotriva lui Tito, deoarece Stalin în ochii lor a fost inițiatorul revoluției și eliberării lumii: au fost deportați pe două insule mici și fermecătoare în Adriatica de nord, Goli otok și Sveti Grgur, unde ei au fost supuși diferitelor torturi, violențe și moarte, unde au rezistat la toate în numele lui Stalin, om care, dacă ar fi învins, toată lumea s-ar fi transformat în gulag pentru a înfrânge libertățile umane și pe cei curajoși ca ei. Când după ani în șir, aceia care au rămas în viață au fost eliberați, s-au întors în Italia unde, poliția italiană i-a maltratată deoarece sunt comuniști, în timp ce partidul comunist italian, în diferite moduri, le-a împovărat viața, pentru că au fost martori neplăcuți ai politicii staliniste; același partid comunist italian a dorit să-i dea uitării. Povestea despre acești oameni m-a prigonit: oamenii care s-au găsit pe cealaltă parte la locul greșit, în timpul nepotrivit, care au luptat pentru scopul greșit și care au crezut în înșelăciune, respectiv în Stalin, însă cu altfel de forță morală, cu altfel de pregătire generată de ipostaza de victimă, în numele întregii omeniri, sunt o moștenire importantă care trebuie să devină a noastră, cu toate că nu împărțim credința în drapelul lor. Despre această poveste privind eroii înșelați, dar în același timp și vinovați, deoarece pentru scopul lor au jertfit și pe alții nu numai pe ei (chiar și dragostea, precum în romanul meu), am scris romanul *Naslepo (Alla Cieca)*, care în dialogul său vertiginos, în unele momente cu halucinații prezintă delirul acestei povești, dar poate uneori și a însăși istoriei. Toate acestea au prezentat un mare interes pentru exodurile de orice fel: istoria veacului nostru a fost, și din păcate, este plină de

exoduri, migrații, pierderea granițelor a atâtor oameni, a popoarelor, a păturilor sociale, a exilaților politici: astfel, pentru mine, exodul a devenit metafora vieții care în esență este o ieșire din noi înșine pentru a intra în cea de-a doua dimensiune a ființei noastre. Uneori, să spunem împrejurări normale, iar alteori în dramatice: exodul este o pierdere dureroasă, dar și o ieșire inevitabilă din noi înșine. Itaka primește însemnătatea sa doar din cauză că Odiseu se înapoiază în ea după atâția ani: dacă nu ar fi părăsit, ea ar fi avut un sens profund al patriei adevărate, autentice, pe care o primește abia la întoarcere. Și în povestea Bibliei, exodul este condiția salvării, calea spre țara promisă.

Consider că de la toate acestea pleacă și tendința mea spre teme exilului, exodului, dezrădăcinării, spre granițele pierdute și restabilite: toate acestea în continuu se perindă prin tot ceea ce am scris eu. Iar la Torino, unde am făcut studiile, a apărut și prima mea carte, *Mitul Habsburgic (Il mito absburgico, 1963)*, cartea pe care am scris-o între anii 20-23, dar că nu am știut ce doream să scriu. *Mitul Habsburgic* m-a fascinat, deoarece această lume austriacă, pe de-o parte a fost slăvită și regretată, precum ordinea lumii, a armoniei, a unității și a totalității vieții, pe de altă parte a creat literatura care deconspiră un gol, o dezordine, o criză a civilizației.

Aceste teme după aceea au creat și alte cărți ale mele, printre care *Inelul Clarisei (L'anello di Clarissa, 1984)*, *Itaka și mai departe (Itaca e oltre, 1982)*. Titlul acestei ultime cărți prezintă două călătorii posibile: se pune întrebarea dacă în timpul călătoriei – a călătoriei vieții, desigur de la Odiseea și mai departe, călătoria – simbolul vieții prin excelență – protagonistul, ca de pildă Ulise al lui Homer și Joyce, întors acasă schimbat de experiențele pe care le-a trăit în perioada călătoriei, dar confirmate în identitatea sa, dat fiind că sensul și unitatea existenței sale, precum la Musil, experiența călătoriei vieții a devenit o călătorie dreaptă în cadrul căreia întotdeauna mergem mai departe, ne pierdem când călătorim, pierdem părți din noi înșine, nu putem niciodată să ne întoarcem acasă fără să încercăm absurdul și ruptura de lume.

Scriind *Mitul Habsburgic*, m-am întâlnit și cu civilizația ebraică de est: astfel a apărut

cartea *Departa de unde (Lontano da dove, 1971)*, a ieșit din marele interes pentru Rot, dar în primul rând pentru Singer, pe care l-am cunoscut personal, și aceasta este una din marile întâlniri ale vieții mele. Cartea a apărut întocmai dintr-o poveste ebraică de est, din povestea despre doi evrei din orașelul din estul Europei. Unul îl întâlnește pe celălalt cu multe geamantane în gară și-l întreabă: „Unde mergi?”, iar cel de-al doilea spune: „Merg în Argentina”. Celălalt: „Mergi departe”, iar cel de-al doilea: „Departa de unde?”.

Acesta este un răspuns talmudic, respectiv se răspunde prin întrebare: vrei să spui pe de o parte că evreul care trăiește în exil întotdeauna se găsește departe de tot, deoarece nu are patrie, trăiește, de fapt, în exil, iar pe de altă parte, dat fiind că are patrie nu în spațiu, ci în timp, în Carte, în tradiție, în

Lege, el niciodată nu a fost departe de nimic.

Această civilizație m-a interesat foarte mult și mă interesează și în continuare. Aceasta este civilizația care a suferit violențe enorme, dezrădăcinare, exil, pogromuri, avertizarea distrugerii identității, dar li se împotrivesc rezistența individuală incredibilă. Tema pribegiei, a exilului, a pierderii eu-lui său, legate cu tema rezistenței incredibile întotdeauna m-a atras, m-a urmărit. Prima mea poveste sau romanul scurt *Iluzii despre o sabie (Illuzioni su una sciabola, 1984)*, la fel se naște din experiențe pierdute și granițele regăsite. În iarna anului 1944-1945, ultimii ani ai războiului, m-am găsit la Udine cu mama, deoarece tatăl meu a fost bolnav în spital, iar Udine a fost sub ocuparea nemților și a cazacilor Krasnovei pe care nemții i-au adunat dintre militarii capturați în cadrul atacului asupra Uniunii Sovietice, puțini dintre exilații albi care au atacat Rusia. Nemții le-au promis statul cazacilor, Kossakenland, care potrivit primului plan, a trebuit să se găsească în Uniunea Sovietică, însă, cum nemții s-au retras tot mai mult spre apus, până în momentul când s-au stabilit câteva luni în Italia, în regiunea Friuli, în Craniska, aproape de casa mea, schițând un stat fantomatic cazac. În micul hotel din Vila di Verzenis, Krasnov – ataman cazac pe care nemții l-au scos din uitare și l-au pus în fruntea acestei armate – a stabilit printre lucrurile prioritare, necesitatea unui mic castel cazac. Situație grotescă în care dorința legitimă – dorința de a avea patrie, rădăcini sucite, prin uniunea cu răul nazist, se transformă în contrariul său. Cazacii au

venit să fure patria altora, iar această dorință pentru autenticitate a devenit ceva fals și artificial, deoarece nu există nimic mai artificial decât patria cozacilor în provincia italiană Frulia. În această poveste m-a fascinat în primul rând sfârșitul groaznic (cazacia s-au predat englezilor, dar i-au trimis sovieticilor în care sens unii, cu familiile, s-au sinucis aruncându-se în Drava, chiar și cu caii), lângă Krasnova. O perioadă îndelungată s-a crezut că Crasnov și-a pierdut viața în cadrul ultimei lupte până a fugit, îmbrăcat în uniformă de militar. După aceea, când s-au deschis arhivele, s-a aflat că Crasnov a fost predat sovieticilor și spânzurat la Moscova în anul 1947. Dar când s-a constatat adevărul istoric, și în continuare mulți au dorit să creadă – și cred în continuare – că Crasnov este acel militar necunoscut care și-a pierdut viața. Și eu într-un fel am dorit să cred în această versiune istorică falsă. Și atunci m-am întrebat ce adevăr poetic stă în dosul acestei dorințe de a se crede în versiunea falsă istorică a acestei povești. Aceasta este povestea pe care am dorit să o fac cadou lui Borges, însă într-o zi când i-am povestit la Veneția, el mi-a răspuns că aceasta este povestea vieții mele și că trebuie să o scriu singur. În felul acesta, literatura mondială a pierdut o capodoperă, însă din această cauză eu m-am decis să scriu prima ficțiune evitând frica.

Astfel s-a născut și *Dunărea*, fără un plan stabilit anterior: la început, precum pentru Mitul Habsburgic, nu am știut exact ce doresc să fac. Dunărea este încă o dată simbolul graniței, deoarece Dunărea este râul care trece atâtea granițe, astfel că este simbolul necesității și greutății trecerii granițelor, nu numai a celor naționale, politice, siciale, ci și a granițelor psihologice, culturale, profesionale. Călătoria Dunării este și călătoria în iadul propriu și în cula Vavilonului a lumii contemporane, care în Europa centrală găsește simbolul său personal, dar prezintă și Vavilonul întregii lumi.

Dacă lumea Dunării într-un oarecare fel este simbolul concentrat al întregii lumi, atunci cea mai profundă esență a acestei lumi a Dunării este întocmai lumea în care ne găsim noi acum, această parte a universului între Novi Sad și Belgrad, poate și supra-bogată în istorie, prin mărime, dar și suferințe, conflicte, conviețuire grea și supraviețuire. Un fel de viață condensată și istorie, dimensiunile lor și greutățile lor – și în aceste greutăți, în modul în care ne purtăm cu ele, se găsește valoarea vieții. Sunt emoționat deoarece mă găsesc aici fiindcă aceasta înseamnă că aproape m-am întors la începutul Dunării mele, care și singură prezintă începutul, sursa povestirii mele. A

vorbi despre regiuni, despre orașe și localități mici, autorilor, aceasta am încercat să transmit prin *Dunărea*, și acuma aș repeta aceasta, desigur în alt mod, deoarece de când am scris cartea, atâtea s-au întâmplat, atâtea tragedii, atâtea nedreptăți, atâtea greutăți s-au abătut asupra acestei țări care au fost apăsate de alte tragerii din care cauză a devenit și mai dureroasă patria omenirii.

Dunărea se scurge în mare. Călătoria spre mare este puțin și simbolul eliberării de greutățile apărării: călătorie de la penultimele spre ultimele lucruri, marea este dimensiunea mea constantă: există multă apă în ceea ce scriu eu. Romanul *O altă mare (Un altro mare)*, a apărut și din nostalgia pentru mare.

În cartea spun povestea despre omul care încearcă să trăiască o viață curată, o viață absolută, curățindu-l de tot ceea ce este neautentic, ceea ce nu este absolut: până la anumite puncte, aceasta îmbogățește viața, dar această viață care este privată de tot ceea ce este surplus, la sfârșit se reduce la o esență curată, evazivă, pentru a începe periculos să semene a nimicnicie.

Dacă Dunărea cuprinde un mare spațiu geografic și istoric, *Microcosmosurile* sunt descoperirea locurilor tot mai mici. Microcosmosurile sunt lumi mici, uneori miniaturi, dar sunt și contrariul oricărui minimalism dezinteresat, deoarece în ele izbucnește sensul însemnat al oricărei existențe. Nu au nimic comun cu particularismul caustic „al patriilor mici”, unul dintre cel mai înapoiate fenomene în anii aceștia, deoarece prezintă o figură concretă în care apare și în care se prezintă lumea mare.

Microcosmosurile sunt povestea despre omul și călătoria sa prin viață, prin localități – reale și simbolice – existența sa, locul de odihnă provizoriu și în același timp căminele devotate ale șederii lui în țară. Numeroase dintre personajele mele, nu există nume, sunt anonime. Despre această personalitate care aproape niciodată nu spune „eu”, se știe foarte puțin, dar la sfârșit poate că se știe mult. Aceasta este ca și atunci când vedem urme în nisip și încercăm să concepem – uitându-ne împrejur, peisaj și persoane, ascultând povești care s-au întâmplat în acele locuri, cine și cu ce emoții, cu ce soartă a trecut pe aici, care a fost esența vieții sale.

Cred – cum spune titlul celei de-a doua cărți ale mele, *Utopia și retrezirea (Utopia e disincanto)*, culegere de eseuri (1999) – în utopia unită întocmai cu deșeptarea. Utopia care consideră că deja s-a realizat și care indică asupra unui scop clar determinat care

trebuie atins este fals și periculos, execută violențe asupra realității și a oamenilor. Retrezirea ne amintește că nu suntem în Țara promisă, că Dulcinea este simpla Aldonca, că lumea nu este finalizată și că aceasta nu va fi nici în ziua următoare. În schimb, toate acestea întăresc pasul spre țara promisă, cum este și Moise care niciodată nu a pășit în ea, dar a continuat să pășească spre ea. Utopia și retrezirea, unite, prezintă conștiința că lumea poate și trebuie să fie mai bună, cu toate că niciodată la modul definitiv și plecând spre calea cu multe coborâșuri.

De ce scrie cineva? Din multe motive: din credința că ar introduce o oarecare ordine, din teama că ar lupta împotriva uitării, ca protest. În acest ultim caz se scrie fără bucurie, însă cu emoția că trebuie să se facă aceasta, aproape din cauza imperativului moral categoric. Din acest sentiment al obligației și pledării apar articole și acte etice – politice, deja mai mult de 40 de ani în ziarul *Corriere della Sera*, mai cu seamă în ultima vreme în lupta împotriva obstacolelor politice din ultimii ani. De la ei au apărut câteva cărți, dintre care cea mai nouă este *Istoria nu este terminată (La storia non e finita)*.

Marele scriitor argentinian Ernesto Sabato a făcut diferența, pe care în întregime o divid între două moduri de scriere, „de zi” și „nocturnă”. În scrisul de zi, autorul, cu toate că în mod liber inventează situații și personaje și îi lasă să vorbească în conformitate cu logica lor, prezintă într-un oarecare fel esența vieții pe care el singur o discerne: prezintă sentimentele sale și valorile sale: luptă pentru ceea ce el crede și împotriva a ceea ce consideră a fi rău.

Cel de-al doilea scris, scrisul de noapte, se confruntă cu adevărurile devastatoare pe care nu îndrăznim să le recunoaștem în mod deschis, de care probabil nici nu suntem conștienți – cum spune Sabato – pe care autorul singur le respinge și le consideră „inconsecvente și odioase”. Acesta este scrisul care deseori surprinde însăși scriitorul, deoarece poate să-i descopere ceea ce el singur nu știe că este și că simte: emoțiile sau epifaniile care sunt în opoziție cu tendințele sale și principiile sale ca autor, încadrându-le în acea lume sumbră, o alfel de lume pe care scriitorul o iubește și în care ar dori să se miște și să trăiască, dar în care uneori se întâmplă că trebuie să se coboare în lumea subterană și să întâlnească meduza cu capul ciufulit și împletit cu șerpi, care în acel moment nu se poate trimite la coafor să devină decentă. Acest scris uneori este întâlnirea impresionantă și creativă cu dublul sau măcar cu partea pozi-

tivă a personalității proprii care vorbește cu altă voce. Adevăratul scriitor îl lasă să vorbească și atunci când ar dori mai mult să vorbească altceva, și când se simte că cităm din nou pe Sabato, „prezentat” în convingerile sale morale, puternice, din cauza a ceea ce vorbește.

Din scrisul nocturn – sau după cum s-a spus din scrisul cu mâna stângă sau scrisul furios – se naște *Expoziția (La mostra)*, dar și textul care este *Deja am fost (Essere gia stati)*, 2001).

Cartea *Naslepo, Pe nevăzute*, publicată în anul 2005, a fost retrezită tragic, dar retrezirea ei întărește utopia, emoția necesității de a se schimba lumea. Cartea pierderii și căderea idealurilor, dar și fidelitatea acestor idealuri. Aceasta este călătoria prin toate greutățile secolului 20, neuitând în acest sens și toate schimbările spre bine.

Titlul *Naslepo* provine dintr-o anecdotă despre Nelson. Se povestește că el, în cursul bătăliei împotriva flotei daneze în fața orașului Copenhaga, când danezii, în urma unor lupte de mai multe ore, înfrânți și învinși, au ridicat drapelul alb, a continuat aproape încă două ore să bombardeze orașul fără de viață. Când cel de-al doilea amiral englez l-a întrebat de ce a făcut aceasta, se spune că Nelson a răspuns că nu a văzut drapelul alb, deoarece a apropiat ocheanul de ochiul cu pansament. În carte aceasta devine simbolul înfăptuirii răului orb, a răului nevăzut care se face, dorința ca acesta să nu se vadă: și viața oarbă, mișcarea oarbă, iubirea oarbă și așa mai departe.

Voi deci veți înțelege (Lei dunque capira), ultima mea creație, prezintă monologul feminin. O femeie vorbește din căminul de bătrâni, misterios, probabil simbolul vieții de după moarte: vorbește președintelui căminului, ceea ce este probabil aluzia la Dumnezeu și explică de ce nu a dorit să iasă din casă și să se întoarcă în viață, cu toate că a dorit aceasta și cu toate că omul său iubit a coborât după ea. Aceasta este descrierea modernă a mitului despre Orfeu și Erudice, dar de data aceasta – și cred că pentru prima dată în literatură – cuvântul este oferit femeii, lui Euridice: ea este aceea care explică, ea este aceea care decide. În general există un puternic sentiment al femeii pe care bărbatul îl iubește pasionat, dar o și folosește pentru a se proteja: pusă drept scut între bărbat și furtuna vieții, pentru a fi ea aceea care va primi prima lovitură, pentru ca sânii ei să fie scut rotund în care se înfig săgețile otrăvitoare, protejând astfel bărbatul. Sau femeia pe arcul navei – temă deja prezentă în romanul *Naslepo* – care parcă este

pusă aici pentru ca prima să primească loviturile in-temperiiilor, ale istoriei și ale vieții.

În scrisul meu am gravitat în general în jurul gra-nițelor Eului nostru, în jurul unității sau disipării lui. Eu mă întreb, încă de pe vremea Sfântului Augustin, cine este acela. Eu sunt Kim, spune protagonistul romanului cu același nume, Kliping, dar imediat și adaugă. „Cine este Kim”? Eul omenesc îl concepe ca fiind nesigur, evaziv: își caută locul și își asumă ris- curi, pentru ca întocmai ca Peer Gynt al lui Ibsen des- face una după alta foile cojii de ceapă, căutând cen- trul său pentru a înțelege că centru nu există, că există doar coji. Eu nu cred în aceasta, însă cred că această incertitudine este o mare întrebare, după mine o mare provocare de o însemnătate deosebită pentru literatură. În cunoscuta povestire a lui Hoff- mann, *Der Sandmann (Omul din nisip)*, uneori Eu când vorbește întreabă a cui este vorba aceasta. Pe urma lui Nietzsche, ne întrebăm dacă ego este unic sau o mulțime fără contururi clare: deja Dostoievski s-a întrebat dacă caracterul și conștiința în care se găsește unitatea eului omenesc și a conștiinței sale este de fapt o formă a maladii. Identitatea uneori se identifică cu națiunea: ea se pare compactă, dar alte- ori, ca de exemplu Imperiul Habsburgic vechi, multi- plă sau rezultat al decăderii: Musil a spus că austria- cul a fost Austroungar, mai puțin maghiar, acel factor comun tuturor naționalităților diferite ale Imperiului care nu se identifică nici cu una din ele. Scriitorul praghez a vorbit despre „hinternațional”, jucându-se cu cuvântul *hinter*, care înseamnă „în dosul”. Literatura este călătoria, încă din perioada când Odiseu al lui Homer s-a definit pe sine ca Nimeni în căutarea pen- tru conținutul sau despovărea eului său.

Istoria contemporană poate că a consolidat această problemă nu numai din cauza descoperirilor științifice și tehnologice care țin de complexitatea psihicului, ci și din cauza destinului istoric care a dus la atâtea transmigrări, și deci, în aceea ce ține de literatură, la diferențierea între limba în care se trăiește și limba în care se scrie. Tot mai numeroși sunt aceia care, ca de exemplu Josef Konrad, pentru prima dată aparținând unei națiuni care nu este aceeași națiune căreia îi aparține ca scriitor: polonezul Jozef Korzeniovski este scriitorul englez Josef Konrad. Există scriitori care scriu în limba care este diferită de limba învățată și folosită în copilărie. Uneori această dezbinare, dese- ori fructuasă în sens poetic, devine și contradictorie în sens moral.

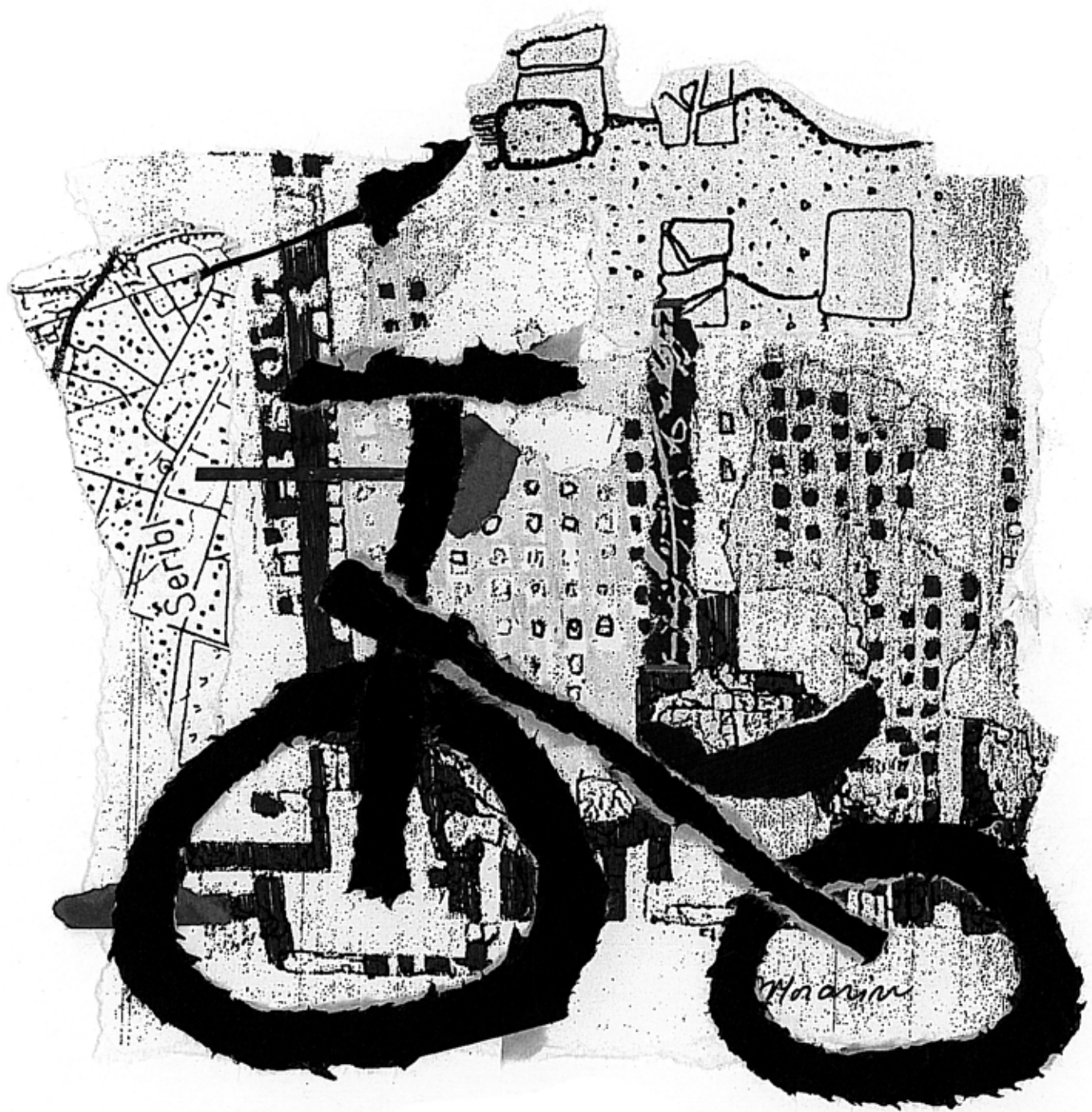
Paul Celan simte o neliniște profundă când scrie în limba sa maternă, germană, limba ucigașului ma- mei sale care a murit în Auschwitz. Oricărei identități – individuale, culturale, sociale, naționale, confesio- nale, politice, tot mai mult amenință numeroase pe- ricole: violența fizică, pauperitatea din cauza căreia milioane și milioane de oameni supraviețuiesc foarte greu, alienarea, deformarea abstractului care predom- ină în lume: viețile noastre amenințate de pericol seamănă cu un joc video în care cineva, cu apăsare pe tastatura calculatorului, poate să-l șteargă. Fieca- re perioadă istorică are amenințările sale specifice cu moartea și modalități aparte de existență și de salva- re. Toți ședem pe marginea porțiunii vulcanice, dar putem să ne consolăm cu vechiul proverb hasidic potrivit căruia omul provine din praf și în praf se va transforma, dar între timp poate să bea și câte un pahar de vin bun.

(*Polja*, Novi Sad)

Traducere din limba sârbă: Nicoleta Cipu

FIL⁰ L⁰ GIE

Ofelia Meza

PARTICULARITĂȚI ALE LEXICULUI LIMBAJULUI POETIC DIN VOIVODINA

Studierea particularităților lexicului din limbajul poetic din Voivodina presupune precizarea prealabilă a conceptelor teoretice și a metodelor de lucru la care vom recurge. Studiul lexicului poetic constituie una din componentele esențiale ale stilisticii poetice, alături de cea a semanticii poetice (tropilor semantici), eufoniei poetice și sintaxei poetice.

Avem în primul rând în vedere faptul că în limbajul poetic există ceea ce formalistul rus Boris Tomașevski numește „orientarea către expresiei” prin care „devenim sensibili la cuvintele care intră în componența expresiei și la amplasarea lor reciprocă. Expresia dobândește oarecum o valoare în sine”. Prin această trăsătură limbajul poetic se deosebește radical de limbajul practic noțional, unde cuvântul are rolul de a transmite o informație, de a realiza o comunicare. Liviu Rusu aprecia în raport cu acest aspect: „Caracteristica fundamentală a limbajului noțional este că el are o funcție predicativă, anume afirmă ceva despre ceva. Dimpotrivă, limbajului liric este evocator. Când ne evocă interioritatea, el nu ne afirmă ceva despre acest interior, ci ne introduce în el și ne face să-l simțim în mod nemijlocit, chiar și atunci când frazele au o construcție predicativă. Interiorul este inerent cuvintelor care îl exprimă”. S-ar putea discuta astfel despre adevărul poetic situat în afara distincției fals/adevărat de care este preocupată logica limbajului practic și științific. În studiul său *Structura cuvântului in usum aetheticae*, G.G. Speț rezumă astfel problema logicii poetice: – știința despre formele interne ale expresiei poetice.

Aceste forme au o relație proprie cu obiectul diferită de relația pe care o au cu formele logice. Aici putem vorbi de un al treilea adevăr. Alături de adevărul transcendental (material și logic apare adevărul poetic – corespondența dintre sintagmă și un obiect, inexistent în realitate, *fantastic, fictiv* dar logic in-format. În jocul formelor poetice se poate realiza emanciparea deplină de obiectele existente. Dar obiectele își păstrează logica lor sui generis. Odată cu acestea, ele își păstrează și sensul, emanciparea de obiect însemnând și emanciparea de sensul evident, pentru că evidente sunt și formele logice care inițiază jocul fanteziei. Construind aceste forme, cuvântul îndeplinește o funcție specială – funcția poetică.

Semnificația exactă a unui cuvânt se dezvăluie doar în contextul frazei. Izolarea artificială a cuvântului de context lasă loc depistării unei multitudini de asociații semantice posibile. „Cuvântul izolat, insolit, rupt de context își pierde atributele și calitățile fundamentale. Odată cu dezvoltarea traducerii automate s-a pus în evidență că sensul cuvântului este egal cu zero dacă acesta nu se manifestă ca element al unui sistem, dacă este considerat în afara legăturilor lui și nu este corelat cu vecinătățile lui. Pentru ca să vorbească, cuvântul trebuie inclus fie și în cel mai elementar sistem, trebuie să construim cu el măcar un binom, lucru necesar și alcătuirii unui dicționar. Dar sensul multor cuvinte poate fi obținut doar cu ajutorul unui context mai dezvoltat, ceea ce necesită sporirea numărului membrilor sistemului. Și cu cât sunt mai complexe alcătuirile în care intră cele mai

simple elemente, cu atât este mai ridicat potențialul elementului însuși și sunt mai semnificative funcțiile lui”, remarcă pe bună dreptate N.K. Ghei referitor la aspectul în discuție.

Există, firește, un sens fundamental al posibilităților semantice ale cuvântului, iar modificarea sensurilor originare, dezvoltarea sensurilor „prin realizarea cuvântului în frază sunt indicile secundare ale sensului”.

Considerând că faptele lexicale în limbajul poetic constituie și fapte de stil, adică atitudini individuale, Tudor Vianu fixa astfel de obiective centru cercetătorului literaturii: „El (stilisticianul) trebuie să urmărească apoi toate valorile stilistice legate de lexic, de elementele acestuia aparținând fondului principal sau mobil al limbii, de neologisme, arhaisme sau provincialisme, de calcuri sau traduceri, de cuvinte sufixate, prefixate sau compuse. Nenumărate nuanțe ale expresiei pot apărea din astfel de observații. Bogată în concluzii este și observația sectorului special al limbii din care provine lexicul unui scriitor: din vorbirea populară sau din aceea a meseriilor și a profesiiilor zise liberale”.

Faptele de stil de natură lexicală se pot stabili luând în considerare norma lingvistică obligatorie pentru toți membrii unei comunități lingvistice, indiferent de originea lor socială sau regională, normă în funcție de care se orientează alegerea cuvintelor pentru un text. Aceasta constituie de fapt codul limbajului normal.

În cercetările moderne de analiză a textului s-a remarcat despre aceste norme că „respectarea lor condiționează structurarea corespunzătoare a vocabularului într-un text. Nerespectarea lor, din contra, duce la deviații morfo-textuale, pe care gramatica prescriptivă le-a apostrofat ca fiind „breșe stilistice” (*Stilbruch*), în timp ce o „stilistică a deviației” ar trebui să le cuprindă în cadrul ei argumentativ ca licențe poetice. Aceste abateri sau deviații de la codul normal al limbajului sau al normei lingvistice pot fi :

- a) sociologice (diastatice)
- b) regionale (diatopice)
- c) din limbi străine (exogene)
- d) istorice (diacronice)

În primul tip de abatere intră în conflict norma limbii standard și a limbajului unei anumite categorii sociale. Limbajul poetic în diferite sociolecte constituie o abatere de la norma lexicală standard și, prin urmare, un fapt stilistic. Utilizarea lexicului provenind din medii sociale diverse are funcția de caracterizare, a aceluși mediu. Astfel de lexic este, bunăoară, cel popular sau, dimpotrivă, cel cult.

Cel de al doilea tip de deviații se constituie prin opoziția subcodurilor dialectale sau subdialectale față de limba standard. Reactivarea acestor subcoduri are în cele mai multe cazuri o funcție de caracterizare. Cel mai studiat lexic aparținând acestor abateri a fost încadrat în categoria regionalismelor.

Al treilea tip de abateri se constituie din expresiile străine încorporate expresiei literare autohtone. Aceasta încalcă codul lingvistic normal, alcătuit de fapte de stil de natură lexicală. Cele mai cunoscute devieri de acest gen sunt barbarismele: „În contextul poetic, – remarcă un cercetător al analizei textului – astfel de barbarisme (...) nu sunt considerate ca factori de bruiaj lingvistic, ci ca fiind subordonate anumitor scopuri funcționale pragmatice (ironie, umor, caracterizare). O categorie aparte a faptelor de stil de acest tip o constituie poezia macaronică alcătuită din cuvinte și sufixe din limbi străine care suprasaturează textul limbii autohtone.

Deviațiile lexicale istorice (diacronice) apar atunci când unitățile morfologice nu mai aparțin inventarului gramaticii textului din limba respectivă. Fenomenul lexical care ilustrează aceste abateri este iluminat de arhaisme. Heinrich F. Plett apreciază că acestea „au funcția pragmatică de a eleva poetic contextul lor. Din acest motiv, ele sunt considerate cuvinte poetice prin excelență, nu în cele din urmă și pentru că ele poartă caracter de vechi, demn și sfințit prin tradiție”.

Există de asemenea deviații sau abateri ale clasei de cuvinte. Acestea se realizează prin trecerea unei clase de cuvinte într-o altă clasă de cuvinte. Adjectivul, bunăoară, prin articulare se substantivizează: frumosul, utilul, verdele etc. În același mod, unele adverbe și pronume se pot transforma în substantive prin articulare: binele, aproapele, departele respectiv eul, sinele.

Toate acestea sunt deviații sau abateri legate de context. O altă categorie de abateri care constituie și fapte de stil sunt cele care privesc structura internă a cuvântului. Heinrich F. Plett afirmă că aceste fapte de stil pot fi realizate prin adiție (adăugare) subtracție (suprimare), permutație și substituție care determină toate o îmbogățire a vocabularului poetic. Astfel, Eminescu scrie: „răsare și străluce”, „ochi ce scânteie de vii”, „căci singura mea rugă-i uitării să mă dai”, „de-al genei tale gingaș tremur”. Prin suprimare sau subtracție, Eminescu a obținut postverbalele poetice: străluce, scânteie, rugă, tremur în locul formelor: strălucește, scânteiază, rugăminte, tremurat. Aceste postverbale realizează efecte de ordin stilistic evi-

dente, întrucât au un corp fonetic mai redus decât al sinonimelor lor din limba standard.

O ultimă categorie de abateri ce pot fi considerate fapte stilistice lexicale o constituie cele ale identității sau asemănării. Pot fi luate, astfel, în considerare: paronimele, sinonimele, omonimele și faptele lexicale legate de jocurile de cuvinte (omofone, omografe, poliseme, paronomază).

Analiza lexicului din limbajul poetic din Voivodina relevă că cele mai numeroase categorii de fapte stilistice sunt cele legate de context. Se poate înregistra astfel un bogat lexic popular în special în poezia lui Ioan Flora din volumul *O bufniță tânăra pe patul morții*, Novi Sad, Editura Libertatea, 1988:

„Se împotmolea, plonja/, levita deasupra cârnii asfaltului (...). p. 5

- verbul *a levita*, inexistent în circulație, creat de la susubstantivul *levitație*.

„un ciuf cu giulgi și coroană, / un uliu adumbrind porumbei sălbatici” (p. 22)

- verbul *a adumbri*, rar folosit în limba română în locul sinonimului general acceptat *a umbri* (cf. Luiza Seche, Mircea Seche, *Dicționarul de sinonime al limbii române*, București, 1982, p. 1047).

„Carl Gustav Jung și alchimia, / spiritus mercurius, nigredo și umbra, / adevărul materiei, / nadirul și cava pavonis și mai ales sângele / în care licărește și viață și moarte deopotrivă, / acel rubedo în stare să recupereze existența umană în ansamblu, / reasamblarea sufletului la loc” (p. 29).

expresiile, cuvintele latinești – neologism: nadir „mă înclinam până la pământ în fața marmoreelor statui./ rânind cu palma, cu limba, / scârna de vrăbii de pe trunchiurile lor eterne și fragile” (p.30).

Lexic popular: scârna; sinonime: excremente, fecale, scârnavie etc. „Le spune *ingluvii* și sunt, în fond, vomituri de bufniță” (p.18), *ingluvies*, s.f.l. (la animale) gușă; (la om) gât, gâtlej, stomac, lăcomie, voracitate (G. Guțu, *Dicționar latin-român*, ESE, 1983, p. 620).

„Comic de-a dreptul, inutil când îmi propun să scriu despre strigiforme” (p.35). Strigiforme: neologism: ordin de pasări răpitoare de noapte care vânează noaptea (Florin Marcu, Constant. Măneca, *Dicționar de neologisme*, Ediția a III-a, București 1978, p. 1028.)

„O, serile, când răsfoiam infernale tratate, albume/ și vechi colecții de grafică înfățișând Veneția eternă, pizzegamorti și flagelanti” (p. 37)

Cuvântul străin încorporat expresiei lirice românești:

„Ea-i crudă, feroce, cumplită și mai ales vorace.”

(p. 41)

- Neologism; vorace (adj.): care mănâncă cu lăcomie, mândăcios, lacom (Florin Marcu, Constant. Maneca, op. cit., p.1151).

„Ea-i Talpa europaea sau talpa pământului” (p. 41)
-Neologismul savant, cuvântul științific: talpa europaea.

„ea vânează cu ușurință și măiestrie scolopendre” (p. 41)

-neologism, cuvântul științific: scolopendra: mic animal miriapod veninos care trăiește prin locuri umede și întunecoase (Florin Marcu, Constant. Maneca, op. cit., p. 967).

„Ea-i Talpa europea sau talpa pământului/ sau talpa iadului,/

ea-i sobol și mitorlan și orb și orbeț și are/ patruzeci și patru de dinți”

- Lexic popular: talpa iadului, taina pământului

- Lexic regional: soboli (sinonim: cârțiță, șobolan) mitorlan (sinonim: cârțiță); orbeț (sinonim: cârțița)

„Niște câini negri mi se prosternă la picioare/ și mă vântur, abrupt și dezlănțuit” (p. 48)

Neologism: a se prosterna: a se pleca, a se înclina până la pământ în fața cuiva, în semn de venerație, de umilință, de spunere etc.

(Dicționarul explicativ al limbii române, Editura Academiei României 1975)

„se pornise înspre părțile hiperboreene, și-n sus,/ spre miezul pământului”. (p. 48)

Neologism: hiperborean: care este situat, care trăiește la extremitatea de miazănoapte a globului pământesc; nordic septentrional (Florin Marcu, Constant. Maneca, op. cit., p. 532)

„Cu șuieratul său el pune pe fugă orice șarpe./ Și nu se târâște șerpuiind/

și nu-i iaste niciodinioară milă.” (p. 61)

„Vasiliscul zis și regele mic” (p. 61) -Arhaism popular: vasilisc – animal din basme, asemanator cu un șarpe, despre care se credea că ucide cu privirea.

(*Dicționarul Explicativ al Limbii Române. DEX*)

- Arhaism morfologic: nu-i iaste (=nu-i este)

„urmează să ardă/ să prijoleasca și junghe cu anii, cu miile” (p. 61)

- Lexic popular, forma populară: a junghea (sinonim cult: a înjunghia)

- junghe; (Rar) Împunsătura cu o armă ascuțită; înjunghetură;

2. Durere vie și pătrunzătoare (mai ales la piept, în spate sau pe la încheieturi), ca și când. te-ar înjunghia cineva cu o armă ascuțită

3. Pumnal, jungher (*Dicționarul Limbii Române*. Întocmit și publicat după îndemnul Majestății Sale Regelui Carol I, Tomul II, Paatea I, Fascicul I, J. Lacustru, Buc. Tipografia ziarului Universul, 1937, p.55.)

- roșeață: „culoare roșie”; Împurpurare, culoare roșie a feței trecătoare, ca semn al unei emoții, sau permanentă (*Dicționarul Limbii Române* Lit. Contemporane, Vol al III-la,

M-R, Buc., EARPR, 1957, p.775)

1. Culoare roșie, roșeață (învechit și regional) rușință; Culoare roșie a feței sau a altor părți ale corpului (din cauza afluenței de sânge, a unui defect de circulație); culoare roșie a feței (datorată unui aflux de sânge provocat de emoție, de un sentiment, de frig etc.), îmbujorare, împurpurare; roșeață, rumeneală, rumenire.

2. (învechit și regional) Fard, suliman

3. Pată roșie ce apare pe piele (ca simptom al unei boli)

4. (Popular) Nume dat mai multor boli care se manifestă, între altele, printr-o culoare a pielii, ca semn de inflamații (...)

a) erizipel, branca; (învechit și popular) orbalt...

b) bășicuță foarte dureroasă, care iese în nas...

c) pelagra... ;

d) inflamație a gingiilor; gingivită...

e) (Bucov.) bube care apar uneori la copii pe cap sau pe față, îndată după naștere; rofii

5. (Prin Ban.) Rugina grăului (*Dicționarul Limbii Române* (DLR) Serie nouă, Tomul IX, Litera R, Buc., EARSR, 1957, p.557)

- spurcat:

1. (învechit și pop.) extremamente (de om sau animal); scârână, spurc;

2. Nume dat la diferite boli sau bube.

- gălcă: 1. Umflătura sub piele;

2. (de obicei la plur.) boală de gât, manifestându-se prin inflamarea ghindurilor (la oameni), amigdalită... (*Dicționarul Limbei Române*, Tomul II, Partea I, P-I, Imprimeria Națională, 1934, p.213.)

- gălbenare: 1. (Med.) Un fel de boală provenită din cauza vărsării fierii în sânge; 2. (Impropriu) Culoare galbenă; 3. (Rar, ca la aromâni); gălbenuș de ou.. 4. (Bot.) Plantă ierboasă cu florile purpurii și cu fructele albe – gălbui sau roșietice. Se întrebuințează și ca plantă de colorat. Se mai numește și: pilimida, pilimida boiangiilor (DLR), Tom II, Partea I, P-I, Buc., Imprimeria Națională, 1934, p. 212.)

- apucat: 1. Jaf; 2. (Pat.) Eclampsie: DLR, întocmit și publicat după îndemnul și cu cheltuiala Majestății

Sale Regelui Carol I, Tomul I, Partea I, A-B, Buc., Librăriile C. Sfetea, 1913, p. 215

„descânțete de pocitură,/ de leac, de gălci, de roșeață,/ de spurcat, de apucat, / de junghi, de gălbenare, de răspândă,/ de întrosătură,/ de ceas slab, de necurat, de muma pădurii,/ de bubă,/ de argint viu și mai ales de deochi, iar el/ stătea nemișcat, privind nestingherit în față/ pădurea culcată la pământ,/ lanurile prefăcute în cioburi de sticlă,/ trupurile neînșuflețite de oameni și vite.” (p. 64)

„fugi din mațe,/ din brațe,/ din gândul cel strâmb,/ din toate gurile, din toate încheieturile!” (p. 64) – Lexic popular: mațe (sinonim cult anat. intestine)

„Cămașa lui e learcă de sudoare./ Cămașa lui e a doua natură a trupului, (...) (p. 65)

- Lexic popular: learcă (foarte ud, plin de apă)

„Dar nu se poate apropia nimeni de el/ căci e solomonit”

- lexic popular: a solomoni (sinonim literar: a descânta)

„Că nu-i pot *veni de hac* decât o anume sabie

și un anume *obrăzar*, căci se vede treaba

că-i solomonit și-ntors de la tâță”. (p. 66)

- Expresie populară: *a veni de hac*: a-i veni (cuiva sau la ceva) de hac – a găsi modalitatea, sistemul de a învinge. (DEX)

Popular și arhaism: *obrăzar* (sinonim literar cult: mască)

Popular: tâță (sinonim literar: *mamelă*)

Din mitologia și etosul popular poetul preia noțiuni sau sintagme întregi care constituie baza motivului poetic: epitete care desemnează calități ireale pe lângă substantivul determinat: corbi argintii, animal-labirint, mușuroaie înșurubate, bufnițe argintii, mistuitoare focuri, gură străină, bănuț coclit, aer aurifer, secolii de aramă, milenii de stronțiu; metafore și comparații: trupul ca o coadă de pește, pielea lui e o mină de sare, retezând cu privirea zeci de mii de maci, pulberea adâncă și fosforescentă, topindu-se aidoma ghețurilor alpine, primăvara, ce zi plată și obositoare, fără priviri incendiare, e lumina, e neant și viaț mea-i o pâine fără de sfârșit etc.

Lexicul poetic utilizat de Ioan Flora nu este denotativ, ci extrem de conotativ. Poetul angrenează categoriile lexicale analizate în asocieri figurative bogate, rod al unei imaginații lirice traversată de vaste nucleee siminbolice și metaforice.

Bibliografie

1. Ghei, N.K. *Cuvântul-semn. Cuvântul-imagine*, în *Teoria limbajului poetic. Școala filologică rusă și sovietică*. Antologie, note bibliografice, studiu introductiv și traducere de Livia Cotorcea, Tipografia Universității din Iași, 1985, p. 329.
2. Plett, Heinrich F. *Știința textului și analiza de text. Semiotică, lingvistică, retorică*, București, Editura Univers, 1983, p. 224.
3. Rusu, Liviu, *Estetica poeziei lirice*. Ediția a III-a, București, Editura Pentru Literatura, 1969, p. 140-141.
4. Spet, G.G., *Structura cuvântului in usum aestheticae*, în *Teoria limbajului, poetic*. Școala filologică rusă și sovietică. Antologie, note bibliografice, studiu introductiv și traducere de Livia Cotorcea, Tipografia Universității din Iași, 1985, p. 147.
5. Todorov Cvetan, *Poetika*, Sintaksički vid: Strukture teksta, Beograd, „Filip Višnjić”, Zavod za izdavačku delatnost, Biblioteka Novi Albatros, 1986, p. 49.
6. Tomașevski, Boris, *Teoria literaturii. Poetica*, București, Editura Univers, 1973, p. 31.
7. Boris Tomașevski, pp. cit., p. 37.
8. Ibidem, p. 227.
9. Ibidem, p. 228.

Rezime

Karakteristike rečnika pesnika iz Vojvodine

Proučavanje karakteristika rečnika kojim se služe pesnici u Vojvodini podrazumeva prethodno preciziranje teorijskih koncepata i metoda rada kojima ćemo se služiti u ovom radu. Proučavanje poetskog rečnika sadrži jedno od esencijalnih komponenti poetskog stila, kao i poetsku semantiku (preneseno značenje), poetsku eufoniju i poetsku sintaksu. Poetski jezik u različitim sociolektima odstupa od standardnih leksičkih normi, te prati određeni stil. Upotreba rečnika iz različitih socijalnih miljea ima funkciju da okarakterise određeni milje. Često je ovaj milje popularan ili pak kulturni. Analiza poetskog jezika i rečnika pesnika iz Vojvodine otkriva da su najbrojnije stilske kategorije one koje su vezane za određeni kontekst. Može se registrovati jako bogat popularni rečnik u poeziji Joana Flore. Poetski rečnik koji koristi Joan Flora nije denotativni, već veoma konotativni. Pesnik uklapa leksičke kategorije analizirane kroz bogate figurativne asocijacije, koje su plod lirskih imaginacija prepune simbolike i metafora.

Ključne reči: *standarndni rečnik, poetski jezik, popularni rečnik, regionalni rečnik*

Summary

Characteristics of Lexicon Used by Poets from Vojvodina

In order to study the characteristics of the lexicon used by poets from Vojvodina, we must precisely determine the theoretical concepts and the methods of work to be used in this paper. The study of the poetic lexicon contains one of the essential components of the poetic style, as well as poetic semantics (figurative meaning), poetic euphony and poetic syntax. The poetic language in different sociolects is quite diverse from the standard lexical norms and it follows a certain style. The use of the lexicon from different social milieus has the function to characterize a certain milieu. This milieu is often popular, or cultic. The analysis of the poetic language and lexicon used by poets from Vojvodina reveals the fact that the most numerous stylistic categories are those connected with a certain context. A very rich popular lexicon can be found in Ioan Flora's poetry. The poetic lexicon used by Ioan Flora is not denotative, but very connotative. The poet combines the lexical categories analyzed my means of rich figurative associations, which are the product of lyric imaginations full of symbols and metaphors.

Key words: *standard lexicon, poetic language, popular lexicon, regional lexicon*

Luiza-Maria Caraiivan

JOHANNESBURG: UN PALIMPSEST URBAN ÎN AFRICA DE SUD POST-APARTHEID

Orașul contemporan văzut ca un palimpsest urban este un mediu complex, compus din suprapunerea unor forme care au apărut din secole de dezvoltare și care se disting în stratificarea accesibilă prezentului. Textele analizate pentru a extrage o imagine de ansamblu asupra orașului Johannesburg aparțin literaturii sud-africane: *Nimeni alături de mine*¹, *Arma din casă*², *La agățat*³, toate scrise de Nadine Gordimer între 1994 și 2005, *Fructe Amare*⁴ de Achmat Dangor. Am luat în considerare și câteva scene din filmul regizat de Neill Blomkamp, *District 9*, pentru a întări cuvântul scris prin referirea la imagini, cu toate că acest film nu prezintă o realitate istorică, așa cum fac cei doi autori.

Johannesburg a fost imaginea unei națiuni apartheid, definită de violență și conflicte rasiale mai bine de patru decenii, imagine care a fost supusă unei schimbări dramatice în anii 1990 și care a plasat orașul în seria de portrete urbane ale globalizării. Deși reînnoirea acestui oraș a însemnat adesea distrugere, demolare de clădiri istorice, mutarea forțată (relocalizarea) oamenilor din casele lor prin trecerea proprietății private în folosul public, au existat și aspecte pozitive, printre acestea fiind multitudinea de culturali și rase care au menținut și accentuat diversita-

tea din suburbiile orașului, aducându-l pe celălalt de la periferie către centru. Conceptul de „acasă” este fundamental în relația sinelui cu celălalt, această noțiune fiind examinată din punctul de vedere al exilului revenit în așezarea natală, dar și al imigrantului în căutarea unui loc pe care să îl adapteze în vederea consolidării situației materiale și emoționale. Astfel, imigrantul își pierde urma în labirintul orașului, creat prin suprapunerea cartierelor sărace, mizerabile, aglomerate și urât-mirositoare cu suburbii elegante, zone rezidențiale exclusiviste, dar și cu oaze de natură, mici fragmente din „veld-ul”⁵ sud-african, toate afectate de procesul de relocalizare, dar și de manifestări violente, moștenire a perioadei apartheid.

Michael Chapman (2008:11) consideră că noua literatură a Africii de Sud „portretizează o societate multiculturală și multirasială și nu o societate marcată de izolarea culturală sau de ideologiile politice”. În scrierile ei, Nadine Gordimer prezintă Johannesburg ca pe o metropolă care nu este nici „africană, nici asiatică, nici latino-americană, și desigur nici est-europeană”, dar care conține „o multitudine de margini și centre care sunt pline de diferite înțelesuri”.

În romanele lui Gordimer, Johannesburg este orașul șanselor egale pentru africani, oameni de culoare, indieni, albi sau orice altă rasă, deoarece violența

⁵ Veld este termenul care desemnează câmpia și spațiul rural din Africa de Sud, în general acoperită de iarbă și tufișuri. Deseori este comparat cu termenul „outback” folosit în Australia <http://encyclopedia.thefreedictionary.com/veld>

rămâne problema majoră pentru toți, indiferent de culoarea pielii. Dangor examinează viața africanilor și mutarea lor forțată din cartierele sărace în noile suburbii, care sunt, de fapt, un alt fel de periferii mizere. *District 9* oferă un Johannesburg alternativ, cu imagini din realitatea sărăciei și mizeriei de la marginea orașului, unde locuiesc câțiva extraterestri găzduiți în Africa de Sud pentru o scurtă perioadă și amenințați cu evacuarea forțată de către forțele de ordine.

Redefinirea identității orașului în acest „global village” a fost completă în momentul în care Africa de Sud a câștigat dreptul de a organiza Campionatul Mondial de Fotbal 2010. Totuși, Johannesburg nu este un oraș în care apartheidul a fost înlocuit de globalizare, ci, mai degrabă un oraș cu identitatea stabilită nu de istorie ci de imigranții fie din alte țări africane, fie din zona rurală. După cum sublinia Emma Hunt (2006: 104)

„Imigranții din zonele rurale și din restul Africii nu pot concura cu multinaționalele pentru controlul orașului. Totuși, orașul a fost modificat în aceeași măsură de cultura stradală, de imigranții etiopieni și senegalezi, de cerșetori, negustori ambulante, artiști, cât și de noile forme de supraveghere, de comunitățile păzite de garduri de protecție, de magazinele cu aer condiționat și cazinouri. Rezultatul este un oraș cu spații paradoxale, unde oficialul și neoficialul coexistă într-o vecinătate care ar fi înspăimântat planificatori urbani din perioada apartheid.”

Nadine Gordimer avertizează că orașul este din ce în ce mai divizat, în ciuda faptului că face parte din rețeaua globală metropolelor alese de emigranți, în timp ce regizorul filmului *District 9* merge mai departe și subliniază continua separare a suburbiilor mixte de zonele locuite de populația de culoare, situate la periferia orașului. Există încă o linie de demarcație, aceasta separând clar sud-africanii de imigranții africani, cei din urmă fiind prezentați ca aparținând triburilor, încă sălbatici, chiar canibali, ignorând complet faptul că Johannesburg este idealul în ceea ce privește globalizarea culturală.

Gordimer percepe globalizarea culturală ca pe o „îmbogățire reciprocă și etică” pentru că reprezintă „rata de schimb” pentru scriitorii din întreaga lume, prin „expansiunea ideilor [...] care vin din viața și spiritul celuilalt, dintr-o țară și societate necunoscute”. Globalizarea ar putea diminua manifestările de xenofobie și ar putea aduce o apreciere și valorificare a diferențelor „dincolo de frontierele estetice”, respin-

gând divizarea lumii în funcție de criteriile politice, naționale și economice (2000: 209).

O caracteristică tipică a romanelor și povestirilor scriitoarei sud-africane este modalitatea de redare a spațiului rural și urban, concentrându-se pe rezistența politică și pe repercusiunile asupra locuitorilor din cartierele sărace. Acestea contrastează, ca peste tot în lumea globalizată, cu clădirile din oțel și sticlă ale orașului modern și casele vechi din fostele suburbii locuite doar de populația albă.

În aceste condiții, Gordimer consideră localizarea conceptului de „acasă” ca fiind strict legată de acțiunile personajelor din romanele ei. În *Nimeni alături de mine*, Sibongile Maqoma, femeia africană de succes, nu poate găsi o corespondență între propria ei definiție pentru „acasă” și localizarea efectivă, respectiv locurile în care ea își găsește „cazare”. Acasă este „locul în care te-ai născut, fețele pe care le-ai văzut prima oară în jur și situația din jurul tău și al semenilor tăi împreună cu care te-ai luptat pe plan politic, personal sau artistic, toată viața” (Gordimer 1988: 34). La întoarcerea din exil, la mijlocul anilor 1990, Sibongile refuză să își regăsească fosta casă în care ea și soțul ei își petrecuseră tinerețea, din Chiawelo, cartier descris ca fiind saturat de oameni, familiile stând câte două sau chiar trei în aceeași locuință (Gordimer 1995: 43). Familia Maqoma preferă să își petreacă prima noapte în casa unui lider african, aflată „într-o fostă suburbie albă, interzisă negrilor” (44). Următoarea cazare este într-o locuință guvernamentală, „o minunată concesie” făcută desegregării post-apartheid, de fapt, un fost bordel (45). Sibongile simte că locul ei este de parte de cartierele sărace și de atmosfera din noile cartiere africane, cu toate că admite că cei ce trăiesc acolo sunt parte din poporul ei. În ciuda faptului că soțul ei este recunoscător pentru orice formă de adăpost și pentru situația din Africa de Sud post-apartheid în care au dreptul să se întoarcă, femeia nu dorește să mai împărtășească experiența exilului și a întoarcerii, considerând-o personală. Problema „cazării” îi marchează noua identitate la întoarcerea din exil, deoarece ea nu este pregătită să numească nici o parte din Africa „acasă”:

„Acasă: cuvântul acela liniștit: un spectacol, un teatru, o manifestare incendiară a emoțiilor pentru cei care se întorc din război, din exil, care au uitat ce a fost acasă sau au suferit pentru că nu au putut uita” (Gordimer 1995: 44).

Sibongile nu își permite luxul de a irosi emoția întoarcerii în Africa de Sud și de aceea înlocuiește

¹ Gordimer, N. 1995. *None to Accompany Me*. London: Penguin Books.

² Gordimer, N. 1998. *The House Gun*. London: Bloomsbury.

³ Gordimer, N. 2001. *The Pickup*, London: Bloomsbury.

⁴ Dangor, A. 2004 (2001). *Bitter Fruit*. London: Atlantic Books.

conceptul de „acasă” cu cel de „cazare”. Refuzul de a recunoaște fostele locuințe ca fiind „acasă” face parte din procesul de înstrăinare de valorile societății tradiționale africane, căci ea se vede pe sine ca fiind imaginea viitorului democratic al Africii de Sud. Dacă soțul ei este captiv în trecut și stă „acolo, acasă, în țara lui” (99), Sibongile luptă împotriva amintirilor sau a relațiilor care ar putea să o închidă în trecut.

După ce o perioadă locuiește împreună cu o familie albă, într-un fost cartier locuit exclusiv de albi, Sibongile Maqomas își identifică definiția de „acasă” cu locul de muncă, ea mutându-se în aceeași clădire unde activează organizația pentru care lucrează. Din păcate, violența de care fugise în perioada apartheid revine în viața ei în momentul în care numele îi este făcut public pe o listă a unei organizații teroriste și este forțată să păstreze o armă mereu la îndemână:

„Sentimentul casei, care însemna acasă, în sfârșit se schimbă. Camerele păreau retrase, fragile [...] Încuierile de la uși – nimic în fața unei forțe care avea cheile de la viața tuturor, care îi trimisese în exil și îi primise înapoi.” (265)

Este binecunoscut faptul că, în anii 1990, Johannesburg era în mod obișnuit în topul celor mai violente orașe din lume. Chiar și în prezent, deși legile au fost schimbate, albi și africanii trăiesc, în general, separat. Johannesburg este divizat între suburbiile luxoase din nord, locuite mai ales de populația de culoare albă, și districtele sărace locuite de africani și imigranți. Așa-numita ‘violență a negrilor asupra negrilor’ – subliniindu-se astfel, caracteristica sa tribală – nu mai ține cont de culoare, și acum se poate vorbi despre o violență generalizată. În 2002 câteva atacuri asupra cartierului Soweto, locuit de africani s-au extins și la suburbiile albe ale orașului:

„S-a instalat obiceiul violenței și este o problemă despre care știm că va fi moștenită în noua Africa de Sud. Vocabularul violenței a devenit vorbire obișnuită atât pentru negri cât și pentru albi” (Gordimer 2000: 142).

Gordimer critică faptul că violența se repetă și este o formă de comunicare în Johannesburg. Ea trebuie percepută la nivel social, dincolo de experiențele individuale, afectându-i atât pe cei care comit acte de violență și victimele lor cât și pe toți cei care „sunt împotriva violenței, adunându-se într-un adăpost construit la comun, un celar al acestui alt fel de război, departe de bombele existenței” (1998: 86).

Cerșetorii cu pungile de droguri și mirosul de urină al orașului fac din Johannesburg un oraș ca oricare altul din lume. Ceea ce îl diferențiază de alte este modul în care locuitorii săi au învățat să se împace cu trecutul violent și să se regăsească în prezentul multicultural și multirasial. Acest „capăt crestă de continent” (1998: 278) are de oferit multe exemple demne de urmat.

Orașul Johannesburg, prezent în scrierile lui Gordimer, constituie un factor ce contribuie la re-formularea culturii și identității sud-africane, dincolo de conflicte rasiale și violență. Acesta este locul în care juxtapunerea raselor, națiilor și culturilor conduce la explorarea violenței intra-rasiale și inter-rasiale. În spațiul geografic apartheid, locuitorii erau închiși, constrânși la o anumită zonă, separați, monitorizați și considerați invizibili pentru că nu contau decât prin actele de violență. În spațiul post-apartheid, orașul nu mai are limite, iar ordinea se restabilește cu dificultate, deoarece, în primă fază, libertatea înseamnă „ochi pentru ochi și dinte pentru dinte”. Violența rămâne moștenirea din perioada apartheid și doar confruntarea directă cu teama implementată de acest regim poate conduce la încheierea ostilităților.

În romanul *La agățat*, Johannesburg și transformarea sa post-apartheid sunt ușor de recunoscut, deși orașul rămâne nenumit. Orașul global încă nu a luat locul orașului apartheid, căci disparitățile cauzate de educație și venituri (sau lipsa acestora) încă există. Romanul aduce în atenția cititorilor comunitatea divizată între cei care se pot mișca liber din țară în alta și cei care intră ilegal și rămân la marginea orașului.

Africa de Sud, ca oricare altă țară, își adăpostește imigranții underground, în locuri întunecate care sunt „singura libertate” (2001: 87) pentru cei care au multiple identități, așa cum este Abdu, imigranțul arab. Incapacitatea sa de „a se conforma cu ceea ce ceilalți numesc lumea” (58) îl aruncă în rețeaua subterană, un labirint în care imigranții se pierd și este forțat să trăiască ca „un câine de pripas, ca un șobolan ce își caută gaura, o cale de intrare” (227).

Achmat Dangor prezintă în *Fructe Amare* o familie africană care își caută locul după ce a luptat contra regimului apartheid. Când nu mai este forțată să se mute, familia lui Silas alege să numească „acasă” un cartier ieftin, unde casele au ziduri care „respiră invers, absorb aerul din casă, apoi îl

blochează, ca un plămân bolnav care nu poate expira” (2004: 81). Fostele cartiere sărace și mizerabile au fost transformate în suburbii prin mutarea oamenilor în case cu camere suplimentare, cu o piscină, „casa visurilor în varianta ieftină” (82), imposibil de a fi vândută. Rezidenții sunt „astronauți apartheid, prinși în această blestemată lume crepusculară [...] între negru și alb, încercând să fie ambele și sfârșind ca fiind nici unul dintre ele” (82). Silas și fiul său, Michael, realizează că ar putea scrie propria lor versiune a istoriei Africii de Sud, urmărind mișcarea familiei lor „dintr-un cartier în ruine în altul”, văzându-și casele distruse de legi și ordonanțe guvernamentale, sub simplul motiv că unele zone ar fi predominant indiene, de culoare sau africane, „pline de zgomot, muzică, oameni ce se adună în stradă, zone sordide, sărăcicioase și, deci, care se califică pentru curățenia făcută prin Legea de Curățare a Cartierelor Sărace⁶” (186). Rasismul și xenofobia sunt încă prezente în noile suburbii:

„Nu avem șobolani sau gândaci în suburbii.’
‘Ce aveți?’

‘Nigerieni, Pakistanezi, Taiwanezi...’” (212).

Filmul pe care l-am ales pentru a ilustra multiplele straturi ale orașului Johannesburg poartă numele unui district din Cape Town, cu toate că acțiunea se petrece în Johannesburg: *District 9*. Scenariul se bazează pe evenimente reale care au avut loc în Districtul Șase, Cape Town, în 1966, când guvernul a decis că acest cartier este proprietatea albilor și a început mutarea forțată. Până în 1982, mai mult de 60.000 de oameni au fost relocalizați într-o zonă situată la 25 de kilometri de casele lor, care au fost distruse pentru a se construi o universitate și un campus. În cele din urmă, mare parte din zona „curățată” a fost părăsită.

Filmul prezintă o specie de extraterestri care sunt găzduiți în Johannesburg până în momentul în care guvernul decide că sunt prea mulți și începe exterminarea, respectiv curățarea zonelor rezidențiale. Scenele au fost filmate în cartierele sărace din Chiawelo, Soweto, și au fost folosite interviuri, știri și înregistrări ale camerelor de supraveghere, toate reale, amestecate cu imagini ale extraterestrilor, într-un film stil documentar. O problemă majoră semnalată de regizor este sprijinul oferit de corporațiile multinaționale pentru ca guvernul să finanțeze echipament și pregătire militară. Totuși, așa cum subliniază și Salman Rushdie (2003: 296-7), globalizarea și efectele sale militare și politice sunt imposibil de evitat dacă respingem ideea de „culturi pure, care au nevoie urgentă

⁶ Slums Clearance Act

să fie ținute la distanță de contaminarea cu străini”, idee ce a stat la baza politicii apartheid.

Cu siguranță, multitudinea de centre și margini reprezintă ocazia de redescoperire a palimpsestului urban al perioadei post-apartheid și de redefinire a identității orașului Johannesburg. Cele trei puncte de vedere pe care le-am prezentat atrag atenția asupra transformării spațiilor publice în spații private, a cartierelor mizere în suburbii, prin mutări forțate, și a renașterii cartierelor africane prin mutarea din spațiul rural către cel urban. Orașul și locuitorii săi vor încuraja diversitatea și multiculturalismul, iar Cupa Mondială de Fotbal va infirma (sau va susține?) ceea ce nota un alt scriitor sud-african, J.M. Coetzee (2001: 356), în 1995, când Africa de Sud găzduia Cupa Mondială de Rugby:

„Parte din experiența de a fi colonizat este și a-ți fi băgate pe gât imagini fabricate de alții din afară. La ceremoniile Cupei Mondiale, spectatorii sud-africani au aflat, unii pentru prima oară, că erau națiunea Curcubeu⁷, că, fie că le place sau nu, vor fi reprezentați sub această formă pe ecranele televizoarelor din întreaga lume. [...] Cuvintele și muzica, imaginile și stereotipurile în care conceptul Curcubeu va fi decorat, urmează să fie preparate nu doar de străini, ci și de o industrie dedicată producției și reciclării exoticii, construcției de varietăți de curcubeie pe tot globul. În acest scop, țara lor va fi oferită ca o destinație exotică, diferită de alte destinații, desigur, dar diferită doar într-un fel picant, ușor de digerat, felul turismului sportiv.”

Bibliografie

- Chapman, M. 2008. *Postcolonialism: South African Perspectives*. Cambridge Scholars Publishing.
- Coetzee, J.M., 2001. „The 1995 Rugby World Cup” in *Stranger Shores. Essays 1986-1999*. London: Secker&Warburg.
- Dangor, A. 2004 (2001). *Bitter Fruit*. London: Atlantic Books.
- District 9. 2009. Directed by Neill Blomkamp. Written by Neill Blomkamp and Terri Tatchell.
- Gordimer, N. 2000 (1999). *Living in Hope and History*. Bloomsbury: London.
- Gordimer, N. 1995. *None to Accompany Me*. London: Penguin Books.
- Gordimer, N. 1988. *The Essential Gesture. Writing, Politics & Places*. London: Penguin Books.
- Gordimer, N. 1998. *The House Gun*. London: Bloomsbury
- Gordimer, N. 2001. *The Pickup*, London: Bloomsbury.
- Hunt, E. 2006. „Post-apartheid Johannesburg and global mobility in Nadine Gordimer’s *The Pickup* and Phaswane Mpe’s *Welcome to our Hillbrow* Publication: ARIEL 37(4) pp. 103–123.
- Rushdie, S. 2003 (2002) *Step Across This Line*. London: Vintage.

⁷ Rainbow people

Rezime**Johanesburg: urbani palimpsest u Južnoj Africi nakon aparthejda**

Odlučila sam da analiziram transformacije koje je pretrpeo grad Johanezburg na način na koji su predstavljene u nekim od post-apartheid romana koje su napisali romanopisci iz Južne Afrike: Nadina Gordimer i Achmat Dangor (Gorko voće), kao i u filmu Okrug 9 iz 2009. godine. Aspekti doma, selidbe (koja je nametnuta), nasilja i globalizacije (koja kulminira činjenicom da je Južna Afrika domaćin Svetskog fudbalskog prvenstva 2010.) su usko povezani sa ovim multirasnim i multikulturalnim južno afričkim gradom.

Ključne reči: palimpsest, afrička proza, aparthejd, grad, Johanesburg

Summary**Johannesburg: urban palimpsest in South Africa after apartheid**

I have chosen to analyze the transformations of the city of Johannesburg as they are presented in some of post-Apartheid novels written by South African novelists Nadine Gordimer and Achmat Dangor's (Bitter Fruit) as well as in the film District 9 which was premiered in 2009. The aspects of home, relocation (via forced migrations), violence and globalization (which culminates with the fact that South Africa is the host of the Soccer World Cup 2010) are closely related to this multiracial and multicultural South African city.

Key words: palimpsest, African prose, apartheid, the city, Johannesburg

Cristina Robu

ASPECTE ALE FENOMENULUI DE „DUBLU” ÎN LITERATURA MODERNĂ

Dublul este considerat la modul general un dispozitiv literar cu ajutorul căruia se articulează **experiența divizării de sine**. Însă, în pofida interesului considerabil care se acordă figurii dublului în literatură, această temă a rezistat categorisirilor și definițiilor. Pentru a pune bazele înțelegerii acestui concept, trebuie să începem de la presupunerea că dublul ficțiunii nu este doar un motiv literar. Acesta este mai cu seamă o construcție a culturii tradiționale – mituri, legende și religie. Vom considera aici noțiunea de „dublul” ca fiind fenomenul care face referință la dualitatea ființei umane și tot ceea ce o construiește.

Din punct de vedere fenomenologic, dublul poate lua aspecte diferite care sunt descrise în mai multe studii despre fenomenele autoscopice (exemplu: Sollier, Paul, Les phénomènes d'autoscopie. Paris, F. Alcan, 1903).

Astfel, nu există nici o civilizație, cultură sau epocă care să nu fi explorat această temă în felul său, din motive și cu scopuri diferite.

În religie, „dublul” presupune nemurirea sufletului, imortalitatea (de exemplu, în religia egipteană, după practicile funerare ale lui Osiris – regele morții, – se presupunea că există o reflecție „qa” care poate fi confundată cu mumia defunctului, dar care se detașează de ea și are totalitatea necesităților pe care le-a avut acesta în timpul vieții, după: Guilhou, Nadine; Peyré, Janice, La mythologie égyptienne, Marabout, 2006).

Reprezentările folclorice au asociat (de)dublarea cu moartea și există multe superstiții care confirmă acest fapt (de exemplu, în folclorul irlandez, când o

persoană este văzută în câmp sau în jurul casei sale în timp ce ea este bolnavă la pat, acesta este semn al morții, după: Lebray, Anatole, Magies de la Bretagne, Editions Robert Laffont, Paris, 1994).

Literatura a importat multiple elemente din folclor, însă problema „dublului” este tratată preponderent prin prismă psihologică.

Cuvântul german „doppelgänger”, care este termenul literar uzual pentru acest fenomen al dedublării în literatură, înseamnă, în traducere literală „dedublarea personalității” și a fost introdus în vocabular (și simultan, în tradiția literară) de nuvelistul Jean Paul Richter. Această noțiune nouă, proprie fenomenului literar în cauză, este definită pentru prima dată de autor în subsolul nuvelei sale Siebenkäs (1796).

Din acest moment, supraviețuind ca un motiv persistent în toate curente, perioadele și genurile literare, dublul nu a fost niciodată „liber”. Acesta nu poate fi „în afara” timpului, ci este produs în el, este determinat de contextul social în care se naște. Cu toate că acesta luptă cu limitele contextului creării sale, dublul nu poate fi, totuși, înțeles în afara acestui context. Originile sale în cultura tradițională îl fac să devină un motiv fiabil schimbărilor semantice, pentru că literatura tinde să ajusteze metodele de structură a dublului la cultura în care opera literară este creată, fiind în conexiune permanentă cu aceasta. Într-o cultură în secularizare progresivă, dialogurile despre sine și dublul sunt în dezbatere perpetuă.

Cu apariția teoriilor moderne ale psihanalizei, a devenit posibilă atribuirea motivului dublului a unei

funcții subversive. Astfel, multe din figurile duale ale literaturii au distrus cea mai prețuită unitate literară: **unitatea personajului**, atrăgând atenția asupra naturii sale relative, luând în derădere credința oarbă în coerența psihologică și în valorile sublimării ca activitate civilizatoare. În același mod, ca și predecesorii săi mitologici, dublul din literatura modernă râvnește transformare și diferențiere.

Odată cu psihiatria, tulburarea disociativă a identității este aceea care exploatează tema dedublării și permite literaturii o nouă abordare a acestui subiect. Pentru că, prin dorința sa narcisică de a-și construi schema identității, omul caută să se vadă în toate și să le vadă pe toate în sine. Acesta devine, în timpul existenței sale, o oglindă imensa care, deformând, amplificând și structurând în „top-uri” impresionante, aruncă în toate lumina personalității sale și reflectă în propria persoană suma tuturor experiențelor trăite. Acest sistem ales de om într-un mod inconștient, este calea fiecăruia spre identificare, cale care, în timp, devine sensul implicit al existenței. Raportare la sistem, comparație a „cine sunt eu în raport cu ei?” a fost și este căutarea fiecărei generații de entități. Aceasta raportare la sistem poate crea structuri paralele în psihicul unui ins. În acest mod, sistemul din care facem parte ghidează, dictează, promovează idei și tendințe care nu pot fi excluse din viața fiecăruia din noi.

În acest context, literatura este cea care își permite cele mai multe „abateri” de la teoriile construite pe marginea dublului. Aceasta și-a permis să-l exploreze până în cele mai îndepărtate extreme, circumstanțele apariției caracteristicilor moderne ale dublului fiind simultane cu apariția unui gen literar nou – fantastul. Acest gen îi atribuie dublului aspectele cele mai sumbre și dezvoltă ascunzăturile cele mai terifiante care pot fi închise în caracterul omului.

Subiectul pe care dorim să-l punem în discuție este „dublul” în opera literară, delimitându-ne ca arie de studiu nuvela fantastică a lui „William Wilson” de EA Poe.

Această lucrare literară poate fi considerată ca **unul din primele** și cele mai susținute **texte de factură modernă pentru un studiu de personaj dublu** sau studiul „doppelgänger”-ului. Personajul principal al acestei nuvele, William Willson, omonim cu dublul său care îl persecută, este naratorul intradiegetic și ne prezintă evenimentele din perspectivă subiectivă. Daniel Hoffman spunea că Wilson ar pu-

tea fi tradus și ca „son of his own Will”¹ ceea ce ar putea explica structura dedublată confuză dar auto-determinată a acestui personaj.

În nuvelă accentul este pus pe psihologia auto-diviziunii care îi crează pe personajul narator și pe dublul său și formează acele două entități separate. Cu toate ca Poe pune indubitabil accentul pe alter-ego care urmărește pe narator în pofida dorinței sale, el face portretul psihologic al acestei condiții prin apariția altui corp fizic, vizibil și palpabil. Această procedeu a fost necesar pentru ca naratorul să poată empatiza cu naratorul, povestea căruia i-ar putea fi străină. Imaginea finală al omorului-suicid este și ea o înscenare roșu careia este să demonstreze indisociabilitatea corpurilor și a minților acestor două personaje. Naratorul poate suferi mintal și intelectual de rivalitatea cu dublul său dar nu-și poate realiza răzbunarea decât în plan fizic, corporal, prin orientarea săbiei sale care poartă cu sine angoasa sufletului său torturat.

Astfel, fenomenul de „doppelgänger” din nuvela lui Poe este reprezentarea unei stări psihologice care a fost transpusă în povestea întregii vieți a personajului principal. Studiul lui Poe asupra psihologiei dublului din „William Wilson” susține principiile teoriei lui Sigmund Freud, fondatorul psihanalizei și unul din cei mai importanți psihologi ai secolului XX. Însă rivalitatea cu dublul său, găsită la Poe, este anterioară cu o jumătate de secol teoriei lui Freud despre primare a acesteia în inconștient. Ca și Freud, Poe asociază fenomenul alter-ego-ului cu o stare psihologică universală, neafectată de specificitățile timpului și a spațiului.

Nuvela lui E. A. Poe ilustrează doar o parte a facturii dublului și a actului de dedublare. El este defapt sursa, dar în același timp – și rezultatul unei lupte aprigi cu înțelegerile fiecăruia a conceptelor de „bine/rău”, luptă care provoacă apariția dublului, emergerea lui din psihicul subiectului și, în cele din urmă, confruntarea lui cu subiectul.

Dacă încercăm să privim această stare personală la scara societății în care suntem putem conchide că „dublul”, în sens de „partea cealaltă” – buna sau rea – dar care trebuie să fie, pentru ca să existe diversitate, – acest „dublu” este pus în pericol. Pe când în societatea actuală, unde orice fenomen care nu e înțeles este categorisit ca diferit, deci rău, și care urmează să fie eradicat, dublul poate fi acel fenomen, care să ne

¹ trad. „fiu al propriei dorințe”, din: Daniel Hoffman, *Poe Poe Poe Poe Poe Poe Poe Poe*. Louisiana State University Press, Baton Rouge, 1972, p. 209

dea indici despre limitele de accepție ale societății în care trăim, despre valorile și limitele culturii.

Din sinteza ideilor expuse, ar putea fi formulată o continuitate în cercetarea subiectului : de la interogări asupra fenomenului dedublării în literatură, în mod extins – spre interogări asupra surselor de apariție a acestuia în condițiile vieții comunitare și a societății contemporane.

Bibliografie

- Freud, Sigmund. *L'inquiétante étrangeté et autres essais*. Editions Gallimard Folio, Paris, 1988
- Guerard, Albert. *Concepts of the Double, Stories of the Double*. ed. Albert Guerard, J.P.Lippincott, NewYork, 1967
- Guilhou, Nadine; Peyré, Janice. *La mythologie égyptienne*. Marabout, 2006
- Hoffman, Daniel. *Poe Poe Poe Poe Poe Poe Poe Poe*. Louisiana State University Press, Baton Rouge, 1972
- Lebray, Anatole. *Magies de la Bretagne*. Editions Robert Laffont, Paris, 1994
- Poe, Edgar Allan. *William Wilson în Masca Mortii Rosii și alte povestiri*. Polirom, București, 2003
- Richter, Jean Paul, Siebenkas, Werke, Carl Hansen Verlag, Munchen, 1959

Rezime

Aspekti fenomena „dualizma” u modernoj književnosti

Ovaj članak analizira fenomen podvojene ličnosti koji ima korene u dalekoj prošlosti, a povezan je sa dualizmom ljudskih bića i svim onim što ih takvim čini. Neprestana potreba čoveka da objasni sebe, svoje mesto u svetu i svoje ciljeve se često pretvarala u kreiranje novog identiteta koji izranja iz dubine psihe i pronalazi svoj put do svakodnevnog života.

Ova kratka analiza podvojene ličnosti je sprovedena na priči Edgara Alana Poa pod nazivom Vilijam Vilson. Analiza je omogućila da se odredi veoma važan momenat kada se ovaj fenomen prvi put pojavio u književnosti, te kako se ovaj fenomen koristi da bi se predstavila strukturalna psihologija likova, i na dubljem nivou, univerzalno psihološko stanje na koje vreme i prostor ne utiču.

Ključne reči: dualizam, moderna književnost, fantastičan, podvojena ličnost

Summary

The Aspects of the Phenomenon of „Duality” in the Modern Literature

The article discusses the phenomenon of split personality which has its roots in distant periods of human existence and relates to the duality of human beings and all that makes them such. The unceasing need for a man to identify himself and find his place and his goals is often transposed into creating a new entity that emerges from the depths of the psychic and makes its way into the everyday life.

This brief analysis of split personality, conducted on EA Poe's story titled William Wilson made it possible to identify the essential moments when the phenomenon first appeared in literature and how the phenomenon is used to present the structural psychology of characters, and to a larger scale, a universal psychological state which is not affected by time and space.

Key words: duality, modern literature, fantastic, split personality

Gheorghe Glodeanu

LAUDATIO*

Stimate Domnule Adam Puslojić,
Stimate Domnule Rector,
Onorat Prezidiu,
Distinși oaspeți,

E o onoare să îl avem azi printre noi și să conferim titlul de DOCTOR HONORIS CAUSA al Universității de Nord din Baia Mare unui mare prieten al literaturii române, Adam Puslojić, cel care a creat o punte simbolică între cultura română și cea sârbă. Scriitorul și traducătorul s-a născut la 11 martie 1943 la Cobișnița, lângă Negotin, în Serbia. A studiat la Negotin, după care s-a înscris la Facultatea de Filologie din Belgrad, pe care a absolvit-o în 1967. Și-a publicat primele creații literare în revista belgrădeană **Vidici** și în **Razvitak** din Zajecar, în perioada 1963-1964. A debutat editorial cu placheta **Postoji zemlja (Există pământul)** în 1967, după care a urmat un număr impresionant de noi volume de versuri. Lirica sa a fost tradusă în peste 20 de limbi, dar omul de cultură s-a dovedit el însuși un remarcabil traducător, realizând traduceri în limba sârbă din română, rusă și franceză. Lista scriitorilor români pe care i-a tradus se dovedește impunătoare. Deschis față de experiențele artistice novatoare, Adam Puslojić a fost creatorul **Laboratorului literar 9** și al curentului artistic de avangardă numit **Clocotism**. A condus numeroase publicații și a ocupat diferite funcții în cadrul Uniunii Scriitorilor din Serbia. Ca semn al recunoașterii activității

sale de excepție, la 7 februarie 1995 a fost ales membru de onoare al Academiei Române. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România, a fost prezent în mai multe antologii de poezie modernă, a fost distins cu numeroase premii și a obținut titlul de Doctor Honoris Causa al Universităților din Oradea (2001) și Arad (2004).

Pe lângă impresionantul număr de volume proprii (peste 30), Domnia Sa s-a impus și ca un remarcabil traducător, publicând peste 60 de volume. Din creația scriitorilor români, s-a oprit la o serie de autori clasici și contemporani precum: Eminescu, Arghezi, Bacovia, Blaga, Barbu, Geo Bogza, Doinaș, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Petre Stoica, Anghel Dumbrăvean, Ioan Flora, Adrian Păunescu, Ana Blandiana, Mircea Dinescu etc. A devenit legendară prietenia sa pentru Nichita Stănescu, căruia i-a și dedicat mai multe din poemele sale. Ca semn al prieteniei dintre două popoare și culturi, este elocventă poezia **Ultima întâlnire dintre N. Stănescu și Vasko Popa, al nostru**, poezie prezentă și în **Antologia poeziei sârbe** publicată de Ioan Flora în 2004. De asemenea, a tradus din dramaturgia lui Caragiale, D.R. Popescu, Marin Sorescu, din eseistica lui Eugen Simion, Ovidiu Cotruș, Mircea Tomuș, Nicolae Manolescu, Ion Negoițescu, Cornel Ungureanu, Adrian Păunescu, Marin Sorescu, Mircea Dinescu, Ana Blandiana etc.

Este primul președinte al asociației de creație și prietenie „Frăția sârbo-română” din Belgrad.

Adam Puslojić se numără printre realizatorii și protagoniștii unei cărți celebre, **Belgradul în cinci prieteni** (1971), un adevărat simbol al prieteniei prin

poezie. Însuși Adam Puslojić a definit lucrarea ca un „volum-mit”, „volum-gest”, „volum de sentiment”. După cum o sugerează și titlul, această carte apărută sub semnul heraldic al prieteniei reunește poeziile a cinci poeți: Srba Igniatovici, Adam Puslojić, Petre Stoica, Anghel Dumbrăveanu și Nichita Stănescu.

După cum mărturisește în interviurile acordate lui Gheorghe Pârja, Adam Puslojić a învățat limba română de la bunicii săi care trăiau pe Valea Timocului. Începe să fie fascinat cu adevărat de limba română și să o iubească atunci când descoperă marea poezie românească prin intermediul unor autori precum N. Stănescu, M. Sorescu, Petre Stoica. Fenomenul descoperirii limbii române este povestit în felul următor de către poet în interviurile sale: „Eu am simțit un dor față de limba română atunci când am înțeles și am început să o iubesc și am început să pricep poezia română. Când am întâlnit câțiva poeți adevărați. *Eu vorbeam un fel de română mioritică*, așa spune, așa ca un păstor sau ca o oaie. Dar abia atunci când am citit primele poeme adevărate, scrise într-o limbă română puternică și luminoasă, atunci mi s-a deschis o ușă a destinului și un dor imens față de limba și poezia română. Dascălii mei adevărați întru limba română au fost poeții contemporani din generația mea și unii mai în vârstă: Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Petre Stoica, Anghel Dumbrăveanu... Am învățat mult, mai apoi, și de la Ovidiu Cotruș, Mircea Tomuș, Eugen Simion, Cornel Ungureanu... După care, evident, am întâlnit mulți poeți în viață, din poezia română, din spiritul și gândirea românească. Am impresia că prin Nichita Stănescu l-am cunoscut personal și pe Mihai Eminescu, prin Petre

Stoica l-am întâlnit pe Bacovia sau Arghezi, prin Marin Sorescu un fel de Ion Barbu sau poate că invers poți să spui, într-o glumă veselă și supranaturală. Destinul a fost un fel de imperativ al vieții noastre”.

Prima întâlnire cu Nichita Stănescu a avut loc prin poezia acestuia. Descoperindu-i și traducându-i opera, are senzația că descoperă un frate. Prima întâlnire propriu-zisă cu autorul **Necuvintelor** se petrece prin 1966-67 la Uniunea Scriitorilor din România și marchează începutul unei prietenii statornice, devenită în timp legendară.

În 2008, Editura Proema din Baia Mare a publicat, în condiții grafice de excepție, o amplă selecție din poemele lui Adam Puslojić. Versurile reunite în trilogia **Asimetria durerii** vizează întreaga creație a scriitorului. De altfel, poetul recunoaște că a scris mereu în limba sârbă, limbă în care s-a născut și s-a format ca poet. (Re)întoarcerea la limba română a creatorului care a văzut lumina zilei în Craina Timocului se petrece atunci când îl doare și îl inspiră „nodul strămoșesc”, valah și sârbo-valah. Adam Puslojić a început să scrie și în limba română după ce a publicat 16 volume în limba sârbă. Patru din cărțile sale au fost traduse de către Nichita Stănescu, marele său prieten, și de Ioan Flora. Au urmat șapte volume de versuri concepute direct în limba română, retipărite recent în elegantul proiect realizat de către Editura Proema din Baia Mare. Poetul își oferă trupul și spiritul cititorului, urându-i poftă bună într-o cuminecare simbolică.

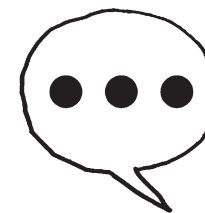
Adam Puslojić are un adevărat cult al prieteniei. Poetul este extrem de iubit pentru sinceritatea și căldura lui sufletească, ieșirile sale în public transformându-se în adevărate spectacole. Am putea spune că, după modelul folcloric, artistul contemporan redescoperă caracterul sincretic al artei. Și cum versul se naște adesea sub semnul admirației și al prieteniei, multe din textele sale poartă dedicații mai mult sau mai puțin celebre: Marelui Blaga, Gânditorului Noica, **Lui Nichita, azi și mâine**, Fratelui

meu Ioan de Flora, Lui Eugen Simion, Lui Anghel Dumbrăveanu, Lui A.D. Rachieru, Meșterului Nicolae Breban, Lui Mircea Dinescu, Anei Blandiana, Lui L. Ulici, Poetului Gheorghe Pârja, Lui Fănuș, maestrul etc. Marele prieten rămâne însă Nichita Stănescu, întruchipare supremă a poetului. Nu întâmplător, unele creații iau forma unor adevărate ode închinete

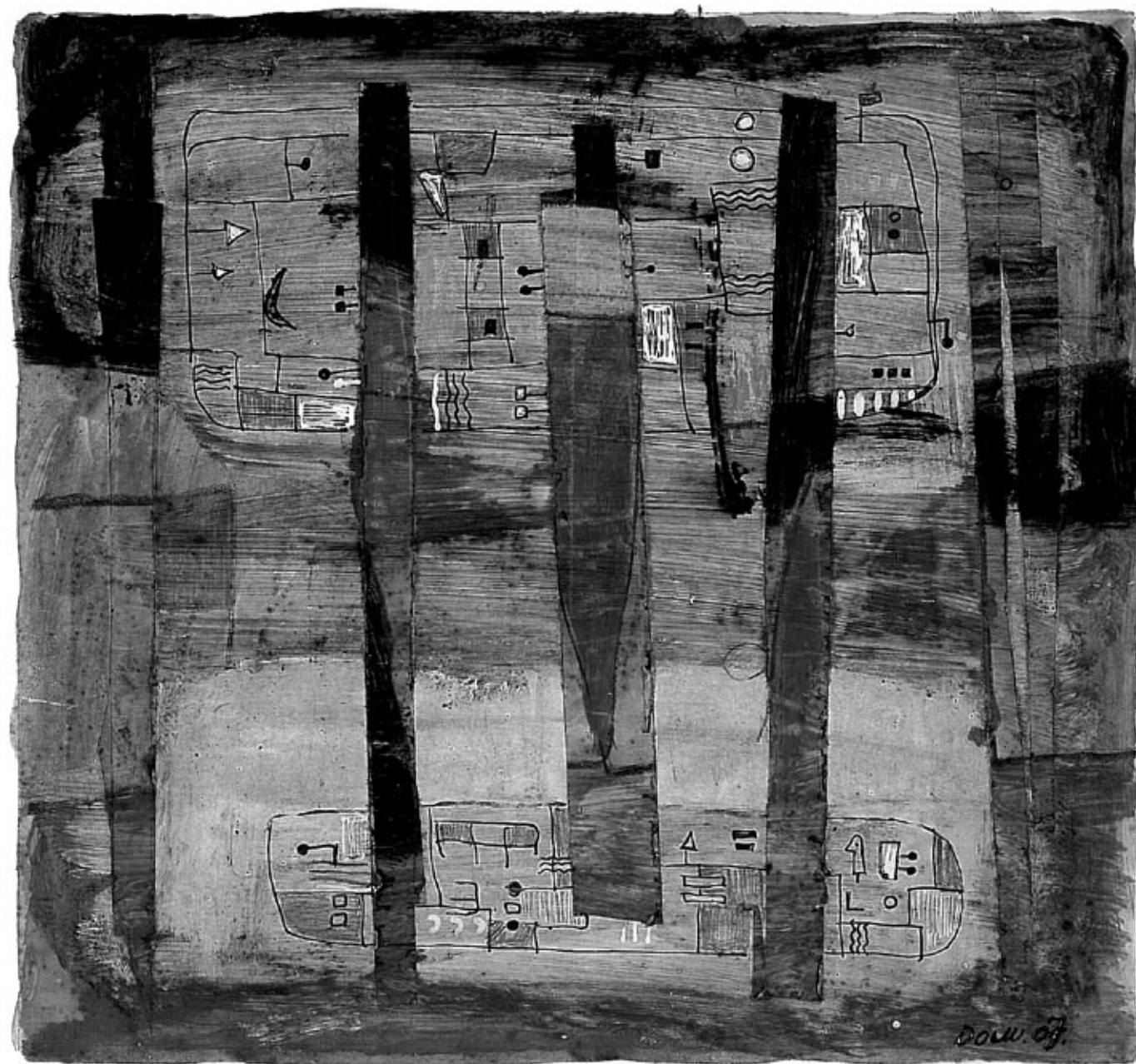
* Cuvântare rostită cu prilejul acordării titlului de Doctor Honoris Causa poetului și traducătorului Adam Puslojić, Baia Mare, 30 mai 2010.

marelui prieten și împrumută sonoritatea versurilor acestuia. Asemenea autorului **Necuvintelor**, Adam Puslojić se definește drept „soldatul poeziei românești”: „*Foaie verde de albastru / m-a izbit un monstru astru. / N-am nevoie de albastru, / nici de monstru, nici de astru / Am venit să-ți spun, Bătrâne, / tot ce-mi este aur-lâne, / și durere astăzi, mâine, / din care Cristos făcuse pâine / și paharul plin de sine – / am rămas singur cu tine, / bre, Bătrâne, monstru-astru, / foaie neagră de albastru!*” (**Lui Nichita, azi și mâine**). Altă dată, poetul brodează pe marginea creației lui Lucian Blaga și a lui Marin Sorescu, așa cum se întâmplă în **Misteria Sorescu**. Creația dobândește astfel o puternică încărcătură de livresc, operele majore ale literaturii române și universale transformându-se în ingenioase subiecte de meditație. Misterul, liniștea, lacrima, tăcerea reprezintă cuvinte-cheie în lirica lui Lucian Blaga. Ele au fost redescoperite de către Adam Puslojić și topite în versuri cu o retorică proprie, încărcate cu o vitalitate nietzscheană.

Ne bucurăm și ne mândrim că marele om de cultură Adam Puslojić se află azi printre noi și că putem să omagiem remarcabila activitate culturală a Domniei Sale. Este o mare onoare pentru noi că putem acorda titlul de DOCTOR HONORIS CAUSA al Universității de Nord din Baia Mare unui poet și traducător de excepție, care a contribuit în mod semnificativ la apropierea și la mai buna cunoaștere a culturii române și a celei sârbe.

ȘTIINȚE SOCIOUMANE

Slađana Milenković

INFLUENȚA VORBIRII CRAINICULUI ASUPRA COPIILOR

În zilele de astăzi, comunicarea și informarea nu se pot imagina fără radio și televiziune. Radioul transmite informația la depărtare și extinde spațiul creativității, transformând mesajul unidimensionalității prin intermediul sunetului în șansă pentru prezentarea artistică a lumii. Radioul este primul mediu al comunicării în masă. Prin intermediul emițătorului radio putem audia cuvânt, voce, muzică, tăcere etc. Radioul realizează mesajul științific, artistic, unic pentru majoritatea copiilor, deoarece pătrunde și în cele mai îndepărtate localități ale țării. Radio-emițătorul devine transmițătorul între sursa de informare și beneficiarii acestor cunoștințe, fie că este vorba despre copiii, fie despre educatori. Radioul facilitează contactul imediat cu locul evenimentelor. Însuși procedul tehnologic facilitează radioului să fie „o secundă mai repede decât televiziunea”. Radioul este în situația de transmisiune directă a reporterului, având posibilitatea ca în mod auditiv să emită evenimentul, în timp ce televiziunii îi este necesară o perioadă oarecare ca din punct de vedere tehnologic să asigure transmisiunea directă, respectiv transmisiunea audio- vizuală a evenimentelor. Radioul modern nu se poate închipui fără emisiune-contact, respective programe în care ascultătorii schimbă mesaje cu comunicatorii profesionali sau între ei. Toate emisiunile radio se pot divide în patru grupe: **informativă** – știri, interviuri, reportaje; **educativă** – orele școlare; **distractivă** – competiții în baza cunoștințelor, emisiuni contact, jocuri; **muzicală** – autodescrieri, dorințele ascultătorilor. Neajunsul radioului constă în faptul că el este în exclusivitate mediu auditiv, percepția mesajelor este posibilă doar prin percepția auzului în care sensul radioul este mediu

unidimensional al comunicării în masă. Emisiunile radio sunt folosite deoarece economisesc din timp prin faptul că prin undele radio copiii ajung să cunoască actori cunoscuți, experți și muncitori publici care le vorbesc despre diferite probleme din domeniul științei și culturii. Radioul are menirea să descopere copiii lumea, să depășească izolarea și să li se faciliteze să fie în contact cu evenimentele. Prin emisiuni de radio bune se îmbunătățește vocabularul copiilor și exprimarea lor, dar este importantă și calitatea de auditori a copiilor. În limbajul radioului totul este cuprins în dimensiunea sunetului de recunoaștere.

Televiziunea este transmisiunea imaginilor vii, mobile și a sunetelor adiacente pe cale electronică. Principiul transmisiunii tv este ca imaginea să se dividă într-un număr mai mare de unde a căror intensitate de lumină să se transforme în intensitate corespunzătoare a impulsurilor electronice. Programul de televiziune se poate transmite direct din studio, de pe teren sau de pe benzile de film și de magnetoscop unde au fost anterior filmate. Emisiunea instructivă este relativ dezvoltată în majoritatea țărilor europene. Telespectatorul concepe stilul televiziunii, descoperă până atunci imaginile necunoscute, treptat concepe o nouă limbă, așteptându-se ca prezentarea să fie urmată de comentariu. Televiziunea influențează asupra extinderii noțiunilor de estetică, a culturii și asupra formării criteriului de frumos. Televiziunea a preluat rolul cinematografului care în trecut a prezentat mijlocul principal prin intermediul căruia majoritatea oamenilor câștigă cunoștințe și creează impresii despre alte popoare și țări. Telespectatorul poate să aleagă programul după dorință, poate să vizioneze emisiuni

filmate, teletext etc. Televiziunea la ora actuală este cel mai puternic mediu al comunicării în masă.

Crainic la radio-televiziune și în limba vorbită

Acela care vorbește trebuie să cunoască tema despre care vorbește. Limba vorbită ar trebui să aibă scopul ei, să informeze ascultătorii despre vreo apariție, să-i convingă despre ceva sau să distreze telespectatorii, dar toate acestea potrivit modului de exprimare a situației și a scopului spre care se tinde. Crainicii și moderatorii (precum și invitații lor) ar trebui să respecte temele deoarece trecerea de la o temă la alta va obosi ascultătorii și telespectatorii. Stilul principal trebuie să se adapteze limbajului de bază. Expresia limbajului bine cultivată influențează asupra ascultătorilor și telespectatorilor. Este foarte important ca crainicul să fie natural, pedant și atunci când vorbește să lase o impresie despre înfățișarea sa exterioară, iar ținuta sa completează vocea. La radio este vorba doar despre sunet, nu există contact vizual. Limba vorbită este valoare sonoră și muzicală; limba vorbită la televiziune are și o componentă vizuală, înfățișarea exterioară, ținuta și gesticulația.

Crainicul la televiziune trebuie să fie îmbrăcat frumos și să nu fie provocator, dar să transmită un mesaj determinat telespectatorilor și ascultătorilor. Crainicul trebuie să-și potrivească limbajul cu cel al ascultătorilor, telespectatorilor, deoarece pentru ei vorbește, și nu pentru sine. Vorbirea crainicului nu trebuie să deregleze transmisiunea mesajului. Crainicul trebuie să aibă voce plăcută, pentru a nu atrage atenția în direcție greșită. Trebuie să aibă dicție corectă și ce este mai important, textul trebuie să fie citit pe înțelegerea tuturor, cu pauze adecvate și intonație corectă. Transmisiunea informațiilor trebuie să fie vorbită, dar nu citită, deoarece prin vorbire se stabilește contactul mult mai eficace cu partea cealaltă, iar vorbirea înseamnă transmisiunea gândurilor și a atitudinilor sale.

Caracteristici generale ale vorbirii corecte a crainicului

Prima caracteristică este inventivitatea. Oratorul trebuie să țină cont de conținutul și forța gândirii și a vorbitului. Oratorul trebuie să mediteze și să trans-

mită profund și puternic, comunicarea devenind spontană. Decorurile stilistice care nu evidențiază conținutul nu au nici un efect. Crainicul trebuie să cunoască impecabil vorbirea sa pentru ca ascultătorul să aibă încredere în el. O bună abordare în profesie, o bună informare despre obiectul vorbirii asigură o expresie bună. Cuvintele vin singure, iar propozițiile sunt complete, arhipline de idei, informații și convingerea că se vorbește adevărul. Însă pe lângă faptul că crainicul trebuie să dispună de instruire generală, trebuie să citească foarte mult, să câștige experiențe și să mediteze despre experiențele vieții.

Cea de-a doua caracteristică este oportunitatea. Cultura vorbirii este clar legată de cea a gândirii, deoarece omul în cele mai dese cazuri vorbește așa cum gândește. O gândire clară naște o prezentare clară, iar o confuzie va duce la o vorbire incorectă.

Vorbirea are țelul ei, de exemplu să informeze ascultătorii despre unele evenimente, să-i convingă despre ceva sau să-i distreze.

Oportunitatea este orientarea spre atingerea unui scop determinat.

Dacă scopul este ca ceva să se comunice și dacă ascultătorii trebuie convinși despre ceva, atunci nu trebuie să ne îndepărtăm de ideile principale. Povestirea fără un scop determinat – trecerea de la o temă la alta, obosește ascultătorii foarte repede.

Cea de-a treia caracteristică este corectitudinea gramaticală și corectitudinea vorbirii. Până recent, ideea culturii vorbitului s-a completat cu principiile corecte și cu limba literară corectă. De fapt, principiul vorbirii corecte pretinde respectarea severă a regulilor stabilite în toate aspectele limbii, începând de la pronunțarea și scrierea cuvintelor, continuând cu morfologia și sintaxa, până la vocabular și stil. Crainicul trebuie să evite exprimările dialectale oricât i-ar fi acestea de la îndemână. O caracteristică principală a vorbirii corecte o constituie și normele limbii literare, prin care se accentuează corectitudinea limbii.

Cea de-a patra caracteristică este intensitatea sonoră a vorbirii. Prin intensitate se înțelege gradul de pronunțare și modulațiile rostirii sunetului. Prin aceasta se asigură audibilitatea necesară și se reglementează în funcție de ocaziile în care se vorbește: de exemplu, situația de vorbire față de conlocutor, vârstă, ambianță, acustica încăperii, distanța dintre interlocutori. Intensitatea sonoră a vorbirii depinde de funcțiunea corzilor vocale. Intensitatea apare în 3 moduri, anu-

me: șoptire, semișoptire și intensitatea sonoră a vorbirii. În comunicarea obișnuită se folosește de obicei șoptirea și intensitatea sonoră a vorbirii.

Celelalte moduri ale vorbirii sunt: *dicțiunea, melodia, ritmul vorbirii, intonația, tempoul vorbirii, accentul logic, corectitudinea gramaticală, complexitatea și iscusința vorbirii.*

Crainicii și influența lor asupra copiilor

Copiii sunt supuși influenței mass-mediei deoarece nu au experiență. Experiența lor abia se dezvoltă. Există 4 codexuri globale când se examinează raportul dintre copii și mass-media: Ce este necesar copiilor? Ce pot primi copiii de la media? Ce este dăunător pentru copii? Ce trebuie mass-media să evite?

Dată fiind permanenta expunere a copiilor influenței mass-mediei, este important ca aceea ce le este adresat să fie de cea mai bună calitate. Crainicii la televiziune și radio sunt destul de prezenți în programe și de la ei copiii își însușesc cele mai multe informații din care cauză rolul lor este foarte important. Ceea ce este important pentru crainicii de la radio și televiziune constă în faptul că trebuie să satisfacă criteriile de bază. Crainicii trebuie să vorbească în limba standard, clar și corect din punct de vedere gramatical. Vorbirea literară standard subînțelege pronunțarea corectă, accentul corect. Este necesar ca crainicul să vorbească clar să pronunțe toate cuvintele, să aibă dicțiune bună și pe înțelegerea tuturor. Este importantă și vorbirea corectă a crainicului, deoarece el este modelul vorbirii tuturor ascultătorilor și telespectatorilor, dar îndeosebi a copiilor. Diferite emoții și situații pretind și diferite nuanțe adiacente în vorbire, pentru a se evidenția ceea ce este important. Vorbirea crainicului trebuie să fie adaptată aceluia căruia îi vorbește. Dacă vorbește copilului, acesta trebuie să satisfacă necesitățile copilului. Ce le este important copiilor? Copiilor le este importantă informația clară care la ei va trezi surprinderea – emoție caracteristică pentru copii. Orice temă și informație trebuie să lase o urmă a calității. Ce trebuie copiii să primească de la crainic? Vizionând și ascultând crainicul, copiii pot să-și îmbogățască vocabularul, să învețe să vorbească în mod corect. Copiii pot să-și însușească și modelul unei comportări elegante, prin care să se poată controla emoțional pentru a se realiza ceva. Copiii își pot însuși chiar și mișcări și expresii ale feței, precum și modul de prezentare a vreunei emoții.

Ce este dăunător pentru copii? Este dăunător tot ceea ce contrar frumosului și calității. Aci se încadrează: vorbirea incorectă din punct de vedere gramatical, accentuarea greșită a cuvintelor, dicțiunea proastă, intensitatea sonoră a vocii inacceptabile și a emoțiilor. Crainicul nu trebuie să fie un model rău pentru copil prin modul de pronunțare, voce sau imagine. Pentru copil poate fi dăunător tot ceea ce ascultă cu efort sau ceea ce vizionează cu efort. Ce trebuie crainicii să evite? Crainicii nu trebuie să ofenseze personalitate copilului din punct de vedere emoțional și intelectual. Crainicul nu trebuie să spună niciodată cuvinte urâte și înjurături. Mass-media trebuie să ofere copilului tot ceea ce este bun și pozitiv, tot ceea ce îl va educa din punct de vedere emoțional și intelectual. În măsura în care mass-media poate influența asupra comportării negative a copilului, în aceeași măsură poate influența și în mod pozitiv. Mass-media suportă o mare responsabilitate pentru conținuturile pe care le oferă copiilor. Redactorii programelor de televiziune trebuie să facă o alegere bună a vorbitorului și a emisiunilor. O bună alegere a conținutului, a emisiunilor sau a știrilor cu persoanele care vor prezenta aceste conținuturi trebuie să fie călăuză fiecărui redactor responsabil care creează programul, dar îndeosebi programul pentru copii.

Bibliografie

1. Djordjević, Jovan, *Televizija u vaspitanju i obrazovanju*, Beograd, Savremena administracija, 1986.
2. Kloskowska, Antonjina, *Masovna kultura*, Novi Sad, Matica srpska, 1985.
3. McLuhan, Marshall, *Poznavanje opštiva – čovekovih produžetaka*, Beograd, Prosveta, 1971.
4. Milenković, Sladjana, *Medijska kultura*, Sremska Mitrovica, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, 2007.
5. Milenković, Sladjana, *Metodika razvoja govora*, Sremska Mitrovica, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, 2006.
6. Milenković, Sladjana, *Mediji i obrazovanje*, Ruma, Grafam-promet, 2008.
7. Tomić, Zorica, *Komunikologija*, Beograd, Čigoja štampa, 2003.
8. Zivlak, Jovan, *Jedne knjige*, Beograd, Rad, 1995.

Rezime

Uticaj govora spikera u medijima na decu

U današnje vreme komuniciranje i informisanje se ne može ni zamisliti bez radija i televizije. Ovi mediji značkan su deo rada i života dece u predškolskim us-

tanovama. U ovom tekstu će biti reči o uticaju spikera na televiziji i radiju na govor dece predškolskog uzrasta. Osobine dobrog govora biće posebno istaknute u radu, biće reči o razvoju govora kod dece uopšte, a posebno o uticaju govora spikera na njih.

Ključne reči: mediji, govor, spikeri, deca, razvoj govora

Summary

An influence of the Speech of the Announcers in the Media on Children

Presently, communicating and informing cannot be imagined without a radio or television. These media are a significant part of the life and work of the children in the preschool facilities. This article deals with the influence of the speech of the announcers on the television and radio on the speech of the children in kindergartens. The features of the quality speech will be presented in work, and the development of the speech will also be mentioned.

Key words: media, speech, announcers, children, the development of speech.

Speranța Sofia Milancovici

TEKELIJINO ZVONO, PUBLICAȚIE A COMUNITĂȚII SÂRBEȘTI DIN ARAD

Partea de vest a României a fost, în decursul timpului, o zonă de intens contact socio-cultural, unde comunitățile maghiară, sârbă, evreiască, germană etc. au interacționat favorabil cu populația formată în majoritate din români.

Dincolo însă de schimbul de informație lingvistică sau de contaminările produse între zestrea culturală a acestor etnii, fiecare a păstrat o individualitate specifică și un caracter aparte, continuând să reprezinte, chiar dacă numărul de persoane s-a diminuat în cadrul lor, prin plecări sau diluări ale originii, o entitate distinctă pe scena regiunii.

Aradul are o comunitate sârbească activă, care încearcă să își conserve valorile și chiar să germineze altele noi, printr-o deschidere spre proiecte inedite, colaborări academice și demersuri culturale.

Deși difuzate în cerc restrâns și interesând un anume sector de populație, publicațiile de acest gen își au locul lor precis și necesar în configurația presei locale și, de ce nu, naționale.

Publicația *Tekelijino Zvono* a Parohiei Sârbești din Arad își are originile în inițiativa preotului protopop Stevan Raici, parohul Bisericii Sfinților Petru și Pavel din Arad, mai cunoscută de arădeni ca Biserica Sârbească. Acesta a inițiat, în anul 1996, editarea unei publicații în limba sârbă, cu denumirea *Tekelijino Zvono* (ceea ce s-ar traduce în limba română *Clopotul lui Tekelija*¹⁾ cu scopul de a oferi enoriașilor parohiei un mijloc de informare privind viața spirituală a comunității sârbești din Arad și de a pune la dispoziția cititorilor publicației texte cu conținut religios. Publicația se distribuie gratuit.

În primii doi ani (1996, 1997) publicația a apărut lunar, având 8 pagini format A5. Condițiile tipografice au fost modeste, cu alte cuvinte tipar la imprimantă și multiplicare la copiator xerox.

Începând din 1998, configurația publicației se modifică, aceasta aparând trimestrial, în format A4 și având 10-12 pagini.

Primul număr a apărut la 14. aprilie 1996, în apropierea sărbătorilor pascale. Cuprinde un text referitor la semnificația mării sărbători creștine a Învierii Mântuitorului Iisus Hristos, citate din Sfânta Scriptură, informația privind comemorarea scriitoarei arădene Eustahija Arsici² (220 de ani de la naștere) prin oficierea parastasului, prezentarea după Sfânta Liturghie a două referate privind viața și activitatea ei literară și recitări din versurile acesteia.

Deasemenea se relatează despre vizita unor specialiști din Serbia în vederea restaurării picturii murale a bisericii, mult afectată în cei 100 de ani de la precedenta restaurare. În încheiere sunt prezentate date din registrele de stare civilă ale bisericii cu privire la cununii, botezuri, decese.

În afara textelor cu conținut religios educativ (sărbători creștine din ciclul anual, istoricul, părțile componente și semnificația Sfintei Liturghii, rugăciuni caracteristice etc.), publicația conține: aspecte din viața curentă a parohiei – contribuția financiară a enoriașilor pentru îngrijirea mormintelor personalităților importante ale comunității sârbești, pentru repararea acoperișului bisericii și restaurarea picturii interioare, donații pentru biserică (nr. 3, 7/1996,

2/1997), referiri la evenimentele importante din trecutul istoric al bisericii (4, 5/1996) și la personalități istorice importante – ctitorul bisericii, obercăpitanul Jovan Popovici Tekelija și urmași săi (nr. 6, 7/1996, 1/1997). Sunt publicate textele și partiturile colindelor de Crăciun și sunt menționați elevii care învață cântările bisericești (6, 9 /1996, 10-12/1998). Ocazional sunt publicate poezii de inspirație religioasă ale părintelui Stevan Raici (7/1996, 7-9/1998, 1-3/1999, 4-6/1999, 1/2001, 1/2003) precum și ale altor autori: arhimandrit Venijamin (Pasculovici), Draga Mirianici, Slavomir Gvozdenovici, Blagoie Ciobotin. De asemenea un subiect tratat în paginile publicației îl constituie și date statistice privind enoriașii parohiei (2/1997, 1/2001).

De notat că nr.2/1997 al publicației menționează valoroasa donație a cunoscutului arhitect arădean Miloș Cristea³ și anume releveul clădirii bisericii, o documentație tehnică detaliată, extrem de valoroasă, la care arh. Miloș Cristea a lucrat timp de câțiva ani și pe care a donat-o bisericii spre a servi la efectuarea lucrărilor de restaurare.

Vizitele canonice ale episcopului Lukijan, administratorul Episcopiei Timișoarei a Bisericii Ortodoxe Sârbe întreprinse la Arad sunt consemnate în câteva numere ale publicației (3, 4/1997, 1-3/1999)

În nr. 10-12/1998, este publicat textul „Binefacerile Betleemului” redactat în limba română semnat de protopop Iov Orădan.

Au fost redată în facsimil sau extrase din anumite documente din istoria recentă și mai îndepărtată a bisericii (1-3/1998, 1/2001, 4-6/1999).

Scriitoarei Eustahija Arsici îi sunt dedicate două articole – numerele 1/2001 și 1/2003. Este menționată deasemenea comemorarea, la Biserica Sârbească, a scriitorului Jovan Steici⁴, originar din Arad, la aniversarea a 150 de ani de la moarte (1/2003).

Un valoros material semnat de Stevan Bugarski se referă la detalii biografice ale arădeanului Petar Tekelija, care a făcut o strălucită cariera militară în armata țaristă (rusă), ajungând la gradul de general (nr. 1/2003).

În același număr este consemnată începerea lucrărilor de restaurare a picturii murale, în anul 2002 de către restauratorii Sosnak Ludovic și Corneliu Artimon. Restaurarea a fost continuată în anul următor de către Sosnak Ludovic.

În anul 2004, părintele protopop Stevan Raici a ieșit la pensie și activitatea de editare a publicației *Tekelijino zvono* a continuat sub îngrijirea noului paroh al bisericii, protopop iconom stavrofor Ognean Plavšici.

În linii mari, profilul publicației a rămas același. Nr. 1/2005 consemnează un eveniment cu totul remarcabil pentru viața culturală a comunității sârbe din Arad – înființarea, la inițiativa părintelui Ognean Plavšici, a Ansamblului cultural-artistic „Sava Tekelija”.

În același număr este publicat un material privind participarea membrilor comunității sârbe din Arad, a Ansamblului cultural-artistic, a Corului preoților sârbi

Noul format al publicației, 1998

Despre locul de veci al generalului Petar Tekelija

din Protopopiatul Arad, la comemorarea a 270 de ani de la Răscoala lui Pero Seghedinaț, eveniment care a avut loc la 28 mai 2005, la Pecica.

În nr. 1/2009 Bojidar Panici semnează un articol dedicat regretatului părinte protopop iconom stavrofor Dragutin Ostoici, parohul bisericii Sfinților Apostoli Petru și Pavel în perioada 1934-1972, la aniversarea a 100 de ani de la naștere și 10 ani de la trecerea în eternitate.

Din nr.2/2009 remarcăm predica tânărului absolvent al Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad, Milivoi Gornic, „Despre lăcomie și cumpătare”.

La rubrica decese este consemnată trecerea în eternitate a renumitului medic arădean dr. Milivoi Stamonan.

Cel mai recent număr al publicației, 1/2010, înseamnă în paginile sale materiale despre sărbătorirea Crăciunului 2009, a Anului Nou 2010, Bobotezei și Sfântului Ioan, a Sfântului Sava. Anul acesta de sfântul Sava, Liturgia Arhierască a fost oficiată împreună de Înalt Preasfințitul Arhiepiscop Timotei al Bisericii Ortodoxe Române și Preasfințitul Episcop Lukijan al Bisericii Ortodoxe Sârbe. Se relatează și despre Săptămâna ecumenică de rugăciune din luna ianuarie 2010, care a început la Biserica Sârbească, cu participarea fețelor bisericești ale tuturor cultelor creștine din orașul Arad.

Pentru viața spirituală, artistică și socială a comunității sârbești, publicația este esențială. Aceasta menține viu spiritul ortodox de rit vechi, consemnea-

ză aspecte marcante din cadrul comunității, care însă nu și-ar găsi locul, în aceeași măsură, în publicațiile cu ecou mai larg, și menține legătura între enoriași. În culegerea datelor despre *Tekelijino Zvono*, ajutorul fundamental a venit din partea distinsului domn, ing. Bojidar Panici, membru activ al comunității sârbești și, totodată, responsabil editorial. Descifrarea și analizarea articolelor ar fi presupus, fără bunăvoința domniei sale, un efort sporit pentru cercetător.

Sunt acest gen de publicații esențiale pe harta publicistică românească? Probabil nu. Sunt însă ele vii și folositoare comunităților în al căror ecou se constituie? Certamente da. Altfel spus, importanța și impactul depinde de perspectivă. Depinde unde anume ne situăm în raport cu o necesitate. Istoria nu este constituită doar din personaje glorioase, fapte mărețe și evenimente spectaculoase. Istoria se generează din fapte mărunte, din oameni simpli și gesturi uneori banale. Tot astfel, istoria presei este datoare să consemneze tot ceea ce, l-a un moment dat, s-a așezat sub auspiciile ei.

Note:

1. Arădeanul Sava Tekelija (1761-1842), doctor în științe juridice, cărturar, (autor al unor lucrări memorialistice) a fost un promotor al culturii sârbe din Imperiul habsburgic. A înființat la Pesta convictul care îi poartă numele, Tekelijanum, unde se asigura cazare și masă pentru studenții sârbi. Acesta a donat întreaga sa avere (circa 400.000 de florini) instituției de cultură „Matica srpska” înființată la Pesta în 1826, de

Primul număr al publicației, pagina de titlu

Facsimil după Sfânta Scriptură

- cărturari și donatori sârbi. Sava Tekelija a fost președintele acestei societăți din 1838 și până la sfârșitul vieții. Iovan Popovici Tekelija, străbunicul lui Sava, este ctitorul Bisericii Sfinților Apostoli Petru și Pavel din Arad, construită între anii 1698-1702. Clădirea fostului Tekelijanum există și astăzi și este parțial restituită de statul ungar Bisericii Ortodoxe Sârbe. În fața altarului bisericii sârbești arădene se află o placă de marmură care marchează cripta familiei Tekelija.
- Eustahija Arsić (Eustahia Arsić), scriitoare de limbă sârbă, se naște la Irig, în 1776. La Arad ajunge prin căsătorie cu Sava Arsić, cetățean de vază al orașului de pe Mureș și fost primar. Și-a donat casa Preparandiei românești și a asigurat burse pentru școlarizarea tinerilor. Dintre lucrările scriitoarei, menționăm: *Sovjet maternij obojega pola junosti serbskoj i valahijskoj* (Șfăatul Matern către Tineretul Sârb și Valah de Ambe Sexe), Buda, 1814; *Poleznija razmišlenija o četirih godiš-nih vremenih* (Meditații Folositoare despre Cele Patru Anotimpuri), Buda, 1816 etc. Mladen Leskovac o include într-o antologie a poeziei sârbești.
 - Miloș Cristea, născut la Arad, la 1 mai 1931, arhitect cu înaltă vocație, a marcat peisajul urban al Aradului prin contribuțiile sale esențiale.
 - Iovan Steici, născut în anul 1803, la Arad, întemeietorul Societății Sârbe de Litere (1849) și medic, licențiat la Viena, este totodată creatorul terminologiei medicale sârbești. Una dintre lucrările sale fundamentale este *Ogledi umne n-uke* (Experimente ale Stiinței Minții). Se stinge din viață la Belgrad, în 1853.

Bibliografie

- Ljubivoje Cerović, *Sârbii din România. Din evul mediu timpuriu până în zilele noastre*, traducere din limba sârbă Ivo Muncan, Ediție îngrijită de Ljubomir Stepanov, Uniunea Sârbilor din România, Timișoara, 2005
- Panici, Bojidar, *Biserica cu hramul Sf. Nicolae a grănicerilor sârbi din Arad la cumpăna secolelor XVII-XVIII*, în: Interetnicitate în Europa Centrală și de Est, Colecția minorități, vol 4, Arad 2002, pp. 365-373.
- Șimăndan, Emil, Melente Nica, Gabriela Groza, *Evoluția și tipologia presei arădene 1833-2002* Editura Fundatiei Ioan Slavici, Arad, 2006.

Rezime

Tekelijino Zvono, publikacija srpske zajednice u Aradu

Publikacija Tekelijino zvono je za duhovni, umetnički i društveni život srpske zajednice iz Rumunije veoma značajna. Ona održava živim pravoslavni duh starog rituala, zapisuje značajne aspekte koje su karakteristične za zajednicu, koji ne bi imali istu vrednost u drugim, poznatijim publikacijama. Publikacija na ovaj način čuva vezu između parohija.

Ključne reči: publikacija, Tekelijino zvono, parohija, srpska zajednica u Rumuniji

Summary

Tekelijino zvono, Publication of the Serbian Community in Arad

Publication Tekelijino zvono is very significant for the spiritual, artistic and social life of Serbian community in Romania. It keeps alive the spirit of the old Orthodox rituals, records significant aspects-specific to the community, who would not have the same value in other, better known publications. This way publication keeps the connection between the parishes.

Key-words: publication, Tekelijino zvono, parish, Serbian community in Romania

Delia Bosioak

TATUAJELE CA MOD DE CONSUM OSTENTATIV

Thorstein Veblen, un sociolog american, a publicat în 1899 o carte cu titlul Teoria clasei belferilor (The Theory of the Leisure Class). În cartea sa a definit termenul de consum ostentativ (conspicuous consumption). Consumul ostentativ se mai numește și consum exhibat sau consum evident. Veblen definește consumul ostentativ ca „acel consum care are drept scop să demonstreze celorlalți bogăția și statutul celui care consumă”. El a ilustrat această noțiune pe exemplul comportamentului păturilor superioare ale societății, așa-numita clasă a belferilor, care a apărut ca urmare a acumulării de capital consecutiv celei de-a Doua revoluții industriale. Analizând clasa avută a respectivei epoci, el descoperă un comportament specific, care se manifestă în două moduri: loisir ostentativ și consum ostentativ. Amândouă modurile de comportament au drept scop să evidențieze statutul, bogăția și prestigiul. Veblen menționează că acest consum ostentativ este caracteristic pentru toate culturile și civilizațiile lumii, precum și faptul că era cunoscut și în epocile istorice timpurii. În cursul secolului 20 consumul ostentativ s-a manifestat și la celelalte straturi sociale, îndeosebi ca urmare a evoluției clasei de mijloc. Există numeroși indici pentru probarea faptului că și păturile cele mai sărace încearcă, prin cumpărături exorbitante, să-și disimuleze sărăcia și să se prezinte într-o lumină mai bună, a bogăției.

Consumul ostentativ se manifestă de-a lungul veacurilor în diferite moduri, prin îmbrăcăminte, încălțăminte, ritualuri de inițiere. Această veche ten-

dință omenească găsește foarte ușor noi moduri de manifestare. Când vine vorba de consum ostentativ, cele dintâi asocieri sunt desigur garderoba de lux, automobilele, călătoriile, imobilele, telefoanele mobile ș.c.l. Totuși, odată definite caracteristicile consumului ostentativ, prin această prismă putem proiecta încă un fenomen – tatuajul. Portul și imprimarea tatuajelor a devenit un mod de manifestare a consumului ostentativ. Tatuajele costă enorm din punct de vedere financiar, procesul imprimării lor este dureros și nu se mai șterg toată viața. Această trănicie a lor este poate și cel mai mare preț al tatuării. Privită din acest unghi, tatuarea se integrează perfect în esența însăși a consumului ostentativ: emiterea unui semnal foarte scump care este foarte greu de imitat. Lansarea de semnale scumpe ale rangului, înscrise pe propria piele este, evident, proprie multor oameni. Istoria tatuajului coboară adânc, până spre începuturile civilizației umane. La triburile arhaice imprimarea tatuajelor reprezenta o parte a ritualului de inițiere în lumea adultă sau în confreria războinicilor și în acest fel omul dobânda un anume statut social. Ținând cont de faptul că tatuajul se desenează direct pe piele, acesta poate fi pus în relație cu îmbrăcăminte branduită, deoarece brandul este un fel de danga, iar tatuajul este o danga pe piele.

Până acum, tatuajul nu a fost pus în legătură cu consumul ostentativ, dar a fost apropiat de noțiunea de sensation seeking, respectiv, căutarea de senzații (Wohlrab, Fink, Kappeler și Brewer, 2009). În această lucrare mă voi strădui să pun în legătură, pe exem-

plul tatuajului, noțiunea de căutare a senzațiilor și cea de consum ostentativ.

Tatuajele

Tatuajul este un însemn, o imagine sau un text care apare prin injectarea unor coloranți speciali în straturile tegumentului pentru a schimba pigmentii, din diferite motive, îndeosebi cu scop decorativ. La om, tatuajul reprezintă un tip de modificare decorativă a corpului, enunțarea apartenenței la un anume grup, exprimarea individualității și a creativității, pe când la animale este un mijloc de recunoaștere, identificare sau numerotare.

Vocabula tatau (engl. tattoo), implicit tatuajul, provin din limba tahitiană. În traducuvântul înseamnă a marca, a însemna ceva. Cel dintâi l-a folosit James Cook, în secolul 18, care a observat și a descris fenomenul în însemnările sale, amintind triburile poli-neziene tatuate și numindu-le „sălbatici tatuaji”. Echipajele navelor sale au adus din călătorii cuvântul tatau precum și conceptul și metoda tatuării. Pentru răspândirea trendului tatuării în emisfera vestică aceste descoperiri sunt cele mai meritorii.

Spre orice parte a lumii ne-am îndrepta, vom găsi indivizi, grupuri, pături sociale tatuate și date istorice privind existența acestora în trecut. Tatuajele stănesc o gamă largă de reacții la oameni – de la curiozitate, entuziasm, admirație până la consternare și totală dezaprobare. Persoanelor tatuate aproape în permanență li se adresează întrebări despre motivele, semnificația desenelor și a simbolurilor. Totuși, nu există un răspuns universal valabil la toate aceste întrebări, întrucât tatuajele și implicit motivele indivizilor sunt de o mare diversitate. Dacă privim tatuajul ca formă de exprimare artistică, principala caracteristică este relativ scurta lui durată, deoarece tatuajul „moare” odată cu purtătorul. Totuși, practica și metoda tatuării este ceea ce conferă trăinicie întregului proces, pentru că injectarea colorantului în straturile superficiale ale tegumentului a rămas neschimbată de la

apariție. Cele artistice reușesc să reziste veacurilor și reprezintă un vestigiu al civilizațiilor dispărute. Tatuajele mărturisesc nevoia ancestrală a omului de a se distinge prin aspectul său, de a-și transforma caracteristicile fizice, precum și de a comunica prin semne neverbale ceva despre el însuși (Caplan, 2000).

Psihologic vorbind, există câteva motive datorită cărora apar tatuajele. Tatuajele memoriale sunt foarte des întâlnite în lumea apuseană, unde există obiceiul ca numele sau data morții persoanei iubite care a decedat să fie ferite de uitare, sau simbolic păstrată în viață, prin imprimarea datei pe piele. Adolescenții își marchează deseori primii pași în lumea adulților

prin tatuaje corespunzătoare, care simbolizează cel dintâi act de curaj, de independență, al individualității sau semnifică spiritul de aventură. Când se alătură unui grup sau subculturi anume, își tatuează simbolurile caracteristice respectivei subculturi. Persoanele de vârstă medie exprimă prin tatuaje protestul și rezistența față de îmbătrânire și pentru ei tatuajele sunt un semn al tinereții, revoltei și independenței. Un tip răspândit de tatuaj îl reprezintă așa-zisele tatuaje inițiatice, care apar ca rezultat al procesului de alăturare la un grup închis sau ca simbol al trecerii dintr-o fază a vieții în alta. Candidații

pentru aderarea la un grup își manifestă loialitatea și încrederea față de acesta prin tatuarea unor simboluri caracteristice grupului respectiv. În triburile de războinici și chiar la organizațiile militare contemporane din toată lumea tatuajele folosesc pentru a se induce inamicului starea de frică și groază. Este o practică frecventă și la indivizii care încearcă să compenseze propria neputință și slăbiciune prin simboluri și sloganuri înfricoșătoare. Este practica triburilor de mauri, ale căror tatuaje faciale – moko, sunt folosite pentru ca războinicii să producă asupra inamicului un efect cât mai amenințător, înfricoșător și temerar.

Odinioară în lagărele de muncă sovietice, în gulaguri, deținuții politici își tatuau sloganuri și imagini care indicau dezacordul lor cu sistemul politic actual, ca formă extremă de protest și provocare la adresa

organelor puterii. Aceste tatuaje procurau posesorilor lor puterea de a-și duce mai departe viața și lupta pentru propriile idealuri în condițiile inumane de viață în lagăr. Artiștii de circ își aplică deseori tatuaje care frizează bizarul și nonsensul, schimbându-și în totalitate caracteristicile fizice. Două exemple extreme ale unei astfel de practici sunt Omul – puzzle, al cărui corp este acoperit în întregime de motivul jocului respectiv și Omul – zebra, care poartă pe întregul trup dungile caracteristice zebrei (Schiffmacher, 2001).

Deși promotorii folosesc deseori în campaniile lor tatuajele, acestea sunt de obicei provizorii sau angajează indivizi care au deja tatuat logo-ul companiei sau brandul. Totuși, consumatorii își manifestă deseori loialitatea către-unui brand prin tatuare. Cele mai populare branduri sunt Harley Davidson, Jack Daniels, Chanel, Lucky Strike, Heineken, Nike, Mercedes, Ferrari, Gauloises, Rolls Royce. Un exemplu cunoscut al acestui fel de tatuare este desigur celebrul Lacoste crocodil, tatuat în locul corespunzător locului pe care se află imprimat pe produsele respective, sau tatuarea buzunarelor de pe blugii Levi's cu semnul respectiv, în locul corespunzător de pe corp.

Există tatuaje legate de informații medicale despre purtător, cum sunt de pildă tatuajele cu însemnul grupei sangvine, pe care le aveau soldații unităților naziste SS pe umăr. Această practică este încă deseori întâlnită în armata americană și engleză, precum și în Legiunea străină.

Dacă privim tatuarea ca o formă de identificare, cele mai cunoscute și cele mai neplăcute exemple sunt ideile autorităților fasciste și naziste privind însemnarea anumitor grupuri cum ar fi homosexualii (li se imprima un triunghi de culoare roz), evreii (însemnați cu steaua lui David). Aceste tatuaje forțate sunt o formă de punițiune și acționează ca un stigmat al rușinii pentru cei ce-l poartă. Șefii naziști, informați în legătură cu legile credinței evreilor care impun interdicția tatuării, au insistat ca toți evreii să fie marcați înainte de deportarea în lagărele de concentrare. Pe lângă asta, fiecărui deținut i se întipărea pe mână tatuajul numărului său de ordine pe care-l purta și pe cămașă, toate astea împreună cu raderea pe cap și smulgerea dinților ducea la deumanizarea totală și pierderea identității individuale a deținutului.

Tatuajele pușcăriașilor reprezintă o modalitate importantă de exprimare a personalității în condițiile pierderii libertății și a contactului cu lumea exterioară. Deși există reguli de interdicere a tatuării în în-

chisori, majoritatea pușcăriașilor își manifestă în acest fel protestul și revolta la adresa autorităților penitenciare, ca o dovadă că deținutul încă nu s-a predat și nu a renunțat la propriul eu. Deseori deținuții își tatuează simboluri care indică felul infracțiunii pe care au comis-o. Frecventă este tatuarea unei lacrimi sub ochi, ceea ce arată că persoana a comis o crimă. Plasa de păianjen tatuată pe cot înseamnă în Anglia faptul că respectiva persoană a petrecut mult timp în detenție. În Europa de est, cinci puncte tatuate între policar și arătător arată de asemenea că persoana este un fost deținut, unde cele patru puncte sunt simbolul celor patru pereți ai celulei iar persoana este punctul central, captiv între ziduri. La fel, tatuajul celor trei puncte în formă de triunghi, care reprezintă revolta față de sistem și poliție. Bandele din închisori își tatuează simbolurile grupului de care țin, pentru că doar în acest fel, prin exprimarea loialității și apartenenței își pot asigura protecția în relația cu celelalte bande. În închisorile americane sunt frecvente confruntările și conflictele dintre diferitele grupuri rasiale, deoarece există bande care cultivă o ideologie pronunțat rasistă și fascistă, așa încât se întâlnesc deseori tatuaje ale simbolurilor naziste, cum sunt crucea de fier sau svastica, sloganuri care proclamă credința în superioritatea rasei albe sau a celei negre etc. (Schiffmacher, 2001).

În lumea occidentală multă vreme tatuajele erau strâns legate de categoriile și clasele sociale inferioare cum ar fi marinarii, infractorii, aventurierii, rebelii și, pe de altă parte, de membrii excentrici și liberi ai înaltei societăți, care doreau să difere de ceilalți iar banii și timpul liber le permitea acest lucru. În aceasta vedem unele surse ale posibilei legături între consumul ostentativ și tatuaje.

Goana după senzații

Constructul psihologic numit „Goana după senzații” (Sensation Seeking), este descrisă ca „particularitate a personalității definită de căutarea de senzații și experiențe diverse, noi, complexe și intense, și de disponibilitatea de a-și asuma riscuri fizice, sociale, legale și financiare de dragul unor astfel de experiențe” (Zuckerman, 1994). Inițial, goana după senzații a fost definită ca un construct unidimensional, însă curând acesta a fost descompus în patru subdiviziuni. Cea dintâi dintre acestea, numită Goana după emoții și aventuri (Thrill and Adventure Seeking), presupune

înclinația spre activități care includ un anumit grad de risc fizic și predispoziția pentru aventură, ceea ce poate duce la practicarea sporturilor cu un anumit grad de risc, „sporturi extreme”, cursele de viteză. Goana după experiențe (Experience Seeking) reflectă necesitatea trăirii unui spectru larg de noi senzații, precum călătoriile în ținuturi exotice, experimentări cu drogurile și comportamentul neconvențional, amicitia cu indivizi excentrici. Dezinhibarea (Disinhibition) se referă în primul rând la frânarea inhibițiilor, tendința eliberării de presiunile sociale prin comportamente riscante, ba chiar distructive, precum abuzul de alcool, excesul de viață nocturnă și înclinația spre promiscuitate. Predispuși sentimentului de plictis (Boredom Susceptibility) presupune evitarea situațiilor și a persoanelor „plicticoase”, monotone și convenționale. Instrumentul folosit la determinarea gradului de pregnantă a acestei dimensiuni este chestionarul SSS-V, care, într-o formă modificată a fost folosit și pentru necesitățile acestei cercetări.

Una din problemele acestei cercetări a fost de a stabili dacă tinerii percep persoanele tatuate ca persoane care sunt fundamental orientate în mai mare măsură spre urmărirea senzațiilor. O astfel de construcție a fost determinată de câteva motive, cum ar fi actualitatea temei, unele caracteristici ale tatuajelor ca și realitatea că întotdeauna tatuajele simbolizează ceva și trimit un mesaj anume. Prin ele însele tatuajele sunt purtătoarele unei doze oarecare de risc, întrucât condițiile în care acestea apar nu sunt întotdeauna adecvate și adaptate necesităților igienico-sanitare. De asemenea, tatuajele sunt un mijloc de comunicare, deoarece transmit un mesaj despre purtătorul lor, dezvăluie apartenența la un grup social. Spre a aduce în legătură noțiunile de consum ostentativ și goana după senzații, s-a procedat la modificarea chestionarului referitor la consumul ostentativ și sensation seeking care au reprezentat un stim pentru cei chestionați în a-și exprima pozițiile, percepția și părerea despre persoanele tatuate. Cercetările întreprinse anterior pe tema căutării senzațiilor și a tatuajelor au vădit o corelație pozitivă între aceste fenomene (Roberti, Storch și Bravata, 2004). Pe lângă aceasta, în ultimul deceniu au fost întreprinse și alte cercetări, cu scopul de a se stabili dacă păturile mai largi ale populației percep persoanele tatuate în vreun fel anume, dacă le atribuie anumite particularități și moduri de comportament. Cercetarea efectuată în Germania (Wohlrab, Fink, Kappeler și Brewer, 2009) a arătat că subiecții atribuie aceleași persoane calități diferite numai pe baza faptului că poartă sau nu tatu-

aj. Această ancheta a vizat 278 de tineri chestionați, de ambele sexe, cărora le-au fost proiectate animate pe computer figuri masculine și feminine (câte trei de ambele sexe) dintre care una și-aceeași avea un tatuaj pe întreg brațul (humerus), iar cealaltă nu avea. Tema subiecților a fost să marcheze și să evalueze aceste figuri pe item-urile din scala SSS-V a lui Zuckerman. Rezultatele obținute au arătat că subiecții percep diferit aceeași figură animată, în funcție de faptul că are sau nu un tatuaj. Figurile tatuate au fost apreciate de cei chestionați ca persoane orientate spre căutarea cât mai multor experiențe, emoții și aventuri, s-a spus că sunt mai puțin inhibate, în mai mare măsură predispuși plictisului, precum și că au un număr mai mare de parteneri sexuali decât figurile fără tatuaj.

Analiza și rezultatele cercetării

ea mai importantă realizare a acestei cercetări este lărgirea bazei empirice a noțiunii de consum ostentativ. Rezultatele cercetării confirmă faptul că subiecții recepționează tatuajul ca o formă de consum ostentativ. Cercetările anterioare pe tema consumului ostentativ puneau în legătură acest fenomen cu conformismul și permeabilitatea la influență cu ocazia efectuării cumpărăturilor (Velov, 2009) și cu valorile interpersonale (Mitić, 2009). Această cercetare a pus în legătură constructul psihologic de consum ostentativ cu un alt construct psihologic, cel de goană după senzații și în acest fel a fost realizată lărgirea noțiunii de consum ostentativ. Totodată, această cercetare a atestat valabilitatea scalei consumului ostentativ și a goanei după senzații.

Rezultatele obținute au confirmat în general ipotezele inițiale ale cercetării. A fost stabilită existența legăturii între factorii scalei consumului ostentativ și scala goanei după senzații. Rezultatele indică prezența a cinci corelații statistice importante, ceea ce confirmă în continuare că fenomenul consumului ostentativ poate fi pus în legătură cu dimensiunea goanei după senzații. În acest fel s-a confirmat că există o relație predicativă între atitudinea pozitivă în raport cu consumul ostentativ și particularitățile personale care sunt atribuite indivizilor tatuați. Pe baza unor cercetări anterioare (Wohlrab, Fink, Kappeler și Brewer, 2009), a fost stabilit că persoanelor tatuate le sunt atribuite anumite caracteristici ale dimensiunii goanei după senzații, ceea ce aici a fost completat cu constatarea că tatuajele trimit mesajul de consum ostentativ.

Dimensiunea *Obținerea unei mai mari atractivități în societate* corelează, slab dar nu neglijabil, cu dimensiunea *goana după senzații și aventuri*, ceea ce sugerează că tatuajele sunt percepute ca una din formele aventurii, o ispravă prin care individul va obține și o mai mare atractivitate în cadrul societății. Rezultatele acestea arată că persoanele cu tatuaje, datorită spiritului lor de aventurieri, exercită o mai mare atracție față de ceilalți. Oamenii încearcă în fel și chip să iasă în evidență și să devină atrăgători, iar evidențierea prin curajul la graniță cu excentricitatea îi face să devină altfel și unici. Cel dintâi tatuaj, ca și toate cele următoare, reprezintă o nouă aventură, care îi face mai atrăgători și mai interesanți. Întrucât dimensiunea goană după emoții și aventuri cuprinde și prevederi care vizează unele riscuri fizice, legătura cu tatuajele este cu atât mai limpede, pentru că acestea reprezintă un risc fizic direct. Lansarea într-o situație de risc, respectiv suportarea durerii de dragul „frumosului”, comportă o mai mare atractivitate în societate și implicit își motivează scopul.

Dimensiunea *Goana după noi experiențe* corelează pozitiv cu dimensiunea *Tatuajul ca simbol al prestigiului și respectului* în timp ce cu dimensiunea *Tatuajul de dragul autoafirmării* corelează negativ. Ceea ce denotă că pe măsură ce persoanele tatuate sunt percepute mai mult ca predispușe căutării de noi experiențe, și tatuajele sunt percepute mai mult ca simbol al prestigiului și respectului și mai puțin ca mijloc de autoafirmare în fața celorlalți. Deși în aparență asemănătoare, noțiunile de prestigiu și respect față de autoafirmarea, aici există o importantă deosebire. Prestigiul și respectul sunt particularitățile tatuajului în percepția celorlalți, sentimentul pe care-l produce tatuajul la privitori, pe când autoafirmarea este sentimentul pe care-l are persoana tatuată în raport cu ea însăși și în relația sa cu ceilalți. Subiecții consideră că persoanele tatuate au puține motive pentru a se etala și evidenția în fața altora, că, adică, nu se tatuează pentru alții. Pe de altă parte, văd în persoanele tatuate pe cineva care simte nevoia de noi experiențe, implicit tatuajul reprezintă o nouă experiență. Iar experiența provoacă respect, admirație și prestigiu în societate. Asemenea rezultate se pot explica prin nevoia tinerilor de a descoperi, afla sau de a face ceva nou, pentru că în acest fel vor fi respectați în grupul respectiv. Percepția întregului modus vivendi al persoanei tatuate ca al cuiva care este în căutare de noi senzații, provoacă respectul celorlalți.

Corelația cea mai importantă a fost stabilită între dimensiunile *Predispoziția la plictis* pe scala proprietăților goana după senzații, și dimensiunea pe scala consumul ostentativ *Tatuajul ca simbol al prestigiului și respectului*. Deci, cu cât mai mult persoanele tatuate sunt percepute ca predispușe la plictis, cu atât mai mult sunt și tatuajele văzute ca simbol al prestigiului și respectului. Plictisul, sau vremea de prisos era, pentru Veblen, cel dintâi investigator al fenomenului de consum ostentativ, un privilegiu pe care nu toată lumea și-l putea permite. Totuși, pentru persoanele cu mai mare aplecare spre căutarea de senzații plictisul este inadmisibil și cu totul indezirabil. Persoanele tatuate sunt văzute de subiecți ca persoane care evită situațiile, oamenii sau activitățile uniforme și monotone. Nevoia lor de a fi mereu noi și altfel, faptul că preferă inovațiile în viața și activitatea lor le aduce respectul celorlalți. Atunci când tatuajul este văzut ca expresie a creativității personale, a bogăției de idei și a imaginației persoanei tatuate, se instituie legătura între sentimentul de respect și prestigiu care apare la ceilalți. Anume, persoana tatuată are ceva ce nu au ceilalți, poartă pe pielea sa pecetea propriei creativități, a vieții, preferințelor, motivărilor sale, iar aceasta îi asigură respectul.

Pe lângă pomenita legătură cu dimensiunea *Goana după senzații și aventuri*, dimensiunea *Obținerea unei mai mari atractivități în societate* corelează de asemenea pozitiv și cu dimensiunea *Nerespectarea normelor sociale și morale*. Acest rezultat poate fi interpretat ca percepere a persoanelor tatuate ca având predilecție mai mare pentru încălcarea normelor generale de comportament social, pentru a obține în acest fel o mai mare atractivitate. Având în vedere că eșantionul a cuprins tineri în etate de 17 ani, rezultatele obținute pot fi interpretate în relație cu nevoia tinerilor de a se afirma în societate, să constituie un grup și să-și găsească un loc în grupul de vârstă, ceea ce deseori se obține printr-un comportament social inacceptabil. Problemele sociale și inadptabilitatea tinerilor în această perioadă de dezvoltare sunt foarte vizibile, datorită trecerii în lumea adulților. Nevoia de a fi acceptat de către congeneri, ca și cea de a-și manifesta propria maturitate, rezultă deseori în opțiunea pentru norme de comportament social greșite, inacceptabile, cum ar fi gesturile riscante, consumul de substanțe psihoactive sau imprimarea de tatuaje. Desenarea tatuajelor semnifică apartenența, loialitatea și devotament pentru grupul

de vârstă, ceea ce conferă o mai mare atractivitate între membrii grupului, în timp ce pe de altă parte manifestă o natură rebelă.

Rezultatele arată că există o deosebire statistic însemnată pe scala atitudinii față de tatuaje ca modalitate de consum ostentativ, în raport cu sexul subiecților, ceea ce confirmă ipoteza primă. Dacă se compară valorile dimensiunilor exprimate de subiecții celor două sexe, este evidentă deosebirea pe dimensiunile *Tatuajul ca simbol al prestigiului și respectului și Tatuajul de dragul autoafirmării*. Subiecții de sex masculin vădesc o mult mai mare înclinație în a vedea în tatuaje un simbol al prestigiului și respectului, decât subiecții de sex feminin. De asemenea, bărbații văd în tatuaje, mult mai des decât femeile, un mijloc de autopromovare. Aceste rezultate pot fi înțelese în funcție de distribuția tradițională a rolurilor și modelelor convenționale de comportament, caracteristice pentru bărbat și pentru femeie. Subiecții de sex masculin sunt mai predispuși să atribuie persoanelor tatuate caracteristicile bogăției, ale prestigiului. Pe lângă asta, consideră că tatuajele stărnesc respectul și invidia celorlalți. Tatuajele îi ajută să se simtă mai importanți, ceea ce înseamnă că le sporesc încrederea în sine, sentimentul propriei valori, îi ajută să se facă remarcă în cadrul grupului. Aceste accepțiuni sunt în concordanță cu vederile tradiționale despre rolul bărbatului în societate, înțelegând apetența lui pentru afirmare, dominare, putere, importanță.

Rezultatele cercetării nu au confirmat cea de-a doua ipoteză de lucru. S-a presupus că va exista o conexiune între pozițiile față de tatuaje ca mod de consum ostentativ, în funcție de statutul material al subiecților. Prin analizarea rezultatelor obținute s-a stabilit că toate cele cinci categorii de statut material indică aproximativ aceleași valori de atitudine. Aceste date confirmă rezultatele cercetărilor anterioare (Mitić, 2009), stabilind faptul că fenomenul consumului ostentativ este apropiat și propriu persoanelor cu venituri financiare de diferite categorii. Formularea unei astfel de ipoteze inițiale a fost determinată de însăși natura tatuajelor, ca fenomen deosebit de specific, care în deceniile anterioare era pus în relație cu populația marginalizată. Pe de altă parte, contextul istoric al tatuajelor indică larga lor răspândire iar spiritul vremurilor moderne contribuie la o popularizare masivă a tatuajului și la afirmarea lui în toate păturile și clasele sociale.

În această cercetare a fost stabilită relația dintre tatuaj și consumul ostentativ. Tatuajele reprezintă

una din modalitățile modificării și înfrumusețării corpului, iar descoperirile arheologice și istorice confirmă că din totdeauna oamenii au manifestat nevoia de a-și împodobi trupul și să dea o amprentă personală aspectului lor care, fie îi va face cu totul deosebiți de ceilalți, fie va mărturisi apartenența la un grup. Această voință ancestrală a oamenilor de a prilejui o plăcere vizuală și estetică s-a manifestat de-a lungul veacurilor prin diverse modalități de înfrumusețare, cum este piercingul, modificarea caracteristicilor corporale și faciale prin metode foarte dure și dureroase, iar în timpurile mai noi prin tot mai popularele intervenții chirurgicale estetice. Viitoarele cercetări pe tema consumului ostentativ ar trebui să abordeze unele din aceste fenomene și să ofere o trecere în revistă istorică a diverselor forme de modificare corporală în scopul înfrumusețării.

Bibliografie

- Arnett, J.J. (1996). Sensation seeking, aggressiveness, and adolescent reckless behavior, *Journal of Personality and Individual Differences*, pgs. 693-702.
- Caplan, J. (2000). *Written on the body: The Tattoo in European and American History*, Princeton University Press, Princeton
- Haley, R. (2001). *Hepatitis C Infection Control*, Medicine, UT Southwestern Medical Center at Dallas
- Mitić, A. (2009). Završni rad. Upadljiva potrošnja, materijalni status i interpersonalne vrednosti kod mladih, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad
- Mitrović, D., Smederevac, S., i Smiljanić, J. (2005). *Relacije između konstrukta traženja senzacija i Ajzenkovog modela ličnosti*. Empirijska istraživanja u psihologiji – zbornik radova. Beograd: Institut za psihologiju
- Schiffmacher, H. (2001). *Tattoos*. Taschen (Taschen Icons Series), Cologne
- Veblen, T. (2008). *Teorija dokoličarske klase*. Novi Sad: mediteran
- Velov, B. (2009). Završni rad. Upadljiva potrošnja, osetljivost na interpersonalni uticaj i konformizam kod mladih. Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad
- Wohlrab S., Fink B., Kappeler P. M., and Brewer G. (2009). *Differences in Personality Attributions toward Tattooed and Nontattooed Virtual Human Characters*. Department of Sociobiology/Anthropology, Institute of Zoology & Anthropology, University of Göttingen, Germany, Department of Psychology, University of Central Lancashire, Preston, UK
- Zuckerman, M., Kuhlman, M.D. (1994). *Personality and Risk-Taking: Common Biosocial Factors*. University of Delaware, Delaware
- Zuckerman, M. (1994). *Behavioural Expressions and Biosocial Bases of Sensation Seeking*. Cambridge University Press, Cambridge

Rezime

Tetovaže kao vid upadljive potrošnje

Ovo istraživanje prikazuje vezu između tetovaža i upadljive potrošnje. Tetovaže predstavljaju jedan od načina da se promeni i ulepša ljudsko telo, a istorijska i arheološka istraživanja su potvrdila da su ljudi oduvek pokazivali potrebu da kite svoje telo i da mu daju lični pečat koji ga čini drugačijim od svih ostalih ili ukazuje na pripadnost određenoj grupi ljudi. Ova volja ljudi da istaknu svoju inklinaciju ka vizuelnom i lepom se manifestovala vekovima na najrazličitije načine ulepšavanja poput pirsinga, modifikacije fizičkih karakteristika veoma teškim i bolnim metodama, a u novije vreme kroz sve popularnije estetske hirurške zahvate. Buduća istraživanja na temu ostenatvne konzumacije bi trebalo da prostudiraju neke od ovih fenomena i da ponude dublju analizu različitih načina modifikacije tela u cilju lepote.

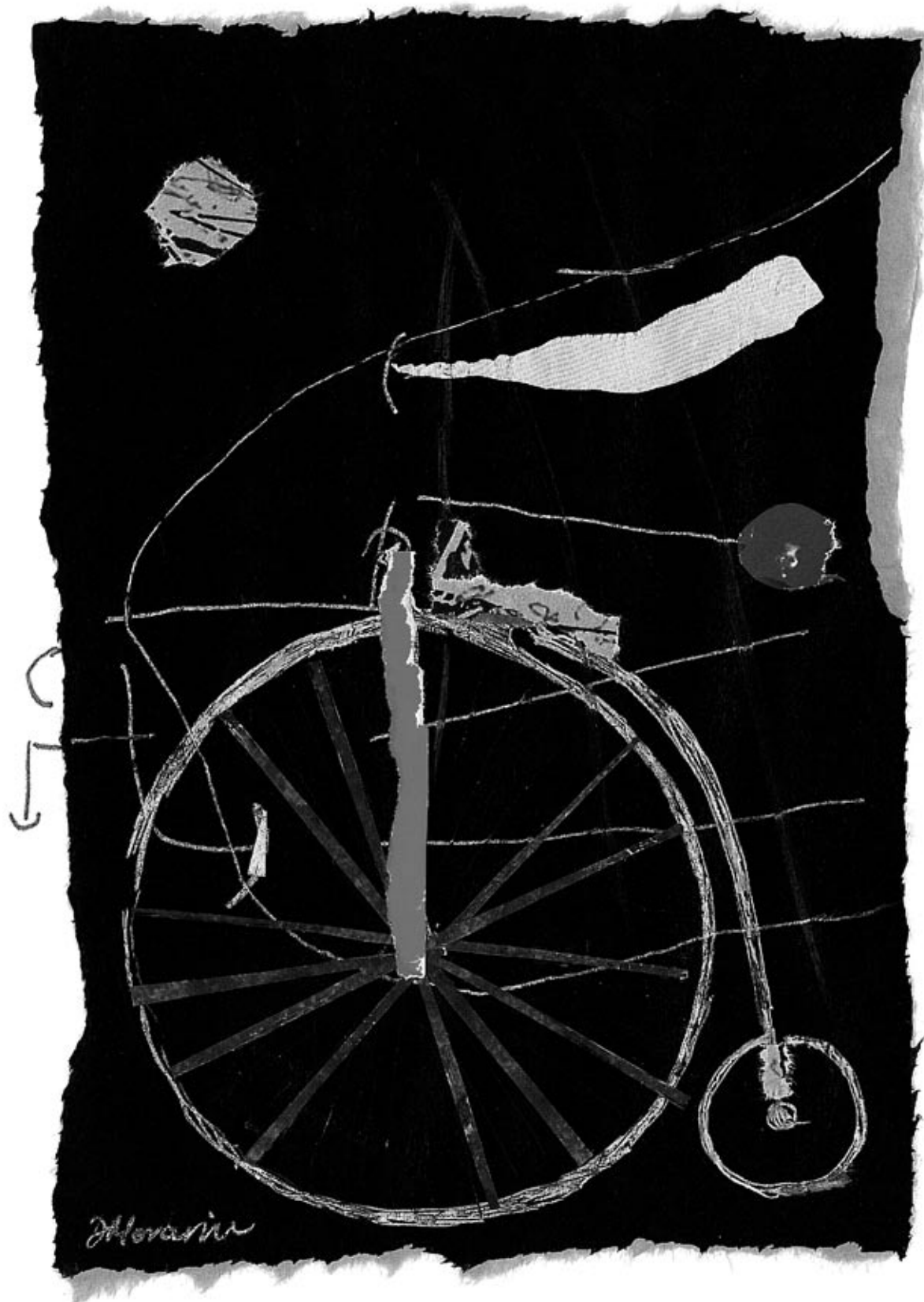
Ključne reči: tetovaže, potrošnja, društveno ponašanje

Summary

Tattoos as a Form of Conspicuous Consumption

This research has established a link between tattoos and ostentatious. Tattoos represent a way to modify and enhance the beauty of a human body, yet archeological and historical findings confirm that, since the beginnings of time, people have manifested the need to decorate their body and to make it personal and completely different from anyone else's or to show, in such a way, that they belong to a certain group of people. This willingness of people to emphasize their inclination towards the visual and beautiful has manifested itself for centuries via different ways of making the human body more beautiful such as piercing, modification of physical characteristics using hard and painful procedures, and in recent times, more and more popular plastic surgeries. Future research on ostentatious consumption should study some of these phenomena and offer a deeper analysis of different ways to modify the human body in the name of beauty.

Key words: tattoos, consumption, social behavior

Vitalii Bolboceanu

FORMAREA CONSUMATORULUI AUDIOVIZUAL — O PREROGATIVĂ A INSTITUȚIILOR EDUCAȚIONALE

Apariția și dezvoltarea televiziunii, ca mijloc de comunicare audiovizuală, a grăbit lucrurile transformând circulația informației într-un fenomen exploziv cu nuanțe de agresare a individului și societății. Interesant este faptul că acest „produs” al comunicării în masă adună un public numeros și variat.

Pertinente sunt și argumentele psihologului și psihiatrului american Friedrich Hacker, care numește televiziunea – mijloc de informare în masă – o „gumă de mestecat pentru urechi și ochi”. Deși „calitățile nutritive ale gumei de mestecat sunt reduse, ele pot fi „îndulcite” sau „condimentate cu piperul violenței”.

Televiziunea este o parte a științei, tehnicii și culturii legată de transmiterea la distanță a informației audiovizuale. Ea posedă nu numai funcții generale ale comunicării în masă, dar și funcții specifice generate de calitatea etică a conținutului mesajului transmis, ce determină domeniul educațional și care, schimbându-se prin salturi în urma acumulărilor cantitative de principii, norme morale și de conduită, influențează nașterea unui fenomen în educație cu trăsături esențiale superioare, caracteristice ideologiei unei societăți.

Calitatea etică a audiovizualului reprezintă formarea deprinderilor morale și de conduită prin mediatizare și constituie reconsiderarea culturii emisiunilor televizate, și prin aceasta contribuie la ridicarea societății spre umanitate, spre o viață mai bună.

Transformarea socială nu poate fi realizată doar prin asimilarea culturii audiovizuale, pe când cultura audiovizuală poate contribui la progresul social, la realizarea obiectivelor și idealului educației.

În concepția culturii audiovizuale calitatea etică se realizează prin contactul cu valorile morale, deoarece cele din urmă au un pronunțat caracter formativ și o mare forță transformatoare asupra spiritului.

Calitatea etică a audiovizualului este percepută ca fenomen static și dinamic.

În contextul calității etice a audiovizualului fenomenul static reprezintă totalitatea valorilor moral-spirituale moștenite, stăpânite și îngrijite. Ca fenomen dinamic, prin calitatea etică a audiovizualului, se înțelege actul de transmitere a valorilor moral-spirituale și crearea de noi valori. Orice atitudine etică a audiovizualului presupune înglobarea și asimilarea trecutului, a întregii tradiții, a neamurilor și neamului.

Calitatea etică a audiovizualului reprezintă un act de acumulare continuă a informațiilor sporită în amploare și perspectivă.

Valorile etice ale audiovizualului nu reprezintă doar valori în sine, ci sunt și mijloace de potențare a forței spirituale. Educația tineretului înfăptuită prin calitatea etică audiovizuală prevede dezvoltarea dispozițiilor psihice, a intereselor de cunoaștere a iubirii de bine și a tendinței de a înfăptui acest bine spre binele tuturor.

Calitatea etică a audiovizualului impune să-și găsească o utilitate maximă. Programele și emisiunile audiovizuale pot fi utilizate la maximum, dacă conținuturile lor sunt axate pe valori moral-spirituale și instruire, pe acumularea de cunoștințe, deprinderi și abilități de percepere a celor difuzate.

Calitatea etică a audiovizualului reprezintă întreaga operă a generațiilor trecute și prezente, înfăptuită

în educație, artă, muzică, arhitectură, literatură, știință, medicină, drept, economie, în obiceiuri și tradiții și mai cu seamă în limba maternă.

Calitatea etică a audiovizualului contribuie la progresul fiecărei națiuni și prin tot ce are specific și original se ajunge la progresul moral-spiritual la educația generației tinere.

Prin calitatea etică a audiovizualului se pot cultiva „virtuți cardinale”:

- crearea culturii morale și participarea la ea a întregii națiuni,
- intensificarea dragostei de neam și de patrie,
- credința divină.

Calitatea etică a audiovizualului presupune transmiterea valorilor morale și de conduită prin difuzarea programelor televizate.

Cultura în masă promovată în programele de televiziune pătrunde în toate sferile vieții, devenind un model de comportament. Această cultură este prezentă în toate emisiunile televizate, de la cele informative până la cele pentru copii, însă prezența ei diferă de la o emisiune la alta.

Cultura promovată prin audiovizual îndeplinește funcția semnificativă de socializare.

Televiziunea, prin funcția ei de integrare socială a individului în colectivitate, nu poate fi concurată de familie și de școală.

Cultura audiovizuală ghidează emoțiile consumatorului. Fiind creată pentru mase și răspândită prin mijloace audiovizuale, înzestrată cu principii și idei, are ca scop atenuarea contradicțiilor din societate și contribuie la crearea unei imagini asupra vieții.

Ea formează, programează, reglează și controlează comportamentul social al oamenilor, mai cu seamă al tinerilor, determinând modul lor de viață. Toate acestea contribuie la unificarea percepției și reacției omului, comportamentului, deprinderilor și manierelor lui.

Tinerii telespectatori divinizează idolii și vedetele exagerat, fenomen manifestat prin stări de afecțiune și agitație. Un element ce confirmă „divinizarea”, de către tineri, a idolilor și a vedetelor este prezența pozelor la locuri de muncă (mijloace de transport), de trai (locuință), pe haine. etc.

Conținutul programelor televizate divizează publicul. Emisiuni cu conținut științific, filosofic, didactic, emisiuni despre muzica clasică, arte plastice captivează telespectatorul inițiat în subiectele abordate. Filme, seriale, divertisment sunt emisiuni de relaxare care nu-i trezesc un interes deosebit. Această cate-

gorie de telespectatori urmărește toate tipurile de programe, caracterizându-se prin inteligența cu care percepe și redă conținuturile emisiunilor.

Emisiuni în care este prezent dramatismul întrunesc un alt public telespectator. Programele sunt selectate pe înțelesul lor, având subiecte ce nu necesită efort intelectual (filme, serialele, divertisment), pe care Raisa I. Galușco le numește „distracții lesnicioase”. Emisiuni cu caracter științific, filosofic, didactic etc. nu trezesc interes acestui public.

După nivelul de audiență a programelor, telespectatorii pot fi împărțiți în câteva categorii de consumatori: selectiv, mediu și în formare.

Consumatorul selectiv este telespectatorul care urmărește emisiuni televizate, axate pe cultură și inteligență, manifestate prin modul de a prezenta cele vizionate, de a-și argumenta opinia, de a pune în valoare conținuturi morale.

Programele televizate pentru consumatorul selectiv prezintă nu numai o sursă de informare, dar și o sursă de acumulare a cunoștințelor, un mijloc de autoevaluare, o sursă de formare continuă în domeniul profesional, un ghid în viața cotidiană. Consumatorul selectiv poate deveni un participant activ în emisiuni ce-i vizează competențele.

Consumatorul mediu este telespectatorul care selectează programe televizate accesibile după conținut și formă. Acesta reproduce cele vizionate, exprimă opinii ce țin de personaj, situație, eveniment. Lipsa culturii (a faptului de a poseda cunoștințe în diverse domenii), influențează abordarea în profunzime a conținutului. Emisiuni cu conținut științific, despre muzica clasică, operă, balet, arte plastice etc. îl interesează mai puțin sau deloc.

Din această categorie face parte și consumatorul „rătăcit”, consumatorul ușor influențat de programele de televiziune. El cade adesea pradă conținuturilor vizionate (conținuturi în care sunt prezente: violența, consumul de droguri, dependența de alcool, jafurile, prostituția etc.), fapt ce-i influențează comportamentul, ghidându-i faptele inumane.

Termenul de „consumator în formare” se atribuie copilului. Acest consumator urmărește toate programele de televiziune, chiar dacă unele conținuturi nu îi sunt accesibile.

Conținutul audiovizual influențează consumatorul în formare, profitând de particularitățile de vârstă: curiozitate însoțită de întrebări – de ce? unde? cum? etc.; receptivitate, imaginație, vorbire, gândire, emoțivitate și naivitate. Amprenta influenței celor vizio-

nate se reflectă în comportamentul consumatorului în formare exprimat prin: bunătate, răutate, admirație, compătimire, dragoste, ură. etc.

Caracteristicile consumatorului în formare îndeamnă familia, grădinița și școala de a nu neglija relații copil-televizor, televizor-copil. Prin urmare se conturează ideea elaborării unei metodologii de alfabetizare a acestui consumator. Calitatea în realizarea ideii aparține formatorului ce va ghida consumatorul în formare.

Familia, educatorul, învățătorul, profesorul – potențiali formatori – necesită cunoștințe în domeniul modelării consumatorului în formare. Formarea consumatorului este un proces complicat, deoarece nu este posibil de a interveni în modificarea conținuturilor emisiunilor televizate, de a le elabora după cerințe și necesități promovate de politici educaționale stipulate în programe de studii.

A lăsa fără atenție influența emisiunilor televizate asupra copilului înseamnă a lăsa pe consumatorul în formare fără sprijin și ajutor în perceperea și înțelegerea celor auzite și vizionate. Lipsa de cunoștințe, priceperi, particularitățile psihologice de vârstă caracteristice consumatorului în formare îl supun ușor influențelor emisiunilor televizate, mai cu seamă, acele emisiuni în care sunt prezente: agresivitatea, brutalitatea, sadismul, etc. – calități inumane. A distinge, din cele vizionate, binele de rău, frumosul de urât, dragostea de ură, cinstea de rușine, etc. devine dificil pentru consumatorul în formare. Rătăcirile consumatorului în formare în perceperea conținuturilor audiovizuale îndeamnă familia, instituțiile educaționale să ia atitudine pentru a nu lăsa să domine televizorul copilul, consecințele percepției fiind greu de redresat.

Familia contemporană se caracterizează prin noi viziuni asupra vieții, printr-o nouă mentalitate influențată și ea la rândul ei de schimbările și conținuturile ce au loc în viață (migrația, situația economică, politică, socială și culturală). Formarea familiei ca formator este prerogativa instituțiilor educaționale (grădinița și școala). Prin familia-formator vom forma comunitatea, fapt ce va contribui la extinderea și realizarea obiectivelor ce țin de utilizarea conținuturilor

audiovizuale, mai apoi ale internetului în educația generației în creștere, a consumatorului în formare.

Pentru a-și exercita funcția de formator în formarea consumatorului este bine ca părinții să posede cunoștințe și abilități în psihopedagogia particularităților de vârstă în domeniul imaginației, limbajului, gândirii, memoriei, temperamentului, afecțiunii, imitației, educației moral-spirituale, estetice, etc.

Cunoștințele transmise părinților despre influența și consecințele conținuturilor audiovizuale vor contribui la conștientizarea necesității de a ghida relațiile televizor-copil, copil-televizor învățând consumatorul în formare să decodifice mesaje audiovizuale.

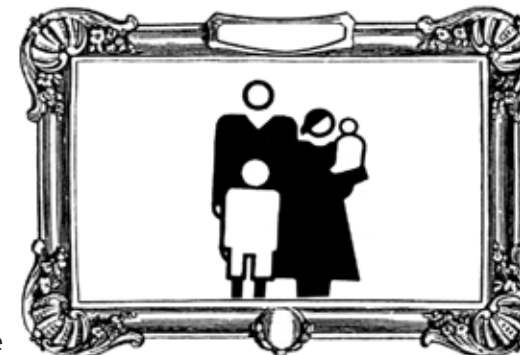
Decodificarea mesajelor audiovizuale de către consumatorul în formare ghidată de părinți-formatori va contribui la perceperea conținuturilor educative cu impact pozitiv în relația cu semenii, în formarea atitudinii față de cei din jur, față de mediul înconjurător, în educarea dragostei și a respectului față de părinți, bunici, rude, față de oameni, în asimilarea valorilor naționale – cea mai de preț avere în educația morală a consumatorului în formare.

Instituțiile educaționale abilitate în domeniul educației sunt cele mai vizate în culturalizarea părinților. Axându-se pe cunoașterea psihologiei și a pedagogiei vârstelor organizează instruirea părinților luând în considerare: convingerile, interesele și viziunile lor asupra vieții (în domeniul educației, culturii, artei, literaturii, problemelor ce vizează sănătatea, etc.).

Activitatea de formare va fi eficientă dacă conținuturile programei de studii se vor realiza după principiul accesibilității. Respectarea acestui principiu va sprijini instituțiile nominalizate să instruiască părinții indiferent de poziția socială și nivelul lor intelectual.

Activitatea de instruire a părintelui-formator nu poate fi axată doar pe învățare. Crearea oportunității în instruire creează condiții pentru colaborare axată, după cum a fost menționat, pe cunoștințe, viziuni, atitudini pe care le posedă părintele, fapt ce-l va motiva să însușească cunoștințe în domeniul formării consumatorului în formare.

Perfecționarea formatorului central (cadru didactic) presupune cunoștințe în domeniul audiovizualului,

competențe în activitatea de formare a părinților, în domeniul de cercetare-gândire științifică, abilități de evaluare și argumentare, capacitate de a-și dezvolta propriul sistem de valori ce i-ar permite selectarea conținuturilor etice necesare în eficientizarea procesului de instruire a părintelui-formator.

Instituția media – televiziunea – poate deveni un centru consultativ pentru formatorul central în problemele audiovizualului. Cadrul didactic, formator central, poate fi consultant al televiziunii pe problemele educației ce pot și sunt binevenite să fie promovate în toate conținuturile audiovizuale. Acest tandem poate revoluționa calitatea etică a programelor de televiziune pentru realizarea obiectivelor educaționale și poate determina televiziunea să conștientizeze și să-și recunoască rolul de pedagog al maselor.

Rezime

Nastanak audiovizuelnog konzumenta – prerogativa edukativnim ustanovama

Pojava i razvoj televizije, kao sredstva audiovizuelne komunikacije, transformisala je protok informacija na eksplozivnan način sa primesama agresije pojedinca i društva. Televizija predstavlja deo nauke, tehnike i kulture koja je povezana sa prenosom audiovizuelnih informacija. Ona nema samo opšte funkcije mas komunikacije, već ima i specifične funkcije koje porazumevaju etički kvalitet sadržaja poruke koja se šalje, što određuje edukativni domen, koji se menjao na mahove nakon akumulacije principa, moralnih normi i ponašanja, i koji je uticao na nastanak jednog fenomena u edukaciji sa esencijalnim superiornim osobinama, karakterističnim za ideologiju jednog društva. Transformacija društva se može realizovati samo asimilacijom audiovizuelne kulture, jer audiovizuelna kultura može doprineti društvenom napretku, putem realizacije ciljeva i ideala edukacije.

Ključne reči: mas mediji, televizija, audiovizuelna komunikacija, mas komunikacija.

Summary

The Creation of the Audiovisual Consumer – The Prerogative of Educational Institutions

The appearance and development of television, as a means of audiovisual communication, transformed the

flow of information in an explosive way with admixture of aggression of an individual and society. Television represents a part of science, technology and culture connected with the transmission of audiovisual information. It does not just have general functions of mass communication, but it also has specific functions which imply the ethical quality of the message being sent, influencing the rise of a certain phenomenon in education with essential superior features of an ideology of a certain society. The transformation of the society can only be realized by means of assimilation of audiovisual culture, because the audiovisual culture can attribute to social prosperity by attainment of goals and ideals of education.

Key words: mass media, television, audiovisual communication, mass communication

Eugen Gagea

VASILE GOLDIȘ, PREȘEDINTE AL „ASOCIAȚIUNII TRANSILVANE PENTRU LITERATURA ȘI CULTURA POPORULUI ROMÂN DIN TRANSILVANIA” (ASTRA)

Personalitatea lui Vasile Goldiș (1862 – 1934) a atras atenția multor cercetători, care au pus în lumină mai cu seamă aportul său deosebit la realizarea statului național unitar. El a fost omul providențial care a redactat „Declarația” de la Oradea a Consiliului Național Român, precum și cunoscutele manifeste: „Către națiunea română” și „Către popoarele lumii” cel care a știut să organizeze Adunarea Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 și să mobilizeze participarea celor o sută de mii de români care „au votat” prin însăși prezența lor, „Actul Unirii”, cel care a rostit *Cuvântarea solemnă*, încheiată cu proiectul de *Rezoluție*, prin care se decreta Unirea tuturor teritoriilor intercarpatice locuite de români, dar și cel care a făcut parte din delegația de patru persoane (alături de episcopii Miron Cristea, Iuliu Hossu și Alexandru Vaida Voievod) care au prezentat *Actul Unirii* la București, la 14 decembrie 1918, ca apoi să facă parte din Consiliul Dirigent de la Sibiu, ca titular al sectorului Cultelor și Instrucțiunii. Cu alte cuvinte, Vasile Goldiș a fost un adevărat „ctitor” al unității noastre de stat, realizate la Alba Iulia – la 1 Decembrie 1918.

Dar Vasile Goldiș a fost și un excepțional om de cultură, fapt sesizat de toți cei care l-au cunoscut.

Preocupările culturale i-au călăuzit viața și după Unirea din 1918. În 1923, Vasile Goldiș a fost ales președinte al „Asociațiunii transilvane pentru literatura și cultura poporului român din Transilvania” (ASTRA), pe care a condus-o până la sfârșitul vieții. Vasile Goldiș continua misiunea unor străluciți conducători ai

Astrei, între care Andrei Șaguna, Timotei Cipariu, George Barițiu, Andrei Bârseanu și alții [1].

Alegerea lui Vasile Goldiș ca președinte al ASTREI în 1923 a constituit, într-o anumită măsură, o consolare și, date fiind condițiile în care s-au petrecut faptele, o victorie asupra adversarilor săi politici. Murind Andrei Bârseanu în 1922, în jurul desemnării succesorului acestuia au loc frământări politice defel negliabile. Candidații sunt: Vasile Goldiș, Nicolae Iorga și Vasile Stroiescu. Intelectualitatea din Transilvania îl dorea, din motive lesne de înțeles, pe primul dintre ei, dar guvernul și partidul lui Averescu (din care făcea parte și Octavian Goga), cu care Goldiș pe vremea aceea se afla în conflict, se foloseau de poziția lor oficială pentru a-l susține pe Nicolae Iorga.

Dorința Bucureștilor de a fi ales un „regătean” în fruntea Astrei se prelungește și sub guvernarea liberă care succede celei averescane. Faptul nu trebuie considerat surprinzător din moment ce guvernarea Averescu, se știe astăzi, a venit la putere cu sprijinul P.N.L., aflat în 1919-1920 într-un moment de criză, respins de electoratul statului român întregit. Consecvențial democrat ardelean are bucuria de a vedea stându-i alături, prin intervenții în presă, o serie de entuziaști susținători. Printre ei, Ion Clopoșel, care în numărul din 29 iulie 1923 al *Adevărului* scria: „Vasile Goldiș este eruditul cărturar care a dezvoltat o neîntreruptă activitate culturală de peste trei decenii ca secretar al consistoriului din Arad și om al condeii. Om cu o cultură universală, cu un dar admirabil de a scrie, el mai este și un om al disciplinei și muncii intense. O acțiune înce-

pută de d-sa are de la început toate șansele izbânzii. Hotărât, calm, energic, stăruitor, democrat și foarte cult, Vasile Goldiș este una din rarele personalități superioare pe care le are țara întreagă.” [2]

La rândul lui, ziarul *Patria* scria la 8 august 1923 – văzându-l de fapt, fără a-l numi, tot pe Goldiș – că viitorul președinte al ASTREI va trebuie să fie un om inimos, cinstit, cu vederi democratice, cu trecut istoric curat. [3]

În aceste condiții are loc la Timișoara Adunarea generală a ASTREI. În ședința a doua, din 29 august 1923, Ion Lupăș propune pentru funcția de președinte pe Vasile Goldiș, „fost profesor din Brașov și îndrumător strălucit cu graiul și cu condeiul al poporului nostru.” [4]

Entuziasmul sălii a împiedicat orice contra-candidatură. Nimeni nu s-a opus, nimeni n-a obiectat și prin aclamații, cel propus a fost ales în unanimitate. Silviu Dragomir relatează, chiar dacă exagerând într-o anumită măsură lucrurile: „Am avut o nouă Alba-lulia, manifestația grandioasă de la Timișoara egalează în glorie pe cea de la 1918.” [5]

O emoție adâncă l-a cuprins pe Goldiș. El va rosti o cuvântare mulțumind pentru alegerea sa, elogiindu-i pe președinții anteriori ai societății, se angajează să muncească după puteri, neobosit, pentru propășirea ASTREI, pentru ridicarea culturală a poporului și „spre mărirea patriei române”.

În discursul său, noul președinte pledează pentru alungarea din sânul ASTREI a vrajbei politice, cerând respectarea tradiției asociației ca „orice dihanie să tacă în fața templului sacru” și a sensurilor pe care activitate ei le-a avut în istorie. Cu modestia și cinstea care îl caracterizau, Goldiș nu face declarații privind programul concret de activitate. Căci – arată el – poporul român este sătul de fraze și promisiuni înșelătoare, mi-ar face rușine să mai rostesc fraze goale.” Și adaugă: „Voi studia situațiunea ASTREI, mă voi convinge până în amănunte de realitate și numai în conformitate cu această realitate voi arăta programul de muncă al ASTREI.” Din motive ușor explicabile, alegerea lui Goldiș a fost trecută sub tăcere de ziarele din București.

Luându-și în primire atribuțiile, noul președinte era pregătit pentru ducerea la îndeplinire a tuturor sarcinilor ce-i reveneau. Experiența sa în domeniul activității culturale era îndelungată și multiplă. Să mai amintim și faptul că la 11 august 1907, adunarea generală a „Asociațiunii Naționale din Arad pentru Cultura Poporului Român” (independentă de ASTRA) l-a ales pe Goldiș director prim, calitate în care a depus o activitatea neobosită pentru creșterea prestigiului societății

respective, pentru îmbunătățirea activității ei, pentru ridicare culturală a românilor de pe aceste meleaguri.

Ca atare, în calitate de președinte al „ASTREI”, Goldiș va munci cu entuziasm și pricepere, înscriindu-și cu cinste numele alături de cele ale predecesorilor lui. Din inițiativa sa, în anul 1924, „ASTRA” organizează o vizită la București, la societățile literare similare, cu scopul de a întări mișcarea culturală românească, prin conlucrare și unirea eforturilor și, de asemenea, de a stabili un contact direct cu cântecul, arta populară, obiceiurile poporului român de peste Carpați, cu natura din acele părți, strângându-se astfel unitatea sufletească a românilor. Vor participa circa 700 de delegați din Banat, Crișana, Maramureș și Transilvania propriu-zisă, care vor poposi și la Vălenii de Munte și Breaza. De asemenea, sub președinția lui Goldiș au loc, tot în 1924, festivitățile inițiate de „ASTRA”, cu ocazia centenarului nașterii lui Avram Iancu. De astă dată ele capătă o anvergură națională. La Baia de Criș, Țebea, Vidra, Câmpeni, Muntele Găina etc., au avut loc serbări populare la care au luat parte și numeroase personalități ale vieții științifice, politice și culturale din țară și străinătate. Atât ca președinte al „ASTREI”, cât și în calitate de deținut atunci de ministru al Artelor și Cultelor, Goldiș, după cum se arată într-o foaie contemporană, a lucrat „luni de zile, cu multă râvnă la reușita acelei serbări” [6], dând „tot sprijinul său moral și material pentru realizarea lucrărilor ce s-au plănuț în legătură cu această comemorare.” [7] Din inițiativa lui Goldiș, s-a amenajat acum mormântul lui Avram Iancu și al celorlalți eroi de la Țebea. El propune guvernului transformarea cimitirului de la Țebea „în cimitirul de onoare al Eroilor.” [8] În calitate de președinte al „ASTREI” înființează de asemenea „Casa națională” din Țebea și donează 100.000 lei copiilor de moți care vor învăța meserii, ridică un bust la Baia de Criș lui Avram Iancu, spre veșnică cinstire. Tot acum s-a ridicat, pe muntele Găina, monumentală cruce ce străjuiește împrejurimile Apusenilor. Până în 1924, casa natală a lui Avram Iancu se pierdea printre celelalte case ale moșilor din Vidra, înconjurată doar de dragostea moșilor pentru care tot ce era în legătură cu Avram Iancu însemna o aducere aminte scumpă inimilor românești. Cu prilejul centenarului nașterii lui Iancu, prin grija lui Vasile Goldiș, această casă va deveni muzeu, cu menirea să adăpostească prețioase documente, amintind momente din viața lui Avram Iancu, craiul munților.

Datorită lui Goldiș, în 1924 și în anii următori, acțiunea culminând la 10 ani de la eveniment, se organi-

zează aniversare solemnă a Unirii Transilvaniei cu Țara Veche în toate despărțămintele mai de seamă ale ASTREI, în școli și universități. Acțiunea era menită după cum se exprima chiar inițiatorul ei, să țină „mereu trează conștiința națională” [9], acea „zi minunată de la 1 Decembrie.” [10]

Vasile Goldiș intervine mereu la București în interesul „ASTREI”, obține fonduri pentru ea, călătorește prin județele țării pentru a stimula activitatea din cadrul acestei societăți, plănuiește crearea de burse pentru elevii merituosi dar lipsiți de mijloace materiale, ia inițiativa comemorării unor foști președinți ai Asociațiunii (Vasile Papp, Visarion Roman). Este preocupat de ideea tipăririi de cărți pentru săteni, care să le ofere acestora cunoștințe privind cultivarea modernă a pământului, inclusiv practicarea grădinăritului, cultivarea pomilor fructiferi și a viței de vie, creșterea vitelor de rasă.

Hărțuit mereu de adversarii săi politici, în 1925, descurajat, Vasile Goldiș are intenția să demisioneze. Dar și de data aceasta, atmosfera din jurul lui, la Adunarea generală a „ASTREI” desfășurată la Reghin, e entuziastă și este reales ca președinte. Acceptând din nou președinția, Goldiș declară că va rămâne ferm pe pozițiile dinainte, că va căuta să sprijine țărănimea prin înființarea de biblioteci și cinematografe la sate, să construiască cămine culturale, să combată cu sprijinul unor savanți legați de popor superstițiile și să favorizeze organizarea de cooperative sătești. De asemenea, afirmă că se va arăta preocupat și de ridicarea nivelului cultural al muncitorilor, care sunt neglijați de clasele suspuse și avute.

Într-un interviu acordat, la scurtă vreme după momentul Reghin, ziarului maghiar *Erdélyi Hirlap* [11], Goldiș completează acest program de muncă indicând și alte obiective, cum ar fi: organizarea de despărțăminte noi, în fiecare județ; lupta împotriva analfabetismului; ridicarea nivelului cultural și politic al muncitorilor și țăranilor, pentru ca aceștia să privească critic societate și să-și poată apăra drepturile. El vine cu precizări în privința ideii „cooperativelor”, arătând că „ASTRA” îi va încuraja pe țăranii în direcția muncii în colectiv, a organizării de asociații economice, cooperatiste, pentru ca veniturile lor să crească mereu.

Unul din meritele importante ale lui Goldiș a fost constituirea regionalei „ASTRA basarabeană”, la 23 octombrie 1927, prilej de răspândire a științei și culturii în toate teritoriile locuite de români. [12]

Reales președinte al „ASTREI”, Goldiș continuă să se îngrijească de situația materială a societății, mobi-

lizând intelectualitatea în vederea publicării – sub egida asociației – a unor lucrări de sinteză asupra trecutului istoric al românilor, etnografiei, de medicină, geografie, biologie etc. precum și de ținerea unor expuneri educative la sate și orașe. Sub președinția sa, s-au tipărit o serie de broșuri pentru săteni, povești și povestiri, opere ale lui Nicolae Bălcescu, George Coșbuc, Ion Creangă, Mihai Eminescu, Ștefan Octavian Iosif, Petre Ispirescu, Alexandru Vlahuță etc. această activitatea este cu atât mai demnă de reținut cu cât ea s-a desfășurat în condiții nu lipsite de numeroase dificultăți. Președintele „ASTREI” însuși arăta, în 1925, că în momentul când a preluat conducerea, „Asociațiunea noastră se găsea într-un stadiu de lăncezeală”, datorită războiului, a urmărilor lui și faptului că atmosfera postbelică ce a urmat s-a arătat „tot atât de neprielnică năzuințelor culturale, lumea având alte preocupări, mai mult de ordin material-egoist.” [13]

„ASTRA” se va confrunta în continuare cu lipsa de interes din partea organelor de stat, ceea ce va împiedica ducerea la bun sfârșit a multora dintre inițiative. De asemenea, Goldiș și Asociația pe care o conducea, pe baza unui program democratic, se izbeau de miopia partidelor politice și fățărnicia guvernelor care defăimau activitatea acestora.

Fără îndoială, mai ales datorită adversităților și dificultăților întâmpinate (inclusiv cele materiale), președințele „ASTREI” îl va solicita în anul 1930 pe regele Carol al II-lea să primească președinția de onoare a acestei asociații, ceea ce se va și întâmpla. Trebuie subliniat însă faptul că o asemenea acțiune nu a fost întreprinsă de Goldiș în interes personal, ci pentru apărarea intereselor „ASTREI” (care într-adevăr a și fost prevăzută apoi cu fonduri din bugetul țării). În felule acesta, Goldiș căuta să se folosească de orice posibilitate, în conjunctura dată, pentru a putea duce mai departe tradiția societății culturale pe care o conducea.

În strădaniile sale, nu l-a putut reține nici sănătatea mereu mai șubredă, în special începând din 1930, când chiar ținut la pat, se interesează asupra activității desfășurate, asupra organizării adunărilor generale.

În zilele de 24, 25, și 26 aprilie 1930, are loc la Sibiu, Congresul cultural al „ASTREI”, care, pentru munca neobosită și competența desfășurată de Goldiș, îl alege din nou ca președinte. Conștient de faptul că, după Unirea Transilvaniei cu România, societatea „ASTRA” intrase într-o anume criză, deoarece cea mai mare parte din obiectivele fundamentale pentru care militase s-au rezolvat, congresul respectiv, la care au fost invitați și reprezentanți ai guvernului, ministerului

Instrucțiunii, bisericilor ortodoxă și greco-catolică, societăților culturale, membri ai Academiei, ziariști români și străini, cadre didactice etc., își propunea să examineze situația „Asociațiunii” în noul stat român, după zece ani de existență și activitate. Așa cum arăta și Goldiș, trebuia să se precizeze funcțiile ei, mijloacele culturale și materiale, modul de colaborare cu alte societăți culturale din țară, și raporturile cu statul [14]. Tot el va indica și direcția principală a activității viitoare: ridicare culturală a maselor, mai ales a țărănimii care în majoritatea ei era ignorantă [15].

Tot Goldiș este și cel care trage la sfârșitul dezbaterilor concluziile, arătând că va fi necesară refacerea Regulamentului Asociației, stabilirea unui program de lucru unitar cu celelalte societăți culturale din România, eliminarea cu desăvârșire din cadrul „ASTREI” a oricăror disensiuni politice ori confesionale. Din concluziile pe care le-a exprimat Goldiș, se vede strădania lui de a face față unor sarcini și constrângeri pe care condițiile statului național unitar le impune, fără însă a renunța la tradițiile democratice ale Asociației [16].

Pe de altă parte, se preconizează ca „ASTRA” să nu discute în ședințele ei problemele politice ce privesc statul român, fie ele de ordin extern sau intern. În articolul patru din noul Statut se va stipula: „în adunările Asociațiunii nu se pot discuta chestiuni religioase sau politice” [17]. Goldiș insistă asupra necesității emancipării sociale și naționale a poporului român, pentru a se putea afirma în viața social-politică internațională, a combate șovinismul și naționalismul, arătând că nu pe aceste căle, nu prin jignirea naționalităților conlocuitoare și a confesiunilor se va putea realiza această afirmare. „La temelie, Asociațiunii culturale ASTRA – afirmă el răspicat – rămâne ca în trecut astfel și în viitor ideea națională în concepția ei civilizatorică, ferită de orice șovinism.” [18]

Totodată Goldiș arată că nediscutare, în cadrul despărțimintelor, a problemelor politicii curente, adică a activității partidelor, nu va însemna că nu se vor dezbate problemele sociale și politice ale țării, a căror rezolvare e menită să contribuie la mersul înainte al societății. În sfârșit, președintele „ASTREI” face un apel la toate ministerele, la oamenii de artă, cultură, știință, să contribuie la ridicare pe trepte mai înalte a poporului, îmbrățișându-i idealurile sociale, sprijinindu-l în efortul lui spre mai bine, prin combaterea moravurilor rele, în educația socială, națională, igienă, susținerea asociațiilor culturale, finanțarea teatrelor, bibliotecilor, căminelor culturale.

După congres, deși tot bolnav, Goldiș continuă să fie permanent preocupat de misiunea sa ca președinte al „ASTREI”. Cu toate că nu mai poate participa la adunările generale ale societății, rămâne în mijlocul problemelor, cere informații, dă sfaturi, propune soluțiile cele mai potrivite pentru rezolvarea unor probleme. Este în permanent contact cu despărțimintele, cărora printr-o vastă corespondență, le cere să-l pună la curent în mod amănunțit cu mersul adunărilor generale, discuțiile purtate, lipsurile semnalate și să-i trimită copii după procesele verbale încheiate. Este preocupat de punerea la punct a arhivelor despărțimintelor și centralei, se interesează de problemele financiare, organizatorice, critică lipsurile semnalate.

În sfârșit, în ultimii ani, așa după cum declară într-un interviu acordat în noiembrie 1930 ziarului *Universul* [19], Goldiș vede asociația pe care o conduce înfrățind o universitate populară care să cuprindă întregul tineret, desfășurând o activitate susținută prin secțiile științifice și literare, luând în dezbateri problemele cele mai importante ale țării în domeniul culturalizării satelor.

Fără îndoială, activitatea lui Vasile Goldiș în cadrul „ASTREI” nu a fost lipsită de scăpări. Aș sublinia mai cu seamă unele principii idealiste puse la temelie Asociației, imposibil de respectat într-o societate în care dorința de îmbogățire, de viață îmbelșugată trecea pe primul plan, după împlinirea idealului național. Goldiș pleda pentru ca „ASTRA” să fie „altarul sfânt al solidarității naționale” [20], dorind o realizabilă înfrățire a tuturor românilor, pe căi mai întâi culturale, dincolo de barierele de clasă. De asemenea, el milita pentru ideea ridicării culturale, în special a țărănimii, ferită de exploatarea moșierilor, văzând în aceasta unicul rezervor al energiilor noastre naționale. „Idealul nostru rămâne țăranul”, afirma Goldiș undeva, într-o vreme când intelectualitatea și muncitorimea se manifesta tot mai energic pe linia construirii unei societăți democratice, bazate pe dreptate și echitate socială. Putem spune că limite s-au manifestat la Goldiș și în ceea ce privește ideea evoluției societății exclusiv sau aproape exclusiv pe cale culturală – concepție cu vechi tradiții iluministe în Transilvania. Chiar și atunci când, concepând progresul pe mai multe coordonate: muncă constructivă, sănătate fizică, morală și cultură religioasă, rămâne, totuși, tributar erorii de a nu da importanța cuvenită divizării societății românești în clase antagoniste, în săraci și o pătură de înstăriți. Goldiș supralicitează rolul istoric al bisericii în viața poporului nostru, militând pentru ideea ca „ASTRA” să se străduiască în a readuce la sa

„atmosfera senină a religiozității adevărate, să propage în sufletul național revenirea la izvorul de bază al ființei noastre românești, care este confundarea vieții noastre naționale cu cea bisericească” [21], „să adăpostască din nou școala în umbra bisericii.” [22]

Ideea, justă în sine, a necesității cultivării spiritului național dobândește la Goldiș ea însăși un conținut în parte discutabil, în sensul în care este văzută strâns legată și generos susținută pe linie pozitivă doar de către stat, definit ca „forță coercitivă a organismului social spre țelurile urmărite.” [23] Cu alte cuvinte, pragmatismul vieții zilnice învingea idealismul.

Dincolo de asemenea opinii explicabile prin filonul țărănesc dominant în structura mentală a lui Goldiș, rămâne de apreciat justetea multor altora, în primul rând patriotismul său fierbinte și onest, de parte de orice naționalism, căci omul politic ardelean se declara „pentru umanitate și înfrățirea deodată a neamurilor doritoare de fericire pământescă, aspirația și munca pentru apărarea independenței și suveranității naționale, pentru prosperitatea țării întregi, a întregului nostru popor.” Din păcate, în perioada interbelică, *ASTRA*, în ciuda încercărilor făcute, și-a pierdut tot mai mult rolul său social efectiv. Aceasta datorită, în primul rând, orientării sale lipsite de fermitate și tributară unui anume idealism la care și-a adus contribuția chiar Goldiș.

Situația „ASTREI” era cu atât mai dificilă cu cât, datorită în mare parte lui Goldiș, ea a refuzat să se transforme într-un instrument de diversivitate în mâinile oficialităților vremii, ceea ce i-a adus numeroase și mari dificultăți, piedici în activitate, reducându-i-se și în acest fel eficacitatea. În asemenea condiții, chiar și ideile juste, generoase ale lui Goldiș au putut prea puțin să fie transpuse în practică, idealurile sale de om politic nu s-au putut realiza nici măcar pe acest făgaș [24].

În ultimii ani de președinție a „ASTREI”, atacurile împotriva lui Goldiș date de către adversarii săi politici sunt tot mai insistente. Astfel, încă din 1928, în ziarul *Aradi Hirlap* [25] se arăta că miniștrii ardeleni din guvernul de atunci, ca de altfel întreaga echipă guvernamentală, făceau presiuni asupra lui Goldiș pentru a-l determina să renunțe la funcția de președinte al Asociațiunii și pregăteau atacuri la adresa lui cu ocazia adunării generale ce urma să se țină la 8 decembrie 1928 la Sibiu.

Cunoscând aceste manevre, Goldiș declara că ele au fost provocate de faptul că, în ceea ce îl privește, a refuzat mereu să facă jocul guvernului și a celor ce oprimă poporul, demascând mereu în discursurile

sale nedreptățile și racilele sociale. Posedând încă energia necesară, el afirmă răspicat că refuză ideea demisiei, arătând: „Este posibil că sunt destui membri ai *ASTREI* care ar vedea cu plăcere pe altcineva în scaunul prezidențial, care ar pune Asociațiunea în serviciu politicii lor, dar aceasta încă nu înseamnă că eu trebuie să mă aplec în fața punctului lor de vedere și să trădez Asociația pentru a face jocul politicii lor [26].” În acel moment, Goldiș se arăta gata să formeze un front împotriva politicii de guvernământ. Ulterior, însă, el însuși tot mai obosit, acceptă din ce în ce mai insistent ideea demisiei. Încă din 1930, ziarele vorbeau despre așa ceva fără îndoială că nu fără temei.

Peste un an, Goldiș fiind bolnav, lipsește de la Adunare generală a „ASTREI” ținută la Sfântu Gheorghe și cere comitetului să i se aprobe demisia. Dezbătând această cerere Adunarea – în cadrul căreia Ioan Lupaș a elogiat fierbinte activitatea președintelui – respinge solicitarea și hotărăște ca „atâta vreme cât Goldiș va fi în viață, să nu se aleagă alt președinte [27].” La propunerea aceluiași Ioan Lupaș, i se trimite o telegramă la Arad în semn de salut și adâncă prețuire [28].

Toate acestea au însemnat încă o expresie a recunoșterii muncii neobosite și competente, a patriotismului celui care după aprecierea ziarului *Adevărul* [29] – ca președinte al „ASTREI” a făcut ca viața acestor societăți să nu fie deloc calmă, în sensul că Vasile Goldiș i-a imprimat o direcție nouă, activă în toate domeniile ce priveau viața poporului român, intrând prin aceasta în conflict cu numeroase cercuri politice ale vremii.

În cele din urmă, Adunarea generală a Astrei, ținută în octombrie 1932, la Deva, luând în discuție o nouă cerere de demisie a lui Goldiș și starea tot mai precară a sănătății sale, cade de acord asupra eliberării lui din funcția de președinte al Societății. Succesorul său, Iuliu Moldovan, evocă, în cuvântul său, la mod elogios, personalitatea și activitatea celui care se retrăgea și propune alegerea lui ca membru de onoare al asociației, ceea ce Adunarea generală aprobă prin aclamații în unanimitate [29]. Datorită bolii, nefiind de față, i se transmit salutări de grabnică însănătoșire [30].

De fapt, și de data aceasta, dorința lui Vasile Goldiș de a demisiona avusese la bază motive de ordin politic. Acest lucru îl sesizează și ziarul *Aradi Közlöny* [31], care arată că guvernul, nemulțumit de atitudinea de stânga a președintelui „ASTREI”, întreprinde manevre de culise pentru a-l scoate din această funcție.

Concluzii

Activitatea lui Goldiș în calitatea sa de conducător al „ASTREI”, categoric el rămâne o prezență foarte activă. Sub îndrumarea lui, asociația a obținut o serie de importante realizări în domeniul ridicării culturale a poporului. Trebuie arătat însă și faptul că după 1918, nici sub președinția lui Goldiș, nici sub a urmașilor săi, „ASTRA” nu și-a mai putut păstra rolul deosebit pe care l-a jucat înainte de 1918.

Pragmatismul noilor vremuri și politicianismul au învins idealismul. În plus, lupta dintre generații se manifestă în toate domeniile vieții. Bătrânii idealiști trebuia să lase locul tinerilor pragmatici, ce priveau mai mult spre viitor, dar un viitor în primul rând al lor și mai puțin al națiunii.

Bibliografie

- Păcurariu, M., *Cuvânt de suflet*, în vol. Eugen Gagea – *Vasile Goldiș (1862-1863). Monografie istorică*, „Vasile Goldiș” University Press Arad, 2008
- Adevărul*, 29 iulie 1923, nr. 66, p. 2
- Patria*, 8 august 1923, nr. 79, p. 1
- Adevărul*, 15 august 1923, nr. 73, p.1
- Dragomir, S., *Vasile Goldiș. Luptătorul și realizatorul politic*, 1936, p. 219
- Șora, Gh., *Avram Iancu în viziunea lui Vasile Goldiș în Orizont*, 21 iunie 1973, nr. 39, p. 3
- Ibidem*, p. 5
- Ibidem*, p. 7
- Idem, *Ideii social-politice în gândirea lui Vasile Goldiș*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 24.
- Ibidem*, p. 27.
- Erdélyi Hírlap*, 5 septembrie 1925, nr. 98, p. 2
- Goldiș, V., *Noua îndrumare a ASTREI în Transilvania*, nr. 2, 1926, p. 51
- Ibidem*, p. 56
- Șora, Gh., *Vasile Goldiș. Discursuri rostite în preajma Unirii și la Asociațiunea Culturală „ASTRA”*, Editura Helicon, Timișoara, 1994, p. 69-72
- Ibidem*, p. 88-92
- Ibidem*, p. 102-105
- Ibidem*, p. 112-114
- Ibidem*, p. 122-126
- Universul*, 1 aprilie 1926, nr. 32, p. 1
- Idem, 2 aprilie 1926, nr. 33, p. 5
- Arhivele Naționale – Direcția Județeană Sibiu, Fond: ASTRA. *Activitatea culturală (1918-1935)*, act. nr. 9, 72, 147
- Ibidem*, act nr. 200, 234, 267
- Șora, Gh., *Biografia unui mare luptător: Vasile Goldiș*, Editura S.C. Mediagraf S.A., Arad, 1994, p. 70-72
- Ibidem*, p. 80-85
- Aradi Hírlap*, 30 noiembrie, nr. 2283, p. 7
- Ibidem*, 15 decembrie 1930, nr. 2297, p. 3
- Arhivele Naționale – Direcția Județeană Arad, *Fond personal Vasile Goldiș*, dos. 4, f. 19-31

- Lupaș, I., *Vasile Goldiș 1862-1934*, în „Studii, conferințe și comunicări istorice”, Sibiu, 1941, vol. III, p. 283-290
- Adevărul*, 1 februarie 1934, nr. 1, p. 6
- Moldovan, I., *Vasile Goldiș*, în *Transilvania*, ianuarie 1934, nr. 3, p. 4
- Ibidem*, martie 1934, nr. 13, p. 3
- Aradi Közlöny*, 13 martie 1931, nr. 55, p. 2

Rezime

Vasile Goldiș, predsednik „Transilvanijskog društva za književnost i kulturu naroda Transilvanije” (ASTRA)

Ponovo izabrani predsednik ASTRE, Vasile Goldiș nastavio je brigu za imovinsko stanje društva, mobilizujući intelektualnu elitu u svrhu izdavanja – pod okriljem zadruga – nekih značajnih radova iz prošlosti Rumuna, iz etnografije, medicine, geografije, biologije i sl., kao i isporuku istih predavačima u selima i gradovima. Pod njegovim mandatom, za seljane su objavljene brošure, pripovetke i priče, kao i dela Nikolaja Bačesku, Đorđa Košbuka, Jona Kreange, Mihaja Emineskua, Štefana Oktavijana Josifa, Petrea Ispireskua, Aleksandrua Vlahuce itd.

Ključne reči: istorijska ličnost, unija, kultura, narod, Transilvanija

Summary

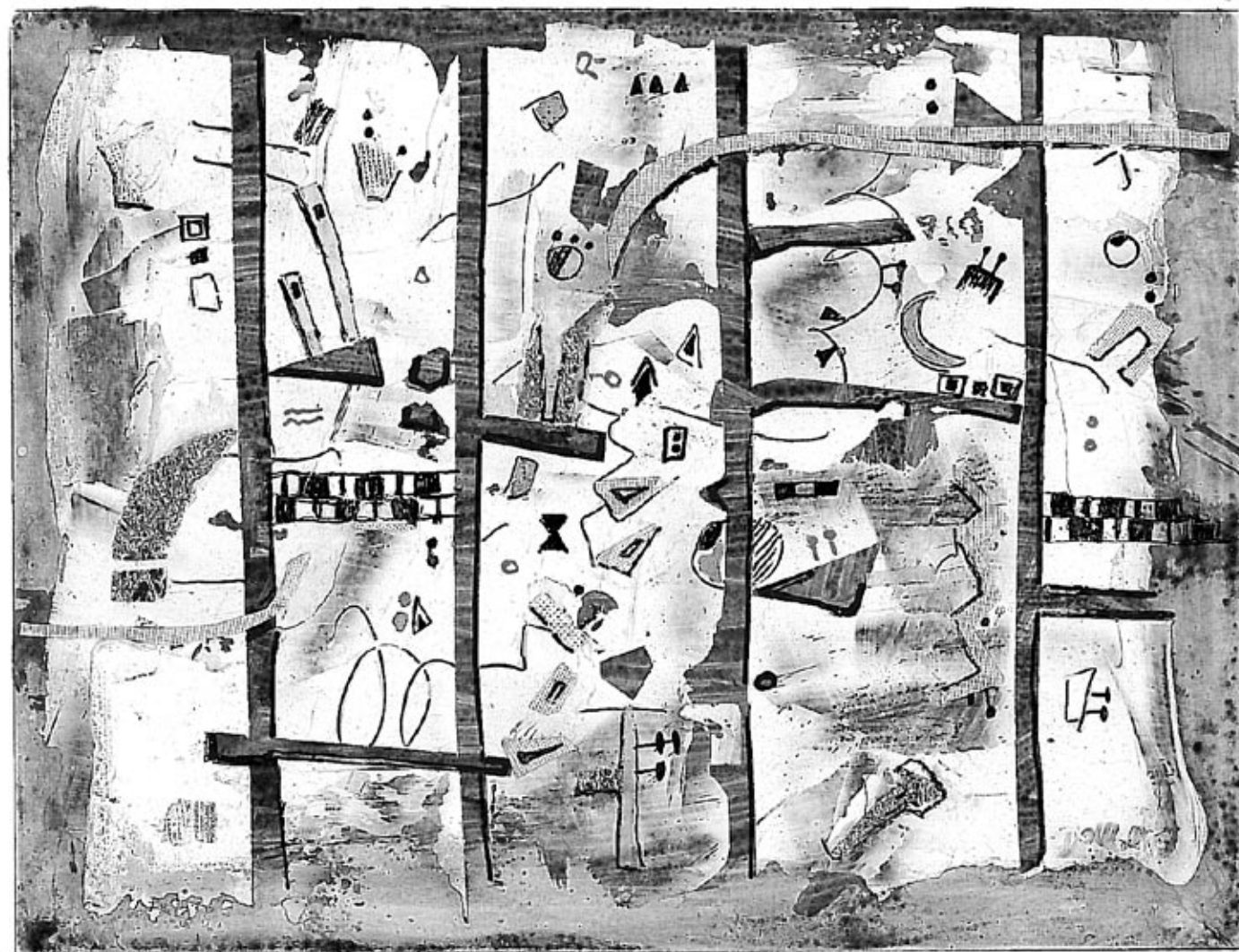
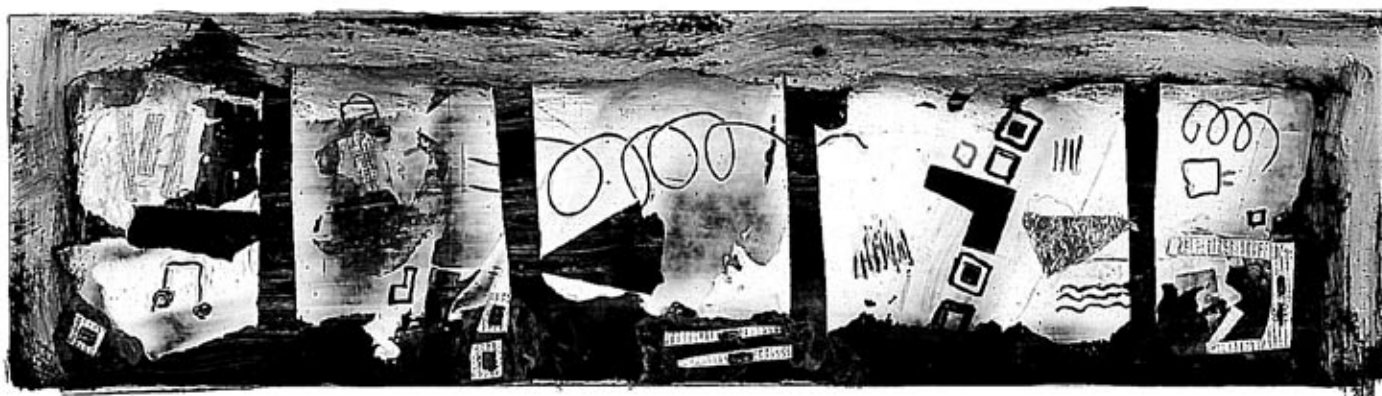
Vasile Goldiș, president of the „Transylvanian association for the Literature and Culture of the People of Transylvania” (ASTRA)

Re-elected as president of the ASTRA, Goldiș continued his concern for the material situation of the society, mobilizing the intellectual elite with the purpose of publishing – under the aegis of the association – some works of synthesis on the historical past of the Romanians, ethnography, medicine, geography, biology etc. as well as delivering some educative lectures in villages and cities. Under his presidency, a series of brochures, tales and stories, works by Nicolae Bălcescu, George Coșbuc, Ion Creangă, Mihai Eminescu, Ștefan Octavian Iosif, Petre Ispirescu, Alexandru Vlahuță etc. were published for villagers.

Key words: historical personality, union, culture, people, Transylvania

POEZIE

Pavel Gătăianțu

PARTIDUL SOCIAL DEMOCRAT

Cu toate că după dispariția lui Tito
Am fost timp de un deceniu
Membru pasiv al partidului comunist
Nu mai cred în partide de stânga
Și mai puțin în partide de extremă dreapta.
Când aud de socialdemocrați
Mi se ridică părul în cap
Caragiale e un puștiu în pantaloni scurți
Față de Fute Vântu și Măzăreanu.

Havel zicea că trebuie să treacă trei generații
Până să ajungem la făgaș.

IA CATRINĂ ȘI LE-O ARATĂ

Biroul național al Moldovei
A comunicat știrea
Că în ultimile șase luni
Au crescut depunerile financiare
Din străinătate cu trei la sută
În comparație cu aceeași perioadă
A anului trecut.
Și-mi spune în treacăt o dansatoare
Că democrația s-a născut între picioare.
Hai Catrină...

RAME PENTRU FOTOGRAFII DE FAMILIE ȘI GOBLENURI

I
În România generații întregi sunt mute
Nu răspund la întrebări
Privesc cerul vag
Nu comunică cu nimeni
Nu colaborază cu nimeni
Simt adierea vântului
Și nu simt nimic.

II
Nu mai suport reviste cu secu
Nu mai vreau cărți cu secu
Nu mai vreau filme cu secu
Nu mai vreau teatru cu secu.
Încetați să-i ridicați pe toți acești farisei
În ceruri și slăvi
Nu-i credeți pentru că ei
Câștigă bani din trecutul vostru
Adăpostit în juguri de animale
Nu mai amintiți de epoca de aur
Că mă sufoc de atât patriotism,

III
Și în final îi implor pe douămiiști
Să arunce atent
Câte o geană pe manuscrisele lor.

NU S-A SCHIMBAT NIMIC DOAR EL LIPSEȘTE DIN PEISAJ

De ce siguranța l-a fotografiat incognito pe Vasile Popa
Pășind prin Bucureștii de odinioară
Într-un costum de epocă a la Humphrey Bogart
cu fața de ascet sau profet din Marile loje
sau actor din filme hollywoodiene,
amant sau simplu observator.

Nici astăzi nu s-a schimbat nimic
Doar el lipsește din peisaj.

INELE DE CEAPĂ PE CAȘCAVAL

O dansatoare execută niște dansuri ilegal
Cu toate că eu sunt un om real
Cu atitudinile câteodată mergând inegal
În acest timp ireal
De început de secol banal.
Am vrut să evaderez din mine însumi
Și să mă fac bucătar
În acest sud-est areal.

NU SABOTAȚI SÂMBĂȚA

Ea se prefăcea cu părul roșu
Profesoară de canto
De fapt lucra la Europa liberă
Și totul era sub control.

A sosit între voi baby
Ne anunță cei de la Interpol.

MISS ROMÂNIA 1926

Căutați-o în presa îngălbenită a vremii
Și o veți vedea impecabilă ca păpușa Barbie
Avea doar ghinionul soartei
Pentru că diavolului niciodată
Nu-i scapă prada din gheare
Nici fiara nu cîntă cântecul morții degeaba.
Se îndrăgostise într-un moment nempotrivit
De o persoană greșită
Și-au dispărut repede amândoi,
Zicea tatăl ei în niște împrejurări ciudate
La ședința de partid.

PIAȚA LIBERTĂȚII

Coborându-mă din autocar
În centrul orașului o femeie
Întrebă unde este Piața Libertății.
În acea clipă doi tipi au leșinat
Al treilea a început să țipe
Iar eu m-am cutremurat
De victimele căzute din orașele lumii
Eliberate doar de ploile eterne.

PRETTY WOMAN

Julia stătea descrăcită pe pian
De fapt spectatorii așteptau acțiunea
În continuare și se gîndeau că Richie
Ar trebui s-o așeze ușor pe clapele pianului
Că asta e visul bănățeanului
Și să cînte ceva de Schuman sau Rahmanjinov
Indiferent ce
Cu fundul Juliei sau poate o altă compoziție nouă
Perverșii batrîni din sală comentau
Că lipsea futaiul domnule
Pentru ce plateau ei biletul.

Unii și astăzi mai așteaptă îngândurați
Corecturi în scenariu și o nouă versiune
A filmului.

O SUTĂ DE TROMPETE

Câteodată îmi pare acest instrument
O trompă de elefant, un falus elastic
Sau un sex de femeie tânără, o mlădiță.
Cânți la trompetă sau faci dragoste
În peisaje largi de stepă cu batalioane
Ce se strecoară printre sâni și pădurile
Din Carpați pe alocurea în ritmuri
Cadențate de kazaciok – sitan jeb
Zic sârbii, sau o isterie de trompete
De la goran bregovici până la toți țiganii
De la periferie care suflă în sex sau trompete
Niște sisifi ce nu reușesc nici în ruptul
Capului să sâstisfacă cerințele tuburilor
Din metal sau carne cu orizonturi mici
Și caraghioase ce pot fi văzute
Din aceste instrumente ce zac
Pe mesele săracilor din lume.

Jovan Zivlak

ORĂȘELUL

de mă voi izbăvi voi fi izbăvit, de mă voi pierde voi fi
pierde,

de se va putea vorbi
despre asta voi prezenta un raport,
dar la masă
la ghișeu
în fața întrebării severe a supraveghetorului
paznicului de la poarta băncii
slujbașului societății de binefacere
plasatorului în pâlpaștoarea sală de cinema
cum să faci să izbăvești ce se desparte
de avuția sufletului, cum să pierzi ce-i deja
pierdut, cum să efectuezi predarea încât
agerul contabil să nu observe nepotrivire
în cumpănirea senină.
oare a ta să fie mâna.
suflet neiscusit asupra căruia se revarsă năuceala

a urbei în care scroafa
își scoate prășila în parcuri
părăsește locul acțiunii
să vezi de pe margine
cum se distribuie
ce-a fost pierdut.

generală

ALBITURI

deschideți bordele
casele întunecoase-n care a-nnegrit mahonul
îu care sufletul s-a ghemuit pe podea.
înalțe-se mirosurile vieții
să gălgâie temerea-n nări
trupul junelui fie cuprins de tremur
coboare-ntre imagini ce odinioară
le aduna la pieptul fierbinte.
deschideți gura
gura adâncă din care
se-nalță imaginea tatălui
să asculte feminitatea sub clar de lună.
deschideți bordele
sfărâmați ușa
necumpătarea să răspândească veselie prin oraș
albiturile să înnegrească
și lumina să pălească
în întuneric mâna să se miște
până ce plesnetul fulgerului n-o va trezi.

CINE

lumea e alcătuită din nisipul de semne
din marea ce inundă piețele
din munți în care sunt sparte plăci.
eu sunt corpul în jurul căruia joacă rătăcirea
eu sunt sceptrul care dispare în foc
eu sunt cuvântul care se uită
eu sunt un altul care nu-și cunoaște limba
pe care iuhirea-l regurgitează.
spun iubito și nimeni nu ia seama
știința care o aruncam peste umăr
puterea căreia m-am opus
cuvântul ce-1 hăcuim și- ascundeam oriunde.
el este gata să-și înghită
propriul ecou
să liniștească inima
să umilească apropierea
să dărâme orașe.
spun slovă și ea se leapădă de mine
cine ești tu care zaci în umbra mea
un altul care m-a scuipat afară
cel care se zgâiește la opacitatea mea și
dezmembrează trupul meu
cel care și-a pierdut sufletul
și întreabă cine sunt eu dacă nu sunt tu
cine ești tu dacă nu sunt eu.

MĂ RĂSUCESC ÎN DUMNEZEU

șed în dumnezeu între aparatele
domnului. la masa domnului înconjurat de
mașinile lui. de vocile și foșnetele
îngerilor nedeslușiți, în pânțele
divin cu un scop divin. tot ce este
de nespus este de nespus și nu persistă
în amăgitoarea oglină. mica bucată
de suflet divin din mine se foiește
neliniștită pe cuprinderile domnului
între chipurile domnului
în fața iubirii domnului
în fața păcatelor domnului.
mă gândesc la pârjolul divin
la anarhia divină
la mânia divină. frații domnului
ostatecii domnului în moarte îi văd
în dreptatea domnului îi ajunge pierzania
ferocitatea domnului
și crima divină e pe chipurile lor
pârjolate. îmi rotesc ochii în cuvântarea divină
în lăncezeala divină
în teama divină
să nu rămân singur în domnul
în măreția lui
în nemărginirea lui.
răstignirea divină rostește vorbe divine
izbăvește capul
izbăvește curăția divină
întărește rătăcirea divină
încoronează tristețea divină.
mă răsucesc în domnul
să văd de unde zboară capetele domnului
de unde năboiește nimicul
și nu le pot da de capăt.

Iurie Bojuncă

* * *

Aseară am dormit cu mașina de scris
ambii pe aceeași pernă
așa cum ne-au urat
toate rudele la nunta noastră
și mașina era obosită
după o zi grea de muncă
dar eu îi sărutam alfabetul
plin de vopsea neagră a vremii
fiindcă îndrăgostiții nu văd nimic
ei citesc cu buzele
ca orbii cu degetele.
Bunăoară litera „a”
era atât de frumoasă
perfectă la chip și la suflet
precum a fost colega mea de clasă
rândul de la fereastră
rămasă acolo
într-un peisaj școlăresc
de amintiri nevinovate.
Litera „d” era zveltă
și când își lăsa gura dulce
pe foaia cea imaculată
semăna leit cu o fată
din clasa a X-a „B”
după care băieții toți
își pierdeau capul.
Litera „i” avea o beretă micuță
cu ochii mari și uimiți
îmbălsămată de parfumuri

încerca să ne scoată din minți
cu zâmbetul plin de enigme
și noi cu maxilarul căzut
bolnavi de tot ce vedeam
prima oară în viață
apoi alte litere minunate
mi s-au plimbat prin imaginație
căci eram la facultatea de l-i-t-e-r-e
și nu la cea de cuvinte.
Spre dimineață
au venit pe furiș
ca niște flori
ca niște fragi
literele mele
cele mai dragi
readucându-mi în suflet
poeme nemuritoare:
„E ca în minte să te am...”
„Lângă lacul cel albastru...”
„Ea din trestii să răsară...”
„Numai eu știu să le-ascult...”
„Ale tale doruri toate...”
...dar fiindcă iubito aseară
nu erai lângă mine
te-am schimbat cu mașina de scris
și ea a fost atât de sexy
am râs împreună
apoi am plâns
cu două texte.

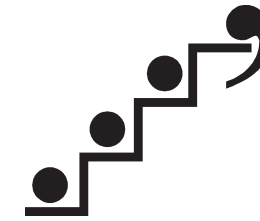
* * *

Orele se joacă cu timpul
ceasul își bate joc de secunde
când încearcă să măsoare curgerea
anii-lumină trec și prin urechea acului
așa cum a trecut cămila mai târziu
chiar dacă Stăpânul a spus contrariul
noțiunea de timp vibrează
având mai multe ipostaze concomitent
valurile mării sunt timpul nostru lichid
crestele munților sunt și ele un fel de timp
solid și rece ca gheața
frunza cea singură este o filă a timpului
ploaia este și ea o expresie a timpului
ce are niște clipe rotunde din bulgări fluizi
vântul care adie e o manifestare aeriană a timpului
furtuna ce rupe totul în cale
este timpul cel nebun care nu poate fi oprit de
nimeni
ninsoarea e timpul cel veșnic
ninsoarea este o formulă superioară
a tuturor formelor de timp
concentrată în albul imaculat
în arhitectura sofisticată a fulgului
ori în arta irepetabilă a gerului
atunci când sculptează flori minunate
pe toate geamurile noastre
omul de carne și oase
este și el un timp biologic
dar care se vrea și un timp spiritual
și dacă toată materia din jur e timp
mă întreb ce este timpul propriu-zis
ce sunt secunde-orele-zilele-anii
ori poate acestea-s niște parodii în ascensiune
pentru noțiunea de timp veritabil
sunt doar niște semne convenționale
(inventate de noi și pentru noi)
ale timpului pe care nu știm să-l dirijăm
fiindcă cel care deține puterea asupra timpului
este stăpânul universului
și desigur dresorul
dacă cunoșteam mai întâi tainele timpului
și apoi intram în labirintul atomului
am fi ajuns azi mult mai departe
dar așa stăm îngenuncheați
la picioarele timpului
care râde de noi sarcastic
și cine știe să ironizeze pe seama lui
cunoaște fericirea cea mare

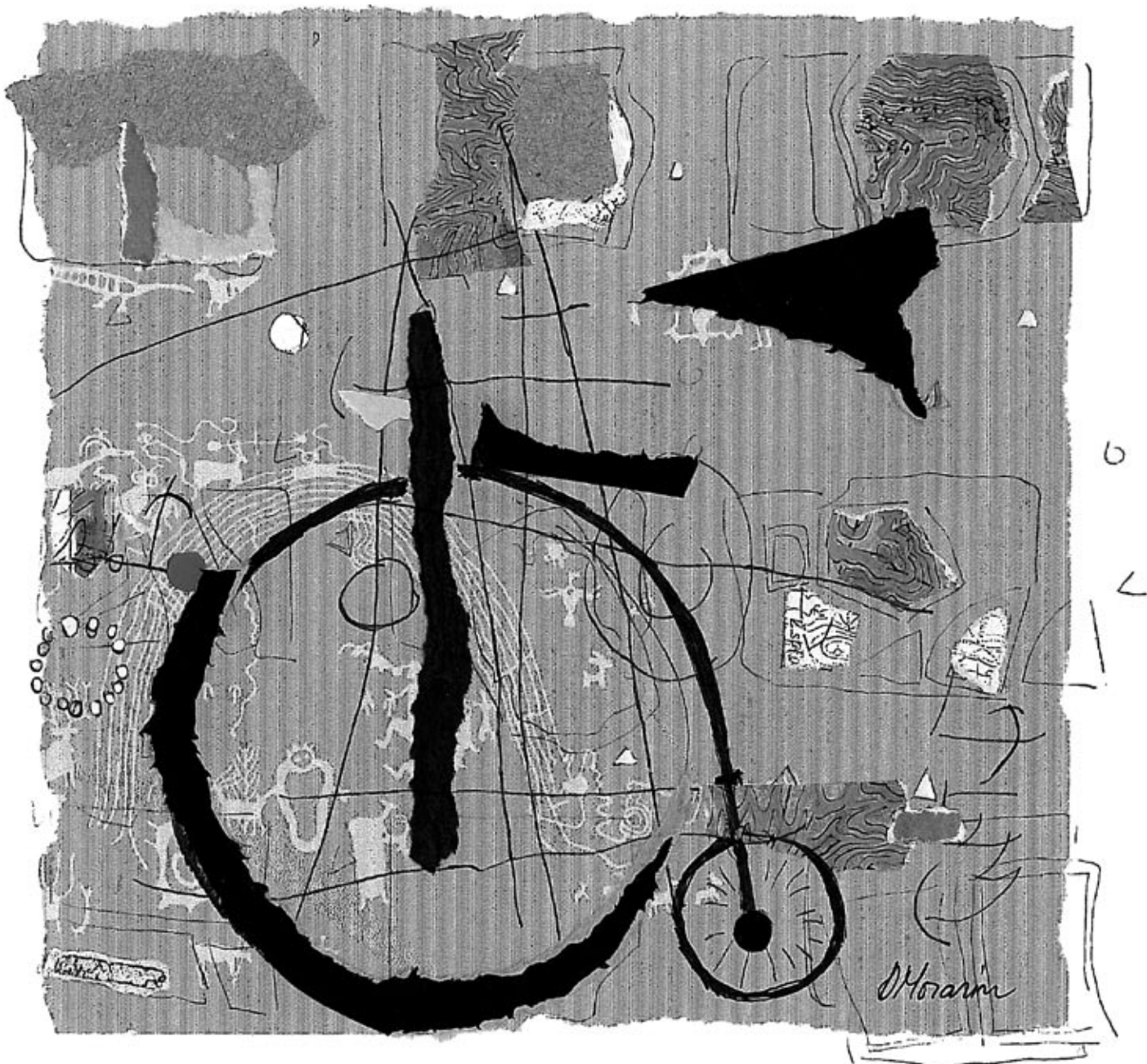
cine se pune cu el
până la urmă moare
dar nu și în memoria timpului.

* * *

Îmi arătai Veneția
mă-ntrebai dacă-mi place
eu admiram uimit
monumentele de artă
dar te iubeam pe tine
îmi arătai marea
care era atât de frumoasă
așteptai să zic ceva
dar eu tăceam fascinat
și te iubeam pe tine
îmi arătai pământul
plin de măslini
dar eu nu aveam cuvinte
căcă te iubeam pe tine
îmi arătai florile
ce curg prin ferestre
culorile lor îmi jucau în priviri
dar eu nu le vedeam
căci te iubeam pe tine
tu ești Veneția mea
ești marea mea frumoasă
pământul meu cu măslini
florile mele multicolore
și dorul
dar eu n-aș vrea
să-ți fiu niciodată
doar vizitatorul.

PROZĂ

Denis Dinulescu

PE URMELE BUNICĂ-MII ÎN BARBADOS

La orfelinat, bunică-mea dormea în patul de sub mine și într-o dimineață mi-a zis: Vasile, ești băiat mare, plec în Barbados. Și până să mă dumiresc, a dispărut.

Io am făcut criză de singurătate sau cam așa ceva, pentru că profa noastră de geometrie feminină mi-a zis în clasă: Vasile, ești dus cu capul, du-te la spital.

Că m-am dus la spital n-ar fi nimic, dar eram hotărât să plec în căutarea bunicii. Aveam un atlas ceva, o pernă, izmene roșii, adică toată averea mea din orfelinat, m-am suit în salvare și m-am trezit la secția psihiatrie salon 8.

Dimineața venea bucătăreasa și ne aducea ceai, macaroane și așa mai departe, că adică să nu murim de foame, dar eu am simțit că între mine și ea se infiripă cea mai mare poveste de dragoste din istorie.

Așa că i-am zis: Draga mea, nu știam cum o chiami, te iubesc. Stăteam cu gamela în mână și o priveam în ochii albaștri, sâni decoltați, cracii lungi și mi-a răspuns: Și io!!

A doua declarație a fost le fel de scurtă, tandră și așa mai departe. I-am zis: Vreau să fug din spital direct în Barbados, după bunică-mea. Ajută-mă!!!

Pentru că de-acum dragostea dintre noi nu mai putea fi stăvilită, m-a luat de gulerul de la pijama și mi-a zis: Bine.

În noaptea aia ne-am iubit în bucătărie. În cuptor, că era mai cald. Avea niște tăvi mari de cozonac în care încăpeam amândoi foarte bine. Lasă că mirosea a scorțișoară și a zahăr tos, de ne întrebam dacă alte perechi celebre, Romeo și Julieta, Decebal și Cleopatra sau Farul din Vidin și Istanbulul puțeau la fel de frumos ca noi după ce făcuserăm dragoste.

Atunci mi-a zis: Nu putem evada din spital. Trebuie să găsim o soluție. Da' și io deștept, zic: Știu. Dar putem organiza o revoluție și la adăpostul ei s-o ștergem. Zice: Io iau simulatoarele din bucătărie, tu aduni secțiile ortopedie și chirurgie craniană și ieșiți în curte. Învălmășeala contează, înțelegeți, și așa mai departe!!

Odată s-a ridicat de lângă mine și a fugit în sala de mese. Aveam s-o aud mai târziu bătând în recipiente goale de 50 de litri, alea de ciorbă. Era în curtea spitalului și mânuia polonicele mai ceva ca Mihai Viteazul săbiile nu se știe unde. La așa zgomot, internații au crezut că a început revoluția, așa că io am profitat și am scos la luptă toată ortopedia. Așa fără mâini, fără picioare pacienții au înțeles importanța luptei de clasă și care cu cărje, care cu perfuzii, care cu cioturi legate de umăr au ieșit să răstoarne dușmanul comun. Reconfortant sentimentul că românul se ridică deodată la luptă și mânat de conștiința revoluționară pe care o are de secole, restoarnă regimuri, dictaturi, și așa mai departe.

Io mi-am dat seama brusc că numai cu ortopedia revoluția nu izbândește, așa că am scos la luptă și chirurgia craniană. Să fii văzut atunci cum o întreagă secție cu capetele cusute, cu mandibule lipite, cu ochii atârând prin perfuzii au ieșit la luptă să răstoarne dictatura.

Era o hărmălaie în curtea spitalului și un patos cum numai poporul român e în stare să aibă în momentele de elan revoluționar. Așa că io și bucătăreasa am șters-o.

Ce noroc!! Trenul de Barbados pleca peste 5 minute. Ne-am aruncat bagajele la bagaje și iată-ne în compartiment.

Deodată, când acceleratul trecea de Chitila, bucătăreasa zice: Vasile, să știi că democrația este în altă parte. Scălâmbăielile lui Dan Negru, chiloții lui Botezatu sau cărțile Mihalei Rădulescu nu înseamnă democrație. Fotbalul, muzica ușoară, politica și media din România sunt povești de adormit copiii. Democrația e atunci când ai liniștea sufletească să crești un copil sau să iubești o femeie. Democrația e și atunci când ai mereu bănuți în buzunar ca să-ți plătești facturile sau să-ți faci uichendurile unde vrei cu familia. De exemplu la Paris, ca sa vezi un balet de Lully.

Eram copleșit de emoție și așa mai departe. Îmi zic: De ce vorbește bucătăreasa în halul ăsta cu mine? Și de ce acum? Cât eram în cuptor goi goluți în tava de cozonac de ce n-a zis nimic? Vorbele ei, filozofiile-i dulci amare se loveau de geamul compartimentului și-mi intrau și-n urechea cu care nu auzeam. Mai zice: Hai, du-te și cântă.

Mi-am dat seama că vorbește serios și că nu va mai continua cu democrația, așa că mi-am luat acordeonul și-am pornit-o prin tren ca să strâng bani de bilete, că așa ne înțelesesem. Zice: Bă, Vasile, bani de Barbados nu avem, da' tu cântă, io gâtesc, și câștigăm cât să ajungem. Acolo e altă treabă, ne ajută bunică-ta.

Trenul trecea prin Bolintin. Io urlam din burduf și voce o melodie de la orfelinat: Vasile, dragă Vasileee, ține-ți făcălețu' bineeeee!!!! Când au auzit de făcăleț, românii din Bolintin au pus mâna pe băte și au atacat trenul. Ziceau că e comunismu-n tren și atunci Jos Comunismu', ca să se zică în cărțile de istorie că Bolintinu' e oraș martir și așa mai departe.

Io când am văzut câtă conștiință revoluționară zace în oamenii ăștia, m-am întors degrabă în compartiment, mi-am luat bucătăreasa și-am ieșit pe geam. Alt loc unde să ne ducem nu știam, așa că ne-am întors la spital.

Aici, revoluția binențeles că învinsese și la conducerea spitalului era doctorul ăla care recomanda numai apă în tratamente pe motiv că făcuse medicina la ape. Ne-a dat să bem apă, ne-a întrebat dacă suportăm inundațiile și țevile sparte și ne-a băgat în salonul în care mii de bolnavi cu capul erau conectați la niște găleți din care beau apă cu sare sau cu zahăr în funcție de tratament.

Io, dacă o iubeam pe bucătăreasă nu puteam lăsa lucrurile așa. Am dat drumul la apă fierbinte în tot spitalul și când hărmălaia era în toi, am fugit cu femeia visurilor mele. N-am luat și înecații cu noi, i-am lăsat pe coridoare, prin saloane sau pe la reanimare, da' două canistre ca să bem pe drum tot am luat.

Am ținut-o într-o gonetă până la aeroport, la Otopeni, unde am prins în ultimele minute două bilete de Barbados.

Am urcat într-un Boeing mare, din alea moderne, cu o singură aripă și nici una nici două hărăbaia și-a luat zborul.

Pluteam peste Ghimpați, și, cu un ton pe care de-acum i-l cunoșteam, bucătăreasa zice: Oricât de mult te-aș iubi, Vasile, nu pot să nu-ți atrag atenția la pericolul chinezesc. Uite, au cumpărat Volvo. Au ajuns numărul unu mondial și așa mai departe. Ca s-o salveze, vor cumpăra Europa. Am auzit că vor cumpăra Casa Scânteii și-o vor face ceainărie. Dacă tu crezi că în Barbados sunt negrese apetisante și englezoaice mangă fără chiloți te-nșeli. Sunt numai chinezoaice mici, gheișe le zice, care te pun să bei ceai și te ntreabă ce aveți voi românii cu apele, că mereu e unul specialist în hidro care vă conduce.

Io mi-am dat seama că aici a vrut să ajungă, la chinezoaice, că-i era frică să nu fug cu vreuna prin deserturile din Barbados și așa mai departe.

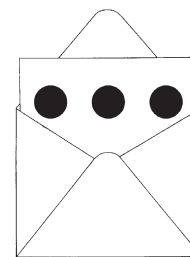
Aveam să fiu dur, cum nu mai fusesem de la revoluția din spital, dar a intrat comandantul avionului și a zis: Cine vrea să zburăm mai repede? Toți pasagerii am ridicat mâna sus. Zice din nou: Atunci, cine se oferă să iasă afară și să taie și aripa cealaltă, ca să câștigăm viteza? Bucătăreasa a ridicat prima mâna și brusc mi-au dat lacrimile. Nu eram pregătit să sufăr în dragoste, așa că în timp ce bucătăreasa se îndrepta spre ușa ieșirii din avion, i-am subtilizat harta cu comoara din Barbados. Că, bunică-mea mi-a zis când m-a părăsit: Vasile, îți las o comoară în Barbados, să ai bani când ți-o fi mai greu. Și pe petecul de piele am văzut desenat un copac. Sub el era o pungă. Pe pungă scria 20 de milioane de euro. Am desfăcut repede harta și m-am uitat la sumă. A dracului bucătăreasă ștersese toate zerourile, așa că în pungă mai erau doi euro. Pocneam de furie.

Toată lumea din avion se uita după bucătăreasă. Leșise din hărăbaie cu un fierăstrău și tăia aripa. Momentul s-a transformat într-o catastrofă: Odată cu aripa, de avion s-a desprins și femeia pe care o iubeam cel mai mult în viață și dusă a fost.

Am plâns până la Lehliu. Avionul plutea acum mult mai repede, așa că în curând aveam să ajungem la Obedeni, județ Giurgiu. Priveam Neajlovul, hărnicia oamenilor și vacilor care pariau pe agricultură jos pe pământurile mănoase și așa mai departe. Îmi ștergeam lacrimile când cineva a bătut de afară în geamul avionului. Era porumbelul poștaş. Îmi adusesse o scrisoare de la bucătăreasă. Zice:

“Dragă, Vasile,

Mai am puțin și ajung pe Marte, dar tot te mai iubesc. În ce privește chinezoaicele din Barbados, să știi că sunt atât de mici că o să regreti că n-ai luat tava de cozonac în care făceam noi dragoste. Să-ți cumperi una nouă când aterizezi. Ai grijă de tine, te sărut, a ta, bucătăreasa”.

Cu lacrimi în ochi, mi-am căutat banii prin buzunare. Să văd dacă îmi ajung de tavă. Nu-mi ajungeau, așa că trebuia să mă-ntorc la spital. M-am ridicat și am tras semnalul de alarmă.

PE URMELE LUI VASILE ÎN BARBADOS

După ce au plecat Vasile și bucătăreasa din spital, chipurile în Barbados după bunica lui Vasile, lucrurile s-au liniștit. Au apărut câteva ziare private la saloanele de orbi și maniaco depresivi, precum și vreo trei televiziuni la ginecologie, chirurgie craniană și boli de piele. Ca-n democrație. Exact ca-n democrație.

De ce sa mint, mi-era greu fără Vasile. Îl iubeam, da' el nu-mi împărtășea sentimentele. Nici măcar nu stia, pentru simplu motiv că n-am avut curajul să-i spun niciodată.

Io lucrăm singură la secția spălătorie și când a venit Vasile de la orfelinat directorul i-a spus: Bă, du-te la spălătorie, dai acolo de spălătoreasa spitalului și-i zici c-am zis io să te spele din cap până în picioare că puți rău. Cum l-am văzut dezbrăcat m-am și îndrăgostit de el. Puteam să i-o spun atunci, mai ales că luasem peria de sârmă să-l curăț și așa mai departe.

N-am avut curajul și mai târziu în salon am văzut că vorbea cu bucătăreasa. l-am văzut chiar făcând dragoste în cuptor în tava de cozonac. Mă uitam pe geamul aragazului și-mi închipuiam că eram eu. Am hotărât atunci să aștept, să-i doresc bucătăresei zile fripte și să plec după Vasile în Barbados.

Într-o seară eram cu directorul în cuptor. Tot în tava de cozonac, pentru că învățasem de la Vasile și bucătăreasa lui că acolo se făcea dragoste cel mai bine. Tocmai ne ungeam cu miere de veveriță când s-a auzit un scrâșnet puternic de frâne. Tot spitalul a ieșit în curte să vadă ce-i. Cei mai mulți ne temeam de revolta românilor la aflarea veștii că din 2010 până în 2020 se va construi doar un kilometru de autostradă în România și aia chiar prin curtea spitalului, dacă nu chiar prin el, adică prin bucătărie, care devenise loc de plăceri pentru tot personalul. Dar nu, nu despre asta era vorba. Când ne-am uitat în sus am văzut un avion uriaș fără aripi oprit deasupra spitalului. Din el a coborât Vasile. Era atât de frumos, atât de viguros și-avea-n priviri numai tava de cozonac, că mi-am luat inima în dinți și i-am zis. Zic: Vasile, te iubesc. Am crezut că-l iau prin surprindere, da' el îmi răspunde. Zice: Și io, da' n-am timp, am venit să iau tava de cozonac și mă în-

torc în Barbados, acolo sunt bunică-mea și o mică avere. Așa că și io te iubesc, spălătoreaso, da' când mă-ntorc. Zic, crezând că-l încurc: Cu ce pleci, mă rog, în Barbados? Zice: Cu salvarea spitalului. Mai zic: Și la ce-ți trebuie tava? Zice: La chinezoaicele din Barbados.

Și nici una nici două a înșfăcat tava, a băgat în rucsac loțiuni de-astea moderne de urs, de trandafiri, de ghiară de cocoș, de creastă de sopârlă, ba chiar niște anticancerigene și perfuzii și s-a urcat la volanul salvării. Da' nici io n-am stat pe gânduri. l-am zis directorului, zic: Bă, îți aduc io salvarea înapoi, așa că du-te dracului, și el a fost de acord, așa că m-am ascuns sub targa pentru urgențe din spatele dubiței.

Acu' treceam prin Bucșani și simțeam nevoia de vorbă. Zic: Băi, Vasile, să știi că piramidele nu s-au construit cum zic ăștia. Nu?, se-ntoarce el mirat către mine. Da' de cine? Zic: Păi, tot de ăia, da' cu ajutorul drogurilor. Nimic baban nu s-a făcut pe pământ fără droguri. Uite monumentele alea ale incașilor. Alea indiene, îți dai seama? Păi, când fumau ăia pipa păcii, indienii americani, crezi că era tutun simplu? Nu, Vasile, erau droguri. De-asta cădeau în extaz, de-asta jertfeau te miri ce aiureli crezând că-i înduplecă pe zeii războiului sau natalității, iar p-ăia-i durea în cur, că nu existau.

Vasile s-a întors brusc către mine și zice: Ești deșteaptă sau mi se pare? l-am zis: Sunt!! Și-atunci s-a uitat cu ochii după tavă și io am înțeles imediat. Vasile a oprit salvarea și ne-am tăvălit amândoi în tava de cozonac. A fost super, pentru că am făcut figuri cu nuci, cacao, rahat turcesc, vanilie și cafea. Și începusem o poziție cu stafide când a bătut cineva în salvare. Erau două chinezoaice din Clejani, care mergeau și ele în Barbados. Una avea un salon de masaj erotic pentru țigani, alta o cârciumioară cu sushi tot pentru țigani, da' afacerile nu le mergeau de loc bine, că țiganii nici nu se masau nici nu mâncau sushi, așa că se hotărâseră să meargă în Barbados că auziseră că vine cineva cu o tavă în care se făcea dragoste nemapomenit și vroiau să afle rețeta. Și amândouă se uitau la tava noastră, da' io am băgat-o repede sub pernă ca nu cumva să se repeadă la ea.

Acu' eram patru în salvarea de Barbados și mașina trecuse de Ghimpați. Pe marginea drumului un accident. Sânge, capete tăiate, gâturi horcâind, picioare în copaci, mâini îngropate în asfalt dintr-un autobuz care se răsturnase pe calea ferată și trecuse trenul peste el. Vreo doi rămăseseră întregi și ne-au făcut semn să oprim. Da' Vasile nu. Zice: Dacă oprim, ne iau tava.

A fost momentul în care una din chinezoaice a prins a glăsui. Vorbea încet, gros, într-o chinezească impecabilă din care noi nu înțelegeam nimic. Ne uitam doar la mâinile ei și așa mai departe. Zice, lu O, că așa o chema: Dacă vă iubiți e okei. Dacă nu, nu. Dacă mergeți în Barbados e okei, dacă nu, nu. Dacă la voi în țară e democrație e okei, dacă nu, nu. Dacă ați furat salvarea e okei, dacă nu, nu. Dacă faceți copii în tavă e okei, dacă nu, nu. Dacă vreți la Eurovizion e okei, dacă nu, nu. În Barbados sunt și chinezoi pentru spălătoreasă, nu numai chinezoaice pentru Vasile. Dacă vreți e okei, dacă nu, nu.

Ajunsesem la Giurgiu și trebuia să ne imbarcăm pe un șlep până la Constanța de unde aveam să luăm vaporul de Barbados. Da' nu ne primea cu Salvarea. Era prea grea și se răsturna hărăbaia. Am abandonat mașina, da' nici așa n-a fost bine că nu primeau decât trei persoane. Și-atunci Vasile a aruncat-o în Dunare pe lu O, că așa o chema, că nu-i plăcea cum pune problema. Și că vorbea prea mult. Și că făcea ce făcea și amintea de tavă. De cum a fost înghițită de valuri, lu O, că așa o chema, a fost halită de crocodili mari veninoși.

Noi pluteam acum în sus pe Dâmbovița spre Constanța. Brusc am făcut la dreapta pe Neajlov. Io nu încetasem să-l iubesc pe Vasile, așa că acum, ținându-ne de mână ne făceam planuri. Dragostea trece prin stomac, zice Vasile, și mă gâdilă de zor într-o zonă de sub țâțele mele mari, ba chiar și mai jos. Ba nu, zice chinezoaica rămasă în viață, lu A, că așa o chema. Va-

RELATAREA INSPECTORULUI MIRIAM BLERIOT, ȘEFUL POLIȚIEI DIN CAPITALA BARBADOSULUI, BRIDGETOWN, CU PRIVIRE LA ARESTAREA SENZAȚIONALĂ A TÂNĂRULUI ROMÂN VASILE DORTMUND

Bridgetown, capitala Barbadosului, e un orașel liniștit. Nu sunt crime, nici tâlhării, nici violuri, ci doar niște beții cumplite ale turiștilor englezi și americani. Și nu-i mare lucru. Îi iei, îi duci la secție, ei dorm și gata, o iau de la capăt a doua zi. Nu se supără nimeni, turistul e stăpânul nostru.

În dimineața în care începe povestea noastră eram la secție în biroul meu spațios. Treceam în revistă spăgile din ziua respectivă. Trebuia să încasez câteva mii

sile n-a băgat-o în seamă și a continuat: Când ajungem în insulă ne facem o casă cu opt etaje. Vai, îi zic, ce nebun ești, iubitul meu. De ce cu atâtea? Zice Vasile: Păi, la primul etaj punem parlamentul, la doi instalăm uniunea democratică a maghiarilor din Barbados că fără ei nu se poate, la trei avem opoziția, la patru bugetarii pe care-i mințim că le mărim da' nu le mărim nimic, la cinci e falimentul, că-i trebuie un etaj să-ngroape tot, la șase sunt televiziunile de la care mințim că 10 pentru Barbados, la șapte e încă ceva, am uitat, iar la opt stăm noi și rădem de toate etajele, ha, ha, ha!!! Ba nu, zice lu A, că așa o chema pe chinezoaica rămasă în viață, nu poate fi așa, pentru că în Barbados nu se poate construi decât cu două etaje. Vasile era deja nervos că nu ne puteam exterioriza dragostea care ne stăpânea, așa că deși am încercat să-l opresc, a scos un depărtător ginecologic și i l-a înfipt lui lu A, că așa o chema, în gât. Biată femeie a căzut în Neajlov în dreptul Călugăreniului. N-aveam să mai auzim de ea niciodată.

Rămași singuri ne uitam ochi în ochi. Abia acum înțelegeam amândoi ce e dragostea. L-am sărutat și așa mai departe.

Șlepu urca acum pe Dâmbovița și brusc m-am auzit strigată de pe mal: Spălătoreaso, spălătoreaso!!! Mă uit, era directorul spitalului. Zice: S-a umplut spitalul de rufe nespălate. Treci la treabă, altfel îți tai din salariu.

Eram terminată. Simțul datoriei era mai tare. Ce-i dragostea pe lângă munții de rufe din spital?

Ce contează o iubire pe lângă petele de sânge de pe halatele doctorilor? Ce înseamnă săruturile, promisiunile și mângâierile pe lângă tonele de pempărși nespălați de la azilul spitalului?

Am coborât la Eroilor cu lacrimi în ochi. Vasile a rămas demn pe corabie. Mi-a zis: Vai cât de mult te iubesc, spălătoreaso, vai cât de mult, și s-a încuiat în cabină.

de dolari de la barurile de pe plajă la care nu mă duceam în inspecție. De bani aveam nevoie ca s-o trimit pe scorpia de nevastă-mea la Paris. Zice tot timpul: Bă, da' noi negrii de ce nu avem voie în Europa?

În clipa aia a bătut faxul. Era de la Interpol. Zicea că un tânăr român pe nume Vasile Dortmund a furat dintr-un spital bucureștean o tavă și că se îndreaptă pe un vas spre noi, spre Barbados. Zicea oricui îl întreba, că în Barbados o are pe bunică-sa, și că are

și-o brumă de bani cu care putea trăi fără să muncească câțiva ani. Tava avea o valoare deosebită, întrucât folosea la dragoste.

Aici n-am înțeles cum folosea la dragoste, da' m-am decis, până sosea vasul, s-o caut pe bunica tânărului Vasile.

Mi-a deschis o bătrânică de culoare, veche și veselă, o stafie stabilită în insulă odată cu primii sclavi africani care fugeau de pe plantațiile de bumbac americane. Mi-a zis că n-are niciun nepot, că nici n-a auzit de România și că așa face bine dacă mi-aș face operație estetică, că tare urât eram. Mai ales, a zis, ochii sunt prea puțini și prea decolorați. Mi-a ținut o teorie cum că oamenii trebuie să aibă trei ochi, ori io știam bine asta de la șpăgile pe care le luam, unde atenția conta mai mult ca banii.

M-am întors la secție și am cerut prin Interpol dosarul urmăritului Vasile. Am aflat că fusese la un orfelinat, apoi la spital unde organizase o revoluție. În timpul ei fugise. Luase și toți banii spitalului zicând că erau moștenire de la bunică-sa din Barbados.

În ce privește tava, aveam să aflu că de când dispăruse nimeni din spital nu mai făcea dragoste, nimeni nu mai iubea pe nimeni, nimeni nu se mai dădea cu scortșoară în timpul zbenguielii amoroase și că valora câteva milioane de euro chiar și fără să facă vreun cazonac. Erau menționate în raport toate personalitățile care făcuseră dragoste în tavă: Miciurin, Gagarin, mama unui patriot din Barbados cu care jucam adesea table, împărăteasa Austriei, Menumorut, Octav Cozmâncă, Liza Panait și lista era atât de lungă, că am renunțat.

Spre seară, vaporul românesc „Libelula”, care venea de la Constanța, a acostat. L-am recunoscut pe Vasile după tavă. M-a urmat liniștit la secție.

A început să turuie despre federalizarea Barbadosului după exemplul României. Știa sigur că maghiarii din Barbados urmau să declare un ținuit secuiesc și aici, așa cum făcuseră în Carpați. Și că vor reuși, întrucât sunt niște norme europene de formarea euro-regiunilor după criteriile de limbă, cultură, etnie. Și că așa cum vor face în Transilvania, vor stabili capitala Barbadosului la Budapesta.

Am vrut să-i dau una-n cap, da' brusc a început să-mi zică de niște piramide pe care le va construi el în Barbados, unele aidoma celor egiptene, piramide care să crească turismul în Atlantic și pe care le va construi cu droguri. Că nu mi-am dat seama până acum că toate minunile lumii au fost făcute cu droguri? Că indienii ăia americani când fumau pipa păcii trăgeau de fapt cocaină sau hașiș? Că bolovanii ăia

din piramidele egiptene putuseră fi duși atât de sus doar pentru că oamenii îi cărau drogați?

L-am arestat și l-am băgat într-o celulă de trei pe trei, cu o ferestruică mică. L-am luat și tava, că despre ea era vorba în cazul ăsta, nicidecum de drogurile, piramidele sau maghiarii lui din Budapesta.

Am făcut greșeala să iau tava acasă, socotind că de la mine n-avea cum să dispară. Fatală decizie. Batoza de nevastă-mea, o negresă de patru sute de kile, a început să tremure. Într-o secundă s-a excitat, s-a dezbrăcat de tot ce avea pe ea și s-a aruncat în tavă zicându-mi că dacă nu vin și io se împușcă. Luase cu ea și-o mitralieră calibrul 9,5.

Am făcut drago ste cinci zile, timp în care am slăbit amândoi trei sute de kile, și-am folosit tone de esențe de margarete, busuioc, clei de trandafiri, halva, scortșoară și uleiuri din cele mai fine. Iar tava, nici vorbă s-o mai duc la secție. Nici vorbă s-o mai dau sau s-o mai depun la Interpol. Nevastă-mea a declarat că-i a ei, și dacă spun cuiva bagă cuțitul în mine, și agita o baionetă ascuțită de la o carabină pe care-o aveam prin casă. Așa a și fost.

În timp ce făceam dragoste în cuptor, în alea cinci zile care va să zică, un vecin ne-a bătut la ușă ca să ne ceară un topor. Noi n-am auzit, ușa era deschisă și vecinul ne-a văzut în cuptor, în tavă. Ne-a cerut-o împrumut, că adică și el și nevastă-sa vroiau să revigoreze o relație ce nu mai mergea în pat.

De la vecin, zvonul că avem o tavă fermecată s-a dus în toată insula. Ne-au cerut-o la cel mai mare bar din Barbados, Veverița Neagră, și n-am avut ce să facem, am dat-o. Necazul e că a început să plouă cu bani. Într-un an de zile am câștigat trei milioane de dolari. Am fost chemat pe continentul american, la Los Angeles sau New York ca să fac demonstrații practice. Am stat în tavă cu Angelina Jolie, Beyonce, Shakira, Jennifer Lopez și Lady Gaga, că toate aveau nepotriveli sexuale cu bărbații lor, da' nu se știe de ce, cu mine, în tava mea, totul mergea de minune. Aveam înscrieri până în anul 2050.

Pe nesimțite au trecut cinci ani. Uitasem de Vasile. Aveam să aflu că evadase în urmă cu vreo trei și că luase drumul spitalului în căutarea altei tăvi.

Mi-am dat demisia și-am plecat după el. Trebuia să-l recompensez cumva pentru bunăstarea la care ajunsese.

Acum când citiți aceste rânduri sunt imbarcat pe portavionul Nimitz în drum spre România. Am intrat pe Neajlov și facem escală la Clejani, ca să ascultăm un taraf care a cântat cu Jhonny Depp. Până la București mai avem patru ore.

SURPRINZĂTOAREA MĂRTURIE A SPĂLĂTORESEI MATHILDA KORN REFERITOARE

LA TAVA DRAGOSTEI

Când portavionul Nimitz a intrat în curtea spitalului s-a lăsat o liniște adâncă. Așa hărăbaie nu văzusem în viața noastră. Stăteam cu toții, bolnavi, pacienți, doctori și personal administrativ cu gura căscată și ne uitam cum din burta mastodontului coborau țișani din Clejani și Bolintin, care se îmbarcaseră crezând că portavionul e cursa locală de București.

Curtea s-a umplut curând de câini, oi, fier vechi, alba neagra, de lăutari în căutare de contracte baba-ne. Toată liota s-a împrăștiat repede prin saloane la ciordit sau cântat și atunci s-a întâmplat un lucru pe care n-am să-l uit toată viața.

Când părea că din Nimitz nu mai avea cine să coboare, brusc din pânțelele-i de fier a coborât o scară neobișnuit de lungă și de frumoasă. Ceva cu balustrade și trepte de aur, cumva un covor roșu. În capul ei a apărut un negru, cel mai mare pe care l-am văzut până atunci. Cobora treaptă cu treaptă tacticos și privea la mulțimea adunată la ferestrele spitalului. Toate secțiile se holbau.

Era un om de culoare de șase metri înălțime, doi lățime, cu părul roșu, urechile negre și cu un inel de aur uriaș în nas. Era urmat de un elefant cu un colossal valtrap galben, iar pe umeri îi atârna un șarpe alb lung de opt metri. Avea o căutătură inteligentă cumva, pentru că imediat l-a dibuit în mulțimea uluită pe directorul spitalului. S-a dus la el și i-a spus: Sunt Miriam Bleriot, polițist pensionar din Bridgetown, Barbados și așa mai departe. Directorul nu s-a lăsat intimidat, că era lângă mine și-i zice: Bine, bine, da' ce cari în spinarea elefantului? Și nici una nici două, negrotieiul pensionar zice: O tavă, mirodenii de verighetă, stafide, ulei de busuioc și de ienupăr.

Am înlemnit cu toții. Barbados și tavă erau două expresii cunoscute și dragi nouă, care ne duceau cu gândul la Vasile. Așa că am făcut un pas în față și am strigat: Tava-i a noastră, dă-ne-o înapoi. Matahala neagră a scos o sabie și a zis ceva precum că tava e a lui și că cu ea va salva dragostea de pe planetă. Da' el nu știa că noi aveam un plan de atac. Era o tactică pe care o experimentasem la revoluția din spital.

Așa că brusc, de la geamuri bolnavii au început să arunce în el cu mâncarea de acasă. Într-un minut, din falnicul polițist nu se mai vedea nimic, se sufocase în câteva tone de slănină, cozonac, sucuri de piersici, salam de vară, plicuri goale care mai miroseau a

bani, mere, portocale și lumânări aprinse de la bolnavii care decedaseră peste noapte.

Io am profitat, am luat tava și am fugit în bucătărie. Unul din cei opt copii pe care-i făcusem cu directorul m-a întrebat. Zice: Putem s-o folosim și noi? l-am dat cu tava în cap. A apărut directorul. Zice: În sfârșit, facem și noi dragoste cum trebuie și a început să se ungă cu ulei din sâmburi de crocodil. l-am dat cu tava peste ochi de a rămas pentru totdeauna fără vedere și am șters-o la spălătorie.

Eram disperată. Spitalul fierbea. Perechi, perechi bolnavii formaseră cozi pe toate culoarele. Aveau o lumină în ochi, o bucurie pe față, o hotărâre în gesturi. Șușoteau că din clipa asta vor dispărea toate necazurile lor. Se refereau, știam bine, la tavă. Vroiau să fie fericiți. Știau că tava nu vindecă, dar o clipă de dragoste era pentru ei suficient.

M-am căutat în șorț și am dat peste telefon. L-am sunat pe porumbelul poștaș. Până să vină, i-am scris iubitelui meu:

„Dragă Vasile,

Mi-e greu. Mi-e tare greu fără tine. Tava nu funcționează decât în doi. Nici mirodeniile nu merg. Geaba te ungi, se fac coajă pe tine. După ce l-am îngropat pe Miriam Bleriot, polițistul ăla îngâmfat, după ce am exterminat bolnavii care credeau că tava le aparține, sunt singură acum și te aștept. Tava-ți păstrează mirosurile și formele și mă face să cred că ești prezent. Unde umbli? Mă mai iubești?”

N-aveam să mai termin niciodată epistola. Aerul a început să tremure, de parcă se apropia o bombă, o rachetă ceva. Ușile s-au dat la perete, iar o forță nemaivăzută a smuls cercevelele de la fereastră. Știam că era Vasile.

Slobodan Mandić

SE STRECOARĂ DISIMULAȚI ÎN DESTIN

1.

Pe degetele mâinilor puteau fi numărați Dona-ușvabii care rămăseseră și după pașcinci în locul lor natal, în satul nostru; între aceștia cel dintâi era Sepi Weisman Szecsenyi. (Poate că numele lui din urmă, neșvăbesc, a fost de bun augur; zămislit în taină, susținea tata. Dar și fără schimbarea pălăriei au rămas în loc și făurarul Schmit, și morarul Gustav, și surdul Baroc, am zis.) Și-apoi, unde să mă duc, spunea, ceea ce nu însemna că i-ar fi fost greu să-și găsească un alt loc sub soare, unul care, așa, degradat, fără avere și fără vreun titlu, să-l primească acum – fiii lui, din prima căsătorie, erau în Vest: cel mai mare, Josef, la Gras, gazetar, plecase odată cu războiul, iar cel mai tânăr, favoritul fetelor din Sarea, Felix, căruia cureaua de transmisie, la ei la moară, pe când încerca s-o fixeze cu prăjina (lucru pentru care era nevoie, spunea mama Iren, nu numai de putere ci și de îndemânare), i-a rănit un picior care va rămâne pentru totdeauna mai scurt (fără a-i diminua farmecul și succesul la femei, se zice), a șontăcâit până în Germania încă în anii patruzeci și acolo a rămas, la Heidenheim (vecinătatea Ulm – ului, se pare, îi era sortită) unde mai întâi a deschis un chișc, curând apoi și două dughe-ne, încât a ieșit din război ca negustor înstărit: amândoi își invitau acum tatăl, cu familia acestuia – n-ar fi mare lucru de aranjat cumva ca Ștefan Weisman să se aranjeze sub un nou acoperiș cu toate că acele cuvinte le rostise cu amărăciune, ca și cum tocmai acesta ar fi necazul lui, și în felul cum ar face-o și cei

care n-au unde să se ducă oricât și-ar dori-o. El nu s-a putut duce, dar asta numai pentru că nu găsisese puterea de a se despărți de așezarea pe care o ridica case străbunicul lui, fierarul Emerikus: unul din cei câțiva gospodari ai caselor rămase încă în vechea Sarea, care și-au părăsit prima reședință și, cu femeile și pruncii mărunței sub coviltire au pornit spre vest, pentru ca în Sarea de azi și ei, încă o dată, să mai strămute acest vechi nume și astfel să-l întărească – iar acum, acest devotament pentru numele ales (indiferent dacă el este doar denumirea unei specii endemice de rață sălbatică, cum spun unii, sau al mlădițelor de salcie, cum susțin alții) ar trebui ca nedemnul strănepot să-l abandoneze: în timp ce în urechi îi răsună încă izbiturile în nicovală, zvon de sapă și brăzdar, și în timp ce în fața ochilor încă mai are acele foaie și focul acela care fusese vatra întregului sat (fuseseră într-adevăr pionieri); să-i ignore ca și cum nici n-ar fi existat, nici în istoria locului nici în analele familiei: și să-l încapă și pe el nula.

Și cum să părăsească locul acesta care vestește în cele patru vânturi despre fala casei Weisman, această Sarea în care pe toate cele patru limbi (se gândea poate la cei ce se adună în birtul lui Gross) onoarea lui crește cum crește pâinea.

Sau câmpia asta, din care înalță recunoștiința trei cruci de marmură prin care bunicul lui muțumește celui de sus că a izbăvit satul de ciumă, asta s-a întâmplat în cel de-al cincilea an de când Sepi făcuse ochi; și acel crucifix metalic la Rečaj, prin care tatăl său mărturisește că știe cu certitudine cui datorează

– eficiența slugii Peter înarmat cu o ghioagă noduroasă a fost de un nivel limitat – faptul că a scăpat cu viață după ce-a fost atacat de tâlhari pe când își inspecta moșia (monumentul mai modest nu înseamnă mai puțină recunoștință, doar că tata își urma simțul măsurii, notează Weisman; nu-și putea permite să lase impresia cum că el este la fel de important ca întreg satul, indiferent ce-ar fi gândit în sinea lui); această câmpie care dă spre podul de pe Timiș, dintre Sarea și Neuzina, pe care doi ani înainte de al doilea Mare război, însuși Ștefan Weisman l-a ridicat, ținându-și cuvântul dat cetățenilor înainte să-l fi ales deputat regional. Și dacă toate aceste lucrări, prin vre-o minune (precum unele care se țin minte: din insomnie se strecoară, peste noapte, disimulați în destin) ar fi înălțurate, ar rămâne Centrala, și sălașul lui Ștefan (unde ținea familiile zilierilor), și încă și cărămidăria Weisman, și odaia Weisman (și o mie de pogoane de pământ fără un nume care va supraviețui și tuturor acestor nume): aceste toponime care sunt și astăzi cu noi (chit că din tot ceea ce numeau a rămas doar hornul cărămidăriei), ca borne ale unor vremuri și urmă aunei puternice familii bănățene (chiar dacă, de când m-am alipit ei mai dintr-o parte, descopăr în ea doar damful măreției de altădată).

Și-acele drumuri bănățene pe care le învorbura poștalionul de la Titel, prin Modoș și până la Timișoara, străjuite pe ambele laturi de șiruri de duzi; nu mai pentru diligența acestuia casa Weisman ținea douăsprezece perechi de bidivii.

Pe când Ștefan însuși se plimba cu o caleașca de gală, călătoreea cu automobilul: fusese la început un Mercedes coupee, având faruri cu carbit, pentru ca apoi, când pe acesta l-au ros anii, să-și cumpere o limuzină Citroen. Șoferul lui, Janos Beller, adus din Szeghedin, nici nu-și scotea mânușile albe, mâna într-una la Becicherec și la Timișoara, la Pesta și la Maghiarovar. Ștefan Weisman n-a pierdut din vedere niciodată faptul că este nepotul celui care fusese primit de două ori în audiență de împărat, la Viena, că tocmai același Josef a obținut concesiunea Poștei, de care Familia Weisman a beneficiat până în anii douăzeci ai veacului douăzeci (cu toate competențele pendinte), și că bunicul lui a fost primul om care și-a adus propria fotografie în Sarea: făcută la **Pozun/Pozsony**, pe când se întorcea din orașul imperial.

Pe deasupra, se putea considera pe mult timp de-acu-nainte un urmaș destoinic de vreme ce calcă pe urmele înaintașilor, de vreme ce însuși a ajuns la Curte, la Wiesenburg, de asemenea de două ori: când

regina Măria l-a decorat, după ce-i fusese retrasă concesiunea, cu medalia de argint a Crucii roșii, iar Regele, Maiestatea sa Alexandar, opt ani mai târziu, cu medalia de aur pentru merite cetățenești.

Și în multe altele încă erau cei dintâi, de la Becicherec la Timișoara.

Și, ori încotro s-ar întoarce, tot numai Weisman, pretutindeni noi proptele pentru numele lor.

Cum, așa de-odată, acum sau oricând altcândva, să părească mormintele strămoșilor săi!

Și-apoi unde, la urma urmelor, ar putea fi căminul lui mai mult decât acesta de pe nisipul Timișului, în inima Banatului, de unde putea ajunge în lumea largă și până la Curte; unde pământul lui (ceruse, cu leghământ, să fie depus în el).

Sarča era locul la care de oriunde din lumea largă se întorcea, spune Lisa. Acel ceva prin care se distinge Casa, acel ceva ce oferea tihnă, nu numai lui: la care, însă, el însuși nu avea nevoie să ajungă; dealtfel, controlul lui nici n-ar fi fost ceva convenit, totul fusese girat deja de filigranul strămoșilor.

Da, își iubea satul, era un local-patriot, povestea cu mândrie nepoata sa.

Și cum să nu rămână aici, cu toate aceste vestigii; era nava pe care nu o putea părăsi.

2.

Într-o noapte furtunoasă de august, povestește rândușul lui Weisman, Pera Ovcin, în anul șaptespe (același în care a făcut ochi și Vidak), Ștefan a mutat oasele înaintașilor săi din vechiul cimitir (care, deschizându-și sepultura părăsită, va deveni al nostru) în cel nou, denumit mai apoi Șvăbesc. (Și acestuia numele i-a spuraviețuit – încă și acum fâneața asta așa se numește, multora le-ar fi chiar de neașteptat, de n-ar fi obișnuiți ca pe-aici numele să trimită la rădăcini adânci, pentru ca apoi să accepte cu încredere faptul că în ele pâlpâie urmele zilelor trecute – întrucât fusese inițial făcut una cu pământul, nu se știe la a cui decizie, iar apoi înghițit de buruieni. S-au și dat în judecată, un șvab de-al nostru, acum american, și zurbagiul Mitar Nenadic, cioplitorul ciung, care la un moment dat strigase: Dar acesta este, domnul meu, un norod sălbatic și zălud, încât partea care pornise procesul a luat-o la sănătoasa, pricepând, nu numai judecând după veteranul combatant, apțiguit, cu cine are de lucru.)

Un arhitect din Timișoara, Teodor Ram Lungu, a construit mausoleul (să fie în stilul secesion, insistase

Weisman); apoi au început să-i îngroape aici pe ai lor și ai lui Barok, apoi ai lui Loch, spune Ovcin, și rând pe rând toți ceilalți.

Astfel, urmându-l pe Emerikus, care întemeiase locul, Ștefan a temeinicit noul cimitir (aplecând spre preocupările legate de final, spre curtea din spate a istoriei, reversul arborelui genealogic, îmi vine s-o înțep pe Lisa; dar pentru că se oțăraseră la el și se necăjeau că mereu rămâne calm, găsesc pentru bătrânul domn un cuvânt de laudă): într-un loc mai înalt, drenat, în preajma aceleiași linii ferate care leagă Becicherecul de Timișoara, pentru a cărei trasare Josef s-a zbatut ani la rând.

La drept vorbind, se pare că moșul Sepi, care în noaptea aceea de august era un tânăr abia căsătorit, se avântase în treaba respectivă din cauză că în mormântul străbunicii lui Măria (care în pachetul numit zestre adusesese și adagiul Szecsenyi) fusese, din neatenție, coborât un bătrân, Milen Stupar, sârb de altfel. (Fusese multă vreme văduvă, poate că n-ar fi trebuit clintit nimic, dacă tot aîngăduit cerul așa un caz, am zis, supărând-o pe Lisa.)

N-a avut o noapte măcar de liniște, se spovedea Ștefan zis Sepi, până când n-a eliberat-o pe doamna Măria Szecsenyi Weisman din mormântul cel strămt; visa că o stâncă uriașă îl apasă și-l sufocă, spune rândușul.

Comoda, cărțile și acest vis sunt moștenirea mea și a Lisei.

Traducere: P.I.R.

Andrei Mocuța

MORTU

Mihai, zis al lui Țucăpizdă, un țăran ce fusese plecat vreme îndelungată, s-a întors din Spania și s-a statornicit în odaia nevestei lui. Au ținut-o într-o bucurie o vreme, fiindcă se regăseau împreună, până li s-a dus ultimul bănuț. Cum alți bani economisiți în Spania întârziiau să sosească, țăranul – cum făceau toții sătenii din locul acela – a plecat să-și câștige existența ca negustor ambulant. Femeia a început să se ocupe iarăși de gospodăria ce nu producea mai nimic. Omul nu s-a mai întors.

Unelehuri spuneau că Mihai s-ar fi împotmolit bine de tot prin Spania, unde ar fi dat de patima femeilor. Se zice că Sida, nevasta lui, ar ști locul în care se află bărbatul și că îl pune pe fiul lor bolnăvicios să îi trimită periodic scrisori tatălui. Ea nu știe nici măcar să scrie.

După ceva timp a revenit din Spania săteanul de la gospodăria vecină. I-a povestit femeii de câtă vreme plecase, a indicat precis până și ziua. A cerut de mân-

care exact ceea ce mâncase în ziua plecării. Știa totul despre porcul ce nu se mai afla în gospodărie. Numele și ocupația celui ce i 1-a vândut. Se descurcă în mod cuviincios cu cei doi băieței dăruți de alt cer decât acela care se boltise între timp asupra capului său.

A plecat la drum după un răstimp de desfătări și de trai bun. S-a pus să facă negustorie de mărunțișuri și nu s-a mai întors.

Lucrul acesta, cu țăranul întors la vatră, s-a întâmplat și a treia oară. Doar atunci a ieșit la iveală că omul era un escroc ce îi angajase pe soții adevărați în Spania și îi trăsese de limbă.

Mihai, zis al lui Țucăpizdă, s-a întors abia după opt ani la fiul său bolnăvicios și la Sida. Era într-o stare jalnică, chipul de nerecunoscut. Un puhoi de fluturi înainta amenințător odată cu el. Când făcea un popas, fluturii se opreau și îi roiau în jurul capului.

Din ziua în care escrocul a fost prins, oamenii îi zic Mortu.

REPETĂ DUPĂ MINE

- Necăjit ca mine nu-i, numai puiul 'cucului, când îl lasă mama lui. Golice! și fără pene, ar zbură, dar mult se teme! Burlacule, hai repetă după mine!

- Poftim?!

- Iuuuuuu! Unu la zero! Vezi, ai băut mai mult decât mine!

- Da, moșule, am băut mai mult ca matale.

- A apărut zvonul, Burlacule, că a explodat o centrală nucleară sovietică.

- Doamne ferește! Au fost mulți morți?

- Lasă-mă să termin. De ce ești fără răbdare? Am zis *zvon*, măi... Ce *zvon* era, că am uitat?

- A explodat o centrală nucleară. He, he! Unu la unu, moșule! Nu știu care a băut mai mult, chicoti Burlacu.

- Mă-ta! Nu se pune! Nu mi-ai cerut să repet după tine!

- Ba da, se pune. Ai uitat de la mână pan' la gură, moșule. Tot acolo e.

- Taci și mai pune-mi și mie păhărelul la umplut. Merg la bucătărie să mai aduc gheață.

- Stai aci și termină ideea cu explozia nucleară, că pe urmă uiți de tot.

- Păi, atât am vrut să-ți spun. Că sunt dezamăgit de explozie. Pentru că, de fapt, nu a avut loc. Doar ți-am zis că a fost un *zvon*.

- Iisuse, cum poți fi dezamăgit pentru că nu a avut loc?

- Păi, e simplu. Speram și eu ca pe viitor să fete și scroafele purceluși cu câte opt picioare, măcar. Ca să nu mai vorbim despre copiii cu șase mâini! Îți dai seama ce avere ar putea face prin Spania, la cules de căpșuni?

Burlacu se lovește cu palma peste frunte.

- Ce faci, Burlacule, prinzi musculițe? Roiesc de n-au treabă...

- Fă bine și du-te după gheața aia.

- Nu mă grăbi, *că câți s-or grăbit, toți or muriți!* Repetă ce am zis.

- Nu repet nimic. Hai du-te!

Pe când am ajuns în magazie, bunu Onu și Burlacu vorbeau într-atât de tare, că nu se puteau auzi unul de celălalt. Burlacu a vărsat un degetar de țuică pe suprafața alambicului și a aprins un chibrit. Bunicul învârtea în mână un pahar de sticlă plin cu cuburi de gheață. Cuburile făceau un zgomot sticlos.

- Slabă flacăra, Burlacule. Tre' să mai fiarbă. Ia te uită cine veni, mă întrezări cu coada ochiului. *Măi, țigane, un 'ți-e calul, nu ți-am spus să nu treci malul?* Ești cel mai inteligent chip pe care 1-am văzut toată ziua. Pe lângă tine, noi, ceilalți, părem niște pimate. Hai, zii după mine, Burlacule!

- Pe lângă tine, noi, ceilalți, părem niște pimate.

- Nu asta măi, partea cu *țiganul!* Îmi place tăcerea lui, Burlacule. Sau nu aud eu ce zice?

- Auzi, auzi, moșule, pentru că nu grăiește nimic.

- Tăcerea e aprobare. Despre tăcerea ta se pot scrie cărți întregi. Sau dacă nu cărți, atunci măcar niște capitole babane. De ce taci? Ești trist? Ți-ai rupt ceva? Nu mai vorbești cu *africana?* Bag seama că se ține tare. O să se țină și ea tare. O vreme. Cu cât ține mai puțin la tine, cu atât va dura mai mult. Până să facă primul pas. Dar îl va face, până la urmă. Tu rămâi pe poziție, nepoate, și nu fă greșeala să o abordezi primul. Hai gustă un păhărel de țuică cu noi! Merge fără gheață, că e slabă, încă!

Burlacu și-a umplut deșul, 1-a ridicat la două degete deasupra gurii și 1-a vărsat pe gât. Pe urmă mi 1-a umplut mie.

- De ce mama supărării nu atingi cu buzele paharul? Oricum se spală după. Doar nu ai zăbele!

- Repetă ce ai zis, moșule.

- Mă-ta! Na, ce zici de țuică, nepoate? Cam slabă, nu? Lasă, dacă mai vii peste un ceas pe aici, n-o s-o poți bea fără gheață. Auzi, când te va aborda, să fii scurt în răspunsuri. Pe cât posibil cu *da* și *nu*. Și cât mai dezinteresat. Fii scump la vorbă.

- Poate o avea și fata probleme, dădu cu părerea Burlacu.

- Nu are! Ciuciu! Doar crede că are! Dar, oricum, tu nu coresponzi cu visele ei. Probabil. Realitatea arată întotdeauna altfel. Așa sunt ele, de neînțeles, de aia ne atrag! Nu merită să discuți prea multe, nepoate. Mai ales cu iubita; dacă despici firul în patru, se duce dracu' totul! Important e să nu încerci să îți explici prea multe din acțiunile ei. Ea are cu totul alte interpretări, ai fi uimit! *Auzi, mândră, ori n-auzi? Ori n-ai gură să răspunzi?*

Musulcițele se învârt bezmetic prin aer. Dau târcoale restului de borhot din butoi.

- Repetă-i și tu ce am zis, Burlacule.

- Eu, în locul tău, i-aș propune la *africana* asta să facem o telenovelă împreună, zise Burlacu. Spune-i că ar fi o greșeală de marketing să vă despărțiți chiar acum. *Păi dacă tot ne-am înțeles așa de bine în primele episoade, acum ne putem scuipa măcar în următoarele două-trei sezoane... o facem pentru spectatori, dacă nu pentru noi!* Mai pune și mie un cub de gheață, moșule.

- Așa, mai înmulțește-o, că mi-o bei pe toată. E clar că băiatul mai vrea să fie împreună cu ea. Dar singura variantă, din câte știu eu, e să fii dur. Cu buna nu prea ți-a mers până

acum! E imatură! Sunt fete cu care puteai să fii bine mersi: exact așa cum ești tu. Și cum ai procedat tu. Dar cred că alea au ceva ani în plus. Și mai înțeleg câte ceva din ceea ce se petrece în jurul lor. *Africana* e o puștioaică, plină de bășini în cap! E complicat cu iubirea; numai că tu nu o iubești cu-adevărat. dar nu îți dai seama. Spune mai bine că ești îndrăgostit, e mai cinstit.

- Din câte am văzut eu, are fond bunicel. Și nici nu arată rău. Burlacu îmi făcu cu ochiul. Deși, nu prea face mișcare. Dar, oricum, cea mai mare calitate a ei, rămâne faptul că *tu* te-ai îndrăgostit de ea.

- Mai ia niște gheață, Burlacule, prea ți-ai dat drumu la vorbă!

- Nu am treabă, moșule. Ia hai să vedem care stă mai bine pe picioare.

S-au ridicat amândoi în picioare. Niciunul nu deținea echilibrul perfect, ce-i drept. Se unduiau ca două prăjini. Primul a cedat bunicul.

- Uite, mă, ce mă trage scaunul, parcă are magnet! scânci el.

- Se va îndrăgosti de tipul care o va fura! Și va face orice pentru el! Nu contează dacă va fi meseriaș sau dobitoc, cult sau incult, frumos sau urât. Se va îndrăgosti și ea o dată. Toate la timpul lor! Relațiile cu tipele astea de cinșpe-douăzeci de ani sunt o chestie de putere. Le surprinzi și le fură. Ele vor să fie furate!

AURORA ÎN CULORI

M-am întâlnit după aceea cu Aurora în *Down Town*. Purta o rochie mov bufantă simpatică. Umerii îi erau goi. Pe piept avea o scoică. A înjurat fluturii și mi-a zis cum nu poate circula pe cărare din cauza omizilor din pomi. Iar drumul e plin de praf. S-a năpustit asupra cărții ce am pus-o pe masă, întorcând-o pe toate părțile. Foarte târziu s-a hotărât să mă privească în ochi.

- Stai de mult? Știi oricum că o să întârzi.

Și-a comandat un *frappé*, nu bea *Mountain Dew* ca de obicei. Eu sorbeam dintr-o limonada groaznic de acră. A ales un pai mov dintr-un pahar plin cu paie. Dacă o priveai din față, nu puteai să deosebești paiul pe fundalul rochiei.

- Iți place *Six Feet Under*?

- Nu am reușit să văd niciun episod până la capăt. Am încercat o dată. E plin de fițoși! Prefer *Tom & Jerry*.

- Mie mi se par snobi. E o familie clasică de snobi, nu te supăra.

- E vreo diferență? între snobi și fițoși?

- Bineînțeles! Fițoșii trebuie să dobândească prin efort ceea ce snobii au prin natură.

- E prea maro filmul ăla!

- Cum e, Aurora?

- *Maro*. Tot ceea ce respiră în filmul ăla e *maro*! De la oameni până la obsesiile lor mărunte.

A intrat și vărul meu în *Down Town*, cam ținându-se de burtă. A mâncat un pepene și jumătate. Ne-a servit cu ciocolată *milka*.

- Iau o bucățică, am zis, ca să nu mănânci lu așa de multă.

- De acord, atunci. Mă bucur că te gândești lu mine.

Aurora savura scena. Nu-și putea dezlipi ochii de pe ecranul plat. A treia gură de limonada era și mai acră decât primele două, bucățica de *milka* nu i-a atenuat gustul. M-a întrebat dacă nu vreau să ple-

Fetele astea trebuie să treacă printr-o experiență cu un tractorist, pentru că tractoriștii le fac *femei*.

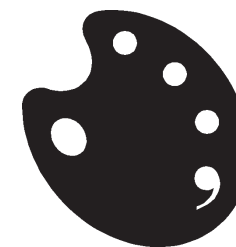
- Fericirea asta – pe care o tot cauți tu cu lupa – se *cultivă*, șopti bunicul. Zdrobea un cub de gheață între dinții care i-au mai rămas. Și nu ți-o dă neapărat relația. Fericirea ți-o dă împăcarea cu tine. Să iubești e aproape o decizie. Așa că nu te mai ambala ca un *trabant*! *Strânge cojile, leagă sarea, scoală-te vacă de-acoalea!* Să te vâd dacă poți repeta asta, Burlacule! Cât ziceai că e scorul?

căm, jucându-se între degete cu paiul de culoarea prunei.

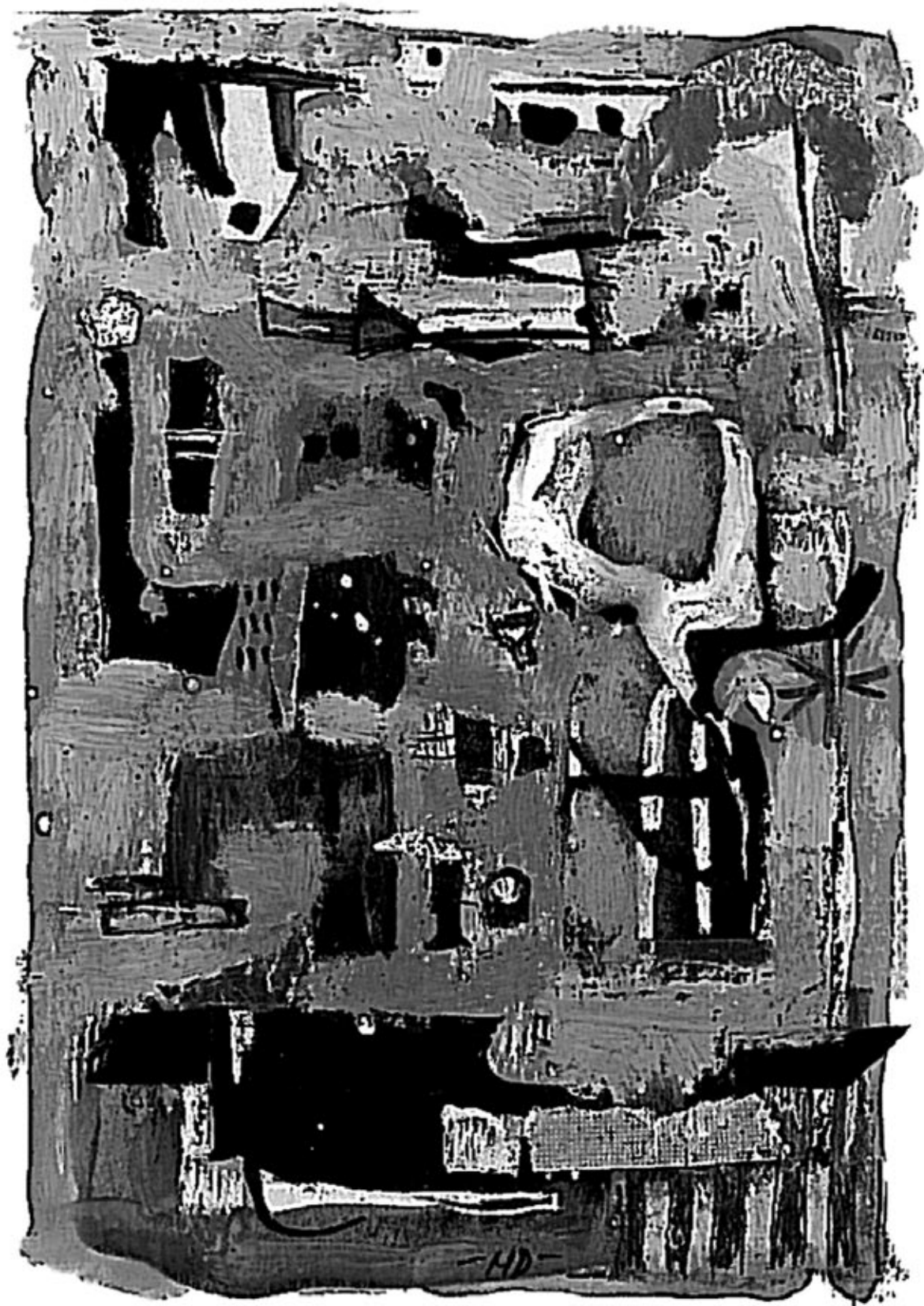
- Cum vrei tu, i-am răspuns.

Ne-am ridicat de la masă, am luat cea mai acră înghițitură de limonada din viața mea și i-am dat să citească *În zahăr de pepene*.

Din volumul *Porcinator*, Brumar, 2009.

ARTE VIZUALE

Dominica Morariu

Dominica Morariu s-a născut pe 7 noiembrie 1967 la Vârșeț. A terminat Academia de Artă din Novi Sad. Este membru al ULUS din anul 1997.

Expoziții:

1997 – Novi Sad, Galeria ULUV¹

1997 – Belgrad, Galeria Fundației lui Ilija Kolarac

1998 – Apatin, Galeria Meander

1998 – Sombor, Galeria Centrul de Cultură Laza Kostić

1998 – Kragujevac, Muzeul Popular, Salonul mic de Artă

Expoziții în grup:

1997 – Vrbas, galeria de Artă, Yu paleta tinerilor 97

1998 – Belgrad, Pavilionul de Artă „Cvijeta Zuzorić”, cea de-a 39-a Condei de Aur al orașului Belgrad

1999 -Pisa, Italia, Centro esposizioni Pisa arte, 19. Biennale internazionale di mini grafica e pittura

2000 – Gornji Milanovac, Centrul de Cultură, Cea de-a 6-a Bienală de Miniatură

2000 – Raciborz, Polonia, Budynku muzeum, 3rd international biennial

Premii:

1998 – Academia de Artă, premiu pentru pictură

1999 – Pisa, Italia, 19. Biennale internazionale di mini grafica e pittura, premiu pentru calificare în semifinală

2000 – Pisa, Italia, 2nd mini graphic and painting world wide show, premiu special

¹ Uniunea Asociațiilor Artiștilor Plastici din Voivodina

Daniela Morariu

Daniela Morariu s-a născut la Vârșeț în 1967. Și-a luat licența în 1991 la Academia de Artă, departamentul pentru grafică. Este membru SULUV din 1996 și membru ULUS din 1997. Lucrările le-a expus la 12 expoziții și la 120 de expoziții în grup în țară și străinătate. A participat la 15 colonii și ateliere de artă.

Premii:

2009 – Šabac – Centrul de Cultură din Šabac, cea de-a16- a expoziție de desene – premiu pentru desen

2009 – Vârșeț– Expoziția pentru copii și tineret pentru premiul P. Jovanović – premiu pentru colecție

2000 – Pisa – 2a mostra mondiale di mini grafica e pittura – Premiul pentru jumătate de finală

1999 – Pisa – 1a biennale internazionale di mini grafica e pittura – Certificat

Expoziții:

2009 – Sombor – Centrul de Cultură Laza Kostić

2008 – Ruma – Muzeul orașului Ruma

2003 – Novi Sad – Galeria SULUV

Novi Bečež – Galeria Krug

2000 – Reșița (România) – Galeria Agora

1999 – Belgrad – Galeria Kolarac

1998 – Apatin – Galeria Meander

Sombor – Galeria Centrului de Cultură Laza Kostić

Kragujevac – Salonul mic de Artă

1997 – Novi Sad – Galeria SULUV

Belgrad – Galeria Paleta

1993 – Vârșeț – Galeria Comunei Literare din Vârșeț (KOV)

Expoziții în grup:

2009 – Šabac – Centrul de Cultură Šabac, cea de-a 16-a expoziție de desene

2008 – Zrenianin – Galeria modernă, expoziție 30x30

2007 – Belgrad – Galeria Progres, Cel de-al 44-lea Condei de Aur al orașului Belgrad

2005 – Beograd – UP C. Zuzorić, Expoziție de primăvară

Beograd – UP C. Zuzorić, Expoziție de toamnă

G. Milanovac – Galeria modernă, Cea de-a 8-a bienală internațională de miniatură

2004 – Ptuj (Slovenia) – Galeria lui Mihelićev, Povezave (Connections 04)

Belgrad – Colectivul de grafică,

2003 – G. Milanovac – Galeria modernă, Cea de-a VII-a bienală internațională de miniatură

2001 – Saraievo (Bosnia și Herțegovina) – Galeria Besarinarin, Proiectul Inge

Belgrad – UP C. Zuzorić, Cea de-a V-a Bienală de Desene și Plastică de format mic

2000 – Pisa – 2a mostra mondiale di mini grafica e pittura

Beograd – UP C. Zuzorić, Expoziție de primăvară

G. Milanovac – Galeria modernă, Cel de-al VI-lea

Bienal Internațional de Miniatură

Raciborz (Polonia) – galeria Zyhd, III miedzynarodowe biennale

Germania – International art and Peace project pax Danubiana

Belgrad – UP C. Zuzorić, Expoziție de toamnă

1999 – Belgrad – UP C. Zuzorić, Expoziție de primăvară

Pisa – 1a biennale internazionale di mini grafica e pittura

1998 - Beograd – UP C. Zuzorić, Expoziție de primăvară

Priboj (Bosnia și Herțegovina) – Galeria Spirala, Kolaž 98

G. Milanovac – Galeria modernă, Cea de-a V-a Bienală Internațională de Miniatură

Raciborz (Polonia) – galerija Zyhd, 2. Internacional biennial

1997 – Kragujevac – galeria V. Karadžić, Cea de-a 23-a expoziție de primăvară

Vrbas – galeria Casei de Cultură, Yu paleta tinerilor

Belgrad – UP C. Zuzorić, Expoziție de toamnă

Belgrad – UP C. Zuzorić, Bienală de desene și plastică în format mic

Toronto (Canada) – Del bello gallery, The 12 annual international exhibition

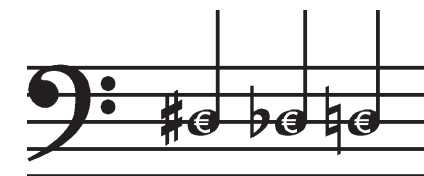
1996 - Novi Sad – Galeria modernă, Salonul de primăvară

Sremska Mitrovica – Galeria modernă, Cea de-a IV-a Bienală Internațională de Miniatură

Belgrad – Muzeul 25 maj, Cel de-al 37-lea Salon din Octombrie

1994 – Vârșeț – Konkordija, Prima Bienală Iugoslavenă a Tinerilor artiști

1988 – Belgrad – Cea de-a IV-a Bienală de Grafică a studenților

EUROMUZICAL

Ileana Ocolişan Baba

FESTIVITĂȚILE MUZICALE DE LA NOVI SAD LA CEA DE A 30-A EDIȚIE

„Mereu tânără și iarăși nouă, perseverentă, festivitatea muzicală de la Novi Sad, devenită tradițională, deja de trei decenii înfloră și îmbogățește zilele însoțite ale lunii aprilie cu rarități muzicale, fie că este vorba despre interpretări deosebite ale unor lucrări prețioase din patrimoniul internațional sau autohton, fie că sunt prezentate noi tendințe creatoare și noi genuri muzicale” – a declarat Maija Adamov, directoarea artistică a NOMUS-ului, Festivităților muzicale de la Novi Sad la inaugurarea acestei prestigioase manifestări, care a avut loc între 12 și 20 aprilie 2010. Concertele s-au desfășurat în Sinagoga orașului, în sala festivă a Primăriei orașului și la Teatrul Național Sârb.

Timp de treizeci de ani „*Tineretul muzical*” din Novi Sad, încercă să argumenteze importanța incontestabilă a acestei mostre artistice, prezentând-o ca o necesitate a vieții culturale a orașului dar și ca parte componentă a patrimoniului național artistic.

Pe lângă faptul că majoritatea participanților revin cu mare plăcere la NOMUS, un moment important este și colaborarea de câțiva ani cu Concursul de pian „*Gheza Anda*” de la Zürich, Elveția. Conform convenției semnate de „*Tineretul muzical*” din Novi Sad cu această instituție în urma fiecărei ediții a concursului laureatul festivalului se prezintă în programul NOMUS-ului. Anul acesta am avut prilejul să-l ascultăm pe tânărul și înzestratul pianist coreian Jinsang Lee în vârstă de 29 ani. Virtuozitate, muzicalitate, precizie sunt doar câteva specificități ce-l înfățișează pe tânărul pianist coreian, caracteristici ce le-a scos în evidență interpretând alături de Simfoniștii voivodineni și dirijorul Berislav Skenderović *Concertul pentru pian și orchestră în la minor op. 54* de Robert Schumann.

Atenția creatorilor de program s-a îndreptat cu mare grijă spre extinderea, ramificarea, menținerea continuității festivalului, asupra păstrării calității materialului muzical prezentat și a interpreților de renume mondial, și nu în ultimul rând spre apropierea muzicii artistice publicului meloman.

Aruncând privirea spre cârticica cu program de sală, foarte frumos conturată și completată cu grijă, cuprinzând date biografice ale interpreților și succinte analize de specialitate ale lucrărilor interpretate (textele fiind semnate de muzicologul Marija Adamov), am așteptat cu emoție și nerăbdare desfășurarea concertelor. Și desigur că așteptările noastre au fost răsplătite din plin. În program au fost interpretate lucrări inedite, în primă audiere dar și compoziții deja cunoscute, executate la un nivel artistic superior de muzicienii prezenți pe scenă, artiști muzicali de renume mondială. Pe lângă *Concertul funebru pentru vioară și orchestră de coarde* de compozitorul german Karl Amadeus Hartman, avându-l ca solist pe Roman Simović artist de o sensibilitate artistică aparte, care a cântat alături de *Camerata din Salzburg*, și *Metamorfoze pentru 23 instrumente cu arcuș*, în primă audiere, am ascultat și *Farmece numărul 5, pentru coarde și sunet imprimat* de Alexandra Vrebalov, compoziție de la noi, care s-a prezentat cu succes în mai multe ediții ale Festivităților muzicale de la Novi Sad. Această compoziție este parte componentă a ciclului cu același titlu. În materialul înregistrat pe lângă sonoritatea produsă de scoici, sticlă și strachina tibetană de rugăciune, este utilizată și înregistrarea din anul 1989 a compoziției *Rugăciunea oarbă* de Alexandra Vrebalov în interpretarea Corului Academiei de arte din Novi Sad dirijat de Boris Černogubov.

Și ediția de anul acesta a festivităților a păstrat concepția programului de muzică de cameră. În această ordine de idei amprenta au lăsat-o cele patru ansambluri de coarde *Camerata din Salzburg*, avându-l ca solist și dirijor pe violonistul *Roman Simović*, în program lucrări de Bela Bartok, K. A. Hartmann și Richard Strauss. Despre acești artiști muzicali avem doar cuvinte de laudă. *Philadelphia Virtuosi*, din SUA, dirijor *Daniel Spanding*, și pianista de origine română *Gabriella Imreh*, au interpretat lucrări de V. Giannini, G. Lekeu, J.S. Bach, A. Vrebalov și Antonin Dvořák, *Camerata Academica* din Novi Sad cu violistul *Gerard Causseé* din Franța în program lucrări de J.S. Bach, B. Britten, E. Grieg și Ph. Hersant precum și *Scripcarii Sfântului George* din Belgrad cu solistul instrumentist la vioară *Gordan Nikolić* în program cu lucrări de Z. Erić, A. Vivaldi, G. Lekeu și L. van Beethoven. Artiști de primă mărime care au redat cu multă sensibilitate partiturile interpretate.

La ediția de anul acesta și-au dat concursul și ansambluri camerale mai mici ca: trio-ul clasic alcătuit din *Lovro Pogorelić* pian din Croația, *Dejan Bogdanović* vioară din Italia și *Monika Leskovar* violoncel din Germania, în program cu lucrări de A. Arenski și S. Rahmanjinov, apoi o formație instrumentală mai puțin obișnuită din Franța, alcătuită din trei instrumente *Eric le Sage*, pian, *Paul Mayer*, clarinet și *Lise Berthaud* violă cu lucrări de R. Schumann, G. Kurtág și W.A. Mozart.

Două mari orchestre, de la noi au satisfăcut, conform tradiției, și publicul amator de muzică simfonică. Filarmonica din Belgrad la pupitrul dirijoral *Gudni A. Emilsson* din Islanda și trompetistul *Sergej Nakarjakov* din Rusia, respectiv Israel s-au prezentat cu lucrări de J. Leifs, P.I. Ceaikovski și E. Grieg, iar *Simfoniștii voivodineni* la pupitrul dirijoral *Berislav Skenderović* și laureatul concursului de pian „*Geza Anda*” de la Zürich, coreianul *Jinsang Lee* au interpretat compoziții de H. Berlioz, R. Schumann și O. Respighi.

Deja de câțiva ani, la ultimele ediții ale NOMUS-ului s-a făcut un pas înainte și tiptil se pătrunde cu foarte mare grijă în alte genuri muzicale. Astfel, anul acesta pe scena Teatrului național sârb am urmărit două seri muzicale mai neobișnuite. Este vorba despre oaspeții *Misia* și ansamblul sau instrumental interpreți a-i muzicii tradiționale portugheze, *fado*, și ansamblul *Gerardo Núñez sextet* din Spania care ne-au prezentat o seară de neuitat de *flamenco*.

Fado este genul de muzică intimă, cu mari încărcături dramatice. Se cântă în exclusivitate în limba portugheză. Dar atunci când *Misia* cântă nu există bariere lingvistice. Este bine și de dorit ca ascultătorul să se lase legănat și dus de valurile și în sonoritatea muzicii

portugheze. Solista vocală *Misia* alături de ansamblul său instrumental a editat nenumărate CD-uri foarte apreciate de iubitorii de muzica *fado*. În programul de la Novi Sad a fost prezentat ultimul CD intitulat *Turistas* prin care descrie călătoriile efectuate în lumea întregă, întâlnirile, concertele, ce au modelat și format sensibilitatea muzicală a solistei timp de 20 de ani. Și totuși motto-ul *Misiei* este următorul: „Cu toate că există un număr imens de genuri muzicale, în final, există doar un singur cântec – cântecul universal al inimii”.

Ansamblul *Gerardo Núñez sextet* din Spania a prezentat în spectacol flamenco tradițional cu cele trei elemente ale sale: dansul, cântul și flamenco ghitară care în permanență se susțin, sprijină, încurajează și favorizează reciproc. Muzica prezentată de acest ansamblu a fost un flamenco modern, al zilelor noastre în strânsă relație cu jazz-ul și muzica cultă.

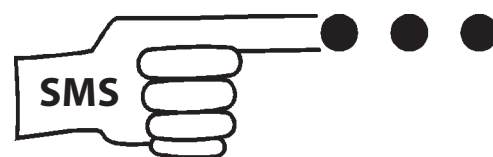
Artiștii muzicali bine aleși adunați într-un spațiu așa de restrâns cum este NOMUS-ul Festivitățile muzicale de la Novi Sad au prezentat cu perseverență bogăția, frumusețea și diversitatea artei sunetelor.

Arcul dintre realizările epocii barocului (Vivaldi, Bach), peste compozițiile romantice ale lui Robert Schumann (considerat, anul acesta, ca figură centrală, având în vedere aniversarea de 200 ani de la nașterea acestuia), precum și discipolii săi cum ar fi Edward Grieg, până la creatorii neoromantismului ca Vittorio Geanini, dar și prezența repetată la acest festival a compozitoare noastre de renume mondial Alexandra Vrebalov, este foarte mare și larg.

Pentru această aniversare, treizeci de ani de existență și activitate a NOMUS-ului, organizatorii, cu plăcere, mândrie și nostalgie în același timp, au selectat fragmente sonore dintre cele mai reușite din unele concerte susținute, pe parcursul acestor ani, de o pleiadă întreagă de străluciți interpreți, care au dăruit manifestării și publicului momente înstelate alcătuind un album din trei CD-uri.

O noutate la această ediție jubiliară a NOMUS-ului, Festivităților muzicale de la Novi Sad a fost și concursul pentru cea mai reușită idee de dotare vizuală a NOMUS-ului. Au fost prezentate variate și frumoase rezolvări create de artiști plastici de la Academia de arte din Novi Sad. Cea mai bună soluție a fost premiata și aplicată în practică.

Cele nouă seri de delectare artistică au înnobilit fără doar și poate sufletele melomanilor prezenți la concerte. Astfel că s-a dovedit o dată în plus că NOMUS-ul, Festivitățile muzicale de la Novi Sad este un eveniment de enormă însemnătate națională și în mod clar și vizibil de o mare însemnătate culturală a țării noastre.

În luna iunie a.c. au plecat de lângă noi două personalități din Voivodina, două exemple de demnitate și profesionalism: prof. dr Lia Magdu, profesor universitar și Mărioara Baba, poetă și critic de teatru.

Lia Magdu

Lia Magdu s-a născut pe 2 decembrie 1930 la Nicolinț, profesor universitar. De numele doamnei profesoare Lia Magdu se leagă studiul limbii române la nivel universitar în Voivodina, încă din noiembrie 1974, odată cu înființarea grupei de Studiu pentru Limba și Literatura Română, de la Facultatea de Filozofie a Universității din Novi Sad. Deși acest drum al afirmării Catedrei de Limba și Literatura Română nu a fost ușor, Lia Magdu a făcut față la toate încercările și a asigurat continuitatea acestei catedre, lăsând amprenta unei atmosfere de liniște și bun simț,

care au caracterizat și persoana care a fost Lia Magdu. Pe lângă activitățile curente ale Catedrei, Lia Magdu a participat la toate proiectele organizate de Ministerul Învățământului în cadrul Facultății de Filozofie și de asemenea, a fost inițiatorul colaborării internaționale dintre Universitatea din Novi Sad și Universitățile din România, din Timișoara și București. Parcurgând toate treptele învățământului universitar, ea a devenit profesor plin în anul 1991, ținând cursuri până în anul 2000, când și-a încheiat cariera profesională de profesor cu succes, fiind în continuare invitată în comisiile de alegeri ale

Facultății de Filozofie și continuând să publice. Prof. dr. Lia Magdu a scris următoarele studii și cărți: *Normă și dialect în limba scriitorilor bănățeni de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Facultatea de Filozofie, Novi Sad, 1980; *Aspecte ale cultivării limbii române în Voivodina*, Libertatea, Panciova, 1980; *Studii de limbă română*, Libertatea, Novi Sad, 1991; *Studierea limbii și literaturii române la Facultatea de Filozofie din Novi Sad: (1974-1994/95)*, Societatea de Limba Română din Voivodina, Novi Sad, 1996; *În amurg: memorii, confesiuni, însemnări de călătorie*, Editura Libertatea, Panciova și Editura Augusta, Timișoara, 2002; *Un grăunte de înțelepciune și de adevăr: culegere de texte din diferiți autori*, Editura Libertatea, Panciova, 2006 și un număr mare de lucrări științifice din domeniul limbii și lingvisticii românești.

Dumnezeu s-o odihnească!
Colegiul de redacție al revistei *Europa*

*

Mărioara Baba

Mărioara Baba s-a născut la 18 decembrie 1950, la Seleuș, a absolvit studiile economice și, ulterior, Institutul de Teatru și Cinematografie de la Belgrad.

A colaborat la revistele „Lumina” Pančevo, „Libertatea” Novi Sad, „Tinerețea”, „Bucuria copiilor”, „Dnevnik”, „Almanah pozorišta Vojvodine” etc.

A publicat volumele: *Ape cristaline* (1980), *Ploaia eternă*, poezie, Editura Libertatea Novi Sad, 1992; *Dubla ființă a naturii*, poezie, Editura Libertatea Novi Sad,

1997; *Poeme*, Editura Eminescu, București, 1999; *La dans cu ciufulitul*, poezie, Editura Libertatea Novi Sad, 2004 și *Porțile orașului*, poezie, Editura Libertatea Novi Sad, 2005.

În prezentarea volumului Mărioarei Baba, *Porțile orașului* (Panciova, Editura Libertatea, 2005), Slavco Almăjan, certifică faptul că

poeta a fost „visătoarea modernă, aflată în fața adevărilor ascunse, ce-și asumă și-n continuare dreptul la melancolie, la o călătorie imaginară cu o corabie sacră, ieșire căutând din labirintul virtual al senzațiilor ireductibile și încercând să se îndrepte spre dublura fascinantă a ființei poetice; porțile, implicate în peisajul liric, ne oferă o mărturie că am ajuns în fața unui spațiu obsedant în care descoperim discret lumea stărilor tonifiante ale poetei”.

Mărioara Baba a scris critică de taturu, film și TV. A semnat săptămânal cronică evenimentelor culturale pe micul ecran (Televiziunea Novi Sad, programul în limba română).

Dumnezeu s-o odihnească!
Colegiul de redacție al revistei *Europa*

*

Pe data de 13 mai la Societatea Scriitorilor din Voivodina a fost organizat un simpozion dedicat operei poetului Ioan Flora: *Ioan Flora (1950-2005), poet, traducător, redactor*. Simpozionul a fost organizat de Centrul pentru Dialogul Culturilor (președinte – Pavel Gătăianțu) din Novi Sad și de Asociația Scriitorilor din Voivodina (președinte prof.dr. Nikola Strajnić). La simpozion au participat un număr mare de cercetători din Serbia și România. La fel, la simpozion au vorbit și un număr mare de scriitori sârbi, cunosători ai operei poetice și traduse ale lui Ioan Flora. Lucrările au fost citite în

două secțiuni și vor fi publicate în revistele „Europa” și „Zlatna Greda”. Dezbaterile s-au axat pe marginea a patru teme: *Ioan Flor, a între verism și poezie critică, Neoavangarda românească și poezia lui Ioan Flora, Ioan Flora între literatura sârbă și română, Imagini regionale și aspecte universale în poezia lui Ioan Flora*.

*

Pe data de 9 aprilie la Biblioteca Județeană „A.D. Xenopol” din Arad precum și la Universitatea „Vasile Goldiș” din același oraș, organizația nonguvernamentală „Fondul Europa” din Novi Sad a prezentat publicațiile sale în limba română: revista „Europa”, revista pentru copii „Prichindelul” și buletinul „Europa-info”, atelier de creație pentru tinerii ziariști. La această lansare au participat Pavel Gătăianțu, scriitor și Dosu Bosioc, grafician.

Prof. univ. dr. Aurel Ardelen și Pavel Gătăianțu

*

Departamentul de Limba și Literatura Română din Novi Sad, revista „Europa” și revista „Carmina Balcanica” din Craiova au organizat pe data de 26 aprilie la în sala festivă a Facultății de Filosofie din Novi Sad o manifestare culturală în cadrul căreia au fost prezentate revistele: „Carmina Balcanica”, Review Of South-East European Spirituality and Culture, revista „Europa”, revistă de știință și artă în tranziție și revista „Europa Info”, atelier de ziaristică a tinerilor jurnaliști de la radio și televiziunea din Novi Sad. Despre reviste au vorbit: prof. dr. Mihaela Albu, redactorul revistei „Carmina Balcanica” din Craiova, prof. dr. Dan Angheliescu, co-fondator al revistei „Carmina Balcanica”, Pavel Gătăianțu, fondator și redactor-șef al revistei „Europa”, Doru Bosioc, art director al revistei, conf. dr. Carmen Cerasela Dărăbuș, language editor, prof. dr. Marina Puia Badescu, membru al colegiului științific al revistei și mr. Virginia Popović, membru al comitetului de redacție al revistei „Europa”.

*

La cea de-a VIII-a ediție a Festivalului Internațional de Filme Documentare „Cronograf”, desfășurat în luna mai la Chișinău în Republica Moldova, la secția Cadru a festivalului pentru comunitățile românești din afara granițelor, filmul documentar din producția programului în limba română al Televiziunii Voivodinei *Mândruliță, pup de trandafir* a autorului Traian Todoran a obținut premiul trei. Filmul respectiv este dedicat creației artistice a pictoriței naive Sofia Ionașcu și a soțului ei, Todor Ionașcu din Uzdin.

*

La Pitești, în 23-24 aprilie, și-a derulat lucrările Congresul Național de Istorie a Presei

Asociația Română de Istoria Presei (ARIP) și Universitatea „Constantin Brâncoveanu” din Pitești au organizat, în acest an, cea de a treia ediție a Congresului Național de Istorie a Presei, eveniment cu participare internațională. Tema acestei manifestări a fost *Presa locală și regională, în context european*.

Peste 120 de specialiști din întreaga țară, dar și din Republica Moldova, Grecia sau Germania s-au reunit cu această ocazie sub primitoarea cupolă universitară patronată de Constantin Brâncoveanu. Aceștia reprezintă universități, muzee, institute de cercetare, redacții, unități arhivistice.

Deschiderea oficială a evenimentului s-a desfășurat în prezența conducerii Universității organizatoare, reprezentată de prof. dr. Ovidiu Puiu, prorectorul instituției, dar și în prezența oficialităților locale piteștene.

Conferința inaugurală, în plen, a fost susținută de academician Eugen Simion, fost Președinte al Academiei Române, care a vorbit despre *Publicistica românească: modelul Eminescu*.

Prof. dr. Ilie Rad, președintele ARIP și cadru didactic la Universitatea Babeș-Bolyai Cluj Napoca, a înmănat cu această ocazie câteva diplome de excelență, în semn de grațitudine pentru organizarea congresului.

În ceea ce privește valoarea acestei manifestări, domnia sa precizează: „Printre multe alte semnificații, congresul nostru are și menirea de a reabilita cuvântul congres, ușor compromis astăzi, datorită conotațiilor avute în cei 45 de ani de comunism. Reînnodăm astfel o tradiție existentă în cultura română.”

Vicepreședintele ARIP, conf. dr. Marian Petcu, de la Universitatea din București, al cărui entuziasm contagios a generat prima ediție a acestei reuniuni, în 2008, la Arad, povestește, pe scurt, istoria acestui proiect:

„Primul congres național a fost posibil datorită generozității Universității de Vest „Vasile Goldiș” Arad, în 2008, manifestarea având loc la castelul de la Macea. O întâmplare minunată, pentru care rămân îndatorat Speranței Milancovici. La data aceea, Asociația nu era cunoscută în țară, avea activitate modestă, mai cunoscut fiind proiectul *Istoria presei în date*. 100 de profesori, bibliotecari și cercetători din țară și din Republica Moldova au venit atunci la Arad...”

În anul 2009, gazdă a fost Universitatea „Petre Andrei” din Iași... Această a doua ediție s-a bucurat de participare internațională...

În 2011, Congresul Național de Istorie a Presei va avea loc la Universitatea „Ovidius” din Constanța. Această prestigioasă universitate împlinește 50 de ani de la înființare. La aniversare, se cuvine să omagiem și memoria jurnalismului dobrogean.”

După deschiderea în plen, participanții s-au reunit în formații mai restrânse, pe secțiuni, pentru a dezbate probleme specifice, în următoarele domenii: audiovizual, presă scrisă, diaspora, micromonografii de ziare și reviste, teorie și metodă în cercetarea istoriei presei, jurnalism specializat, jurnalism cultural.

Nu a lipsit nici standul cu carte de specialitate, precum și un spațiu temporal dedicat lansărilor în domeniu.

La secțiunea Diaspora, au fost prezentate lucrări vizând presa greacă, presa rusească în Basarabia, presa de limbă germană în Transnistria și Basarabia, prezența franceză în presa dobrogeană, publicații ale comunității sârbești (*Tekelijino Zvono*) și evreiești (*Shalom*) la Arad, prezența aromânilor în presă etc.

După cum s-a petrecut și ulterior congreselor de la Arad și Iași, toate aceste lucrări vor fi reunite într-un volum care, promit organizatorii, va putea să apară în toamna acestui an.

În cea de a doua zi a Congresului a avut loc și Adunarea Generală a Asociației Române de Istoria Presei (ARIP), ocazie cu care vicepreședintele acesteia, Marian Petcu, a lansat două proiecte, pe cât de necesare pentru universul presei românești, pe atât de ample și provocatoare pentru specialiști: crearea Muzeului virtual al presei din România, respectiv Configurări,

reconfigurări, desfigurări ale democrației în România: Cultul personalității. Iconografiile oficiale.

Având în vedere un obicei periculos al unor așa-zii specialiști, și anume acela de a se înscrie fictiv la manifestări științifice, pe care ulterior nu le onorează, irosindu-se astfel energie organizatorică, resurse financiare și, mai ales, oportunități pentru alți interesați, ARIP a propus și o *Declarație privind turismul academic și impostura intelectuală*.

Președintele ARIP, prof. dr. Ilie Rad, a declarat, în ceea ce privește acest al treilea congres: „...ARIP se prezintă cu o identitate proprie, inclusiv vizuală (imaginea asociației noastre – logo, site, coperta revistei etc. – este creată de artistul grafician Könczey Elemér din Cluj Napoca)”.

Speranța Milancovici

*

Ierusalim, 12-13 iunie a.c.:

Conferința Internațională Shoah Education and Remembrance in Hindsight and Foresight: Text and Context

Yad Vashem și International School for Holocaust Studies au organizat, în 12-13 iunie a.c., la Ierusalim –Israel, cea de a șaptea ediție a Conferinței Internaționale dedicate Educației despre Holocaust.

Manifestarea, organizată în colaborare cu Ministerul Israelian al Educației și de către Ministerul de Externe, a reunit peste 200 de diplomați, reprezentanți ai diferitelor organisme internaționale, cercetători, filosofi, istorici, educatori sau formatori de opinie din aproximativ 40 de țări, printre care Austria, Australia, Canada, Croația, Franța, Germania, România, Marea Britanie, Irlanda, Italia, Japonia, Mexic, Polonia, Spania, Statele Unite etc.

La deschiderea festivă au luat cuvântul Avner Shalev, Directorul Yad Vashem, Gideon Sa'ar, ministrul israelian al educației, Dorit Novak, director al International School for Holocaust Studies și renumitul profesor Alain Finkielkraut.

Sesiunea efectivă a fost deschisă de președintele International Task Force, Dan Tichon, pentru ca, în continuare, să ia cuvântul prof. Dina Porat (Tel Aviv University), Rabinul Israel Meir Lau, Prof. Yehuda Bauer și Shulamit Imber, director pedagogic al International School for Holocaust Studies.

Prezența și mărturiile a trei supraviețuitori ai Holocaustului (prof. dr. Yitzchak Arad, avocatul internațional Samuel Pisar și jurnalistul Roman Frister) au completat discursurile teoretice, aducând teoria în con-

cret și amintind asistenței internaționale faptul că dincolo de text, se ascunde contextul real.

Un interes deosebit au provocat discursurile lui Aleksander Kwasniewski, (fost Președinte al Poloniei), Stjepan Mesić (fost Președinte al Croației) și al lui Dr. Leonidas Donskis (Membru al Parlamentului European).

După discuțiile în plen, participanții s-au grupat pe secțiuni, în funcție de interesele specifice. Astfel, atelierele create au vizat aspecte precum: Educația despre Holocaust, Drepturile Omului și crime contra umanității, Negarea Holocaustului, Comemorarea Holocaustului în mod semnificativ, Antisemitism, Recomandări pentru ministerele însărcinate cu educația etc.

Dincolo de obiectivul efectiv de a readuce Holocaustul în discuție, din perspectiva evenimentelor recente, conferința a avut drept scop promovarea ideii că suferința umană este mereu și peste tot la fel, genocidul contra evreilor fiind doar precedentul. Iar acesta poate fi oricând reinventat, într-o altă formă, într-un alt loc, contra altor popoare.

Holocaustul nu a afectat doar poporul evreu. Rezultatul celui de al doilea război mondial a fost zeci de milioane de victime, dintre care o parte au fost evrei. Doar o parte însă. Așadar Holocaustul nu a fost doar o valoare a drepturilor evreilor, o acțiune dirijată contra lor, ci o crimă globalizată contra umanității.

Actorii scenei politice, sociale și culturale actuale, factorii decizionali sau cetățenii satului global de astăzi nu trebuie să se substituie victimelor, ci să găsească permanent căi de a păstra în atenția colectivă pericolul latent al unor astfel de proiecte criminale care pândesc în diferite spații geografice și etape istorice.

Conferința a fost urmată de reuniunea ITF (Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research), care a analizat rezultatele discuțiilor de la workshop-uri, cu scopul de a spori conștientizarea complexității fenomenului holocaustului prin cooperare internațională. Actualmente ITF reunește reprezentanți a 27 de state, alte 7 țări fiind în fază de candidatură.

Speranța Milancovici

REFLECTOR – CĂRȚI

Luiza-Maria Caraiivan

INCURSIUNE ÎN IMAGOLOGIA COMPARATĂ

Într-un amplu studiu de imagologie comparată*, doamna **Carmen Dărăbuș** reunește analizele unor opere cheie ale unor scriitori din cultura română (Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga, Mircea Eliade, Mircea Cărtărescu, Dinicu Golescu, Liviu Rebreanu, I.L. Caragiale, Eugen Ionescu), cultura engleză (George Bernard Shaw, Lawrence Durrell), cultura sârbă (Milorad Pavić, Miloš Crnjanski), cultura franceză (Emile Zola), cultura argentiniană (Jorge Luis Borges) dar și multiculturalismul lui Elias Canetti (evreu cu origini spaniole, crescut și educat în Bulgaria, Anglia și Austria, scriitor de limbă germană), opere ce permit sublinierea unei continuități între viziunea tradițională asupra mitului și viziunile (post)moderne, dar, în același timp, și a unei detașări a contemporaneității de trecutul tumultuos. În acest sens, prima direcție pe care cititorul avizat o are la dispoziție este dată de 'urzelile' mitului în redescoperirea identității, prin opoziția dintre concepte binare: gândirea intuitivă și cea discursivă, spațiul livresc și cel al existenței, modernism și post-modernism, oameni și zei. Cea de-a doua direcție este reprezentată de contactul între lumi și crizele (posibil declinul) acestora: călătoria, războiul, imaginea din oglinzile absurdului, omul în relația sa cu avutul său, revolta și experimentul, toate aceste teme sunt corelate cu ope-

rele investigate, iar finalul este punctul de vedere propriu autoarei.

După cum remarcă Sonia Ouaras în Prefața volumului, răspunsurile pe care le oferă lectura acestui volum sunt legate de întrebările despre moștenirea, incontestabil valoroasă, lăsată de secolul ce tocmai s-a încheiat. (Post)modernismul nu înseamnă realizarea unei noi spirale a valorilor fără o comparație cu ceea ce există deja. Abandonarea trecutului este necesară în măsura în care nu implică și renunțarea la valoare și aprecierea acesteia. Formarea individuală, atât morală cât și culturală, are la bază o legătură directă dintre fapte și opere din diverse epoci care să lege prezentul nu doar de trecut cât mai ales de viitor. Avantajul categoric al criticului și scriitorului

postmodern este tocmai bogăția de opere și de informații din care se poate (dis)cerne (non)valoarea și multitudinea de metode pe care acesta le poate aplica pentru a propune noi viziuni asupra unor opere frecvent citate.

Ușurința cu care doamna Carmen Dărăbuș se deplasează prin multiculturalitate, contrastând sau găsim similitudini între imagini specifice culturilor analizate este dovedită de numărul impresionant de autori și opere pe care cititorul îi descoperă în acest studiu, ce poate fi utilizat atât de un lector ocazio-

nal, dar mai ales de un observator competent. Primul poate obține sugestii despre viitoare 'lecturi suplimentare', însoțite de interpretări inedite și asocieri originale, pe când cel de-al doilea poate continua cercetarea în domeniul imagologiei comparate, folosind ca referință oricare din capitolele acestei cărți.

Modalitățile complexe de abordare a miturilor din romane și piese de teatru bine-cunoscute unui filolog surprind prin actualitatea simbolisticii și a comentariilor. Androgenul, cifra 7 sau cifra 10, cuvintele ce au forță creatoare, sunt câteva exemple din cele tratate cu meticulozitate de doamna Dărăbuș în prima parte a cărții. Ce-a de-a doua parte unește, atât spațial cât și temporal, modele literare românești, franceze și din întinsa Europă Centrală (atât de discutata Kakanian a lui Musil). Imposibilitatea de a stabili un centru care să fie mai bogat în mituri și imagini decât oricare altul, dar și aplicabilitatea acestora la scriituri literare din diferite epoci și teritorii susțin teoriile postmoderne care refuză opoziția clară și perfect delimitată între centru și periferie și militează pentru acceptarea faptului că nu pot exista unul în absența celuilalt. În aceeași situație se află scriitorii din marginile Europei, a căror operă trebuie considerată ca fiind parte integrantă din întregul european. Necesitatea studiilor comparate este evidentă, în contextul în care granița dintre centru și periferie se estompează, cele două putând fie să se contopească, fie să își schimbe rolul între ele.

Astfel, eseurile doamnei Carmen Dărăbuș contribuie la localizarea mitului în acest început de secol XXI, confruntat cu problema globalizării și a identității individuale și colective, unde literatura își va păstra cu siguranță locul important pe care îl deține, iar interpretările de text se vor diversifica. Reutilizarea textelor de bază din literatura universală (considerată a fi așa-numitul centru) alături de texte mai puțin cunoscute sau chiar recent recuperate, din literaturi așa-zis periferice, oferă o nouă direcție de studiu, la baza căreia se află reevaluarea tuturor conceptelor bine fixate în memoria literară și interogarea standardelor prin accesul la informație și comparație.

***Carmen Dărăbuș – L'application du scénario dans l'imagologie comparée**

Gabriela Glăvan

PANOPTICON CU NEBUNI ȘI ARLECHINI

Volumul semnat de Ciprian Vălcan și Dana Percec, *Teologia albinșilor*, apărut recent la Editura Napoca Star din Cluj-Napoca, propune un joc intelectual original și neobișnuit. Pornind de la o serie de eseuri publicate în duplex în rubrica Narrenturm a revistei „Orizont”, autorii orchestrează un spectacol viu al ideii și-al metaforei, inspirați de frânturi bizare din realul imediat. Probabil că, dincolo de un extrem de rafinat umor și un simț acut al realului (în care categoriile ridicolului și grotescului se remarcă deplin și perpetuu), Dana Percec și Ciprian Vălcan sunt, înainte de toate, posesorii unui remarcabil simț al *i-realului*. Iată că irealitatea imediată, după ce a fascinat toate sferile literaturii și-ale criticii, poate fi întrezărită și analizată, prin ochi ageri și de la distanțe potrivite, în toată splendoarea, oroarea și dezarticularea sa.

Trebuie remarcat dintru început faptul că, deși episoadele reale (în măsura în care prin *real* înțelegem nu un concept filosofic greu de definit, ci imediatul banal dezvoltat în mass-media) aflate la baza eseurilor au fost, într-o anumită măsură, dezbătute intensiv în presă și în spațiul public; ceea ce le transformă în prilej pentru contemplație (tragi-comică, cel mai adesea) este tocmai interpretarea complexă și surprinzătoare pe care autorii le-o dau.

Spațiul public, ca spectacol perpetuu al suprapunerii dintre imaginar și proiecțiile sale reale a fost subiectul unei hermeneutici vaste în domeniul științelor socio-umane și al artelor din ultimul secol. Întors pe toate părțile, acest real imediat pare a-și fi revelat de fiecare dată, în măsuri diferite, aceeași față irațio-

nală, neliniștitoare – aceea prin care se seamănă prea bine cu un spital de nebuni uneori scăpat de sub control, un Narrenturm labirintic în care se pierd atât locatarii de drept, cât și privirile intrigate ale outsiderilor.

Deși mărturisesc că textele lor „nu au altă ambiție decât aceea de a distra, ca niște scurte și nevinovate giumbușlucuri, un public prea întristat de veștile pe care i le dă realitatea de zi cu zi” autorii reușesc, chiar fără intenție, mai mult de atât – performanța de a prelucra imagini și idei în asocieri ingenioase și provocatoare.

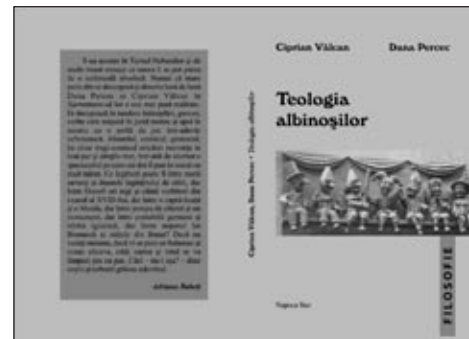
Douăzeci de subtitluri fixate, în termenii autorilor, „în echilibru instabil între alegoric și burlesc”, se bifurcă, la rândul lor, în duete electrizante susținute pe tonuri diferite, însă armonizate în detaliile contextului. În stil propriu, fiecare delimitează spații de observație ce se intersectează cu iluzia și neverosimilul, oferind deopotrivă nenumărate ocazii pentru ficțiune. Se poate remarca, încă de la primele texte, că lui Ciprian Vălcan îi revine registrul scrierii creative, al avalanșelor de conexiuni ce străbat cu viteze uluitoare ecranele suprapuse ale filosofiei, literaturii, antropologiei istoriei și artelor, iar Danei Percec zona hermeneuticii ordonatoare, căutând sens și coerență în puzzle-uri nebunești populate de ființe năstrușnice, arlechini și monștri. Ritmul de fond îl dau umorul, simțul estetic hiper-calibrat și curiozitatea inocentă în fața spectacolului impur al cotidianului.

Niște părinți mimând onorabil normalitatea își botează fiul Adolf Hitler și cer cofetarului de cartier să-i

inscripționeze tortul aferent zilei de naștere cu o urare plină de dragoste (*Despre Hitler și frișcă*). Pe același palier, metaforic vorbind, locuiesc niște mireni ruși neștiutori de prea multă onomastică, însă patrioți zeloși ce și-au botezat copiii Rossia (fără dubii, Rusia), Kosmos sau Privatizatsia (*Maica Rusie și tata Tractor*). Istoria se citește în stele și-n

catastife, însă uneori zeii sunt indiferenți și induc muritorii în erori zoofile. Spre exemplu, tot în zona obscură a relațiilor de familie se petrec fapte și mai grozave – unui trib din estul Indiei i s-a părut adecvat să-și însoare una dintre odrasle cu un patruped canin de parte femeiască pentru a scăpa de un oribil blestem (*Nuntind cu cățeaua*). Revenind în Rusia, aflăm că acolo răsare triumfător, într-o piață publică, un monument înfățișând o pompă pentru clismă, susținută de îngeri (*Odă fundamentului*). Jainiștii, după cum deja știm, se oferă drept pradă și sediu mobil tuturor paraziților din lume, însă parazitismul e un fenomen global, cu atât mai supărător cu cât se manifestă în ograda noastră (*Proletarii sângelui*). Cine n-a tresărit nervos aflând, dintr-un raport pripit, că armata germană și angajații Ministerului Apărării consumă, horroribile dictu et auditu, 800 de milioane de suluri de hârtie igienică, plătite, până la ultimul, de legendar-onestul contribuabil neamț? (*Contabilii nu se șterg niciodată la fund*). Și, apropo de rapoarte, deși în România neglijența electorală a mers până-ntr-acolo încât locuitorii din Buba, județul Ilfov, au fost nevoiți să-și exercite dreptul de vot în pivnița celei mai înstărite familii din sat (*Omul din pivniță*), românii sunt pasionați peste media firească din UE de... cititul cărților (*Stahanov cititor*). Metafora subteranei are o forță binecunoscută, însă, deoarece împrejurările comune conlucrează simultan la aerul timpurilor și la forța de propagare a gazului rusesc prin uriașe conducte nevăzute dar subînțelese în zilele geroase ale lui ianuarie 2009 (*Să spălăm Putin(a)*), nici măcar la marginalul capitol al politicilor de gen nu am depășit, ca națiune, nivelul primitiv al misoginismului, chiar dacă feminismul internațional încă se încrâncenează în jurul dilemei „cu tocuri/fără tocuri” (*Tocuri și smocuri*).

Mai mult decât o înșiruire de efecte joculare, volumul este rezultatul unui dialog prolific între două perspective ce se completează prin diferență și își

amplifică specificul prin pasiunea comună pentru haosul paradoxal al lumii. De la râsul bonom și inteligent și până la fascinația ororii, panopticonul observat de aproape stârnește un spectru aparent nelimitat de reacții posibile și își propagă până la receptorul indirect, cititorul, vibrațiile.

Libertatea deplină a abordării și-a discursului imprimă textelor un aer revigorant, iar volumului o încadrare fericită în seria lecturilor alerte și intens participative. Cititorul, familiarizat din primele fraze ale fiecărui text cu „știrea” – teribilă, prostescă, inutilă, amuzantă, aiuritoare, hipergonflată, pseudoștiințifică, ridicolă, sau pur și simplu reală – devine martorul implicit al construcției argumentative – persiflantă, ironic și savant analitică – prin care Ciprian Vălcan și Dana Percec privesc spre balamucul real și imaginar din jur. Neantul și insignifiantul, crima și abjecția, obsesiile compulsive și celebritatea de 15 minute la care fiecare anonim are dreptul – filtrate printr-un umor eliberator, apoi înobilate de oscilația constantă între sobrietate și implicare ludică – sunt constanțele acestui volum remarcabil prin dezinvoltura mizei și complexitatea impresionantă a reușitei.

Alexandru Cistelean

O POETICĂ ASPRĂ

Leat cu Adrian Popescu al nostru, Jovan Zivlak n-ar avea nimic altceva în comun cu el dacă n-ar exista și în poezia lui un fond de smerenie și de compasiune imediată, genuină și spontană. E drept că, spre deosebire de Adrian Popescu, Zivlak nu angajează acest fond în stilistica religioasă a psalmului și a cântecului de beatificare, dar nici nu-l ține ascuns, în regim de pasivitate sau clandestinitate. Din contră, e un fond mereu reactivat și tocmai pe el se procesează întreaga confesiune, într-un limbaj aproape auster, direct cu oarecare violență și concret pînă la acuitatea stranie. Mai aproape de „realismul” biografic, dar nu pînă la supremația notației sau a spectaculului și montajului de secvențe, el nu face imne ale creațiunii, ci mai degrabă reportaje de neliniște, relații de angoasă insinuantă sau abruptă. Dar nici acestea în emfatic, în exasperare trasă spre paroxism, ci în cruzimea și delicatețea desenelor autentice de stare și în cuvinte modeste, de nu de-a binelea umile. Nici gesturile, nici vorbele nu-s „mari”, radicale și exemplare, ci propuse într-un regim slab, cu conotațiile parcă ecranate și comprimate. Și mai drept e că Zivlak pornește anume din poziție „slabă”, de pe un scepticism imaginativ și de la coordonate vizionare total dez-eroizate, coborîte spre insignifianță și diminuate pînă spre ștergere; dar nu șterse, ci cu urmele încă vizibile, deși cu o iradianță pioasă. Zeul lui e „minuscul”, iluminarea lui e „slabă”, destinul e asemeni celui al „frunzei pe apă”. Definiții ale fragilității cu toatele, dar și definiții ale unei condiții vizionare sceptice, dedusă dintr-o condiție umană cu predis-

poziție de victimă. În genere limbajul lui Zivlak nu e purtat de entuziasm (inițiativa imaginativă e scurtă, retezată parcă), ci mai degrabă supus unei sintaxe deceptivă, unei flexiuni melancolice a stărilor și unei minimalizări a efectelor retorice. Dar tocmai limbajul sărac și inocent e climatul potrivit pentru cultura dramatică a poeziei, pentru discreția ei tragică și pentru fluxul de compasiune antrenat de acest limbaj pervers descriptiv și „insensibil”. La Zivlak nu cuvintele suferă, ele sînt chiar cinic de obiective și neutre, însă tocmai impasibilitatea lor provoacă și activează – anume, desigur – suflul de compasiune din fondul nescris al poemului. Sintaxa non-emoțivă și ne-emoționată e chiar reactivul stărilor iar precizia desenului nu e decît participare la suferința de dincolo de linie. Memoria lui Zivlak strînge scenele evocate într-o intuiție a lumii (să folosesc eu un bombasticism) ca *holocaust*, indiferent că e vorba de teme cu deschidere socială sau de teme cu strictă răsfrîngere individuală. Oricît de tandră și dispusă la reveria anamnetică, memoria relatează o moarte, face schița densă a unei pierderi, fiind marcată definitiv de o traumă nevindecabilă și imposibil de exorcizat. Prezentul însuși e dominat, în aceste condiții, de o dialectică deceptivă, retractilă, fără chiar a mai pune la socoteală ethosul oprimării și al umilirii sub care e ținut poetul („înainte să fi înțeles despre ce este vorba/ înainte să-mi fi expus propriile motive/ înainte să fi știut încotro mă îndrept/ înainte să fi putut ști de unde am pornit/ și de unde să încep ce am început/.../ m-au sfătuit:/ pleacă-ți capul. smerește-te./.../

pleacă-l așa ca într-adevăr să se vadă” etc.). Toate au la Zivlak o fragilitate dramatică, deși poezia mînuiește un limbaj abrupt al concretului și se repliază adesea într-o ironie afectuoasă. Toate cad și decad, însuși Dumnezeu suferind și zăcînd „într-o rîpă umedă și îmbîcsită”. E o lume căreia i s-a luat principiul de salvare, o lume pe pragul ultim, în agonia dezarticulării. De aici se trage compasiunea ca atitudine de fond, pe care sintaxa insensibilă, ușor sarcastică în unele tușe, nu face decît s-o valideze. Chiar și cele mai delicate gesturi, chiar și gesturile salvatoare, gesturile de pură iubire duc, la Zivlak, la o condamnare; tandrețea cea mai inocentă e doar unealta morții, într-o intuiție a identității gestului salvator cu gestul criminal. E, de fapt, intuiția centrală a viziunii poetului, din care se desfac apoi mai toate celelalte ecuații poetice strînse într-o algebră a decepției existențiale. Iar această intuiție nu-i o supoziție, nu-i un „nihilism” tras din cărți, ci o experiență abruptă, recuperată într-un desen al memoriei încă traumatizate; un desen nu atît al faptului divers ca atare (oricît de „atroce” în delicatețea lui), cît al coincidenței de identitate dintre tandrețe și cruzime: „în amurg sub coasă/ descoperiseră culcușul iepurelui/ au adus un pui care tremura/ ca varga./ eram copil cînd îl strîngeam la piept/.../ eu am fost coasa care se oprise-n avînt/ care căzu apoi de parcă nici o clipă n-ar fi mîntuit/ și comprimă suflarea în icnetul morții” (*În amurg*). Această modalitate concretă a intuițiilor, această deducere a lor – și trecere a lor – printr-o experiență directă ridică gradul de dramatism al poeziei, atît de acut încît dicțiunea se simte obligată să-l îmblînzească prin neparticipare. Zivlak profesează o adevărată poetică a neparticipării ca implicare directă în substanța tragică, a insensibilității ca expresie pură a sensibilității și compasiunii: „ce să spui despre cel căruia durerea i-a descompus chipul/ de ce să cugete la bani/ la datorii/ la frați sau prieteni trădători/ să cugete la ritualuri/ la strîngeri de mînă/.../ ce despre durerea de nerostit/ despre cuvinte despre litere despre nimic” (*Ce*). Firește că e vorba de un abandon simulat al compasiunii, simplă manieră de a nu o retoriza și de a-i da un curs autentic. Dar poezia e chiar acest gest suspendat de compasiune, de solidaritate cu durerea

mută, de participare la o realitate ermetizată în excesul de suferință. Zivlak o definește prin evitare, o definește negativ, dar tocmai catalogul lucrurilor care și-au pierdut orice importanță în fața durerii pure îi relevă acesteia tensiunea implozivă, mai mult și mai acut decît orice pictură directă de durere. Arta lui Zivlak definește nu prin descriere, ci prin absență. E și aici o conduită de pietate, ca și cum poezia – dar nu „poezia care privește cu dispreț lucrurile mărunte”, ci chiar poezia lui, care le privește întotdeauna cu tandrețe și vibrație – ar evita să se atingă de lucrurile pur nevralgice. Poezia lui Zivlak e o artă a discreției, ea conturează omenescul, îi dedică și edifică un cadru, dar nu se aruncă asupra lui spre a-și face din el material poetic; pur și simplu îi ridică scena pe care acesta se produce ca o absență dureroasă. Nu e vorba doar de o retorică adusă la minim, de o autenticitate a dicțiunii care se strecoară abil printre capcanele clișeele literaturizante (orice durere scrisă devine literatură; orice iubire scrisă devine clișeu), ci de un mod compozițional care înalță doar cadrul pentru epifania unei absențe sau a unei frustrări. De fapt, cele absente dor; dar dor pentru că ele sînt cele mai prezente: „iubire nu oferă nimeni./ ea vine și spune: nu am venit./.../ iubire nu oferă nimeni./ ea vine și spune: nu am venit./ nu am venit” (*Frunza pe apă*). Această artă a discreției se relevă pregnant în felul în care sînt concretizate absențele și absentele. Căci la Zivlak ceea ce e ocolit e mai abrupt spus iar ceea ce nu e spus are o concretețe ireductibilă.

Dar asta și pentru că regula celor prezente e să le invoce pe cele absente; stilul simulat realist al poeziei nu face decît să mascheze consistența simbolică a lumii, substratul ei de semnificații iradiante. Cea mai exultantă prezență nu e decît o invocație a durerii, un manifest abia descifrat al suferinței indicibile: „un arbore crește pe pămînt./ pentru a-l vedea/ ar trebui să-i dau ocol. cu pașii/ să-l împresor. să-l adulmec./ să mușc din el./ dar în acest fel arborele doar/ l-aș înconjura cu mirarea/ l-aș cuprinde cu simțurile./ acest arbore noduros/ această mînă care privește spre ceruri/ acest stabiliment al insectelor/ acest trandafir între-ale cărui aripi robotesc/ păsări/ această scui pătură a pămîntului/ acești ochi ce sclipocesc în

oglindea apei/ între o gură de aer și vid/ între nimic și nimic/ și pîlpîind/ invită mușenia/ să dea-n lacrimi” (*Scuipătura*). Cu limbajul lui abrupt, noduros și aproape abraziv, Zivlak nu pare a umbla după lucruri delicate, inefabile; în realitate, tocmai pe acestea le caută sub spectacolul concretului imediat; poezia lui vrea să „transcrie de pe piatra ce crește în grădină”, ea „invocă” „înțelesul” acoperit de „zeflemeaua care tocmai mă ajunge” și-și apără, deznădăjduită, „cuvîntul”: „căci acesta este iubirea mea și trăinicia mea./ acesta este pămîntul meu și rătăcirea mea”. E singura „religiozitate” tare în această viziune sceptică și deceptivă, care tratează cu realism crud, fără urmă de utopie sau eufemism, dimensiunea afectivă a lumii, vorbind însă mereu despre „uniune” și contopire; despre lucruri, de fapt, pierdute, dar a căror nostalgie nu e nicicînd melodramatizată. Ce folos, însă, și de această avuție a cuvîntului, de vreme ce tocmai prin el poetul ajunge pe mîna celor ce-i caută „sufletu-acela ce trebuie ferfenițit/ să nu scîncească inoportun în corul de îngeri”! Tocmai „iubirea” și „trăinicia” lui îl vor pierde, îl vor face victimă; ca și pe bietul iepuraș din copilărie. Fragilitate declinată într-o poetică aspră, delicatețe ascunsă după notații virile, dramă disimulată în nepăsare – poezia lui Jovan Zivlak.

(din postfața la volumul de poezii al lui Jovan Zivlak *Despre gaide*, Editura Brumar, Timișoara, 2009)

Carmen Dărăbuș

O SINTEZĂ A CREAȚIEI ROMÂNEȘTI DIN AFARA GRANIȚELOR

Cartea profesorului universitar dr. Cornel Munteanu, *Literatura românilor din Ungaria* apărută în 2009 la Editura Casa Cărții de Știință din Cluj-Napoca este volumul II al ciclului *Români din Ungaria*, un proiect vast, care sintetizează, în cele patru capitole (*Români din Ungaria azi*, *Privire în actualitate (1950-2008)*, *Presa și literatura*, *Complexele minoritarului în poezia românilor din Ungaria*) fațetele importante ale activității comunității românești din Ungaria.

Lector de limba română la Budapesta și Szeged, autorul a cunoscut în mod direct aceste aspecte, avînd la dispoziție și documentele din biblioteci privind istoricul domeniilor studiate. După primul volum referitor la presă – *Români din Ungaria. Presa* apărut la Ed. Noi din Jula (Gyula) în 2006, cel de-al doilea volum cuprinde toate genurile și formele literare prin care s-au manifestat cultural românii din Ungaria în perioada 1950-2008. Criteriul de organizare este cel structural-valoric, în funcție de reprezentativitatea textelor, dar și o abordare cronologică, acolo unde segmentul studiat o cere. Substanța cărții o constituie volumele autorilor și intervențiile lor în presa românească din Ungaria, alături de literatura populară și documentară. Cercetarea are în vedere atât autori născuți și formați în Ungaria, cât și autori provenind din România, autori ma-

ghiari de expresie română care s-au integrat în circuitul literaturii românilor din Ungaria; metodele de lucru care stau la baza acestei sinteze sunt complementare și constau în inventarierea bibliografiei autorilor de literatură – așadar un demers specific istoriei literare, analiza pe genuri și specii literare a creațiilor artistice. Fiecare autor este prezentat prin 1-3 texte comentate, printr-o structură analitică ce constă în prezentarea autorului și a activității sale, o interpretare a textelor, o fișă bibliografică a textelor și un dicționar explicativ de termeni literari. În încheierea volumului se află o antologie de texte poetice și un dicționar al autorilor prezenți în această carte, care are o importantă valoare de recuperare prin sinteză și prin analiza operelor, dar și a statutului minoritarului în ultima jumătate de secol XX și început de secol XXI.

REFLECTOR - REVISTE

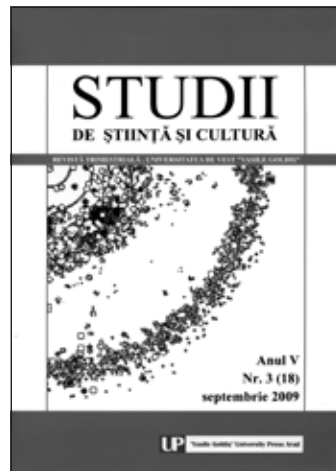
Carmen Dărăbuș

O CARTE A ÎNTÂLNIRII CULTURII CU ȘTIINȚA

Numărul 4 din decembrie 2009 al publicației *Studii de știință și cultură*, apărută la „Vasile Goldiș” University Press are ca temă-cadru *Literatura religioasă. Ecumenism*. Prima parte este dedicată Simpozionului Național – 90 de ani de administrație și învățământ românesc în Transilvania, articolul lui Aurel Ardelean analizând *Rolul lui Vasile Goldiș în realizarea învățământului românesc la Arad*. Partea a doua, cea mai consistentă, se înscrie în tematica propusă pentru acest număr al publicației universitare și are caracter interdisciplinar: dezbateri teoretice referitoare la sacru (Mihai Cimpoi, Ioan Marius Grec, Carmen Popescu), articole de istorie, lingvistică și onomastică teologică, multe lucrări fiind dedicate conceptului de *ecumenism* (Î.P.S. Laurențiu Streza, Nicolae Iuga, Samuel Adrian Caba, Silvia Irimiea); majoritatea lucrărilor acestui capitol tratează relația dintre literatură și sacru, dintre biografismul marcat de experiențe religioase și arta literară, religia ca temă în literatura română și universală – analiza operei argheziene ocupând un loc privilegiat (Emilia Parpală, Mirela Anghel, Simona Constantinovici, Cortina Viorică Șeran). De asemenea, lucrări dedicate literaturii cu tematică religioasă din opera lui B. Fundoianu, N. Crainic, I. Slavici, Dosoștei, V. Voiculescu, G. Galaction, M. Gașpar, N. Steinhardt, J. Joyce, dar și conotațiile religioase ale teatrului medieval. Este omagiată, de asemenea, activitatea unor personalități religioase

ca Inochentie Micu-Klein, Andrei Magieru. Aspectele pedagogice ale educației religioase sunt prezente atât în acest capitol, cât și în cap. IV, *Miscellanea*. Capitolul III, *Lexicologie*, cuprinde trei lucrări de lingvistică romană (italiană, franceză, română) ale unor autori străini – Giancarlo Gerlini, Louis Begioni și Ingmar Söhrman. Ultimele capitole sunt dedicate recenziilor și prezentărilor de cărți și reviste.

Conținutul divers al articolelor și studiilor, cu rezumate și cuvinte-cheie în limba engleză, ținuta lor academică, consiliul științific alcătuit din personalități ale vieții academice românești și străine face publicația accesibilă și cititorilor din afara țării, acoperirea unor mari spații sub aspect cultural-istoric coagulate de o tematică unificatoare trimite spre ideea de toleranță prin ecumenism, opusă fundamentalismelor religioase de orice fel.

Virginia Popović

TREI REVISTE – ARCA, CARMINA BALCANICA, CULTURA MEDIA

Revista de cultură Arca din Arad

Revista de Cultura ARCA a fost fondată la Arad în februarie 1990. Redactor-șef fondator – Vasile Dan. Revista a apărut pînă în anul 2001 ca instituție cu personalitate juridică a Consiliului Județean Arad. Din toamna anului 2001 revista ARCA este editată de Centrul Cultural Județean Arad. În istoria presei culturale a Aradului ARCA este revista de cultură cea mai longevivă, cu o apariție regulată, cu un corp redacțional constant, format din profesioniști – scriitori – cu o difuzare și receptare națională. Actualul corp redacțional este format din: Vasile Dan, redactor-șef, Romulus Bucur, redactor-șef adjunct, Ioan Matiut, Carmen Neamtu, Onisim Colta și Calin Chendea – redactori.

Revista conține următoarele capitole : 451 Fahrenheit, Cronică literară, Eseu, Arte vizuale, Album, Dialog, Poezie, Proză, Restituiri, Lecturi paralele, Bibliotheca universalis.

Revista apare în format carte, cu ediții triple. Ediția 4, 5, 6, din anul acesta la capitolul de cronică literară, articole semnează Vasile Dan *leudul ca pseudonim al captivității*; Romulus Bucur *Peisaj cu căderea lui Icar*, Gheorghe Mocuța *LIS : întâlnire de gradul zero*, Petru M. Haș *Între Sappho și Libera întreprindere*. La capitolul de eseu Ovidiu Pecican vorbește despre Transilvania, Mihail Neamțu scrie o auto-critică (sau despre celelalte păcate ale tinereții) iar Andrei Mocuța despre tăcerea minții. La capitolul de arte vizuale Carmen Neamțu scrie despre spectacolul „Cântecul lebedei” de A.P. Cehov în regia lui Mihai Mă-

niuțiu iar Onisim Colta scrie despre expoziția semnată de Horia Damian, artist care este și prezentat la capitolul *Album*. În următoarele pagini ale revistei Arca citim un interviu realizat de Ciprian Vâlcă și Ilinca Ilian cu Carlos Eduardo Maldonado, profesor titular la Universidad del Rosario, Bogota, Columbia. Doctor în filosofie al Universității Catolice din Louvain (Belgia). Profesor invitat la Universitatea din Pittsburgh (SUA), Catholic University of America (Washington, D.C., SUA), Universitatea din Cambridge. Versuri semnează Liviu Georgescu, Constantin Mara, V. Leac, Monica-Rodica Iacob și Florentina Loredana Dalian. Gheorghe Schwartz semnează capitolul de proză iar la cel de restituiri, eseuri scriu Viorel Chirilă *O metaforă a istoriei agresive*, Radu Ciobanu *În familie* și Lucian Ienășescu *Contribuții privind cercetările monografice românești din Arad (1900-1918)*.

La capitolul Lecturi paralele, Gheorghe Mocuța semnează două recenzii. Prima este a cărții de proză a lui Horia Ungureanu *Podul de piatră* iar a doua recenzie este a romanului *Pesta* a lui Dana Gheorghiu. Recenzii de carte mai semnează Petru M. Haș, Felix Nicolau, Dagmar Maria Anoca, Horia Ungureanu, Mihaela Moise, Mircea M. Pop, Lavinia Ionoaia, Florea Lucaci, Nicoleta Jarca, Georgeta Moarcaș. La capitolul Bibliotheca universalis articolele sunt semnate de Dinu Luca, care traduce din chineza veche pe Han Yu și Lao She.

Revista Arca și-a consolidat profilul de-a lungul anilor în jurul vocației publicistice a unor scriitori arădeni valoroși, care au știut să îmbine activitatea critică și jurnalistică proprie cu atragerea unor colaboratori prestigioși din plan național și european. În acest sens, revista „Arca” a excelat prin promovarea unor programe transfrontaliere, numere întregi fiind dedicate literaturii spațiilor învecinate, sârbe, slovace și maghiare. Numărul de față depășește aceste literaturi învecinate, ajungând pe alte continente ale Mapamondului.

Carmina Balcanica, o revistă despre spritualitatea și cultura din Europa de Sud-Est

Carmina Balcanica (nr. 2 din anul 2009) este editată în limba engleză și în limbile popoarelor balcanice. Revista este împărțită pe capitole: Eseu, Poezie, Haiku, Interviuri, Book Reviews și Varia. La sfârșitul fiecărui număr sunt prezentați pe scurt autorii numărului respectiv iar fiecare număr aduce câteva poze remarcabile ale țării în discuție. Fiecare text este scris în limba sursă și engleză, având astfel o fereastră spre un public mai larg. Revista este condusă de **Dan Angheliescu** și **Vasile Datcu** în calitate de membri ai Consiliului director și de **Mihaela Albu** – redactor șef. În numărul de față texte semnează

Mircea Muthu care scrie despre sud-estul Europei și modelul francez în relația centru-periferie, Apostolos Patelakis scrie despre istoriografia greacă a aromânilor, Thede Kahl despre contactele greco aromâne în Munții Pindului. Despre istoria istroromânilor și despre dialectul istroromân vorbește Maris Chelaru iar Dan Angheliescu scrie despre balcanitatea difuză a *Oedipului* enescian. Macedoneanul Jane Cogeabașia scrie despre începuturile istorice în dezvoltarea cântării bisericesti. Poeziile din acest număr sunt scrise în bosniacă, bulgară, greacă, macedoneană și română. La capitolul recenziilor de carte amintim cartea Elenei Lazăr *Cărturari greci în Țările Române (sec. XIX-XIX). Dicționar biografic*. Recenzia e semnată de Paula Scalcău iar recenzia cărții *Elenismul românesc* de Paula Scalcău e semnată de Olga Cicanici. Tot la capitolul acesta sunt recenzate și cărțile *Prezența elenilor în Tulcea* de Victor Henrich Baumann, *Un grec, Doi Greci, Trei Greci... Brăila. Reactivarea memoriei culturale a orașului Brăila*, carte semnată de Camelia Hristian și Ghena Pop; cartea lui Nasos Vayenas, *Despre poezie. Eseuri și aforisme*, recenzie semnată de Marius Chelaru.

Scopul acestei reviste este de a scoate din sfera ironicului ideea de mentalitate balcanică și de a încerca să găsească specificitatea culturii balcanice în contextul cosmopolitismului spațiului ex-bizantin. Conținutul revistei, care are mai mult aspect de carte constă din articole pe teme culturale scrise în cooperare cu academicieni, profesori, scriitori, poeți din Balcani și din textele scriitorilor din zonă.

Cultura Media, cultură de consum

La Centrul de Cercetări în Comunicare și Educație Media din Timișoara a apărut numărul 1 (3) /2010 a

publicației semestriale „Cultura Media” în care putem citi cele mai recente cercetări din domeniul mass media. Revista este împărțită pe capitole: Existența mediatică, Colocvii, Voci studențești, Restitutio, Comentarii, Opinii, Vitrina editorială.

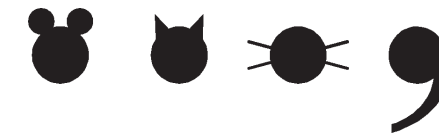
La editorial putem citi că „existența mediatică este un nou mod de viață. Expunerea la mass-media a devenit o necesitate...”, fiind o cultură a provocării, publicitatea „ne face captivi ideologiei consumiste. Publicitatea ni se oferă drept cel mai spectaculos mijloc de comunicare iar prin mass-media înțelegem „orice suport de difuzare masivă a informației”. Despre partea tehnică a filosofiei limbajului scrie Cornel Haranguș. Orice exercițiu de limba conduce spre ideea a două terminale obligatorii: realitatea externă a limbajului și receptor sau interlocutor. Despre filosofia relației scrie Aliona Grati unde putem citi despre dialog care „a devenit în ultimele decenii un concept cheie și una dintre cele mai frecvente teme de discuție”. Andrada Beloia scrie despre publicitate pe care o putem numi un „viciu cotidian”, ceva ce se consumă zilnic și care ne dezvoltă o oarecare dependență. Ea seduce individul în a cumpăra, apoi a consuma. „Marile branduri se construiesc cu ajutorul relațiilor publice” afirmă Oana Ivan în „Brandul – între advertising și relații publice”. Un brand se naște cu capacitatea de a crea știri iar advertising-ul și relațiile publice sunt „cheia obținerii succesului în arena marketului actual”.

Alexandrina Străuțiu vorbește despre inteligența socială ca factor al succesului comunicării în relațiile publice iar Ioan David despre publicația „Limba română” din 1920, afirmând că este una inedită pentru spațiul bănățean, dar și în istoria presei românești. Urmează un articol al Aureliei Lăpușan despre federația generală a presei de provincie și învățământul jurnalist, vitrina editorială unde Adrian Dinu Rachieru vorbește despre cartea lui Ioan Biriș „Totalitate/ Sistem/ Holon” și Speranța Milancovici despre volumul II de Studii și Cercetări de Istorie a Presei care apare la Editura Junimea din Iași.

Pentru a afla ce este și ce poate fi critica literară, trebuie cercetat contextul, adică noua realitate sociologică: societatea mediatică. Despre această critică literară în societatea mediatică vorbește Adrian Dinu Rachieru „cu deosebire comercializarea imaginii face ravagii. Flatând gustul jos și seducând prin cultivarea plăcerii, mass-media livrează în flux producții escapiste, serializate, imagini emblematice (...) produce dezinteres pentru viața publică”, fiind „o sursă” majoră pentru viața publică.

AUTOORII

SUMAR

SADRŽAJ

CONTENTS

EDITORIAL / Influențe asupra mass-media	3
UVODNIK / Uticaji na mas-medije	
EDITORIAL / Influences on Mass Media	
IDEI EUROPENE	4
EVROPSKE IDEJE	
EUROPEAN IDEAS	
Dubravka Valić Nedeljković – Poziția mass-media în Serbia/ Voivodina	5
– Položaj mas-medija u Srbiji/Vojvodini	
– The Position of Mass media in Serbia/Vojvodina	
Gheorghe Schwartz – Presă, sferă publică – cenzură, manipulare	9
– Ștampa, javno mnjenje – cenzura, manipulația	
– The Press, Public Opinion – Censorship, Manipulation	
Lucian Ionică – Dilemele televiziunii locale	15
– Dileme lokalnih televizija	
– Dilemmas of Local Televisions	
Tatiana Mohan-Guzijan – Mass-media: propagandă și dezinformare	19
– Mediji: propaganda i dezinformacija	
– Mass Media: Propaganda and Misinformation	
Cristian Eccher – Imperiul mass-mediei al lui Silvio Berlusconi, „Berlusconismul” și criza stângii italiene	25
– Medijsko carstvo Silvija Berluskonija, „Berluskonizam” i kriza italijanske levice	
– The Media Empire of the Silvio Berlusconi, „Berlusconism” and the Crisis of the Italian Left Wing	
Carmina Lațcu – Cultura de masă și apariția turbo-folkului	29
– Masovna kultura i pojava turbo folka	
– Mass Culture and the Appearance of Turbo-Folk	

Ioana-Lulia Olaru – Mass-media <i>avant la lettre</i> : moneda antică romană	32
– Mas mediji <i>avant la lettre</i> : drevna rimska moneta	
– Mass Media <i>avant la lettre</i> : Ancient Roman Coin	
ESEU	37
ESEJ	
ESSAY	
Claudio Magris – Limbajul recunoștinței	39
– Govor zahvalnosti	
– Speech of Gratitude	
FILOLOGIE	45
FILOLOGIJA	
PHILOLOGY	
Ofelia Meza – Particularități ale lexicului limbajului poetic din Voivodina	47
– Karakteristike rečnika pesnika iz Vojvodine	
– Characteristics of Lexicon Used by Poets from Vojvodina	
Luiza Caraivan – Johannesburg: un palimpsest urban în Africa de sud post-apartheid	52
– Johanesburg: urbani palimpsest u post-aparthejd u Južnoj Africi	
– Johannesburg: Urban Palimpsest in Post-Apartheid South Africa	
Cristina Robu – Aspecte ale fenomenului de „dublu” în literatura modernă	57
– Aspekti fenomena „dualizma” u modernoj književnosti	
– The Aspects of the Phenomenon of „Duality” in the Modern Literature	
Gheorghe Glodeanu – Laudatio. Asimetria durerii Laudatio.	60
– Asimetrija bola	
– Laudatio	
ȘTIINȚE SOCIOUMANE	63
SOCIOHUMANISTIČKE NAUKE	
SOCIO-HUMANISTIC SCIENCES	
Slađana Milenković – Influența crainicului în mass-media pentru copii	65
– Uticaj govora spikera u medijima na decu	
– An Influence of the Speech of the Announcers in the Media on Children	
Speranța Milancovici – <i>Tekelijino zvonu</i> , publicație a Comunității Sârbești din Arad	69
– <i>Tekelijino zvonu</i> , publikacija Zajednice Srba iz Arada	
– <i>Tekelijino zvonu</i> , Publication of the Serbian Community from Arad	
Delia Bosiok – Tatuajele ca mod de consum ostentativ	73
– Tetovaže kao vid upadljive potrošnje	
– Tattoos as a Form of Conspicuous Consumption	
Vitalii Bolboceanu – Formarea consumatorului audiovizual – o prerogativă a instituțiilor educaționale	81
– Nastanak audiovizuelnog konzumenta – prerogativa edukativnim ustanovama	
– The Creation of the Audiovisual Consumer – The Prerogative of Educational Institutions	

Eugen Gagea – Vasile Goldiș, președinte al „Asociațiunii Transilvane pentru Literatura și Cultura poporului român din Transilvania” – ASTRA	85
– Vasile Goldiș, predsednik „Udruženja za književnost i kulturu rumunskog naroda iz Transilvanije”	
– Vasile Goldiș, the President of „The Literature and Culture Association of Romanians from Transylvania”	
POEZIE	91
POEZIJA	
POETRY	
Pavel Gătăianțu	93
Jovan Zivlak	95
Lurie Bojoncă	97
PROZĂ	99
PROZA	
PROSE	
Denis Dinulescu – Pe urmele bunică-mii în Barbados; Pe urmele lui Vasile în Barbados; Relatarea inspectorului Miriam Bleriot, șeful poliției din capitala Barbadosului, Bridgetown, cu privire la arestarea senzațională a tânărului român Vasile Dortmund	101
Slobodan Mandić – Se strecoară disimulați în destin / Neprimetno se uvlače u sudbinu / They Blend Disguised into Destiny	107
Andrei Mocuța – Mortu; Repetă după mine; Aurora în culori / Pokojnik; Ponajvljaj posle mene; Praskozorje u boji / The Deceased; Repeat after Me, Dawn in Colour	110
ARTE VIZUALE	113
VIZUELNE UMETNOSTI	
VISUAL ARTS	
Dominica & Daniela Morariu	115
EUROMUZICAL	117
EVROMUZIKA	
EURO MUSICAL	
Ileana Ocolîșan Baba – Festivitățile muzicale de la Novi Sad la cea de a 30-a ediție / Muzičke svečanosti u Novom Sadu -30-ta edicija / Music Festivities in Novi Sad – 30 th Edition	118
SMS	120
REFLECTOR – CĂRȚI	125
REFLEKTOR – KNJIGE	
SPOTLIGHT – BOOKS	
Luiza Caraivan – Incursiune în imagologia comparată / Izlet u komparativnu imagologiju / A Foray into Comparative Imagology	126
Gabriela Glăvan – Panopticon cu nebuni și arlechini / Panoptikon sa ludacima i arlekinima / Panopticon with the Crazy and Harlequins	128

Alexandru Cistelean – O poetică aspră / Oštra poetika / Harsh Poetics	130
Carmen Dărăbuș – O sinteză a creației românești din afara granițelor / Sinteza rumunskog stvaralaštva izvan granica Rumunije / A Synthesis of the Romanian Creative Endeavour from Abroad	133
REFLECTOR – REVISTE	135
REFLEKTOR – ČASOPISI	
SPOTLIGHT – MAGAZINES	
Carmen Dărăbuș – <i>Studii de știință și cultură / Knjiga u kojoj se susreću kultura i nauka / A Book Where Culture and Science Meet</i>	136
Virginia Popović – <i>Trei reviste: Arca, Carmina Balcanica, Cultura Media / Tri časopisa: Arca, Carmina Balcanica, Cultura Media</i>	137
AUTORII	139
AUTORI	
AUTHORS	

DVD Index

Pavel Gătăianțu – Art performance 1997–2007

1. Konj Skay Transport	7,01
2. Antinintendo	3,01
3. Întrezărirea navei	2,11
4. Cooltura Manga	4,00
5. Nevisatele vise	15,27
6. Podul	8,31
7. Apa	5,55
8. Voivodina dreams	5,16
9. Exerciții	2,48
10. Next	0,35

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
008(497.113=811.135.1)
EUROPA: revistă de literatură, artă, cultură și
tranzitie – magazine about science and art during
the transition / redactor șef Pavel Gătăianțu. – 2008,
1 – Novi Sad : Fond Evropa, Fondul Europa, Fund
Europe, 2008-. – 24 cm
Tromesečno
ISSN 1820-9181
COBISS.SR-ID 233745415